

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

MARKUS RÄTY

RAUHANTURVAAMISEN SUURVALTA KRIISINHALLINNAN MAAILMASSA
Sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa suomalaisen strategisen
kulttuurin käytäntönä

Pro gradu -tutkielma
Kansainvälinen politiikka
Marraskuu 2013

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

RÄTY, MARKUS: Rauhanturvaamisen suurvalta kriisinhallinnan maailmassa – Sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa suomalaisen strategisen kulttuurin käytäntönä

Pro gradu -tutkielma, 113 s., 3 liitettä

Kansainvälinen politiikka

Marraskuu 2013

TIIVISTELMÄ

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen suomalaista strategista kulttuuria sotilaallisen kriisinhallinnan viitekehyksessä ja erityisesti Afganistanin ISAF-operaatioissa vuosina 2002–2013. Suomen osallistuminen operaatioon on ollut yksi merkittävimmistä suomalaista kriisinhallintaa määritelleistä tekijöistä 2000-luvulla. ISAF-operaatio on esimerkki uudenlaisesta kriisinhallinnasta vaikeassa toimintaympäristössä, joka on haastanut perinteiseen rauhanturvaamiseen perustuneet käsitykset suomalaisjoukkojen toiminnasta kansainvälisissä sotilasoperaatioissa. Kriisinhallinta on myös osa suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista perinnettä, jonka voidaan nähdä muodostuneen historiallisen kehityksen tuloksena. Näitä historiallisia ja kulttuurisia tekijöitä ei kuitenkaan usein tunnisteta pragmaattisuutta ja vaihtoehtojen vähyyttä korostavassa suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa.

Lähestyn tutkimusaiheittani strategisen kulttuurin käsitteen kautta. Strateginen kulttuuri viittaa poliittisten toimijoiden historiallisesti muodostuneisiin käsityksiin paikastaan ja tavoitteistaan kansainvälisessä järjestelmässä sekä parhaista keinoista tavoitteiden saavuttamiseksi. Kyse on paitsi sotilaallisen voimankäytön tutkimuksesta osana turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, myös pitkän aikavälin muutostrendien paikallistamisesta käytännön sotilastoiminnassa. Täydennän tätä tutkimusperinnettä Iver B. Neumannin ja Henrikki Heikan strategisen kulttuurin määritelmällä, joka tuo käsitteeseen uuden käytäntöteoreettisen näkökulman. Kriisinhallintaa lähestyn yhtenä strategisen kulttuurin käytäntönä, joka vuorovaikutuksessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisten diskurssien kanssa osaltaan muodostaa suomalaisen strategisen kulttuurin.

Tutkimuksen alkupuolta ohjaa ensimmäinen tutkimuskysymykseni: millainen suomalainen strateginen kulttuuri on? Vastauksena paikallistan aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta kaksi kilpailevaa suomalaista turvallisuus- ja puolustuspoliittista diskurssia, joita kutsun pienvaltiorealistiseksi ja liberalistiseksi kokonaisstrategiaksi. Pienvaltiorealistisessa kokonaisstrategiassa näkyvät kylmän sodan aikaisen puolueettomuuspolitiikan periaatteet, joissa korostuu suurvaltaristiriitojen ulkopuolella pysyttämisen ja itsenäisen puolustuskyvyn ylläpitämisen tärkeys kaikissa tilanteissa. Liberalistinen kokonaisstrategia voidaan sen sijaan liittää suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kylmän sodan jälkeiseen eurooppalaistumiskehitykseen ajatuksenaan eurooppalainen demokraattisten valtioiden yhteisö kansainvälisenä toimijana ja turvallisuutensa yhteistyöperustaisena takaajana.

Esiteltyni kilpailevat kokonaisstrategiat jatkan tutkielman empiiriseen osaan esittämällä toisen tutkimuskysymyksen: näkyvätkö pienvaltiorealistinen ja liberalistinen kokonaisstrategia sotilaallisen kriisinhallinnan käytännössä Afganistanissa? Vastatakseni kysymykseen käytän tutkimusaineistonani suomalaista sotilaallista kriisinhallintaa yleisesti ja ISAF-operaatiota erityisesti käsitteleviä poliittisia valmistelu- ja päätöksentekokoasiakirjoja sekä suomalaisen kriisinhallintajoukon Afganistanissa palvelleille komentajille tekemiäni puolistrukturoituja asiantuntijahaastatteluita. Analysoimalla aineistoani hermeneuttisen metodin avulla löydän kriisinhallinnan käytännöstä sekä pienvaltiorealistisen että liberalistisen kokonaisstrategian piirteitä, joskin jälkimmäinen on aineistossa selvästi vahvemmin läsnä.

Seuraavaksi liitän tutkimukseni laajempaan suomalaisen kriisinhallinnan kontekstiin ja pohdin kolmantena tutkimuskysymyksenä, onko suomalainen kriisinhallinnan käytäntö muuttunut Afganistanin operaation myötä. Vastauksena totean, että vaikka muutos kriisinhallinnan käytännössä näyttää alkaneen jo aiempien operaatioiden aikana, ISAF-osallistumisella voidaan sanoa olleen erittäin merkittävä rooli 2000-luvun suomalaisen kriisinhallinnan määrittelijänä.

Lopuksi vien kriisinhallinnan käytäntöä koskevat tulokseni vielä laajemman suomalaiseen strategisen kulttuurin tasolle ja analysoin kulttuurisen muutoksen mahdollisuutta. Perinteisessä strategisen kulttuurin tutkimuksessa muutoksen on usein nähty etenevän ylhäältä alaspäin erityisten kulttuuria muovaavien kokemusten kautta. Tässä tutkimuksessa esitän kuitenkin neljännen tutkimuskysymyksen: voiko strateginen kulttuuri muuttua kriisinhallinnan käytännön kautta myös alhaalta ylöspäin? Tutkimuksen perusteella kriisinhallinta on eittämättä toiminut kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön väliinäänä eurooppalaisissa turvallisuusrakenteissa, ja sitä on käytetty myös keinona puolustusvoimien kotimaan suorituskykyjen kehittämisessä. Samalla kriisinhallinnan käytäntöä hallitseva liberalistinen kokonaisstrategia on vahvistunut myös laajemmin suomalaisessa strategisessa kulttuurissa. Vaikuttaa kin siltä, että turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muutos käytännöistä alkaen todellakin on mahdollista. Tutkimuksen tulokset korostavat näin ollen kulttuuristen prosessien ja käytäntöjen huomioonottamisen tärkeyttä myös tulevaisuuden suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa.

Asiasanat: Suomi, kriisinhallinta, puolustuspolitiikka, strateginen kulttuuri

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen tausta ja tehtävä	1
1.2. Tutkimusasetelma: teoriat, menetelmät, aineistot ja tutkimuskysymykset	3
2. Teoreettinen viitekehys	7
2.1. Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys	7
2.1.1. Strategia	7
2.1.2. Kulttuuri	8
2.1.3. Kriisinhallinta	11
2.2. Strategisen kulttuurin tutkimuksen kehitys ja kritiikki	16
2.2.1. Strategisen kulttuurin käsitteen synty ja sukupolvet	16
2.2.2. Strateginen taistelu tieteenfilosofiasta	19
2.3. Strategisen kulttuurin neljäs sukupolvi	22
2.3.1. Strateginen kulttuuri kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksena	22
2.3.2. Käytäntöteoreettinen lähestymistapa	26
2.3.3. Kriisinhallinta strategisen kulttuurin käytäntönä	28
2.4. Suomalaisen strategisen kulttuurin kokonaisstrategiat	31
2.4.1. Suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pitkät linjat	32
2.4.2. Kylmän sodan loppuminen ja kilpailevat kokonaisstrategiat	35
2.5. Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset kriisinhallinnan kontekstissa	39
3. Tutkimusmetodologia, -metodit ja -aineisto	43
3.1. Tiedon luonne ja laatu tutkimuksessa	43
3.2. Hermeneuttinen metodi aineiston analyysissä	46
3.3. Haastattelut tapana kerätä aineistoa	51
3.3.1. Puolistrukturoitu asiantuntijahaastattelu	51
3.3.2. Haastatteluiden toteuttaminen ja eettisyys	54
3.4. Tutkimusaineiston monet lähteet	58
4. Analyysi	62
4.1. Suomalainen kriisinhallinta poliittisissa asiakirjoissa	62
4.1.1. Kriisinhallinnan kehittyminen ja tehtävien muutos Afganistanissa	63
4.1.2. Osallistumisen ehdot ja voimankäyttövaltuudet	73
4.1.3. Kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet	78
4.1.4. Kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen	83
4.2. Afganistanin kriisinhallinta asiantuntijahaastatteluissa	87

4.2.1.	Tehtävien ja joukkojen muutos Afganistanissa.....	88
4.2.2.	Voimankäyttövaltuudet ja suomalaisen kriisinhallinnan erityislaatuisuus	90
4.2.3.	Kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet.....	96
4.2.4.	Kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen	98
5.	Johtopäätökset	102
5.1.	Vahvistuva liberalistinen ja sitkeä pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia kriisinhallinnan käytännössä.....	102
5.2.	Suomalaisen strategisen kulttuurin muutos kriisinhallinnan kautta	107
	Lähdeluettelo	114
	Liite 1 – Lyhenteet	125
	Liite 2 – Puolustusvoimien tutkimuslupa	127
	Liite 3 – Puolistrukturoidun asiantuntijahaastattelun runko	129
	Kuvio 1 – Strateginen kulttuuri kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksena	30

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta ja tehtävä

"[S]uomalaiset joutuvat taistelemaan henkensä kaupalla" (Virtanen 2009).

"Tehtävämme on tukea afgaanijoukkoja ja niissä tehtävissä me olemme osallisena konfliktitilanteissa, joissa käytämme tappavaa tulta, joten todennäköisesti vastapuolella on uhreja" (Sillanpää 2011).

Yllä olevat esimerkit ovat suomalaisen Afganistanissa palvelleen kriisinhallintajoukon komentajien lehdistölle antamia kommentteja, joissa he kuvaavat toiminnan luonnetta ISAF:issa¹, yhdessä Suomen merkittävimmistä sotilaallisista kriisinhallintaoperaatioista 2000-luvulla. Mihin ovat kadonneet sinikypäräiset suomalaisjoukot, jotka lähtivät maailmalle valvomaan aselepoja ja tulivat tunnetuiksi hyvistä suhteista paikallisiin? Veikkaan, että suomalainen sotilastarkkailija ei olisi arvannut ollessaan Kashmirissa vuonna 1961, että 42 vuoden päästä suomalaissotilaat toimisivat alle 1000 kilometrin päässä Pohjois-Afganistanin, Mazar-i-Sharifissa länsiliittoutuneiden puolustusliiton, Naton, johtamassa kriisinhallintaoperaatiossa. Yhtäläisen yllättynyt hän olisi ollut operaation mandaatin perustumisesta YK:n peruskirjan VII lukuun mahdollistaen jopa aseellisen voimankäytön tehtävien toteuttamiseksi. Suomalaisen rauhanturvaaminen ei ole enää entisensä, ja tämän tutkielman tarkoituksena on osaltaan kartoittaa nykyaikaiseen kriisinhallintaan johtanutta muutosprosessia.

Kylmän sodan aikana rauhanturvaaminen tarjosi puolueettomalle Suomelle mahdollisuuden aktiiviseen kansainväliseen toimintaan suurvaltojen blokkirajojen ulkopuolella (Vesa 2007, 524–525). Rauhanturvaaminen voidaan siis nähdä välineenä, jonka avulla Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa osaltaan toteutettiin ja vahvistettiin. Kylmä sota kuitenkin päättyi, ja suomalaiset poliittiset päätöksentekijät löysivät itsensä uudesta tilanteesta, jossa eurooppalainen turvallisuusarkkitehtuuri ja siinä sivussa rauhanturvaaminen kokivat ennennäkemättömiä muutoksia. Vaikka kehitys ei aina ole ollut lineaarista, suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan voidaan kaikesta huolimatta katsoa eurooppalaistuneen kylmän sodan jälkeen (Palosaari 2011). Esimerkkinä tästä on ollut muun muassa puolueettomuuspolitiikan korvautuminen linjauksella sotilaallisesta liittoutumattomuudesta. Vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa eurooppalaistuminen näkyy niin ikään vahvasti: Suomen turvallisuuden linjataan perustuvan ennen kaikkea kansainväliseen yhteistyöhön (VNS 5/2012, 11). Strategisen tason muutosten rinnalla myös rauhanturvaaminen on kehittynyt sotilaalliseksi kriisinhallinnaksi kansainvälisen järjestelmän ja konfliktien luonteen muututtua. Vaikka Suomen osallistumista

---

¹ engl. International Security Assistance Force. Kuten kaikki sotilastoimintaa käsittelevät tekstit, myös tämä tutkielma vilisee lyhenteitä. Näin ollen pyrin avaamaan kaikki tekstissä esiintyvät kirjainyhdistelmät joko tekstin sisällä tai alaviitteissä. Tämän lisäksi olen myös koonnut keskeisimmät lyhenteet suomennoksineen yhteen ja lisännyt ne tutkielman liitteeksi 1.

kriisinhallintaan voi toki pitää vain rauhanturvaamisperinteen jatkamisena, muuttuneet toimintatavat heijastavat myös suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan laajempia muutostrendejä.

Tämä tutkielma lähtee liikkeelle siitä oletuksesta, että sotilaallinen kriisinhallinta on edelleen merkittävä väline Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toteuttamisessa ja muutokset poliittisissa linjauksissa näkyvät myös suomalaissotilaiden² osallistumisessa kriisinhallinta- ja rauhanturvaamisoperaatioihin ympäri maailmaa. Osana laajempaa rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan kansainvälistä murrosta Suomen kylmän sodan aikainen vahva osallistuminen YK:n rauhanturvaoperaatioihin muuttui 1990- ja 2000-luvuilla toiminnaksi alueellisten turvallisuusjärjestöjen, kuten Naton ja Euroopan unionin, johtamissa kriisinhallintaoperaatioissa. Osallistuminen ensin Balkanin Nato-operaatioihin ja lopulta ISAF:iin on merkinnyt myös siirtymistä aiempaa vaikeampiin toimintaympäristöihin, joissa suomalaisjoukot joutuvat kohtamaan uudentyyppisiä haasteita, kuten rikollisryhmien aseellisia hyökkäyksiä ja kaukoluokaistavia tienvarsipommeja. Uusiin operaatioihin on lähdetty mukaan lyhyelläkin valmistautumisajalla, ja kiivaimman kehityksen lomassa edes lainsäädäntö ei ole aina pystynyt ennakoimaan toiminnan kehitystä, vaan säädökset ovat osin seuranneet jo toteutuneita muutoksia kriisinhallinnan käytännön työssä (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 37–39). Lainsäädännön ja kriisinhallintatoiminnan paikoin eritahtinen kehitys herättääkin kysymyksiä päätöksentekotason ja käytännön kriisinhallintatoiminnan yhteydestä. Ovatko ulko- ja turvallisuuspoliittiset päätöksentekijät riittävän hyvin perillä nykypäivän kriisinhallinnan todellisuudesta tehdäkseen harkittuja päätöksiä toiminnan pitemmän aikavälin kehittämisestä? Minkälainen dynamiikka ylipäättään ohjaa valtion osallistumista kriisinhallintaan ja miten muutokset toiminnassa syntyvät?

Suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa keskustelussa tehdyt päätökset pyritään usein esittämään rationaalisen prosessin tuloksena syntyneinä linjauksina, joille ei ole olemassa vaihtoehtoa. Päätöksentekijöiden keskuudessa pitkälti vallitseva konsensushenki alleviivaa entisestään tehtyjen ratkaisujen ehdottomuutta. Monien keskustelijoiden näkökulmaa määrittääkin paasikiveläinen viisaus tosiasioiden tunnustamisesta kaiken viisauden lähteenä, minkä taustalla on näkemys pienen valtion rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan kohtaloonsa kansainvälisessä politiikassa. Vaikka näin olisikin, politiikan rationaalisuuden korostaminen tekee silti karhunpalveluksen tehtyjen päätösten analyttiselle ja kriittiselle arvioinnille. Poliitikko on harvoin vaihtoehdotonta, olkoonkin, että toisinaan kyse saattaa olla valinnasta kahden huonon vaihtoehdon välillä. Päätöksentekoprosessi ei myöskään ole musta laa-

---

² Suomalaisia YK-, EU- ja Nato-operaatioissa palvelleita henkilöitä kutsutaan usein yleisnimityksellä ”rauhanturvaaja”. Nimityksen pysyvyys lienee johdettavissa Suomen YK-rauhanturvaamisen pitkästä perinteestä. Nato-operaatioissa kriisinhallinnaksi kutsutun toiminnan voidaan kuitenkin katsoa eroavan niin sanotusta ”perinteisestä rauhanturvaamisesta”, minkä vuoksi näen myös rauhanturvaaja-käsitteen käytön tässä yhteydessä harhaanjohtavana. Näin ollen tästä eteenpäin viittaankin suomalaisiin ISAF-operaatioissa työskenteleviin reserviläisiin ja ammattisotilaisiin yksinkertaisesti ”sotilaina”. Palaan rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan käsitteisiin tarkemmin luvussa 2.1.3.

tikko, vaan usean eri tekijän summa. Esimerkiksi päätös osallistua ISAF-kriisinhallintaoperaatioon ei syntynyt ajallisessa tyhjiössä, vaan päätöksentekijöiden käsitykset kansainvälisestä järjestelmästä, omasta paikastaan siinä ja oikeanlaisesta toiminnasta olivat syntyneet pitkän historiallisen prosessin tuloksena. Kriisinhallintaa koskevien poliittisten päätösten taustalla voidaan toisin sanoen nähdä kulttuuri, joka vaikuttaa päätöksentekijöihin sekä tiedostetusti että tiedostamattomasti. Tehdyt päätökset vuorostaan rakentavat tuota kulttuuria edelleen. Tämän tutkimuksen tehtävänä on katsoa kriisinhallintaa koskevien päätösten ja toiminnan rationaalista pintaa syvemmälle ja lisätä tietoa suomalaisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen päätöksenteon taustalla vaikuttavista kulttuurisista tekijöistä.

1.2. Tutkimusasetelma: teoriat, menetelmät, aineistot ja tutkimuskysymykset

Lähestyn suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitystä yleisesti ja kriisinhallinnan kehitystä erityisesti prosessina, jossa turvallisuus- ja puolustuspolitiikan käytännöt ja kulttuurinen diskurssi ovat dynaamisessa vuorovaikutussuhteessa. Lähestymistapa sitoo tutkimukseni teoreettisesti yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen käytäntökäänteeseen (Schatzki et al. [2001] 2005). Sotilaallisen kriisinhallinnan näen yhtenä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan käytännöistä, joiden kautta Suomen poliittiset linjaukset toteutuvat. Diskurssin ymmärrän puolestaan Neumannia ja Heikkaa (2005, 12–14) seuraten kokonaisstrategiana, eli toiminnan ehtoina, jotka säätelevät suomalaista sotilas- ja puolustuspoliittista ajattelua tietyssä aikana. Yhdessä käytännöt ja diskurssit konstituivat suomalaisen strategisen kulttuurin (ma. 10–11). Tuomalla strategian tutkimukseen kulttuurillisia elementtejä voidaan tutkia muun muassa sitä, miten kulttuuri vaikuttaa turvallisuus- ja puolustuspoliittisen eliitin tulkintoihin kansainvälisen järjestelmän kehityksestä. Strategisen kulttuurin näkökulmasta päätöksentekoprosesseissa tehtyihin tulkintoihin vaikuttavat toisin sanoen ylikansallisten kehitystrendien lisäksi myös historiallisesti muodostuneet käsitykset valtion roolista kansainvälisessä järjestelmässä ja sotilaallisesta voimankäytöstä poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (ma. 7–9.)

Ammennan teoreettisen viitekehitykseni strategisen kulttuurin lisäksi monesta eri lähteestä, kuten strategian, kulttuurin, kriisinhallinnan ja ulkopolitiikan tutkimuksesta. Yhdistelmän näen paitsi yhdistävän hedelmällisellä tavalla eri tutkimusperinteitä, myös liittävän suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pitkän aikavälin strategiset kehityslinjat nykyhetken sotilas- ja puolustuspoliittiseen toimintaan ISAF-osallistumisen muodossa. Ratkaisullani pyrin osaltani vastaamaan Bellamyn ynnä muiden esittämään kritiikkiin rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan perinteistä tutkimusta kohtaan. Kirjoittajien mukaan

aiempi tutkimus on näet usein keskittynyt ainoastaan yksittäisiin operaatioihin ja hyvien käytäntöjen etsimiseen laajemman teoreettisen käsittelyn kustannuksella.³ (Bellamy et al. 2010, 18–20.)

Afganistanin ISAF-operaatio valikoitui tarkasteltavaksi kriisinhallinnan käytännön muodoksi operaation keskeisen roolin perusteella suomalaisen kriisinhallinnan kentällä 2000-luvulla. Suomalaisen osallistumisen vähennyttyä merkittävästi Kosovossa vuonna 2010 Suomalaisesta kriisinhallintajoukosta Afganistanissa, SKJA:sta⁴, tuli suurin yksittäinen suomalainen sotilasjoukko kansainvälisessä tehtävässä (Puolustusvoimat 2013a).⁵ ISAF:issa ja sitä edeltäneissä Balkan-operaatioissa on myös konkretisoitunut suomalaistoiminnassa kylmän sodan jälkeen tapahtunut muutos toiminnan laajentumisesta perinteisen YK-rauhanturvaamisen ohella myös EU- ja Nato-johtoisin kriisinhallintaoperaatioihin. Näin ollen Suomen osallistumista ISAF-operaatioon voidaan mielestäni pitää kuvaavana esimerkkinä suomalaisesta kriisinhallinnasta 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja 2010-luvun alussa. Tutkimuksen tarkastelujakso ulottuu vuodesta 2002, eli operaation alkamisesta, vuoden 2013 toukokuuhun asti.

Tutkimusaineistoni koostuu useasta eri lähteestä, joista tärkeimpiä ovat keväällä 2013 SKJA:n komentojille tekemäni puolistrukturoidut asiantuntijahaastattelut. Haastatteluiden perusteella tutkin kriisinhallinnan käytäntöä. Tämän lisäksi analysoin valtioneuvoston ja eduskunnan kriisinhallintaan liittyviä valmistelu- sekä päätöksentekoa asiakirjoja paitsi kriisinhallinnan käytännön, myös turvallisuus- ja puolustuspoliittisten diskurssien, eli kokonaisstrategioiden, näkökulmasta. Keskittyminen sekä strategisen kulttuurin diskursseihin että käytäntöön vastaa nähdäkseni Perheentuvan esille nostamaan tarpeeseen ISAF-operaation julkilausuttujen perusteluiden ja kohdemaassa tapahtuvan toiminnan luonteen tutkimisesta rinnakkain (Perheentupa 2010, 76). Itsekin Afganistanissa palvelleena Perheentupa korostaa nimenomaan yksilöiden kokemusten tutkimuksen merkitystä. Hänen mukaansa näet ”pelkkä poliittis-strategisen tason tutkimus antaa konfliktista liian yksipuoleisen kuvan”. (Perheentupa 2010, 78.)

Valittu tutkimusaineisto asettaa tutkielmani metodologiselle lähestymistavalle haasteen, koska analysoin hyvin erityyppisiä aineistoja haastatteluista valtioneuvoston selontekoihin. Lisäksi haastattelumetodia aineiston keräämisen tapana voi jo itsessään pitää osana analyysia, onhan haastattelu vuorovaiku-

---

³ Toisaalta kirjoittajat kyllä tunnustavat erityisesti viimeaikaisen tutkimuksen edistyneen myös teoreettisesti (Bellamy et al. 2010, 18–20).

⁴ Suomalaisjoukon virallinen nimi on muuttunut kahdesti operaation aikana. Vuosina 2002–2004 joukkoa nimitettiin ”Suomalaiseksi osastoksi Afganistanissa” (SOAF), ja vuosina 2004–2006 joukon nimenä oli ”Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa” (SRJA). Toistaiseksi viimeisimpänä nimityksenä käytössä on ollut vuodesta 2006 lähtien ”Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa” (SKJA). Tässä tutkimuksessa käytän sekavuuden välttämiseksi ainoastaan SKJA-lyhennettä viitatessani suomalaistoimintaan Afganistanissa koko ISAF-operaation aikana. Nimien kehityksen voidaan kuitenkin nähdä heijastavan myös toiminnan muutosta Afganistanissa. Palaan tähän ajatukseen luvussa 4.

⁵ Toukokuussa 2012 operaatioalueelleen lähetetty uusi rotaatio Suomalaisesta kriisinhallintajoukosta Libanonissa (SKJL), joka osallistuu UNIFIL-operaatioon (engl. United Nations Interim Force in Lebanon), ohitti kuitenkin SKJA:n henkilövahvuudessa (Puolustusvoimat 2013a).

tusta haastateltavan ja haastattelijan välillä, jonka seurauksensa tutkittava aineisto syntyy (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 10–11). Varsinaisessa aineiston analyysissä käytän sen sijaan hermeneuttista metodia, joka oli alkujaan suosittu ennen kaikkea kirjallisuuden tutkimuksessa. Metodin laajentamista kirjallisuuden ohella myös muihin teksteihin tukee Ricœurin ajatus kaiken merkityksellisen inhimillisen toiminnan tulkitsemisen mahdollisuudesta hermeneutiikan avulla (Ricœur 1986, 190–211). Tarkemmat analyysityökalut ammennan tutkimukseeni niin sanotuista tulkinnan kaanoneista, jotka ovat tunnetumman hermeneuttisen kehän analyyttinen sovellus (Kvale 1996, 47).

Esittelemäni teoreettinen viitekehys, Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimus, hermeneuttinen metodi ja haastattelu- sekä asiakirja-aineistot muodostavat tutkimusasetelmani kivijalan, jonka varaan opinnäytteeni rakennan. Johtuen teoreettisen viitekehyksen ja aineiston monipuolisuudesta lähestyn aihetta neljän toisiaan täydentävän tutkimuskysymyksen avulla. Tutkimuksen alkupuolella pyrin vastaamaan laajaan ja haastavaan kysymykseen: millainen suomalainen strateginen kulttuuri on? Koska strategisen kulttuurin tutkimus ottaa Suomessa vasta ensiaskeleitaan, joudun tutkielmaani varten hahmottelemaan suomalaisen strategisen kulttuurin ominaispiirteitä myös muun suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän tutkimuksen perusteella. Annan vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen jo teorialuvun lopussa hahmottelemillani suomalaisen strategisen kulttuurin kahdella kokonaisstrategialla, joita kutsun Haukkalaa (2012, 15–30) seuraten liberalistiseksi ja pienvaltiorealistiseksi.⁶ Tulkintani liberalistisesta kokonaisstrategiasta nojaa puolestaan Henrikki Heikan (2005a; 2005b) näkemyksiin suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan perustana olevasta tasavaltalaisesta turvallisuusteoriasta ja hegemonianvastaisuudesta. Liberalistisen ajattelun voidaan kuitenkin nähdä olleen haastajan asemassa suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, koska pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia muodosti pitkään suomalaisen politiikan valtavirran. Pienvaltiorealistinen ajattelu sai ilmauksensa erityisesti kylmän sodan Paasikiven–Kekkonen linjassa⁷, mutta kokonaisstrategian vaikutus voidaan nähdä politiikassa edelleen. Yllä kuvailemani suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa usein koettu geopoliittinen vaihtoehdottomuus suurvallan naapurina voidaan liittää nimenomaan pienvaltiorealistiseen ajatteluun. Kylmän sodan loppumisen jälkeen liberalististen virtausten voidaan kuitenkin nähdä lisääntyneen suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittyessä yhä eurooppallaisemmaksi.

Toinen tutkimuskysymys on tutkimuksen ehdoton painopiste ja empiirinen lisä suomalaisen strategisen kulttuurin tutkimukseen. Toisin sanoen tutkielman analyysiosiossa tutkin, näkyvätkö pienvaltiorealistinen ja liberalistinen kokonaisstrategia suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan käytännössä Afga-

---

⁶ Haukkala itsekin lainaa nimitykset Mauno Koivistolta ja Henrikki Heikalta (Haukkala 2012, 15).

⁷ Ks. Apunen 1972.

nistanissa. Asiakirja- ja haastatteluaineiston analyysini perustuu teoreettisen viitekehyksen operationalisointiin sotilaallisen kriisinhallinnan kontekstissa luvussa 2.5.. Samalla erittelen tapoja, joilla oletan kokonaisstrategioiden aineistossa näkyvän, ja tarkempia kysymyksiä, joita aineistolle analyysiluvussa esitän. Vaikka tutkimukseni empiirinen osa keskittyy nimenomaan suomalaistoimintaan kriisinhallinnan käytäntönä Afganistanin operaatioissa, kulttuuriselle lähestymistavalleni uskollisesti pyrin samalla sijoittamaan osallistumisen ISAF:iin myös suomalaisen rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan historialliseen jatkumoon. Näin ollen kolmantena tutkimuskysymyksenäni pohdin, onko suomalaisen kriisinhallinnan käytäntö muuttunut Afganistanin operaation myötä.

Neljännän ja tutkielmani viimeisen tutkimuskysymyksen avulla vien tarkastelun takaisin kriisinhallinnan käytännöstä laajemman strategisen kulttuurin tasolle ja pohdin koko suomalaisen strategisen kulttuurin muutoksen mahdollisuutta. Perinteisessä tutkimuksessa strategisen kulttuurin on nähty muuttuvan muun muassa ”muovaavien kokemusten”⁸ kautta (Johnston 1995, 34). Vaikka rakenteellisilla tekijöillä voidaan nähdä tärkeä rooli muutosprosessissa, tutkimuksen lopuksi kysyn: voiko strateginen kulttuuri muuttua kriisinhallinnan käytännön kautta myös alhaalta ylöspäin? Vahvistaen tutkimukseni väitteen paikkansapitävyyden pohdin samalla suomalaisen strategisen kulttuurin kehityssuuntia nyt ja tulevaisuudessa sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisten käytäntöjen merkitystä strategisen kulttuurin osana sekä akateemisen tutkimuksen kohteena. Nyt aloitan tutkimuksen esittelemällä työni perustukset, eli teoreettisen viitekehyksen.

---

⁸ engl. formative experiences

2. Teoreettinen viitekehys

Strategisen kulttuurin tutkimuksessa on vuosien saatossa käytetty useita erilaisia kansainvälisen politiikan lähestymistapoja ja tutkimuksellisia menetelmiä. Itse käsitteen historia voidaan jäljittää strategian tutkimukseen, mutta oman tutkimusasetelmani kannalta myös rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan tutkimus ovat keskeisessä asemassa määriteltäessä tutkielman teoreettista viitekehystä. Oman lisänsä teoriakeskusteluun tuovat myös strategisen kulttuurin ilmeiset yhteydet itseään vanhempaan ja laajempaan kulttuurintutkimuksen kenttään. Kansainvälisen politiikan parissa kulttuuri on vielä verrattain nuori tutkimusaihe, mutta tutkimusperinteen monitieteisiä juuria on mahdollista löytää muun muassa aiemmasta sosiologian ja antropologian tutkimuksesta. Sosiologiasta on alkujaan myös practice theory, eli käytäntöteoria⁹, joka täydentää tutkimuksessa käyttämäni strategisen kulttuurin käsitettä ja tarjoaa työlleni tartuntapinnan myös viimeaikaiseen kansainvälisen politiikan tutkimukseen.

Tässä pääluvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehysten, jonka strategian, kulttuurin ja kriisinhallinnan tutkimukseen nojaavan perustan käyn aluksi läpi. Tutkielman keskeisintä teoreettista käsitettä, strategista kulttuuria, jäsennän kolmen eri tutkimussukupolven kautta. Tämän jälkeen esittelen teoreettisen viitekehykseni ytimen, strategisen kulttuurin tutkimuksen 'neljänneksi sukupolveksi' kutsumani lähestymistavan, joka on yhdistelmä aiempaa strategisen kulttuurin tutkimusta ja käytäntöteoriaa. Seuraavaksi laajennan tarkastelua suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevään kirjallisuuteen ja yhdistän näitä aiemman tutkimuksen elementtejä tutkimusasetelmaani. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaan hahmottelemillani suomalaisen strategisen kulttuurin kokonaisstrategioiden avulla. Lopuksi kokoan vielä yhteen teoreettisen viitekehykseni keskeisimmät elementit ja kerron, mitä ne tarkoittavat suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan kontekstissa.

2.1. Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys

2.1.1. Strategia

Kulttuuri on yksi haastavimmista yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen käsitteistä, mutta liitettynä strategia-käsitteeseen yhdistelmästä – strategisesta kulttuurista – tulee, jos mahdollista, entistäkin vaikeammin määriteltävä (Haglund 2011, 498). Mika Kerttusen mukaan strategiaa voidaan lähestyä joko keskittyen ainoastaan käsityksiin sotilaallisen voiman tarkoituksesta, tavoitteista ja käytöstä, tai ymmärtää strategia laajemmaksi käsitteeksi sisältäen kaikkien yhteiskunnan voimavarojen suunnitelmallisen

---

⁹ Tutkijat eivät aina suomenna practice theory -nimikettä, mutta tekstin sujuvuuden vuoksi käytän siitä tästä eteenpäin suomenkielistä termiä "käytäntöteoria".

käytön.¹⁰ Kapeamman käsityksen jakavat strategian klassikkoteoreetikot, kuten Carl von Clausewitz, ja laajemman määritelmän allekirjoittavat puolestaan B. H. Liddell Hartin, Barry Posenin ja Elisabeth Kierin tapaiset, 'uudemmat' tutkijat. Hyvänä esimerkkinä strategia-käsitteen laajentamisesta toimii strategian tutkimuksen leviäminen muun muassa liikkeenjohdon tutkimuksen pariin. (Kerttunen 2007.)

Strategian tutkimuksen keskittymisen sotilasasioihin voidaan sanoa leimaavan strategiantutkimuksen kenttää tutkimuksen suomalaisessa muodossa¹¹. Sotilasstrategia¹² nähdään tällöin valtion laajemmin määriteltä turvallisuusstrategiaa täydentävänä muuntaen poliittisen ohjauksen konkreettisiksi sotilaallisiksi uhkiksi ja tavoitteiksi sekä määrittäen käytettävät voimavarat ja keinot (Kerttunen 2010, 5). Tämä sotilasstrateginen taso voidaan edelleen sijoittaa sodankäynnillisen ja organisatorisen hierarkian huipulle, jonka alatasoina ovat ylhäältä alaspäin operatiivinen, taktinen ja taistelutekninen (ma. 1). Joidenkin tutkijoiden¹³ mielestä strategisen kulttuurin tulisi rajoittua ainoastaan tällaisten sotilasasioiden tutkimukseen, mutta David G. Haglundin mielestä liiallinen rajausta tekee käsitteelle karhunpalveluksen. Hänen mukaansa strategian tulisi ennemminkin tarkoittaa tavoitteiden ja käytettävissä olevien välineiden rationaalista yhdistämistä. Tästä näkökulmasta strateginen ajattelu ja toiminta tarkoittavat pyrkimystä suhteuttaa toimijan käytettävissä olevat resurssit ja tavoitteet toisiinsa. (Haglund 2011, 498.)

Tässä tutkielmassa keskityn puolustusvoimien johtamaan sotilaalliseen toimintaan, joten lähtökohtaisesti tutkimukseni voisi liittää perinteiseen strategian tutkimukseen. Tutkimani sotilaallinen toiminta kuitenkin sijoittuu kriisinhallinnan kontekstiin, joka ulottuu paitsi sotilaspolitiikan, myös ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alueille. Näin ollen kyse ei ole vain sotilasstrategiaa määrittävistä, Suomen valtioon kohdistuvista sotilaallista uhkista ja niihin vastaamiseen valituista keinoista, vaan laajemmasta poliittisesta ilmiöstä, joka edellyttää myös strategian käsitteeltä Haglundin painottamaa laajempaa lähestymistapaa.

2.1.2. Kulttuuri

Arkikielessä strategisen kulttuurin käsitteen jälkimmäinen puolisko voidaan liittää mitä moninaisimpiin ihmisten tuotoksiin ja toimintoihin. 1800-luvun lopulta alkaen kulttuurista muodostui kuitenkin myös käsite, jonka avulla pyrittiin tutkimaan ihmisryhmien kollektiivista elämää (Haglund 2010, 499). Kulttuurintutkimuksen juuret ovat sosiologiassa ja antropologiassa, ja 1940-luvulla juuri antropologien voi-

---

¹⁰ Kokonaisstrategian käsite (engl. grand strategy; seuraan käännöksessä Heikkaa (2003, 20 alaviite 49)) tulee lähelle Kettusen tarkoittamaa strategian laajaa määrittelyä, ja palaa siihen luvussa 2.3.1..

¹¹ Ainoa suomalainen strategian tutkimukseen keskittyvä laitos toimii puolustusvoimien alaisessa Maanpuolustuskorkeakoulussa.

¹² Kerttusen (2010, 1) mukaan tavallisessa kielenkäytössä strategia-, sotilasstrategia- ja doktriini-nimityksiä käytetään usein toistensa synonyymeinä.

¹³ Ks. esim. Klein 1991.

daan sanoa tuoneen kulttuurintutkimuksen käsitteitä ja ajatuksia kansainvälisen politiikan ja edelleen turvallisuudentutkimuksen alalle (ma. 503–504).¹⁴ Michael C. Desch kutsuu tätä kulttuurintutkimuksen ensimmäiseksi aalloksi. Tutkimus alkoi toisen maailmansodan aikana Yhdysvaltain hallituksen tukemilla pyrkimyksillä selvittää saksalaisten ja japanilaisten viholliskansojen ”kansallisuonnetta”¹⁵. Sodan jälkeisen ydinaseiden kehittymisen myötä kulttuurintutkimus kuitenkin painui taka-alalle kansainvälisen politiikan osa-alueena. Ydinasevaltojen nähtiin olevan keskenään samanlaisina toimijoita, joiden käyttäytyminen noudattaa rationaalisen valinnan teoriaa, eikä kulttuurisille selitysmalleille näin ollen ollut tarvetta. (Desch 1998, 144–145.)

Kylmän sodan aikana kulttuurintutkimus oli kansainvälisen politiikan tutkimuksen marginaalissa, joskin 1970-luvulla voidaan sanoa alkaneen kulttuurintutkimuksen toisen aallon, joka kyseenalaisti vallitsevan käsityksen toimijoiden homogeenisyydestä muun muassa ydinasestrategioiden suhteen (Desch 1998, 145–146). Tähän tutkimusaaltoon lukeutuu muun muassa strategisen kulttuurin uranuurtaja Jack Snyder, jonka ajatuksiin palaan seuraavassa luvussa. Aiemmin samalla vuosikymmenellä julkaisi myös antropologi Glifford Geertz merkkiteoksensa *The Interpretation of Cultures*, joka vaikutti laajasti kulttuurintutkimukseen ilmestymisensä jälkeen.¹⁶ Kulttuurin Geertz määritteli käsitteeksi, joka ”tarkoittaa historiallisesti välitettyä, symboleissa ilmentyvää merkitysten joukkoa, perittyjen käsitysten järjestelmää, joka ilmaistaan symbolisissa muodoissa, joilla ihmiset kommunikoivat, jatkavat ja kehittävät tietoa maailmasta ja asennettaan maailmaan” (Geertz 1973, 89).¹⁷

Kulttuurin lopullisen läpimurron kansainvälisen politiikan ja turvallisuuden tutkimukseen voidaan kuitenkin sanoa tapahtuneen vasta muutama vuosikymmen myöhemmin kylmän sodan loputtua, kulttuurintutkimuksen kolmannen aallon noustessa. (Desch 1998, 145–150.) Kolmatta aaltoa voidaan kutsua myös kulttuuriseksi käänneeksi¹⁸ kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Käänteen leviäminen kansainvälisen politiikan alalle voidaan Haglundin mukaan selittää kahdella syyllä: ihmistieteiden yleisellä ja jatkuvalla erimielisyydellä tarkoituksestaan sekä ulkoisella ärsykkeellä. Ensimmäisellä syyllä Haglund viittaa myös kansainvälisen politiikan piirissä jatkuvaan erimielisyyteen siitä, onko tutkimuksen tarkoi-

---

¹⁴ Geertz nimeää sosiaaliantropologian keskeisimmiksi varhaisiksi vaikutteiksi, Durkheimin, Weberin, Freudin ja Malinowskin (Geertz 1973, 88).

¹⁵ engl. national character

¹⁶ Kuvaillessaan etnografisiin menetelmiin perustuvaa tutkimustaan Geertz (1973, 6–10) esittelee myös termin ”tiheä kuvailu” (engl. thick description), joka myöhemmin levisi laajasti eri yhteiskuntatieteisiin.

¹⁷ ”[The culture concept] denotes an historically transmitted pattern of meanings embodied in symbols, a system of inherited conceptions expressed in symbolic forms by means of which men communicate, perpetuate, and develop their knowledge about and attitudes toward life.” (Geertz 1973, 89; suomennos oma.)

¹⁸ engl. cultural turn

tuksena ymmärtää vai selittää tutkimiaan ilmiöitä.¹⁹ (Haglund 2011, 501–503.) Erityisesti ymmärtävän tutkimus otteen voidaan sanoa ottaneen kulttuurintutkimuksen omakseen, vaikka toki kulttuuristen muuttujien avulla on pyritty myös muotoilemaan selityksiä kansainvälisen politiikan ilmiöille.²⁰ Toisella syyllä kulttuurisen käänteen leviämiseen Haglund tarkoittaa kylmän sodan loppumisen aiheuttamaa waltzilaisen neorealismien aseman kyseenalaistamista konstruktivistisen tutkimuksen taholta. Näin ollen kyse oli paitsi kulttuurisesta myös konstruktivistisesta käänteestä (Haglund 2011, 501–503.).

Josef Lapid näkee kulttuurintutkimuksen suosion syynä kansainvälisen politiikan alalla 1990-luvun alussa paitsi Haglundin kuvailemat, globaalit poliittiset ja kulttuuriset muutokset, myös nationalistisen separatismien nousun kylmän sodan loppumisen jälkeen. Hänen mukaansa kulttuurin ja identiteetin tutkimus ei rajoittunut vain kriittisrefleksiivisten tutkijoiden joukkoon, vaan jopa realististen ja liberaalien valtavirtateorioiden edustajat alkoivat paikoin käyttää samoja käsitteitä. Kulttuurintutkimuksen lisääntyminen ei ollut Lapidin mukaan kuitenkaan ainoastaan todellisen maailman muutosten ansiota, vaan kyse oli myös kansainvälisen politiikan tieteenalan kasvaneesta teoreettisesta joustavuudesta. (Lapid 1997, 3–4.) Lapid ei näe kehityskulkua kuitenkaan varsinaisesti kulttuurisena ”käänteenä” vaan enemmänkin ”paluuna”²¹ johtuen kulttuurin ja identiteetin pitkästä historiasta kansainvälisen politiikan tutkimuksen kohteena (Lapid 1997, 5–6). Uudelle tutkimukselle ominaisena hän pitää kulttuurin ja identiteetin näkemistä luonteeltaan sosiaalisesti rakentuneina, ei ennalta annettuina. Näin ollen determinismi, homogeenisyys ja staattisuus korvautuvat uudessa ajattelussa kulttuurin vaihtoehtoisuudella, fragmentoituneisuudella ja dynaamisuudella (Lapid 1997, 7). Lapidin edustaman uuden kulttuurintutkimuksen näkökulmasta olennaista on, ettei vanhoja konkretisoituneita²² käsitteitä, kuten valtio, korvata uudella, mutta niin ikään yhtenäisellä²³ kulttuurin käsitteellä (Lapid 1997, 8).

Lapidin kuvailema vaara on ilmeinen tutkittaessa nimenomaan valtiotoimijan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kulttuurin käsitteen kautta ja vaatii tutkimukselta poikkeuksellista käsitteellistä huolellisuutta. Vaikka tässä tutkielmassa pyritään siis tutkimaan Suomen valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, aihetta lähestytään *suomalaisen* strategisen kulttuurin, ei *Suomen* strategisen kulttuurin näkökulmasta. Vaikka erottelu on hiuksenhieno, sillä on tarkoitus välttää kulttuurin esittäminen suoraan valtioon rinnastettavana, yhtenäisenä ja homogeenisenä käsitteenä. Toisin sanoen tämän tutkimuksen näkökulmasta Suomen valtion politiikka ja sen toteuttaminen voivat ilmentää monia erilaisia kulttuurisia piirteitä. Aja-

---

¹⁹ Erottelun ymmärtämisen ja selittämisen välillä tekivät kansainvälisen politiikan alalla tunnetuksi Martin Hollis ja Steve Smith kirjallaan ”Explaining and Understanding International Relations” (Hollis – Smith 1991).

²⁰ Ks. esim. Alistair Iain Johnston (1995), jonka strategista kulttuuria käsittelevää tutkimusta esitellen luvussa 2.2..

²¹ engl. turn vs. return

²² engl. reified

²³ engl. unitary

tus mahdollistaa kulttuurin jakamisen erilaisiin diskursseihin²⁴, jotka voivat esimerkiksi määrittää vain osaa suomalaisesta strategisesta kulttuurista ja jopa kilpailla keskenään.²⁵ Toisaalta ajatus kulttuurikäsitteen heterogeenisyydestä tekee erilaisten kansallisten kulttuurien olemassaolon lisäksi myös valtion rajat ylittävien kulttuurien olemassaolon mahdolliseksi. Näin ollen voisimme suomalaisen strategisen kulttuurin ohella puhua esimerkiksi eurooppalaisesta tai länsimaisesta strategisesta kulttuurista.

2.1.3. Kriisinhallinta

Yllä esitellyt strategian ja kulttuurin käsitteet muodostavat tämän tutkimuksen laajemman teoreettisen perustan, mutta tutkimuksen varsinaisena aiheena on kyseisten ilmiöiden tarkastelu strategisen kulttuurin kautta suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan²⁶ kontekstissa. Jyri Raitasalon mukaan kriisinhallinnasta on kylmän sodan jälkeisenä aikana tullut osa ”turvallisuuden tuottamisen logiikkaa”, jolla pyritään vastaamaan turvallisuusympäristön muutoksen myötä kansainväliselle turvallisuusagendalle ”nousseisiin ja nostettuihin” haasteisiin. Sotilaallisen uhkan väistyttyä kehittyneiden länsimaiden päältä, turvallisuutta on ryhdytty määrittelemään yhä enemmän yksilön ja kansainvälisen järjestelmän vakauden kautta, ja samalla sotilaallinen kriisinhallinta on muodostunut vallitsevaksi näkökulmaksi sotilaalliseen voiman käyttöön. (Raitasalo 2008, 2–4.) Tätä nykyä kriisinhallinnan voidaan nähdä käsittävän kaikki kriisin ja konfliktin vaiheet ennaltaehkäisystä toimintaan aseellisessa konfliktissa ja konfliktin jälkeiseen tasapainottamiseen (Wedin 2005, 12).

Sotilaallisen kriisinhallinnan käsitteen taustalla on konfliktien ja aseellisen voimankäytön muutoksien lisäksi myös rauhanturvaamisen pitkä historia ja kehitys, joka toimii lähtökohtana tälle luvulle. Rauhanturvaamista²⁷ ja ”rauhanoperaatioita”²⁸ on tutkittu ja ryhmitelty lukemattomilla eri tavoilla, mutta tässä yhteydessä otan esille ennen kaikkea Michael W. Doylen luokittelun. Doyle (2001, 532–533) soveltaa rauhanooperaatioiden yhteydessä yleisesti käytettyä sukupolviajattelua ja luokittelee operaatiot neljään ”sukupolveen” muun muassa niissä käytettyjen keinojen perusteella.²⁹ Doylen lähestymistapa tarjoaa

---

²⁴ Tässä tutkimuksessa kutsun strategisen kulttuurin diskursseja Neumannia ja Heikkaa (2005) seuraten kokonaisstrategioiksi. Esittelen käsitteen tarkemmin luvussa 2.3.1.

²⁵ Strategisen kulttuurin kilpailevien diskurssien ajatus mukailee Laitisen turvallisuus-käsitteen määritelmää. Laitisen mukaan turvallisuus voidaan näet määritellä prosessiksi, joka rakentuu ja muuttuu ”turvallisuuspuheen” kautta. Turvallisuutta koskeva kieli on näin ollen ”jatkuvan kamppailun kohde”, mikä näkyy ulko- ja turvallisuuspoliittisissa termeissä, kuten uskottava puolustus ja sotilaallinen liittoutumattomuus (Laitinen 2009, 39–40). Samaa ajatusta jatkaa suomalaisen turvallisuuspolitiikan näkökulmasta myös Juntunen (2009), joka tutkii eri tapoja merkityksellistää turvallisuus suomalaisessa julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa.

²⁶ Kriisinhallinta voidaan käsittää kokonaisvaltaiseksi konseptiksi, johon kuuluu sekä siviili- että sotilastoimintaa. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin sotilaalliseen kriisinhallintaan, joten tämän luvun ulkopuolella käytän termejä kriisinhallinta ja sotilaallinen kriisinhallinta toistensa synonyymeinä.

²⁷ engl. peacekeeping

²⁸ engl. peace operations

²⁹ Doyle tosin keskittyy itse ennen kaikkea kolmeen ensimmäiseen sukupolveen, mutta sivuaa myös neljättä. Tämän tutkimuksen kannalta kuitenkin juuri viimeisin, neljäs sukupolvi on keskeisin.

tälle luvulle luontevan rakenteen, jonka avulla voin esitellä myös suomalaisen rauhanturvaamisen kehitystä ja muutosta kriisinhallinnaksi 1990- ja 2000-luvuilla.

Ensimmäisen sukupolven operaatiot Doyle määrittelee niin sanottuna ”perinteisenä rauhanturvaamisena”, jossa aseistamaton tai kevyesti aseistettu rauhanturvajoukko asetetaan taistelleiden joukkojen väliin valvomaan esimerkiksi aselevon noudattamista, joukkojen vetäytymistä tai puskurivyöhykettä. Toiminta perustuu osapuolten suostumukseen, puolueettomuuteen ja voimankäytöstä pidättäytymiseen. (Doyle 2001, 532.) Ensimmäisen sukupolven rauhanturvajoukot koottiin pääasiassa pienistä, puolueettomista valtioista, kuten Irlannista ja Pohjoismaista (Ramsbotham et al. 2011, 149–150). Suomi on osallistunut ensimmäisen sukupolven rauhanturvaamiseen Suezin kriisin vuoksi vuonna 1956 perustetusta UNEF-operaatiosta³⁰ lähtien, ja kylmän sodan aikana Suomi olikin väkilukuun suhteutettuna yksi suurimmista joukkojen lähettäjävaltioista. Innokkaan osallistumisen ja onnistuneiden kokemusten seurauksena suomalaiset alkoivat mieltää itsensä ”rauhanturvaamisen suurvallaksi”. (Vesa 2007, 524–525.)

Kylmän sodan loputtua toiminta YK:n turvallisuusneuvostossa vapautui ja uusia rauhanoperaatioita perustettiin ennen näkemättömällä vauhdilla (Doyle 2001, 530–532). Samalla myös joukkoja lähettävien valtioiden lukumäärän moninkertaistui turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenmaiden ja afrikkalaisien sekä aasialaisten maiden osallistuessa ensimmäistä kertaa YK-operaatioihin (Ramsbotham et al. 2011, 150). Toiminnan kasvun ja vapautumisen seurauksena perustettiin myös uudentyyppejä, ”toisen sukupolven” rauhanoperaatioita³¹ (Doyle 2001, 532–533). Näiden tunnusmerkkeinä ovat tavoitteiden laajeneminen sotilaallisista myös humanitäärisiksi ja poliittisiksi sekä joukkojen muodostuminen sotilaiden lisäksi myös poliiseista ja diplomaateista (Ramsbotham et al. 2011, 149).³² Vaikkakin tavoitteissaan kunnianhimoisempia, toisen sukupolven rauhanoperaatiot perustuvat edeltäjiensä tapaan edelleen osapuolten suostumukseen (Doyle 2001, 532). Ensimmäisenä toisen sukupolven operaationa Doyle (ma. alaviite 8) mainitsee UNTAG:in³³ Namibiassa vuosina 1989–1990, jonka syntyprosessiin ja toteutukseen myös Suomi osallistui aktiivisesti (Vesa 2007, 527).

1990-luvun alussa tilanne Somaliassa ja hajoamassa olleen Jugoslavian alueella saivat turvallisuusneuvoston jäsenvaltiot kuitenkin laajentamaan rauhanoperaatioiden mandaatteja entisestään ja ryhtymään rauhaanpakottamisoperaatioihin. Doyle kutsuu näitä kolmannen sukupolven operaatioiksi, jotka ovat

---

³⁰ engl. United Nations Emergency Force

³¹ Huom. kyse ei ole siis toisen sukupolven *rauhanturva*operaatioista, vaan toisen sukupolven *rauhan*operaatioista.

³² Toisen sukupolven operaatioiden pääasiallisena tehtävänä on Doylen mukaan monimutkaisten rauhansopimusten toimeenpano. Operaatioissa YK-joukot perinteisen sotilaallisen toimenkuvansa lisäksi vastuulleen myös poliisi- ja siviilitehtäviä (Doyle 2001, 532–533).

³³ engl. United Nations Transition Assistance Group

hänen mukaansa jo rinnastettavissa sodankäyntiin. Operaatiot voivat vaihdella matalan tason sotilasoperaatioista humanitäärisen avun suojelemiseksi, aselevon yksipuoliseen toteuttamiseen ja jopa niin sanottujen romahtaneiden valtioiden uudelleen rakentamiseen. Merkittävänä erona kahteen aiempaan sukupolveen on suostumuksen puuttuminen operaatiolle konfliktin yhdeltä tai useammalta osapuolelta. (Doyle 2001, 533–536.) YK:n UNOSOM II -operaatio³⁴ Somaliassa vuosina 1993–95 ja UNPROFOR-operaatio³⁵ Kroatiassa ja Bosnia-Hertsegovinassa vuosina 1992–95 voidaan Doylen mukaan laskea näihin kolmannen sukupolven rauhanoperaatioihin (Doyle 2001, 533–536). Operaatio oli YK:n siihen saakka kallein ja vaikein operaatio (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 16). Suomen osalta ”sotilaallisen kriisinhallinnan” kehityksen voidaankin sanoa alkaneen juuri PROFOR-osallistumisesta vuosina 1992–1993 sekä sitä seuranneista Balkan-operaatioista 1990-luvulla (Holma 2010, 106).

Toisin kuin suhteellisen menestyksekkäissä toisen sukupolven operaatioissa kolmannen sukupolven rauhaanpakottamisessa YK epäonnistui (Doyle 2001, 536). Samalla 1990-luvun alussa alkanut YK-operaatioiden määrän kasvu tyrehtyi vuosikymmenen loppupuolella ja vaativien operaatioiden toteuttamisvastuu delegointiin YK:lta alueellisille turvallisuusjärjestöille (Ramsbotham et al. 2011, 150–151, 155–156). Operaatioiden delegoimista yksittäisille valtioille tai valtioiden ryhmille Doyle (2001, 553) kutsuu ”neljännen sukupolven” operaatioiksi. Nato ja EU aktivoituivatkin rauhanoperaatioiden saralla 1990- ja 2000-luvuilla ja alkoivat käyttää toiminnastaan rauhanturvaamisen sijaan kriisinhallinta-termiä. 2000-luvulla YK:n piirissä on sen sijaan puhuttu ”rauhan ja turvallisuuden toiminnoista”, joihin myös rauhanturvaoperaatioiden on nähty edelleen kuuluvan (YK 2013a, YK2013b). YK käsittää rauhanturvaamisen sekä siviilien että sotilaiden tekeminä tehtävinä (Bellamy et al. 2010, 14–15), mikä heijastaa rauhanturvaamisen käsitteen laajenemista perinteistä ensimmäisen sukupolven rauhanturvaamista laajemmaksi. Myös EU:n määrittelemä kriisinhallinta seurailee tätä kehitystä, koska kriisinhallinnan sanotaan tapahtuvan kaikissa kriisin vaiheissa ja olevan osa laajaa, sekä sotilas- että siviilitoiminnan käsittävää unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan välineistöä (EU 2013). Nato on niin ikään samoilla linjoilla määriteltessään ”tehokkaan kriisinhallinnan” poliittisiksi, siviili- ja sotilastoimiksi niin konfliktinehkäisyyssä, konfliktin aikana kuin konfliktin jälkeenkin (Nato 2010, 19–22).³⁶ Eri alan toimijoiden eri välinein koko kriisinsyklin aikana toteuttamasta kriisinhallinnasta puhutaan nykyään

---

³⁴ engl. United Nations Operations in Somalia II

³⁵ engl. United Nations Protection Force

³⁶ Suomalaisessa poliittisessa ja julkisessa kielenkäytössä rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan käsitteet sekoittuvat lakkaamatta, joskin kriisinhallinta-käsite näyttää muodostuneen viime aikoina vallitsevaksi, mikä näkyy esimerkiksi vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa käytetystä termistä ”YK:n kriisinhallintatoiminta” (VNS 1/2009, 87). Vesan (2007, 533) mukaan käsitteiden kehitys suomalaisessa keskustelussa rauhanturvaamisesta kriisinhallinnaksi tarkoittaakin YK-terminologian korvautumista EU:n käyttämällä käsitteillä.

”kokonaisvaltaisena kriisinhallintana”³⁷ (Palm 2012, 12–13), jota myös Suomi on pyrkinyt omalta osaltaan kehittämään aina Namibian UNTAG-operaatiosta asti (Vesa 2007, 527).³⁸

UNPROFOR:in jälkeen Suomen seuraava operaatio Balkanilla oli YK:n turvallisuusneuvoston valtuuttama Nato-johtoinen IFOR-operaatio.³⁹ IFOR oli Suomen ensimmäinen YK:n peruskirjan VII lukuun perustunut operaatio ja ensimmäinen operaatio, jossa suomalaisjoukot toimivat Naton johtamina.⁴⁰ (Holma 2010, 106; Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 21). Doyle’n jaottelun ja operaation mandaatin mukaan kyseen voidaan siis sanoa olleen neljännen sukupolven rauhanoperaatiosta.⁴¹ Suomen osallistuminen Balkanin Nato-kriisinhallintaan ei loppunut SFOR:iksi muuttuneen IFOR-operaation myötä, vaan osallistumista jatkettiin KFOR:in muodossa, jolloin Kosovoon lähetettiin Kroatista ja Bosniasta tuttujen rakentajaosastojen sijaan jalkaväkipataljoona (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 18–23).⁴²

Vuodesta 2002 toimineessa ISAF:issa kiertävä johtovastuu oli aluksi yksittäisillä Nato-mailla, mutta vuonna 2003 operaatio siirtyi suoraan puolustusliiton itsensä johdettavaksi. Operaation mandaatti perustuu 1990-luvun Balkanin operaatioiden tapaan YK:n peruskirjan VII lukuun. Afganistanin operaatioon osallistumisen myötä suomalaistoiminnan painopisteen voidaan viimeistäänkin todeta siirtyneen kylmän sodan aikaisesta ensimmäisen sukupolven rauhanturvaamisesta neljännen sukupolven rauhanoperaatioihin. ISAF:in määrittelyä neljännen sukupolven rauhanoperaatioksi tukee myös Raitasalon (2008, 5) näkemys Afganistanin kriisinhallintaoperaatiosta yhdistelmänä laajan turvallisuuden tuottamista, jälleenrakentamista ja sodankäyntiä.⁴³ Koska Naton käyttämä kriisinhallinta-termi on itsenäi-

---

³⁷ engl. comprehensive crisis management

³⁸ Viimeisimpänä esimerkkinä Suomen kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta on vuonna 2009 hyväksytty kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia (UTP 5/2009). Kokonaisvaltainen kriisinhallinta jaetaan poliittisissa asiakirjoissa ja myös akateemisessa tutkimuksessa usein siviilikriisinhallintaan ja sotilaalliseen kriisinhallintaan. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin vain toiminnan sotilaalliseen puoleen, joten käyttäessäni ”kriisinhallinta”-termiä viittaan nimenomaan sotilaiden edesottamuksiin.

³⁹ IFOR (engl. Implementation Force) jatkui vuodesta 1996 vuoteen 2004 SFOR-operaationa (engl. Stabilisation Force), jonka puolestaan korvasi EU:n EUFOR Althea -operaatio. Althea oli Salonius-Pasternakin ja Visurin (2006, 24–25) mukaan ensimmäinen ”kokonaisvaltainen kriisinhallintaoperaatio”, joskin toimintaa voitaneen kuvailla myös Doyle’n jaottelun mukaisesti toisen sukupolven rauhanoperaatioina, joissa yhdistyvät siviili- ja sotilaselementit.

⁴⁰ Teknisesti ottaen jo vuonna 1991 alkanut UNIKOM-operaatio oli VII luvun mukainen operaatio, mutta Suomi osallistui siihen vain sotilastarkkailijoilla (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 34–5)

⁴¹ Huolimatta IFOR:in laajemmista voimankäyttöoikeuksista Salonius-Pasternak ja Visuri tosin näkevät, että suomalaisten aiemmissakaan operaatioissa, kuten Libanonin UNIFIL:issa, tilanne ei aina vastannut ”perinteistä”, eli ensimmäisen sukupolven rauhanturvaamista. Kirjoittajien mukaan myös Libanonissa suomalaisjoukkoja kohtaan näet käytettiin voimaa, kaikki konfliktin osapuolet eivät olleet valtioita, eikä niiden välillä myöskään ollut selviä rajoja (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 11). Kirjoittajien tulkintaa sinänsä tukee Doyle’n (2001, 532, alaviite 8) esittämä näkemys rauhanturvaamisen sukupolvien epäkronologisesta etenemisestä, mikä näkyi esimerkiksi jo Kongossa vuosina 1960–64 toimineessa ONUC:issa, joka oli hänen mukaansa YK:n ensimmäinen kolmannen sukupolven operaatio, vaikka muuten kylmän sodan aikaiset operaatiot edustivat pääsääntöisesti ensimmäistä sukupolvea. Tästä huolimatta UNIFIL:in tapauksessa ei nähdäkseen kuitenkaan ollut vielä kyse toisen tai kolmannen sukupolven rauhanturvaamisesta, koska operaatio ei täyttänyt muita Doyle’n näille asettamia kriteereitä, kuten esimerkiksi vaatimusta operaation laajemmista poliittisista tavoitteista.

⁴² SFOR:issa oli tosin palvellut jo aiemmin jääkäripataljoona (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 21).

⁴³ Salonius-Pasternakin mukaan (2009; 2010b) kriisinhallinta-käsite tulisi tässä yhteydessä tosin hylätä kokonaan ja määritellä suomalaissotilaiden toiminta Afganistanissa yksinkertaisesti sodaksi. Tässä tutkimuksessa näen ISAF-kriisinhallinnan puolestaan kuuluvan ”rauhanoperaatioiden” neljänteen sukupolveen, joka voi sisältää myös sodankäynnin piirteitä. Ero on pieni, ja

senä teoreettisena käsitteenä myös verrattain vähän tutkittu, Afganistanin sotilaallisen kriisinhallinnan ymmärtäminen osana Doyleen (2001, 553) käyttämää rauhanoperaatio-käsitettä tarjoaa ilmiölle laajemman teoreettisen tartuntapinnan kansainvälisen politiikan tutkimukseen.⁴⁴

Bellamy et al. (2010, 18) lukevat rauhanoperaatioiksi ainoastaan ”univormupukuisten” (sotilaiden ja/tai poliisien) toteuttamat operaatiot ulkomailla⁴⁵, joiden mandaattina on 1) avustaa aseellisen konfliktin ennaltaehkäisyssä tukemalla rauhanprosessia, 2) valvoa tai toimeenpanna tulitaukoja tai rauhansopimuksia tai 3) toimeenpanna tulitaukoja, rauhansopimus tai YK:n turvallisuusneuvoston tahto rauhan rakentamiseksi. Määritelmän mukaiset rauhanoperaatiot voivat toimia YK:n valtuutuksella tai ilman sitä. ISAF:in tapauksessa kyse on nimenomaan YK:n valtuuttamasta operaatiosta, jonka mandaattina on toimeenpanna turvallisuusneuvoston tahto rauhan rakentamiseksi.⁴⁶ Määritelmän rajaaminen ”univormuoperaatioihin” jättää puolestaan ulkopuolelle siviilitoiminnan, eli konfliktin ehkäisemisen, rauhanpalauttamisen ja rauhanrakentamisen, jotka kirjoittajat näkevät muina kansainvälisinä työkaluina (ibid.). Näin ollen rauhanoperaatioihin ei voida nähdäkseni lukea esimerkiksi UNAMA:a⁴⁷, joka on YK:n rauhanrakentamisoperaatio Afganistanissa. ISAF-kriisinhallintaoperaatiota sen sijaan lähestyn tässä tutkimuksessa Doylea ja Bellamya et al. seuraten juuri neljännen sukupolven rauhanoperaationa.

Tässä luvussa kriisinhallintaa on käsitelty osana rauhanoperaatioiden laajempaa kehitystä ja esitelty muun muassa eri sukupolvia, joihin yksittäiset operaatiot voidaan luokitella. Näiden järjestelmätason lähestymistapojen ohella viimeaikaisessa rauhanoperaatioiden tutkimuksessa on syvennytty yhä enemmän myös eroihin toimijoiden välillä saman operaation sisällä. Esimerkiksi Chiara Ruffa on tutkinut UNIFIL-operaatiota ja päätenyt korostamaan toimijoiden aikaisempien kokemusten vaikutusta nykyhetken uhkien kokemukselle ja käyttäytymiselle operaatioalueella (Ruffa 2013, 18). Hänen mukaansa aiemmat kokemukset johtavat eroihin varustuksessa ja toimintamenetelmissä eri osanottajavaltioiden välillä, vaikka joukkojen operaatioalueet ja tehtävät vastaisivat muuten toisiaan (ma. 8–11). Ruffan tutkimus tukee kulttuuristen tekijöiden huomioon ottamista myös suomalaisen kriisinhallinnan tutkimuksessa. Seuraavassa luvussa yhdistänkin yllä käsitellyt strategian, kulttuurin ja kriisinhallinnan tutkimusperinteet esittelemällä strategisen kulttuurin käsitteen historian ja kiinnostavat kansainvälisen politiikan tutkimukseen.

---

nähdäkseni kriisinhallinta-, rauhanoperaatio- ja sota-käsitteiden käyttö on kukin perusteltavissa omasta teoreettisesta viitekehystänsä käsin. Palaan kuitenkin näiden käsitteiden käyttöön tässä tutkimuksessa vielä luvun 4.1. johdannossa.

⁴⁴ Ottaen kaikesta huolimatta huomioon kriisinhallinta-käsitteen yleistymisen suomalaisessa poliittisessa ja julkisessa kielenkäytössä tekstin yleistajuisuuden säilyttämiseksi viittaan ISAF:iin tutkimuksessani tämän luvun ulkopuolella pääsääntöisesti ”kriisinhallintaoperaationa” ”rauhanoperaation” sijaan.

⁴⁵ engl. expeditionary operations

⁴⁶ Ks. YKTN 1386 (2001).

⁴⁷ engl. United Nations Assistance Mission in Afghanistan

2.2. Strategisen kulttuurin tutkimuksen kehitys ja kritiikki

2.2.1. Strategisen kulttuurin käsitteen synty ja sukupolvet

Strategisen kulttuurin tutkimus on verrattain uusi osa-alue laajemmalla strategiantutkimuksen kentällä. Ennen toista maailmansotaa strategiantutkimus oli suurimmaksi osaksi sotilaiden kirjoittamaa taisteluiden kuvausta tai pyrkimystä tuottaa armeijoille taktisia käsikirjoja. Jotkut näistä kirjoittajista, kuten Sun Tzu, Thukydides ja Clausewitz, toki kohosivat klassikoiden asemaan, mutta akateemisena tieteenalana strategiantutkimuksen synty voidaan ajoittaa vasta kylmän sodan alkuun ja ydinaseiden kehittämiseen. Tuolloin tutkimuksen tavoite muuttui ainakin osin sodan voittamisesta sodan välttämiseen ja myös siviilitutkijat alkoivat saada huomiota päätöksentekijöiltä. (Poore 2004, 46.) Strategisen kulttuurin käsite syntyi strategiantutkimuksen sisällä 1960- ja 1970-luvulla pyrkimyksestä tarjota vaihtoehto aiemmalle peliteoreettiselle tutkimusperinteelle. Uuden lähestymistavan syntyä voidaan pitää osana aiemmin mainittua Deschin (1998, 146) kulttuurin tutkimuksen ”toista aaltoa”. Strategisen kulttuurin tutkimuksen avulla oli tarkoitus ymmärtää aiempaa paremmin vastapuolen strategista ajattelua ja suhteuttaa valtion omien asevoimien strategia siihen (Klein 1991, 7–9).

Itse termin ”strateginen kulttuuri” esitteli Jack Snyder vuonna 1977 julkaistussa raportissaan ”The Soviet strategic culture – implications for limited nuclear operations” (Lantis – Howlett 2007, 85). Hänen mukaansa turvallisuus- ja sotilasasioissa eliitti artikuloi ydinstrategisen kulttuurin⁴⁸, joka on laajemman, tiettyyn strategisen ajattelun malliin sosiaalistuneen julkisen mielipiteen ilmentymä. Toisin sanoen Snyderin mukaan ”ydinaseisiin liittyvät yleiset uskomukset, asenteet ja käyttäytymismallit ovat saavuttaneet suhteellisen pysyvyyden tilan, joka asettaa ne ’kulttuuriselle’, ei pelkälle ’poliittiselle’, tasolle.”⁴⁹ (Snyder 1977, v.) Näin ollen itse kulttuuri voidaan määritellä: ”ideoiden summaksi, ehdollisiksi emotionaalisiksi reaktioiksi ja käyttäytymismalleiksi, jotka tietyn kansallisen strategisen yhteisön jäsenet ovat omaksuneet opetuksen ja imitaation kautta ja jotka he jakavat suhteessa ydinstrategiaan” (mt. 8).⁵⁰ Snyderille kansallinen ydinstrateginen kulttuuri perustuu ainutkertaisiin⁵¹ historiallisiin kokemuksiin, jotka erottavat sen muista kansallisista kulttuureista (mt. 9).

Snyder ei suinkaan keksinyt strategista kulttuuria teoreettisesta tai käsitteellisestä tyhjiöstä, vaan hänen kulttuurin määrittelyssään on paljon samaa kuin muun muassa Geertzin muutamaa vuotta aiemmassa

---

⁴⁸ engl. nuclear strategic culture

⁴⁹ ”[A] set of general beliefs, attitudes, and behavioral patterns with regard to nuclear strategy has achieved a state of semi-permanence that places them on the level of “culture” rather than mere “policy.” (Snyder 1977, v; suomennos oma.)

⁵⁰ ”Strategic culture can be defined as the sum total of ideas, conditioned emotional responses, and patterns of habitual behavior that members of a national strategic community have acquired through instruction or imitation and share with each other with regard to nuclear strategy” (mt. 8; suomennos oma).

⁵¹ engl. unique

luonnehdinnassa. Snyder ei tosin perusta määrittelyään Geertzin tapaan symboleihin kulttuurin välittämisen välineinä, vaan korostaa oppimisen vaikutusta kulttuurin jatkumiselle. Snyderin ajattelun taustalla vaikuttavat kiistatta myös aiemmat ”poliittista kulttuuria” ja ”kansallisuonnetta”⁵² tutkineet kirjoittajat, kuten Gabriel A. Almond ja Sydney Verba. Osaltaan Snyderin ansioksi voidaan kuitenkin lukea kulttuurin tuominen juuri turvallisuustutkimuksen alalle. (Schmidt – Zyla 2011, 485–486). Snyderin tapa lähestyä ydinasestrategiaa kulttuurina haastoi vallinneen, teknologisen kehityksen ja rationaalisen toiminnan mallien tutkimukseen keskittyneen strategiantutkimuksen näkökulman ja rohkaisi kulttuurisen ja strategisen relativismin hyväksymiseen. Strategisen kulttuurin näkökulmasta kulttuuri ei ollut enää vain toissijainen selitys strategiselle käyttäytymiselle, vaan pääasiallinen selittäjä eroille kansallisissa ydinasestrategioissa. (Poore 2003, 280.)

Snyderin esittelemä ydinstrategisen kulttuurin malli oli lähtölaukaus tutkimusperinteelle, jota Alistair Iain Johnston nimittää strategisen kulttuurin tutkimuksen ”ensimmäiseksi sukupolveksi”⁵³. Johnston lukee 1980-luvun alussa syntyneeseen ensimmäiseen sukupolven tutkijoihin muun muassa Colin S. Grayn ja David Jonesin, jotka laajensivat Snyderin ydinasestrategiaan liittynyttä ajattelua koko kansalliseen strategiseen kulttuuriin. Johnstonin mukaan ensimmäisen sukupolven kirjoittajat perustelevat eroja kansallisten strategisten kulttuurien välillä ”makro-ympäristöllisillä”⁵⁴ muuttujilla. Näin ollen esimerkiksi erot Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton ydinasestrategioissa pystyttiin selittämään muun muassa syvälle juurtuneilla historiallisilla kokemuksilla, poliittisella kulttuurilla ja maantieteellä. (Johnston 1995, 36–37.)

Ensimmäisen sukupolven strategisen kulttuurin tutkimuksen ongelmana Johnston näkee erityisesti itse strategisen kulttuurin käsitteen epämääräisyyden. Hänen mukaansa varhaisimmat tutkijat sisällyttivät strategiseen kulttuuriin kaikkea teknologiasta maantieteeseen ja organisaatiokulttuurista poliittiseen psykologiaan, mikä saa käsitteen kattamaan lähes kaikki olennaiset muuttujat. Tämä puolestaan tekee kulttuuriperustaisten selitysmallien testaamisen erittäin vaikeaksi. (ma. 37.) Niin ikään Johnston kritisoi ensimmäisen sukupolven käyttämää strategisen kulttuurin käsitettä yksinkertaiseksi, deterministiseksi ja kansallista homogeenisyyttä korostavaksi, joka ei salli esimerkiksi useampien rinnakkaisten strategis-

---

⁵² engl. national character

⁵³ Johnstonin ensimmäinen sukupolvi vastaa suurin piirtein luvussa 2.1.2. esitellyä Deschin kulttuurintutkimuksen ”toista aaltoa”. Toisin kuin Desch, Johnston ei siis liitä luokitteluunsa kulttuurintutkimuksen ensimmäisiä sovelluksia turvallisuudentutkimuksen alalla kansallisuonteen tutkimuksen muodossa.

⁵⁴ engl. macro-environmental

ten kulttuurien olemassaoloa yhden valtion sisällä, kulttuurien samankaltaisuutta valtioiden välillä tai mahdollista strategisesta kulttuurista poikkeavan käyttäytymisen selittämistä.⁵⁵ (ma. 37–38.)

Kuten kulttuurintutkimus yleisesti kansainvälisen politiikan osana, myös strategisen kulttuurin tutkimus turvallisuustutkimuksen saralla sai uutta virtaa kylmän sodan loputtua. Stuart Poore näkee kehityksen yhtäältä yleisemmän kansainvälisen politiikan tutkimuksen kulttuurisen trendin ansiona ja toisaalta Johnstonin alulle laittaman uuden, teoreettisemman strategisen kulttuurin tutkimuksen menestyksen syynä. (Poore 2004, 45.) Oman työnsä Johnston lukeekin juuri 1990-luvun alussa alkunsa saaneeseen strategisen kulttuurin tutkimuksen kolmanteen⁵⁶, ja hänen itsensä mukaan tutkimuksellisesti ”perusteellisimpaan”⁵⁷, sukupolveen. Uuden sukupolven ”perusteellisuus” näkyy Johnstonin mukaan ratkaisussa rajata kulttuuriset, eli ideationaaliset, tekijät riippumattomiksi muuttujiksi, joilla pyritään selittämään strategista käyttäytymistä, eli riippuva muuttuja. Kulttuurin ja käyttäytymisen erottamisen tarkoituksena on sanoutua irti ensimmäisen sukupolven kulttuurisesta determinismistä, jossa tietty strateginen kulttuuri tuottaa aina tietynlaista käyttäytymistä. Lisäksi kolmannen sukupolven tutkijoita yhdistää pyrkimyksen teorioiden testaamiseen vertaamalla strategisen kulttuurin selityksiä kilpaileviin selitysmalleihin. (Johnston 1995, 41–42.) Johnstonille testaamisen mahdollistaa strategisen kulttuurin määrittely ”rajatuksi, paremmuusjärjestykseen laitetuksi kokonaisstrategisten preferenssien joukoksi, joka pysyy vakiona analyysikohteesta [...] ja -ajasta riippumatta”⁵⁸ (ma. 48). Tämän ajattelumallin mukaan, jos tutkimuksella onnistuttaisiin todistamaan strategisten preferenssien pysyvyys eri aikakausina, strategisen kulttuurin kausaalista kykyä selittää käyttäytyminen voitaisiin verrata vaihtoehtoihin selitysmalleihin. Pooren mukaan kolmannen sukupolven pyrkimys vertailevaan tutkimukseen, kertoo halusta tarjota vaihtoehtoinen selitysmalli ennen kaikkea neorealistiselle⁵⁹ näkemykselle kansainvälisestä politiikasta (Poore 2004, 57–58).⁶⁰

---

⁵⁵ Snyder tosin saa Johnstonilta tässä suhteessa synninpäästön, koska Snyder tuo strategisen kulttuurin määrittelyynsä myös strategisen alakulttuurin termin (engl. subculture) (Johnston 1995, 38, alaviite 12).

⁵⁶ Toisen sukupolven kirjoittajiksi Johnston lukee mm. Bradley S. Kleinin, joka keskittyy tutkimaan julkilausutun ja operationaalisen strategian eroja. Toisen sukupolven tutkimuksessa strateginen kulttuuri esitetään ennen kaikkea poliittisten päätöksentekijöiden instrumenttina, mutta Johnston mukaan epäselväksi jää, missä määrin päätöksentekijät ovat myös itse sosiaalistuneita kulttuuriin. (Johnston 1995, 39–41.)

⁵⁷ engl. rigorous

⁵⁸ “[S]trategic culture is a limited, ranked set of grand-strategic preferences that is consistent across the objects of analysis [...] and persistent across time”. (Johnston 1995, 48; suomennos oma.)

⁵⁹ Neorealismi ymmärretään tässä yhteydessä yhtenevänä rakennerealismiin (engl. structural realism) kanssa.

⁶⁰ Glenn et al. (2004, 9) näkevät kolmannen sukupolven tutkimuksen ja aiemman tutkimuksen välillä myös oleellisen eron strategisen kulttuurin käsitteen rajaamisessa. Siinä missä Jack Snyder, Yitzhak Klein ja kumppanit määrittivät strategisen kulttuurin sotilaalliseksi liittyen ainoastaan uhkaan ja voimankäyttöön, kolmas sukupolvi on laajentanut määritelmää viittaamaan laajemmin poliittiseen kulttuuriin ja valtion käyttäytymiseen. Osa uudemman sukupolven kirjoittajista on niin ikään syventynyt kulttuurin vaikutuksiin uhkien kokemiselle ja edelleen identiteetin muodostumiselle. Glenn et al. lukevat tämän tyyppisen strategisen kulttuurin osaksi myös ”kansallista turvallisuutta” (engl. national security) käsittelevän kirjallisuuden. (ibid.) (Tästä esimerkkinä ks. Katzenstein 1996) Kehityskulku on nähdäkseni rinnastettavissa aiemmin käsiteltyyn strategian käsitteen laajenemiseen tutkimuksessa (ks. luku 2.1.).

Iver B. Neumann ja Henrikki Heikka tarjoavat hyvän yhteenvedon yllä esitellyistä strategisen kulttuurin tutkimuksen sukupolvista, joka toimii myös lähtökohtana tälle tutkimukselle. Heidän mukaansa strategisen kulttuurin tutkimuksen voidaan sanoa keskittyneen erityisesti siihen, miten eliitti ja päätöksentekijät arvioivat ja tulkitsevat kansainvälisen järjestelmän pääpiirteitä ja miten nämä arviot vaikuttavat heidän näkemyksiinsä turvallisuuspolitiikasta ja sotilaallisen voiman käytöstä. Tutkimuksessa on keskitytty havaintoihin, uskomuksiin, ideoihin ja normeihin, jotka ohjaavat valtion turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevaa, strategista päätöksentekoa. Strategisen kulttuurin näkökulmasta yksittäiset intressit rakentuvat ajallisesti ja loogisesti johdonmukaisista havaintomalleista⁶¹ liittyen valtion rooliin kansainvälisessä politiikassa sekä tapaan käyttää sotilaallista voimaa poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Havaintomallien perusta on puolestaan löydetty kunkin poliittisen yhteisön varhaisista tai muovaavista historiallisista kokemuksista. Näihin kokemuksiin ovat vaikuttaneet filosofiset, poliittiset, kulttuuriset ja kognitiiviset tekijät valtion ja eliitin kehittyessä ajan kuluessa.⁶² Strategista kulttuuria ei ole kuitenkaan tutkimuksessa pidetty muuttumattomana, olkoonkin, että muutokset on nähty hitaiksi. Strategista kulttuuria ei ole liioin ajateltu immuuniksi valtion materiaalisessa ympäristössä tapahtuville muutoksille, kuten aseteknologian kehitykselle, mutta kulttuurin on nähty hidastavan ja rajoittavan näiden muutosten vaikutusta poliittisiin linjauksiin. Juuri tämä on erottanut strategisen kulttuurin tutkimuksen esimerkiksi teknologisesti ja rakenteellisesti deterministisemmästä, neorealismista. Toisaalta strategisen kulttuurin kehitys on nähty historiallisuudessaan myös selkeästi polkuriippuvaisena⁶³, mikä erottaa suuntauksen puolestaan poststrukturalismista, jonka mukaan kanssakäymiseen perustuvat, nopeatkin muutokset toimijoiden välisissä suhteissa ovat mahdollisia. (Neumann – Heikka 2005, 6–9.)

2.2.2. Strateginen taistelu tieteenfilosofiasta

Kuten yllä näimme, strategisen kulttuurin tutkimuksen sisältä voidaan löytää eri sukupolvia, jotka ovat määritelleet strategisen kulttuurin eri tavalla ja päätyneet näin ollen erilaisiin tutkimuksellisiin lähestymistapoihin. 1990-luvun loppupuolella debatti eri sukupolvien välillä kärjistyi tutkimuksen ensimmäistä sukupolvea edustavan Colin S. Grayn ja kolmanteen sukupolveen kuuluvan Alastair Iain Johnstonin esittäminä, toisilleen vastakkaisina mielipiteinä strategisen kulttuurin roolista päätöksenteossa ja tuon kulttuurin oikeaoppisesta tutkimuksesta. Biava et al. näkevät vastakkainasettelun toisella puolella Johnstonin edustaman näkemyksen kulttuuristen, ideationaalisten ja normatiivisten vaikutteiden kyvystä *selittää* valtioiden ja niiden johtajien käyttäytyminen. Johnstonin vastapuolella on puolestaan

---

⁶¹ engl. patterns of perception

⁶² Kansainvälisen politiikan tutkimuksen piirissä samoja ilmiöitä on tutkittu konstruktivistisen tutkimuksen piirissä muun muassa normeina (Neumann – Heikka 2005, 7).

⁶³ engl. path-dependent

Gray, joka näkee strategisen kulttuurin hyödyllisenä ”kontekstina” päätösten *ymmärtämiseksi*, joka ei kuitenkaan sanele strategista käyttäytymistä. (Biava et al. 2011, 1228.)

Grayn ja Johnstonin vastakkaiset näkemykset strategisen kulttuurin luonteesta ja roolista päätöksenteossa viittaavat tutkijoiden yhteen sovittamattomilta vaikuttaviin mielipiteisiin tutkimuksen metodologisesta perustasta. Vastakkain ovat perinteinen vastinpari: ymmärtävä ja selittävä tutkimus. (Meyer 2005, 527.) Gray seuraajineen voidaan nähdä edustavan ymmärtävän tutkimuksen perinnettä, kun taas Johnston pyrkii kansainvälisen politiikan piirissä positivistiseksi kutsuttuun tutkimusotteeseen lähestymällä strategista kulttuuria ei-kulttuurisista muuttujista erotettavissa olevana, riippumattomana muuttujana, joka voi selittää riippuvan muuttujan, eli strategisen käyttäytymisen.⁶⁴ Johnstonin tavoitteena on luoda falsifioitavissa oleva strategisen kulttuurin määritelmä, joka perustuu pitkän aikavälin strategisiin valintoihin. (Johnston 1995, 44–49.) Tämä pyrkimys näkyy myös Johnstonin ensimmäisen ja toisen sukupolven tutkimukselle esittämässään kritiikissä, jossa hän vaatii muilta tutkijoilta toisaalta muuttujien parempaa erottelua ja toisaalta teorioiden testattavuutta (ma. 36–41). Ensimmäisen sukupolven käyttämän strategisen kulttuurin käsitteen Johnston sen sijaan sanoo käsittävän lähes kaikki oleelliset selittävät muuttujat, joten strategiseen kulttuuriin kuulumattomille strategisten valintojen selityksille jää vain vähän ”käsitteellistä tilaa”⁶⁵ (ma. 37). Toisin sanoen ensimmäisen sukupolven määritelmä ei jätä mitään, mikä ei olisi strategista kulttuuria (Poore 2004, 53).

Gray puolestaan pitää tätä Johnstonin edustamaa positivistista lähestymistapaa mahdottomana. Vaikka Hän myöntää kulttuurin käsittelemisen kontekstina avaavan tutkimuksen Johnstonin esittämälle metodologiselle kritiikille lähestymistavan puutteellisesta ”perusteellisuudesta”, Gray ei näe vaihtoehtoja ratkaisulleen. Kulttuuri on Grayn mukaan jokaiseen toimijaan ja toimintaan sisäänrakennettuna, joten strategisen kulttuurin pelkistäminen muuttujiksi ja erottaminen käyttäytymisestä ei ole mahdollista. Graylle ideat ja käyttäytyminen ovat sosiaalisesti rakentuneita. (Gray 1999, 50–54.) Hänen mukaansa Johnstonin kaipaamaa ”käsitteellistä tilaa” ei-kulttuurisille selityksille ei voi olla, koska ”ihmiset toteuttavat kaiken strategisen käyttäytymisen, eivätkä he voi olla muuta kuin kulttuurisia toimijoita”.⁶⁶ (ma. 59.)

Johnstonin ja Grayn välinen vastakkainasettelu esittää strategisen kulttuurin tutkimuksen peruuttamattomasti kahtiajakautuneena ohjaten strategisen kulttuurin tutkijaa valitsemaan jommankumman kilpailuvista leireistä. Vastakkainasettelu on oireellinen koko kansainvälisen politiikan tieteenalalle, ja sen voidaan sanoa saaneen ilmauksensa viimeistään Martin Hollisin ja Steve Smithin klassikkoteoksessa

---

⁶⁴ Positivismista ks. Wendt 1999, 39–40.

⁶⁵ engl. conceptual space

⁶⁶ ”[T]here can be no such conceptual space, because all strategic behaviour is effected by human beings who cannot help but be cultural agents.” (Gray 1999, 59; suomennos oma.)

"Explaining and Understanding International Relations". Patrick Thaddeus Jackson ei kuitenkaan näe Hollisin ja Smithin jaottelua selittävään ja ymmärtävään tutkimukseen hyödyllisenä kansainvälisen politiikan tieteenalan kannalta.⁶⁷ Jackson taustoittaa laajasti tutkimusperinteiden vastakkainasettelussa usein käytettyjen "tiede"- ja "tieto"-termien perustaa ja pyrkii osoittamaan, että "tiede" ja "tieteellisyys" on liitetty Hollisin ja Smithin määrittelyn jälkeenkin usein yksinomaan selittävään tutkimukseen. (Jackson 2011, 8–9.) Jacksonin neopositivistiseksi kutsumasta selittävästä tutkimusotteesta on tullut hänen mukaansa niin vallitseva kansainvälisen politiikan alalla, että sen haastaminen on äärimmäisen vaikeaa. Hän näkee neopositivismiin toisin sanoen saavuttaneen tieteenalallamme arkijärjenkaltaisen⁶⁸ aseman, mikä tekee myös tutkimusperinteen filosofisten perusteiden tutkimisesta haastavaa. (mt. 41–42.) Tästä näkökulmasta Hollisin ja Smithin jaottelu korostaa vain tieteenalan sisäisiä jakolinjoja. Jackson näkee ongelman ytimenä kansainvälisen politiikan tutkimuksen taipumuksen lähestyä tutkimusta tieteellisen ontologian kautta pyrkien ensin vastaamaan kysymykseen "mitä on olemassa?"⁶⁹. Eriävät mielipiteet johtavat edelleen väittelyyn oikeista tutkimusmetodeista, mikä puolestaan päättyy usein linnoittautumiseen yllä mainittuihin ymmärtävän ja selittävän tutkimuksen leireihin. Jacksonin mukaan hedelmällisempää sen sijaan olisi lähteä liikkeelle kysymyksestä: "Miten voimme tuottaa tietoa?"⁷⁰ (mt. 28–30.)

Vaikka Grayn ja Johnstonin välinen metodologinen kuilu vaikuttaa ylittämättömältä, sovittelevasti voidaan kuitenkin todeta, että molemmilla tavoilla tutkia strategista kulttuuria on omat hyvät puolensa (Farrell 1998, 408). Tutkijan valinta määritellä strateginen kulttuuri kontekstiksi, riippumattomaksi muuttujaksi tai joksikin aivan muuksi riippuu ennen kaikkea hänen tieteenfilosofisista näkemyksistään⁷¹. Jos tutkija on taipuvainen uskomaan kulttuurisiin muuttujiin osana kausaalisia strategisen käyttäytymisen selitysmalleja, Johnstonin tarjoama teoreettisesti hienostunut, positivistinen strategisen kulttuurin teoria on oikea valinta. Jos tutkija puolestaan haluaa lähestyä strategista kulttuuria konstitutiivisena kontekstina eikä usko kulttuurin mahdollisuuksiin selittää käyttäytymistä kausaalisesti, valinnan tulisi kohdistua ennemmin Grayn lähestymistapaan. (ma. 408.) Tämän tutkielman teoreettinen lähtökohta on lähempänä jälkimmäistä näkökulmaa, mutta Grayn omat kirjoitukset eivät riitä täyttämään hänen teoreettisessa lähestymistavassaan olevia aukkoja. Grayn vastaus Johnstonin kritiikkiin on näet sisäisesti ristiriitainen, koska hän muun muassa tunnustaa joissakin tapauksissa olevan myös kult-

---

⁶⁷ Itse asiassa myös Johnston näkee ymmärtävällä ja selittävällä tutkimusotteella yhteistä, koska hänen mukaansa ymmärtäminen on niin ikään selittämistä, jos ymmärtävässä tutkimuksessa määritellään tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet asioiden kulkuun enemmän kuin toiset. Johnstonin mukaan tällaisten tekijöiden erittely viittaa epäsuorasti kausaalisuuteen. (Johnston 1999, 520.)

⁶⁸ engl. common-sensical

⁶⁹ Jackson lainaa määritelmän Patomäeltä ja Wightilta (ks. Patomäki – Wight 2000).

⁷⁰ Omaa vastaustani Jacksonin kysymykseen pohdin luvussa 3.1..

⁷¹ Jackson viittaa näihin ontologis-epistemologis-metodologisiin valintoihin tutkijan asettamina "panoksina" (engl. wager) (Jackson 2011, 34–35).

tuurista riippumattomia ulottuvuuksia⁷², kuten fyysinen maantiede, jotka vaikuttavat käyttäytymiseen. (Gray 1999, 66–68). Tämä sinänsä arkijärjen mukainen toteamus sekoittaa kuitenkin määritelmät kulttuurista kontekstina ja siten kaikkialla läsnä olevana sekä kulttuurista riippumattomana muuttujana.

Stuart Pooren mukaan ratkaisuna Grayn epä johdonmukaisuuteen tulisi olla kulttuurisen kontekstin ulottuminen ”alas asti”⁷³. Tällöin kulttuuri kaikissa tilanteissa konstituoi ja antaisi merkityksiä materiaalisille tekijöille, myös maantieteelle.⁷⁴ (Poore 2003, 280–282.) Seuraamalla Pooren näkemystä sidon tutkimukseni kiinteästi kansainvälisen politiikan konstruktivistiseen tutkimukseen, joka toimii lähtökohtana seuraavissa luvuissa esiteltävälle uudelle lähestymistavalle strategisen kulttuurin tutkimukseen. Lähestymistapa perustuu Neumannin ja Heikan esittelemään strategisen kulttuurin käsitteen uudelleen muotoiluun käytäntöteorian avulla. Kutsun lähestymistapaa Johnstonin jaottelua täydentäen strategisen kulttuurin tutkimuksen neljänneksi sukupolveksi.

2.3. Strategisen kulttuurin neljäs sukupolvi

Neumann ja Heikka pyrkivät päivittämään strategisen kulttuurin käsitettä nykypäivään hahmottelemallaan, pohjoismaisten strategisten kulttuurien tutkimukseen tähtäävällä tutkimusotteellaan ja tarjoamaan tutkimukselle uuden, empiirisemmän luonteen. Heidän mukaansa aiempi strategisen kulttuurin tutkimus ei ole käyttänyt täysimittaisesti hyväkseen viimeaikaisia ja alalle kiistattomasti hyödyllisiä, sosiologian ja sosiaaliantropologian löydöksiä. Kirjoittajat muun muassa kritisoivat strategisen kulttuurin tutkijoiden taipumusta jättää huomiotta yhteiskuntatieteissä tehdyn kulttuurintutkimuksen löydökset, onhan kulttuuri heidän mukaansa ennen kaikkea yhteiskunnallinen käsite. (Neumann – Heikka 2005, 6–7, 9.)

2.3.1. Strateginen kulttuuri kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksena

Neumannin ja Heikan esittelemä selkein teoreettinen muutos strategisen kulttuurin perinteiseen määritelmään on kulttuurin näkeminen konstitutiivisena käsitteenä. Näin he irtisanoutuvat edellisten strategisen kulttuurin tutkijasukupolvien positivistisesta epistemologiasta ja hylkäävät johnstonilaisen ajatuksen kulttuurista riippumattomana muuttujana.⁷⁵ (ma. 9.) Neumannin ja Heikan mielestä aiemmat

---

⁷² engl. dimensions

⁷³ ”all the way down” (Poore 2003, 280). Viittaa Alexander Wendtin konstruktivistiseen ontologian määrittelyyn ”ideoista alas asti” (Wendt 1999).

⁷⁴ Itse asiassa myös Johnston sanoo olevansa samaa mieltä Alexander Wendtin kanssa siitä, että ”ideat menevät (melkein) alas asti”, ja torjuvansa ajatuksen ihmistoiminnasta, joka voisi olla ”ideatonta” (engl. idealess). Koska Johnstonilla ei omien sanojensa mukaan kuitenkaan ole vastausta ristiriitaan konstruktivismiin ja positivismiin välillä, hän omaksuu Kiinan strategista kulttuuria koskevassa tutkimuksessaan vertailevan tutkimusotteen ja käsittelee realistista mallia, joka pohjautuu materiaaliseen vallan maksimointiin, ikään kuin malli ei perustuisi aiempiin ideationaalisiin rakenteisiin. (Johnston 1999, 520.)

⁷⁵ Tässä suhteessa Neumann ja Heikka ovat toisin sanoen samaa mieltä yllä esitellyjen Pooren ajatusten kanssa. (ks. luku 2.2.2.)

strategisen kulttuurin tutkijat, kuten Gray, näkevät kulttuurin lisäksi liian konkretisoituneena⁷⁶, homogeenisenä ja kansallisvaltioon sidottuna konseptina. kun kulttuuria tulisi enemminkin lähestyä ylikansallisena, valtion rajat ylittävänä prosessina.⁷⁷ Tätä kirjoittajat pyrkivät kuvaamaan luonnehtimalla kulttuurin rajoja ”epätarkoiksi”⁷⁸. (ma. 10.) Strategisen kulttuurin käsitteen kehittäminen homogeenistä, kansallista määritelmää laajemmaksi antaa myös mahdollisuuden uusien, ei-valtiollisten toimijoiden strategisen kulttuurin tutkimukselle.⁷⁹

Strategisen kulttuurin määrittelemisen ylikansalliseksi prosessiksi mahdollistaa myös järjestelmätason kehitystrendien, kuten asevoimien teknologisen muutoksen, huomioon ottamisen tutkimuksessa. Näin ollen Neumann ja Heikka näkevät paitsi toimijan omilla kulttuurisilla prosesseilla, myös ylikansallisilla, rakenteellisilla tekijöillä merkityksen toimijan strategisen kulttuurin muotoutumisessa. Niin ikään oleellista on ulko- ja turvallisuuspoliittisten päätöksentekijöiden suhtautuminen kansainväliseen järjestelmään ja käsitys sen luonteesta. Tässä yhteydessä kirjoittajat sitovat päätöksentekijöiden arvion wendtiläiseen konstruktivistiseen ajatteluun anarkkisen järjestelmän ”kypsyydestä”⁸⁰. Yhdistäen nämä järjestelmätason seikat voidaankin sanoa, että strategisen kulttuurin muotoutumisessa ei ole kyse ainoastaan toimijan sisäisestä prosessista, vaan päätöksentekijöiden jatkuvasta kansainvälisten kehitystrendien ja muiden toimijoiden strategisen kulttuureiden arvioinnista ja omien päätösten sovittamisesta siihen. (ma. 17–19.)

Strategisen kulttuurin konstitutiivisuus, ylikansallisuus ja prosessinomaisuus ovat perusta Neumannin ja Heikan hahmottelemalle turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tutkimuksen lähestymistavalle. Tavoitteenaan strategisen kulttuurin konseptin parempi sovellettavuus empiiriseen tutkimukseen kirjoittajat määrittelevät kulttuurin ”dynaamiseksi vuorovaikutukseksi diskurssin ja käytäntöjen välillä”⁸¹. (ma. 10–11; Neumann 2002, 630–631.) Tämän uuden kulttuurin määrittelyn taustalla voi nähdä Neumannin aiemman vetoomuksen käytäntöjen tuomisesta kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskiöön (Neumann 2002, 627–628).

Maltillisessa kritiikissään diskurssianalyttiselle tutkimukselle Neumann esittää huolensa kansainvälisen politiikan lingvistisen, eli kielellisen käänteeseen paikoin synnyttämistä ”nojatuolianalyyseista”, jotka

---

⁷⁶ engl. reified

⁷⁷ Neumannin ja Heikan kritiikki Grayn strategisen kulttuurin määritelmälle seurailee myös Johnstonin (1995) esittämää kritiikkiä, joskaan Johnston ei näe strategista kulttuuria Neumannin ja Heikan tapaan prosessina, vaan enemminkin riippumattomana muuttujana, joka vaikuttaa strategiaan käyttäytymiseen. Neumannin ja Heikan ajattelussa on nähtävissä myös paljon samaa Lapidin esittelemän uuden kulttuurintutkimuksen kanssa. (ks. luku 2.1.2.)

⁷⁸ engl. fuzzy

⁷⁹ 2000-luvun vilkkaimpia strategista kulttuuria koskevia keskusteluja onkin ollut esimerkiksi Euroopan unionin strateginen kulttuuri, sen olemassaolo tai olemattomuus. (ks. mm. Biava et al. 2011; Meyer 2005; Schmidt – Zyla 2011.)

⁸⁰ engl. maturity; ks. Wendt 1999.

⁸¹ ”dynamic interplay between discourse and practice” (Neumann – Heikka 2005, 10–11).

pohjautuvat ainoastaan tekstilähteisiin ja unohtavat tutkimuksessaan kansainvälisen politiikan käytännön. Neumann pitää kyllä kielellisiä analyysejä tärkeinä toiminnan ehtojen⁸² selvittämiseksi, mutta hänen mielestään kielellistä käännettä tulisi täydentää tutkimalla nimenomaan käytäntöjä.⁸³ Tämän ajatuksen Neumann ammentaa kielellisen käänteeseen oppi-isiltä, Wittgensteinilta ja Foucault'ltä, jotka painottavat hänen mukaansa käytettävän kielen, eli diskursiivisten käytäntöjen merkitystä. Uudella tavalla on Neumannin mukaan mahdollista kerätä tietoa juuri ulko- ja globaalipolitiikan kokemuksista ”eläyttyä käytäntöinä”⁸⁴. (ma. 627–628.) Neumann ei halua kuitenkaan tehdä lopullista pesäeroa kielelliseen tutkimukseen, kuten diskurssianalyysiin, vaan haluaa säilyttää tämän tarjoamat oivallukset samalla laajentaen tutkimuksen fokusta (ma. 630). Tästä kertoo myös Neumannin määritelmä kulttuurista, joka yhdistää sekä diskurssin että käytännöt.

Määrittelemällä kulttuuri diskurssin ja käytäntöjen dynaamiseksi vuorovaikutukseksi tutkimus tuodaan Ann Swidlerin ajatuksia seuraten ideoiden, normien ja uskomusten tutkimuksesta niin sanotusti ”alaspäin” ”fyysisyyden ja tapojen”, eli käytäntöjen, tasolle.⁸⁵ Käytäntöjen vastapainoksi tutkimuksen painopiste viedään niin ikään myös ”ylöspäin” yksilöllisistä ideoista ”persoonattoman diskurssin” tasolle. Keskittyminen diskursseihin mahdollistaa kielen, symboleiden ja merkitysten tutkimuksen ilman, että ne tarvitsee liittää tiettyihin henkilöihin, eli pyrkii tutkimaan tiettyjen toimijoiden uskomuksia tai ajatuksia. Tällöin tutkimus ei kohtaa vanhemman sosiologisen tutkimuksen ongelmaa kulttuurin toimintaan kohdistuvien vaikutuksien todistamisesta liittyen siihen, miten tietyn yksilön subjektiiviset ideat vaikuttavat hänen toimintaansa (Swidler [2001] 2005, 83–85). Näin ollen uusi kulttuurin määrittely mahdollistaa kulttuurintutkimuksessa ideoiden ja käyttäytymisen suhteesta käytävän väittelyn ohittamisen (Neumann – Heikka 2005, 10). Toisaalta diskurssin ja käytäntöjen määritelmällinen erottaminen mahdollistaa myös kulttuurisen muutoksen ajattelun uudella tavalla, koska diskurssi ja käytännöt voivat esiintyä eri tavoilla (Neumann 2002, 631). Diskurssin ja käytäntöjen suhde on kuitenkin vastavuoroisesti konstitutiivinen⁸⁶, joten ne yhdessä luovat kulttuurin (Neumann – Heikka 2005, 11).

Diskurssin Neumann ja Heikka ymmärtävät Jens Bartelsonia seuraten ”järjestelmänä väittämien muotoilulle”⁸⁷ (Bartelson 1995, 70). Strategisen kulttuurin tutkimuksen piiriin tuotuna diskurssi nimetään edelleen kokonaisstrategiaksi. Kokonaisstrategia käsittää ”kaikki toiminnan ehdot” eli on ikään kuin

---

⁸² engl. preconditions for action

⁸³ Neumann ei vuonna 2002 julkaistussa artikkelissaan puhu strategisesta kulttuurista, mutta sama diskurssin määritelmä ”toiminnan ehtoina” on lainattu myöhempään strategista kulttuuria käsittelevään artikkeliin.

⁸⁴ engl. lived practices

⁸⁵ Toisaalla Heikka (2005b, 70) käyttää dynaamisen vuorovaikutuksen sijaan molemminpuolisen konstituoimisen (engl. mutual constitution) käsitettä.

⁸⁶ engl. mutually constitutive

⁸⁷ ”system for the formation of statements” (Bartelson 1995, 70).

kuva strategisten asioiden diskurssista tiettyinä aikana tiettyssä paikassa. Yhdistettynä Bartelsonin diskurssin määritelmään kokonaistrategia voidaan näin ollen ymmärtää ”ehtoina, jotka säätelevät sotilas- ja puolustuspoliittista ajattelua”.⁸⁸ Kyse ei ole siis turvallisuus- ja puolustuspoliittisista doktriineista siinänsä, vaan enemmän tai vähemmän selkeistä ehdoista noiden doktriinien muotoilulle. Tämä tarkoittaa samalla myös sitä, että poliittiset päätöksentekijät voivat omaksua kokonaistrategian joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Neumann ja Heikka eivät rajoita kokonaistrategian käsitettä ainoastaan puolustuspolitiikkaan, vaan heidän mukaansa myös muut poliittiset toimet, mikäli ne tukevat kokonaistrategiaa, voidaan laskea sen osaksi. Ajatus perustuu sodan näkemiseen teknistä, sotilaallista ja lyhytkestoisempaa toimintaa laajempaan ulkopoliittisena työkaluna, joka ulottuu myös rauhan aikaan ja tarkoittaa koko yhteiskunnan voimavarojen valjastamista strategisten tavoitteiden palvelukseen. Tämä tulkinta laajentaa strategisen kulttuurin käsitettä näin ollen viittaamaan paitsi sotilaallisiin, myös esimerkiksi taloudellisiin ja diplomaattisiin resursseihin. (Neumann – Heikka 2005, 12–14.)⁸⁹ Tämän laajaan määritelmän näen mahdollistavan myös ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan piiriin kuuluvan kriisinhallinnan tutkimisen osana kokonaistrategiaa.

Neumannin ja Heikan mukaan kokonaistrategia toteutuu⁹⁰ käytäntöjen kautta (ma. 14). Käytännöt määritellään ”sosiaalisesti tunnustetuiksi toiminnan muodoiksi, jotka on opittu muilta, ja jotka voidaan tehdä hyvin tai huonosti, oikein tai väärin”⁹¹ (Barnes 2001, 27). Näin ollen käytännöt ovat enemmän kuin tapoja; ne ovat sosiaalistuneita toiminnan muotoja (Neumann 2002, 631). Strategisen kulttuurin käytäntöinä Neumann ja Heikka erittelevät sotilasdoktriinit, siviili-sotilassuhteet ja asehankinnat (Neumann – Heikka 2005, 14–17.)

Sotilasdoktriinien määritelmän kirjoittajat lainaavat Barry Posenilta, jonka mukaan ”doktriini määrittelee prioriteetit sotilasvoimien eri osa-alueiden välillä ja määrää, miten nuo voimat tulisi järjestää ja miten niitä tulisi käyttää tavoitteiden saavuttamiseksi”⁹² (Posen 1984, 7). Käsitteen alle sopivat siis niin uhkakuvien määrittely, niihin vastaamiseen tarkoitettujen keinojen suunnittelu, sotilasorganisaation

---

⁸⁸ “the preconditions for thinking about military and defence policy” (Neumann– Heikka 2005, 19; suomennos oma.)

⁸⁹ Neumannin ja Heikan kokonaistrategian käsitteen voidaan näin ollen nähdä heijastelevan Kerttusen (2007) ja Haglundin (2011) esittelemää laajaa strategian määritelmää (ks. luku 2.1.1.). Toisaalta myös eroja perinteisempään strategian tutkimukseen on. Neumann ja Heikka näet laajentavat kokonaistrategian määritelmää oleellisesti kirjoittaessaan Pohjoismaista, kun taas Kennedyn mukaan kokonaistrategialla viitataan ensisijaisesti suurten valtioiden toimintaan, olkoonkin, että hän pitää myös käsitteen laajentamista mahdollisena (Kennedy 1991, 6). Kokonaistrategian perinteinen määritelmä puolestaan on hyvin samanlainen kuin Neumannin ja Heikan koko strategisen kulttuurin määritelmä. Perinteisessä strategiantutkimuksessa kokonaistrategia nähdään valtion määrittelemänä tavoitteina, uhkina ja vastauksina noihin uhkiin (Posen 1984, 13). Näin ollen estääkseen käsitteiden sekoittumisen Neumann ja Heikka rajaavat omassa viitekehyksessään kokonaistrategian koskemaan vain toiminnan ehtoja (Neumann – Heikka 2005, 12).

⁹⁰ engl. is actualized

⁹¹ “Let practices be socially recognized forms of activity, done on the basis of what members learn from others, and capable of being done well or badly, correctly or incorrectly.” (Barnes 2001, 27; suomennos oma.)

⁹² “[M]ilitary doctrine sets priorities among various military forces and prescribes how those forces should be structured and employed to achieve the ends in view.” (Posen 1984, 7; suomennos oma.)

rakenne, puolustushaarojen ja aselajien väliset suhteet kuin operationaaliset käytännötkin (Neumann – Heikka 2005, 14). Keskeistä sotilasdoktriineille kuitenkin on, että niiden toteutumiseen ja määrittelyyn vaikuttaa sekä sotilasorganisaation että poliittisen päätöksentekojärjestelmän organisaatiokulttuurit. Ensisijainen vastuu doktriinien muotoilusta on demokraattisessa poliittisessa järjestelmässä politiikoilla. (ma. 14–16.) Toisella käytäntöjen luokalla, siviili–sotilas-suhteilla, Neumann ja Heikka tarkoittavat poliittisen ja sotilasjohtoon välisen, virallisen ja epävirallisen kanssakäymisen käytännöllisiä muotoja, budjettikäytäntöjä, armeijan suhdetta julkisuuteen, upseeri–sotilas-suhteita ja sukupuolten asemaa armeijassa (ma. 16). Asehankinnat ovat kolmas Neumannin ja Heikan mainitsema käytäntöjen luokka, joka käsittää muun muassa kotimaisen puolustusteollisuuden ja asehankintaverkostot ulkomailta. Tässä suhteessa mielenkiintoisina tutkimuksen kohteina kirjoittajat pitävät esimerkiksi eurooppalaisen integraation ja liittolaisuussuhteiden vaikutusta asehankintoihin. (ma. 17.)

Huolimatta lukuisista esimerkeistä, joita Neumann ja Heikka strategisista käytännöistä antavat, kirjoittajat jättävät strategisten käytäntöjen käsittelynsä vielä suhteellisen yleiselle tasolle.⁹³ Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen käytäntöteoria on kuitenkin levinnyt kansainvälisen politiikan tutkimuksen piirissä viimeisen kymmenen vuoden aikana yhä laajemmalle (Andersen – Neumann 2012, 458). Juuri käytäntökäännö⁹⁴ sitoo esittelemäni Heikan ja Neumannin strategisen kulttuurin määritelmän viimeaikaiseen kansainvälisen politiikan tutkimukseen.

2.3.2. Käytäntöteoreettinen lähestymistapa

Käytäntöteoreettisen lähestymistavan voidaan sanoa saavuttaneen suosiota yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä Schatzkin et al. vuonna 2001 julkaiseman merkkiteoksen jälkeen. Adler ja Pouliot ovat puolestaan koonneet viimeaikaiset, kansainvälisen politiikan alalla tehdyt käytäntöteoreettiset avaukset yhteen ja pyrkivät hahmottelemaan yhteistä pohjaa eri näkökulmille. Tämä Adlerin ja Pouliot’n määrittelemä käytäntöteoreettinen lähestymistapa tarjoaa teoreettisen kiinnepisteen myös tälle tutkimukselle. Heidän esittelemässään lähestymistavassa ei ole tosin kyse uudesta, universaalista suurteoriasta, vaan perustasta paradigmarajat ylittävälle tutkimukselle, jonka kautta voidaan lähestyä sekä rakennetta että toimijaa, ideoita ja materiaa, rationaalisuutta ja käytännöllisyyttä sekä jatkuvuutta että muutosta (Adler – Pouliot 2011, 3–5).⁹⁵ Käytännöt voidaan määritellä ”sosiaalisesti merkitykselliseksi toiminnan muodoiksi, jotka tullessaan suoritetuiksi enemmän tai vähemmän kelvollisesti samalla

⁹³ Toisessa yhteydessä Neumann on kyllä tutkinut mm. diplomatian konkreettisia käytäntöjä (ks. Neumann 2002).

⁹⁴ engl. practice turn (Schatzki et al. [2001] 2005.)

⁹⁵ Adlerin ja Pouliot’n mukaan käytäntöihin keskittyvää tutkimusta on löydettävissä kaikista kansainvälisen politiikan teoreettisista suuntauksista, mikä muistuttaa Lapidin näkemystä kulttuurintutkimuksen levittymisestä jopa valtavirtateorioiden joukkoon (Lapid 1997, 3–4).

ilmentävät, esittävät ja mahdollisesti konkretisoivat taustatietoa ja diskurssia materiaalisessa maailmassa ja materiaalisesta maailmasta”⁹⁶ (ma. 6).

Avattuna käytäntöjen määritelmä tarkoittaa, että käytännöt eivät ole konkreettisia, vaan prosessinomaisia. Toistamisen ja uudelleen tuottamisen kautta ne osoittavat jatkuvuutta. Ryhmät arvioivat käytäntöjen onnistuneisuutta tiettyjen standardien mukaan,⁹⁷ ja käytännöt perustuvat taustatietoon, joka muistuttaa taitoa⁹⁸. Käytännöt yhdistävät diskursiivisen ja materiaallisen maailman, koska ilman kieltä, kommunikaatiota ja diskurssia käyttäytymisen ja käytännön eroa ei voisi tietää. Käytännöt saadaan aikaan materiaallisten artefaktien kautta, ja ne suoritetaan maailmassa ja suhteessa maailmaan. Näin ollen käytännöillä on kyky muuttaa maailmaa ja ihmisten käsityksiä siitä. (ma. 7–8.) Toisin sanoen käytännöt muodostavat dynaamisen materiaallisen ja ideationaalisen prosessin, joka mahdollistaa rakenteiden pysyvyyden tai kehittymisen ja toimijan vaikutuksen rakenteeseen (ma. 6).

Adler ja Pouliot näkevät käytännöt myös käsitteellisesti erillisinä ”käyttäytymisestä”⁹⁹ ja ”toiminnasta”¹⁰⁰. Kun käyttäytyminen on tekemisen materiaallinen ulottuvuus (esimerkiksi juokseminen kadulla), toiminta taas lisää käyttäytymiseen ideationaalisen kerroksen, joka antaa käyttäytymiselle subjektiivisen ja intersubjektiivisen merkityksen (juokseminen varkaan perässä kadulla). Käytäntö lisää toimintaan vielä yhden kerroksen viittaamalla toiminnan sosiaalisesti järjestyneeseen muotoon (poliisipartio juoksemassa varkaan perässä kadulla). Näin ollen siinä missä toiminta on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan, käytännöt ovat toiminnan yleisiä luokkia. (ibid.) Tuotuna tämän tutkielman aihepiiriin esimerkkinä käyttäytymisestä voisi nähdä naisen istumassa kukkulan rinteellä Afganistanissa katselemissa alla avautuvaan laaksoon. Esimerkkinä toiminnasta samainen nainen istuessaan seuraa kiikareiden avulla autojonon liikettä solassa. Käytäntöjen tasolle tuotuna nainen on pukeutunut hiekanväriseen maastopukuun, jonka olkapäätä koristaa Suomen lippu, hän kantaa asetta ja hänellä on ympärillään ryhmällinen rauhanturvaaja suojaamassa tähytämistä päivittäisellä partiointimatalla.

Adlerin ja Pouliot’n mukaan käytännöt voisivat toimia yhteisenä fokuksena¹⁰¹ kansainvälisen politiikan eri teoreettisille suuntauksille ja mahdollistaa tutkijoiden välinen kommunikaatio (ma. 10–12). Erityisesti kirjoittajat näkevät käytännöillä olevan annettavaa kulttuurintutkimukselle, koska käytäntöjen

---

⁹⁶ “[P]ractices are socially meaningful patterns of action which, being performed more or less competently, simultaneously embody, act out, and possibly reify background knowledge and discourse in and on the material world.” (Adler – Pouliot 2011, 6.)

⁹⁷ Ajatus käytäntöjen toteuttamisesta kelvollisesti on yhtenevä yllä esitellyn Barnesin ajatuksen kanssa käytäntöjen tekemisestä ”hyvin tai huonosti, oikein tai väärin” (Barnes 2001, 27).

⁹⁸ engl. skill

⁹⁹ engl. behaviour

¹⁰⁰ engl. action

¹⁰¹ engl. focal point

kautta sosiaalista maailmaa voidaan lähestyä sekä ideoista että materiasta koostuvana, kielellisenä, materiaalisena ja intersubjektiivisena kokonaisuutena. Toisin sanoen kulttuuri ei ole ainoastaan ihmisten mielissä, diskursseissa ja kanssakäymisessä, vaan myös käytäntöjen suorittamisessa. Tällöin käytännöt eivät vain järjestä maailmaa, vaan ne ovat myös raaka-aineita, joista maailma koostuu. (ma. 13.) Tässä tutkimuksessa ymmärrän sotilaallisen kriisinhallinnan käytäntönä, joka osaltaan konstituoii suomalaista strategista kulttuuria. Koska Neumann ja Heikka eivät kuitenkaan mainitse kriisinhallinnan käytäntöä alkuperäisessä tekstissään, seuraavassa luvussa pyrin osoittamaan kriisinhallinnan hedelmällisyyden tutkimuskohteena ja osana strategisen kulttuurin lähestymistapaa.

2.3.3. Kriisinhallinta strategisen kulttuurin käytäntönä

Tässä luvussa esiteltä Neumannin ja Heikan näkemys strategisen kulttuurin muodostumisesta kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksena vahvistettuna Adlerin ja Pouliot'n käytäntöteoreettisella ajattelulla on tutkielmani teoreettisen viitekehyksen ydin. Empiirisellä tasolla Neumannin ja Heikan lähestymistavan seuraaminen tarkoittaa, että strategisen kulttuurin tutkimuksen tulisi koostua sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisen kokonaisstrategian, eli toiminnan ehdot määrittelevän diskurssin, että turvallisuus- ja puolustuspoliittisten käytäntöjen analyysistä (Neumann – Heikka 2005, 18–19). Suomalaisen strategiseen kulttuurin tutkimuksessa on mielestäni tilaa ja tilausta molemmille, ja tässä tutkielmassa käsitellenkin sekä kokonaisstrategiaa että käytäntöä kriisinhallinnan kontekstissa. Ensimmäisellä kriisinhallinta voi vaikuttaa olevan kaukana turvallisuus- ja puolustuspolitiikan strategisen päätöksenteon tasosta, jolle strategisen kulttuurin käsite määritelmällisesti sijoittuu. Seuraten kuitenkin Neumannin ja Heikan esittelemää strategisen kulttuurin laajaa määritelmää, kriisinhallinta näyttäytyy paitsi mahdollisena, myös antoisana strategisen kulttuurin tutkimuksen kohteena.

Neumannin ja Heikan (2005, 12–13, 18–19) mukaan toimijan kokonaisstrategia on perustana nimenomaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevalle strategiselle päätöksenteolle. Vaikka sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisesta päättäminen ei ole itsestään selvä osa turvallisuus- ja puolustuspoliittista päätöksentekoa, kirjottajat kuitenkin näkevät kokonaisstrategian käsitteen ulottamisen myös muille politiikan aloille mahdollisena, mikäli nämä poliittiset toimet tukevat kokonaisstrategiaa (ma. 13). Suomalaisessa poliittisessa argumentaatiossa onkin viime vuosina nähty sotilaallisella kriisinhallinnalla tärkeä rooli puolustusvoimien ja kansallisen puolustuksen kehittämisessä.¹⁰² Näin ollen jos

---

¹⁰² Tämän näkemyksen esittää mm. puolustusministeri Carl Haglund Rauhanturvaaja-lehden (5/2012) haastattelussa. Kriisinhallinnan yhteyttä kansalliseen puolustukseen alleviivaa myös suomalaisten reserviläisiin perustuvien kriisinhallintajoukkojen sijoittuminen operaatio-osallistumisensa jälkeen paikoin suoraan osaksi puolustusvoimien sodan ajan joukkoja. Esimerkkinä tällaisista joukko-osastoista toimivat Porin Prikaatissa kansainvälisen valmiusjoukkokoulutuksen saaneiden ja myöhemmin kriisinhallintaoperaatioissa palvelleiden reserviläisten muodostamat sodan ajan yksiköt (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 41). Pалаan kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen yhteyteen myöhemmin analyysi- ja johtopäätösluvuissa.

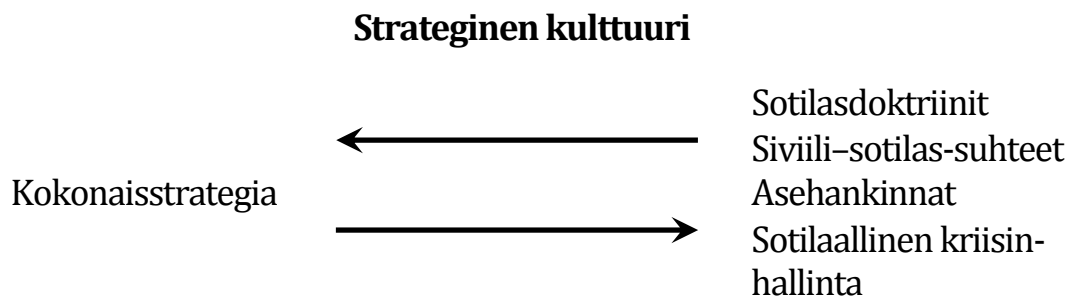
suomalaisen kokonaistrategian mukaisena tavoitteena pidetään esimerkiksi Suomen alueellisen koskemattomuuden puolustamista ulkoisia sotilaallisia hyökkäyksiä vastaan tai hyökkäyksen ennaltaehkäisemistä mahdollisimman voimakkailla asevoimilla, kriisinhallinnan voidaan nähdä tukevan tätä kokonaistrategista tavoitetta.¹⁰³ Ajatusketjua seuraten kriisinhallintaan osallistumista voidaan pitää strategisena ratkaisuna ja siten kokonaistrategian piiriin kuuluvana, jolloin myös kriisinhallinnan diskursseja voidaan lähestyä osana strategisen kulttuurin laajempaa diskurssia. Kääntäen asetelma toisin päin voidaan puolestaan väittää, että suomalainen strategisen kulttuurin diskurssi – tämän tutkielman kielellä kokonaistrategia – toimii perustana myös kriisinhallintaa koskevalle päätöksenteolle. Tämän seurauksena suomalaista kokonaistrategiaa voi mielestäni tutkia turvallisuus- ja puolustuspoliittisten strategia-asiakirjojen lisäksi myös analysoimalla esimerkiksi ISAF-operaatiota koskevia valmistelu- ja päätöksentekokoasiakirjoja.

Edelleen Neumannia ja Heikka seuraten on mahdollista väittää, että kokonaistrategia toteutuu strategisen kulttuurin käytäntöjen kautta (ma. 14). Jos sotilaallisen kriisinhallinnan nähdään tukevan kokonaistrategiaa, osallistuminen kriisinhallintaoperaatioon voidaan rinnastaa kirjoittajien esittelemiin muihin strategisen kulttuurin käytäntöihin, eli sotilasdoktriineihin, siviili-sotilas-suhteisiin ja asehankintoihin. Näin ollen esimerkiksi tässä tutkimuksessa Suomen osallistumista ISAF-operaatioon voidaan tutkia strategisen kulttuurin käytäntönä analysoimalla suomalaisjoukkojen toimintaa Afganistanissa muun muassa haastatteleamalla operaatioissa palvelleita suomalaissotilaita. Myönnän, että kriisinhallinta kuitenkin sijoittuu strategisen kulttuurin käytäntönä eri tasolle kuin Neumannin ja Heikan mainitsemat käytännöt, jotka liittyvät yksinomaan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen eliitin toimintaan poliittisen päätöksenteon piirissä. Vaikka strategisen kulttuurin käsite voidaankin lähtökohtaisesti sijoittaa juuri tälle tasolle, mielestäni Neumannin ja Heikan ehdottama käytäntöteoreettinen lähestymistapa ei täysin toteudu tutkimalla vain doktriineja, päätöksentekijöiden välistä kommunikaatioita ja rahankäyttöä. Mikäli strategisen kulttuurin käsite pyritään näet todella tuomaan käytäntöteorian hengessä lähemmäs kansainvälisen politiikan materiaalista arkea, tulisi mielestäni myös tutkimuksen painopisteen olla lähempänä niitä toimia ja ihmisiä, joiden kautta politiikka toteutuu. Havainnollistaen ajatusta hieman yksinkertaistavalla esimerkillä voidaan sanoa, että siinä missä Neumannin ja Heikan esille nostamat asehankinnat ovat eittämättä tärkeä osa strategista kulttuuria, mielestäni vähintään yhtä tärkeää on tutkia sitä, miten sotilaat hankittuja aseita käyttävät. Näin ollen näen kriisinhallinnan tutkimuksen oleellisena ja mielenkiintoisena osana strategisen kulttuurin ilmiötä, joka nähdäkseni tuo Neumannin ja Heikan lähestymistapaan myös kaivatun, entistä käytännönläheisemmän lisän. Tämän tutkimuksen teoreetti-

---

¹⁰³ Toisaalta kriisinhallinnan voidaan nähdä myös jakavan joitakin samoja piirteitä Neumannin ja Heikan (2005, 14) esittelemän sotilasdoktriinien käytännön kanssa, mistä esimerkkinä ovat jossain määrin yhtenevät operatiiviset toimintamenetelmät.

nen lähestymistapa voidaan näin ollen esittää kuviona (kuvio 1, alla), jossa strateginen kulttuuri muodostuu diskurssin, eli kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksessa.

Kuvio 1 – Strateginen kulttuuri kokonaisstrategian ja käytäntöjen vuorovaikutuksena (Muokattu Neumannin ja Heikan (2005, 17) pohjalta)

Tukeutuen argumenttiin kriisinhallinnasta strategisen kulttuurin osa-alueena aion tässä tutkielmassa tutkia sekä suomalaista kokonaisstrategiaa että kriisinhallinnan käytäntöä kriisinhallintaan liittyvissä poliittisissa asiakirjoissa ja haastatteleamalla Afganistanissa palvelleita suomalaissotilaita. Huolimatta tutkimusasetelman laajuudesta ratkaisua puolustaa mielestäni strategisen kulttuurin käsitteen vähäinen käyttö suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimuksessa. Tutkimuksen vähyys edellyttää näet teoreettisen viitekehyksen soveltamiselta kriisinhallinnan kontekstiin paitsi kriisinhallinnan käytännön, myös laajemman suomalaisen strategisen kulttuurin ja sen kokonaisstrategian tutkimista. Jotta pystyn hahmottelemaan suomalaisen kokonaisstrategian kriisinhallinnan kontekstissa, joka on osa pitkän historiallisen kehityksen myötä syntynyttä strategista kulttuuria, joudun nojaamaan pitemmän aikavälin kokonaisstrategian tutkimuksen osalta vahvasti muiden tutkijoiden kirjoituksiin aiheesta. Hyödyntäessäni toisten tulkintoja, jotka ovat lisäksi itsessään osa tutkimaani ilmiötä, joudun luopumaan tavanomaisesta, tiukasta rajasta primääri- ja sekundääriaineiston välillä. Lisäksi monien, paikoin jopa eri tutkimusperinteitä edustavien tutkijoiden työn yhdistäminen osaksi mahdollisimman yhtenäistä suomalaisen strategisen kulttuurin kuvausta on kiistatta ongelmallinen tutkielman tieteenfilosofisen koherenttiuden kannalta, eiväthän kaikki käyttämäni lähteet jaa samoja ontologisia, epistemologisia ja metodologisia lähtökohtia. Seuraavassa luvussa olen kaikesta huolimatta pyrkinyt soveltamaan mahdollisimman monien tutkijoiden löydöksiä ja sovittamaan ne omaan strategisen kulttuuriin konstruktivistiseen lähestymistapaani. Vaikkakin epätäydellinen, pidän ratkaisuni välttämättömänä, jotta voin kantaa oman korteni kekoon strategisen kulttuurin tutkimuksen empiiriseen soveltamiseen suomalaisen kriisinhallinnan alalla.

2.4. Suomalaisen strategisen kulttuurin kokonaisstrategiat

Kuten olemme jo yllä huomanneet, strategisen kulttuurin käsitteessä on sisäänrakennettu ajatus jatkuvuudesta. Esimerkiksi Colin S. Gray (1999, 52) toteaa: ”Kulttuuri [...] muuttuu hitaasti. [...] Jos strategisen kulttuurin muuttamista pidetään mahdollisena vuosittain, tai edes vuosikymmenittäin, kulttuuri on todennäköisesti liian juhlava, jopa suureellinen, termi käsittelyssä olevan ilmiön kuvaamiseksi.”¹⁰⁴ Suomalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa on tutkittu strategisen kulttuurin käsitteen kautta vain vähän, mutta sen sijaan politiikan pitkän aikavälin kehitystä ja toimintatapoja on tutkimuksissa käsitelty laajalti. Suomalaiseen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen perinteeseen on tutkimuksessa viitattu muun muassa ”linjana” (Apunen 1972; Rusi – Salovaara 1993; Huru 1993), ”linjauksena” (Visuri 2003, Visuri 2010), ”peruslinjauksena” (Nokkala 1993), ”pitkänä linjana” (Haukkala 2012), ”doktriinina”¹⁰⁵ (Apunen 1975, Väyrynen 1988, Möttölä 1993), ”toimintamallina” (Penttilä 1992), ”oppirakennelmana” (Forsberg – Vaahtoranta 1993b) ja ”traditiona” (Käkönen 1993). Jatkuvuus ja konsensushenkisyys olivat suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista perinnettä leimaavia piirteitä erityisesti kylmän sodan aikana, mutta toisaalta puolustuspolitiikan on nähty osoittavan pysyvyyttä vielä 2000-luvullakin (Laitinen 2006, 46; Archer 2010, 205–209).¹⁰⁶ Juuri ajatus jatkuvuuden mahdollisuudesta poliittisessa päätöksenteossa yhdistää strategisen kulttuurin tutkimusta ja suurta osaa aiemmasta suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevästä tutkimuksesta.

Tässä luvussa esittelen suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevää aiempaa tutkimusta ja pyrin tunnistamaan kirjallisuudesta vallitsevia tulkintoja suomalaisesta politiikasta. Näitä tulkintoja vertaan strategisen kulttuurin kirjallisuuteen ja erityisesti Henrikki Heikan kirjoituksiin suomalaisesta kokonaisstrategiasta. Heikka on yksi harvoista tutkijoista, joka on soveltanut strategisen kulttuurin käsitettä suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimukseen, joten hänen työnsä on itseoikeutetusti luvun keskiössä.¹⁰⁷ Heikan tekstit liittyvät hänen ja Iver B. Neumannin yhdessä esittelemään strategisen kulttuurin uuteen tutkimukselliseen lähestymistapaan, jonka esittelin edellisessä luvussa.

---

¹⁰⁴ ”Culture [...] changes slowly. [...] If strategic culture is held to be significantly reshapeable on a year by year, or even on a decade by decade, basis, then culture probably is unduly dignified, even pretentious, a term to characterise the phenomena at issue.” (Gray 1999, 52; suomennos oma.)

¹⁰⁵ Sotilasstrategisessa ajattelussa, mihin myös esimerkiksi Neumannin ja Heikan käyttämä sotilasdoktriini-termi viittaa, doktriini tosin nähdään strategialle alisteisena, parhaana mahdollisena sodankäynnin tapana (Posen 1984, 7).

¹⁰⁶ Toisaalta jatkuvuuden korostamista voidaan pitää myös poliittisten päättäjien tietoisena ratkaisuna, jolla pyrittiin turvaamaan Suomen asema erityisesti kylmän sodan aikana (Palosaari 2011, 13–14).

¹⁰⁷ Suomen strategista kulttuuria on pohtinut myös esim. Torsti Sirén (2008) yhdistäessään strategisen kulttuurin käsitteeseen psykoanalyttista identiteettiteoriaa.

2.4.1. Suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pitkät linjat

Uraauurtavassa tutkimuksessaan suomalaisesta strategisesta kulttuurista Henrikki Heikka löytää tasavaltalaisia¹⁰⁸ ideaaleja korostavan ja hegemonista ylivaltaa vastustavan suomalaisen kokonaisstrategian, jonka juuret ulottuvat hänen mukaansa satojen vuosien päähän (Heikka 2005a, 92–98). Heikan tutkimuksen edustama liberalistinen tulkinta Suomen historiasta haastaa monella tavalla perinteisen suomalaisen ”pienvaltiorealismiin” nojautuvan ajattelutavan (Haukkala 2012, 16–24). Vastakkainasettelun realismin ja liberalismiin, tai Käkösen sanoin ”hegeliläisen” ja ”liberalistis-legalistisen” tradition, välillä voidaan nähdä jatkuneen koko Suomen ulkopoliittisen historian ajan (Käkönen 1993, 25–29).¹⁰⁹ Samaa ajatusta mukaillen Suomen ulkopoliittinen historia voidaan nähdä myös aaltoliikkeenä ”myöntyväisyyden” ja ”vastaanpanon” välillä (Penttilä 1992, 16).

Heikka lähtee kehittämään omaa suomalaisen strategisesta kulttuurin ajatteluaan kaukaa historiasta, ajasta, jolloin katolinen kirkko levittäytyi Pohjois-Eurooppaan. Heikan mukaan tuolloin valettiin suomalaisen kokonaisstrategisen merkityksen perusta Suomen ollessa katolisen kirkon viimeinen linnake paavin ja Bysantin vaikutuspiirien rajalla. (Heikka 2005a, 97.) Ensimmäiset varsinaiset ”strategiset innovaatiot” Heikka ajoittaa Ruotsi-Suomen aikaan 1400-luvun lopulle Venäjän tehdessä ensimmäisen vakavasti otettavan yrityksensä Suomen valloittamiseksi (ma. 98). Tämä Venäjän revisionistinen taipumus ja vastaavasti Ruotsi-Suomen hegemonista ylivaltaa vastustavat pyrkimykset ovat keskeisessä asemassa Heikan analyysissä.¹¹⁰ Ruotsi-Suomen perustuslailliseen järjestykseen nojaavan strategisesta kulttuurin kautta suomalaiset saivat myös ensimmäiset kokemuksensa asevelvollisuusjärjestelmästä. Ensimmäiset merkit Ruotsin linjasta poikkeavasta suomalaisesta strategisesta kulttuurista Heikka sijoittaa puolestaan 1700-luvun alkuun ja Arvid Hornin ajatuksiin Venäjän rauhoittamisesta ja integroimisesta läntiseen Eurooppaan. Hornin ajatukset strategisesta pidättäytymisestä ja vastapainon etsimisestä Venäjälle yhdistettynä Anders Chydeniuksen liberalistisiin ajatuksiin vapaa kaupasta ovat pohja, jolle Heikka rakentaa liberalistisen tasavaltalaisen turvallisuusteoriansa, ja joka toimii perustana suomalaiselle strategiselle kulttuurille. (ma. 99.)

---

¹⁰⁸ engl. republican

¹⁰⁹ Käkönen tosin lisää jaotteluunsa myös kolmannen, ”kantilaisen” tradition, joka perustuu ajatuksiin demokratisoitumisesta, kansalaisyhteiskunnasta ja kasvatusoptimismista. Kantilainen traditio on hänen mukaansa ollut marginaalissa koko Suomen historian ajan, mutta Käkönen näkee siinä kuitenkin vaihtoehdon hegeliläiselle ja liberalistis-legalistiselle traditiolle, joka mahdollistaisi kansalaisyhteiskunnan nousemisen politiikan ”subjektiksi” ja ”substanssiksi”. (Käkönen 1993, 25–29, 39–41.)

¹¹⁰ Heikka nojaa analyysissään englantilaista koulukuntaa edustavan Martin Wightin ajatuksiin jaotelleessaan toimijoiden suhtautumista kansainväliseen järjestelmään realistiseen, rationalistiseen ja revolutionistiseen/revisionistiseen. Aiemmin mainitun pienvaltiorealistisen näkökulman (Heikka itse puhuu Pohjolan tasapainoteoriasta) hän sijoittaa osaksi realistista suhtautumistapaa, kun taas oman tasavaltalaisen turvallisuusteoriansa ja strategisesta kulttuurin hän näkee osana Wightin rationaalista suhtautumistapaa. (Heikka 2005a, 95–97.)

Heikan analyysi on historiallisessa kattavuudessaan vaikuttava, mutta suomalaisen strategisen kulttuurin jäljittäminen yli 500 vuoden päähän ja liberalistisen ajattelun korostaminen muiden suuntausten kustannuksella tulee lähelle strategisen kulttuurin homogeenistä määritelmää, johon juuri Neumannin ja Heikan (2005, 17–19) itsensä kritisoimat strategisen kulttuurin varhaisemmat tutkijat ovat syyllistyneet.¹¹¹ Suomalaisuuden korostamista Hornin Ruotsin vallan aikaisissa ajatuksissa voidaan niin ikään pitää turhan pitkälle menevänä, eihän Suomea ollut vielä tuolloin kansainvälispoliittisena toimijana varsinaisesti edes olemassa (Haukkala 2012, 26). Vakaamman lähtökohdan suomalaisen strategisen kulttuurin tutkimukselle voidaankin sanoa tarjoavan autonomian aika Venäjän vallan alla ja tietenkin sitä seurannut itsenäistyminen. Risto E. J. Penttilä aloittaa oman tarkastelunsa Krimin sodasta jälkeisestä tilanteesta 1860-luvulla, josta hän katsoo myös suomalaisen ulkopoliittisen keskustelun alkaneen (Penttilä 1992, 10).

Penttilän mukaan ”myöntyväisyydestä” kehittyi suomalainen ulkopoliittinen toimintamalli, joka hallitsi orastavaa suomalaista ulkopoliittista keskustelua 1800-luvun loppupuolella. Vallitsevaksi ajattelutavaksi muodostui snellmanilainen ”separatistinen lojalismi”, joka perustui toisaalta lojaalisuudelle tsaaria kohtaan, mutta toisaalta myös Suomen etäännyttämiselle Venäjästä poliittisesti ja taloudellisesti (Penttilä 1992, 20–25). Suomalaiset poliittiset mielipiteet kuitenkin kiristyivät 1890-luvulta lähtien saaden muodokseen ”rajoitetun vastaanpanon” ajattelun, jossa myöntyväisyysperinteelle laitettiin rajat, eikä sovittelevaa politiikkaa haluttu harjoittaa ”Suomi-syöjien” suuntaan (mt. 25–29). Itsenäistymisen myötä tämä piirre vahvistui suomalaisessa ulkopoliitikassa ja muuttui toisen maailmansodan loppuun asti jatkuneeksi ”avun hakemisen ja vastaanpanon kaudeksi” (mt. 30–45). Maailmansodan loputtua suomalainen ulkopoliitiikka palasi kuitenkin ”ehdolliseen myöntyväisyyteen”, joka jatkui kylmän sodan aikana niin sanottuna Paasikiven–Kekkonen linjana. Penttilä näkee Kekkonen politiikan snellmanilaisen perinteen jatkajana, olkoonkin, että hänen presidenttikaudellaan politiikalla pyrittiin myös Suomen puolueettomuuden tunnustamiseen, mitä Snellman aikanaan vastusti. Koiviston presidenttiaikana Neuvostoliiton tunnustus puolueettomuudelle viimein saatiin, ja Koiviston ulkopoliitiikka pitäytyi Penttilän mukaan muutenkin pääosin edeltäjiensä jalanjäljissä. (mt. 46–69.) Kokonaisuudessaan Penttilän tarjoama tulkinta Suomen historiasta nojaa pragmaattiseen käsitykseen suomalaisesta ulkopoliittisesta perinteestä, joka on muodostunut vaikeissa tilanteissa tehdyistä parhaista mahdollisista päätöksistä. 1920-luvun ”reunavaltiohaihattelua” lukuun ottamatta Penttilä näkee jopa sotia edeltäneen ”vastaanpanon kauden” ainoana Suomelle tarjolla olleena mahdollisuutena (mt. 30–45). Penttilän esittelemän, Snellmanin, Paa-

---

¹¹¹ Toisaalta väitöskirjassaan Heikka (2005b) lähestyy strategisen kulttuurin käsitettä monipuolisemmin ja käy läpi yhdeksän tapausesimerkkiä vertaillen tutkimuksen keinoin. Kahdessa näistä hän näkee Pohjolan tasapainoteoriaan perustuvien selitysten ja neljässä liberalististen selitysten olevan vahvempia. Kolme tapaus ovat hänen mukaansa sen sijaan tulkinnallisesti epäselviä. Toisin sanoen huolimatta väitöksen kokonaisuudessaan liberalistisesta pohjavireestä Heikka näkee paikan myös muille selitysmalleille.

sikiven ja Kekkosen ajaman myöntävyyslinjan voidaan katsoa kuuluvan Haukkalan (2012, 16–24) pienvaltiorealistiseksi kutsumaan näkemykseen Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta.

Heikka pyrkii haastamaan omalla luennallaan Suomen historiasta juuri Penttilän ja muut hänen mukaansa realistista valtavirtanäkemystä edustavat tutkijat. Heikan mukaan nämä ”Pohjolan tasapainoteoriaan”¹¹² tukeutuvat tutkijat jättävät tulkinnoissaan huomiotta pitkän tähtäimen eurooppalaisen kansainvälisen yhteisön näkökulman. Heikka näkee valtavirran edustavan viileää reaali poliittista näkemystä, joka painottaa Suomen geostrategista sijaintia arvoperustaisten näkemysten kustannuksella. Tässä ajattelussa kylmän sodan aikaisen uskottavan itsenäisen puolustuskyvyn oli tarkoitus minimoida sekä Neuvostoliiton että Naton intressit Suomen aluetta kohtaan. Järjestelmä perustui laajaan, motivoituneeseen asevelvollisuusarmeijaan ja pragmaattiseen diplomatiaan itä–länsi-suhteissa. (Heikka 2005a, 92–93.) Heikan oma liberalistinen tulkinta perustuu sen sijaan suomalaisen strategisen kulttuurin jatkuvuuteen läpi autonomian ja itsenäisyyden ajan ja, kuten sanottua, jopa kauemmas Ruotsi-Suomen historiaan. Jatkuvuutta strategisen kulttuurin diskurssissa, suomalaisessa kokonaisstrategiassa, edustaa Heikan mukaan juuri tasavaltalaisten ideaalien korostaminen ja hegemonisen ylivallan vastustaminen sekä vapaa kaupan kannattaminen. (ma. 97–99.) Toisen maailmansodan aikaisista liberalistisen kokonaisstrategien kannattajista Heikka (2005b, 2–6) mainitsee erityisesti C. G. E. Mannerheimin, jonka ajattelussa korostuu vapaus nimenomaan kommunismin tyranniasta. Toisaalta myöntävyysajattelun tapaan myös Heikan liberalistisessa kokonaisstrategiassa strateginen pidättäytyminen on merkittävässä asemassa. (Heikka 2005a 97–99).

Suurimmat ongelmat Heikan analyysi kohtaa kylmän sodan aikana, jota muu tutkimuskirjallisuus näkee pienvaltiorealistisen Paasikiven–Kekkosen linjan hallinneen. Heikka pyrkii perustelemaan liberalistisen kokonaisstrategian jatkuvuuden kylmän sodan aikana epäyhtenäisyydellä suomalaisessa ulkopoliitikassa. Tärkeimmäksi tekijäksi hän nostaa puolustusvoimien harjoittaman tiedusteluyhteistyön länsivaltojen kanssa, mistä ulkopoliittinen johto ei ollut tietoinen. (ma. 107–108.) Vaikka esimerkki yhteistyöstä on mielenkiintoinen, sen ei voida nähdä kumoavan koko suomalaisen ulkopoliitikan myöntävyisyyteen ja pienvaltiorealismiin perustunutta valtavirtaa samana aikana.¹¹³ Näyttääkin ilmeiseltä, että Heikan esittämä liberalistinen kokonaisstrategia oli selkeästi taka-alalla kylmän sodan loppuun asti.

---

¹¹² engl. Nordic Balance Theory; Pohjolan tasapainoteoria on Arne Olav Brundtlandin malli, jolla hän pyrkii selittämään kylmän sodan aikaisen strategisen tilanteen Pohjoismaissa. Malli perustuu Ruotsin puolueettomuuteen, Suomen YYA-sopimukseen ja Tanskan sekä Norjan ehdolliseen Nato-jäsenyyteen, joka ei salli ulkomaisten joukkojen tai ydinaseiden sijoittamista maiden alueelle. Mallin ideana on, että toinen liittoutuma (joko Nato tai Neuvostoliitto) pyrkii aina tasapainottamaan toisen liittoutuman mahdollisen lisäyksen läsnäolossaan alueella. (Penttilä 1992, 120–121.)

¹¹³ Heikka (2005b, 369–370, 374–375) tulee omassa väitöskirjassaankin siihen tulokseen, että vaikka hänen mukaansa tiedusteluyhteistyö kylmän sodan loppupuolella puhuu selkeästi liberalististen strategisen kulttuurin puolesta, kylmän sodan alkupuolella tilanne oli epäselvempi.

2.4.2. Kylmän sodan loppuminen ja kilpailevat kokonaisstrategiat

Tämän tutkimuksen kannalta erityisesti tutkijoiden analyysit kylmän sodan jälkeisestä, suomalaisesta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ovat ratkaisevia. Vuodesta 1989 alkanut maailmanpoliittinen murros pakotti Suomen Penttilän mukaan kansallisen strategian muuttamiseen, vaikka ulkopoliitiikan puolueettomuuteen nojannut peruskonsepti oli osoittautunut kylmän sodan aikana toimivaksi. Uudeksi linjaksi muodostui pyrkiminen Euroopan yhteisöjen jäseneksi. Tämän Penttilän näkee historialliseksi ulkopoliittisen orientaation muutokseksi, mikä tarkoitti lopullisesti vanhan myöntyväisyyspolitiikan loppua. (Penttilä 1992, 69–70, 93, 98.) Penttilä ei ole tulkinnassaan yksin, vaan 1990-luvun alusta lähtenyt muutosprosessi on nähty muussa tutkimuksessa myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ”länsimaistumisena”¹¹⁴, ”yhteisöllistymisenä”¹¹⁵ ja ”eurooppalaistumisena”¹¹⁶ (Palosaari 2011, 12–13). Tarkoittiko blokkien välisen vastakkainasettelun purkautuminen myös lopullisesti myöntyväisyyslinjan ja ehkä jopa koko pienvaltiorealistisen ajattelun loppua, on kuitenkin monimutkaisempi kysymys.¹¹⁷

Vaikka merkkejä suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muutoksesta kylmän sodan jälkeen on löydetty laajalti, muutoksille annettu painoarvo vaihtelee kirjallisuudessa paljon. Palosaaren tutkimasta eurooppalaistumis-näkökulmasta Suomen jäsenyys Euroopan unionissa on tuonut muun muassa mukanaan useiden ulko- ja turvallisuuspoliittisten käsitteiden uudelleen määrittelyn. Kehitys on näkynyt esimerkiksi Suomen luopumisena puolueettomuusperiaatteesta, osallistumisena yhteiseurooppalaiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoiluun sekä kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan kehittämisenä. (Palosaari 2011, 207–218.) Palosaaren esiin nostamat muutokset voidaankin liittää juuri liberalistiseen kehitykseen suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Omassa analyysissään Heikka ei kiellä eurooppalaistumiskehitystä, joka on näkynyt esimerkiksi turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa muutoksena puolueettomuuden korostamisesta eurooppalaisuuden painottamiseen, mutta hän näkee erityisesti puolustuspolitiikassa myös paljon jatkuvuutta. Heikka korostaa muun muassa uhkakuvien ja näihin vastaamisessa keskeisiksi nähtyjen keinojen vain maltillista muutosta selonteoissa.¹¹⁸ (Heikka 2005a, 93–4.) Yleistäen voidaan kuitenkin sanoa, että sekä Palosaari että Heikka näkevät eurooppalaistumiskehityksen ja liberalistisen ajattelun vahvistuneen, mutta siinä missä edellinen näkee kehityksen olevan vasta viimeisten reilun kahdenkymmenen vuoden tulosta, jälkimmäinen löytää taustalta monisatavuotisen yhtenäisen kehityksen.

---

¹¹⁴ engl. Westernization

¹¹⁵ engl. communalization

¹¹⁶ Yksinkertaistaen politiikan ”eurooppalaistumisella” (engl. Europeanization) tarkoitetaan Euroopan integraation vaikutusta jäsenmaiden politiikkaan kansallisella tasolla ja kansallisen politiikan ajamista eurooppalaisella tasolla (Palosaari 2011, 12).

¹¹⁷ Esimerkiksi Haukkala näkee tulevaisuudessa myös mahdollisuuden paluulle pienvaltiorealistiseen ajatteluun maailmanpoliittisen tilanteen kehittyessä epäsuotuisasti (Haukkala 2012, 155–170).

¹¹⁸ Suomen uhkakuvapolitiikan kehittymisestä 1990- ja 2000-luvulla ks. Limnell 2009.

Heikan tapaan myös Toby Archer löytää jatkuvuutta suomalaisista turvallisuus- ja puolustuspoliittisista ratkaisuksista tutkiessaan kansainvälisiä ja eurooppalaisia vaikutuksia Suomen puolustusratkaisuihin kolmessa kysymyksessä: Ottawan henkilömiinat kieltävän sopimuksen ratifioimisessa, yleisen asevelvollisuuden ylläpitämisessä ja turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden laatimisessa. (Archer 2010, 56–60.) Tutkimuksessaan Archer näkee esimerkiksi puolustusvoimien roolin pysyneen kylmän sodan jälkeen hyvin pitkälti samanlaisena: ydintehtävänä on kouluttaa Suomeen yleiseen asevelvollisuuteen perustuva reserviläisarmeija. Tätä poliittista konsensusta ei ole edes osallistuminen EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan muuttanut. (Archer 2010, 153–159.) Heikasta poiketen Archer (mt. 205–209) näkee kuitenkin suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen pysyvyyden syynä Suomen valtion hobbesilaisen modernistisuuden, joka voidaan tässä tutkimuksessa yhdistää pienvaltio-realistiseen ajatteluun.¹¹⁹

Heikka näkee 1990- ja 2000-luvuilla vahvistuneen liberalistisen kokonaisstrategian koostuvan puolestaan kolmesta osatekijästä: (1) integroitumisesta Eurooppaan, (2) Venäjän kiinnittämisestä kansainväliseen yhteisöön ja (3) itsenäisestä puolustuskyvystä yhdistettynä puolustusvoimien kehittämiseen yhteensopivaksi Nato-joukkojen kanssa (Heikka 2005a, 93).¹²⁰ Juuri alueelliseen puolustukseen ja laajaan reserviin perustuva pelotedoktriini¹²¹ on Heikan mukaan keskeisin suomalainen strateginen käytäntö. Vaikka joukkojen määrää on pienennetty ja johtamisjärjestelmää paranneltu ovat muutokset olleet maltillisia. Toinen strateginen käytäntö, puolustushankinnat, osoittavat Heikan mukaan niin ikään jatkuvuutta hankintojen keskittyessä perinteisen puolustuskyvyn kehittämiseen. Esimerkkeinä tästä Heikka mainitsee Hornet-hävittäjien hankinnan, valmiusprikaatien varustamisen ja merivoimien uudistamisen 1990-luvulla. (Heikka 2005a, 94; 2005b, 355–359). Niin ikään liberalistiset ajatukset ovat Heikan mukaan löydettävissä paitsi puolustusvoimien kehittämisestä Nato-yhteensopiviksi, myös aktiivisesta osallistumisesta Nato kriisinhallintaoperaatioihin Balkanilla ja EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisestä (Heikka 2005b, 319–321). Näin ollen myös ISAF-operaatioita voitaneen pitää Heikan ajattelun mukaan tässä tutkimuksessa esimerkkinä liberalistisesta kokonaisstrategiasta. Esimerk-

---

¹¹⁹ Archer jaottelee suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan piirteet hobbesilaiseen modernismiin ja kantilaiseen postmodernismiin, joista kantilainen postmodernismi voidaan tämän tutkimuksen viitekehyksessä puolestaan liittää liberalistiseen ajatteluun (Archer 2010, 33–35, 205–209). Myös Heikka (2005b, 325–326) tunnustaa, että esimerkiksi Suomen liittymättömyys Natoon kylmän sodan loputtua voidaan ymmärtää rakennerealistisen Pohjolan tasapainoteorian kautta.

¹²⁰ Heikan jaottelu vuodelta 2005 on hyvin pitkälti yhtenevä Penttilän vuonna 1992 esittämän arvion kanssa, jossa Penttilä ennakoii Suomen ulkopoliittikkaa kylmän sodan jälkeisellä kaudella kolmen ”työhypoteesin” kautta: 1) aktiivinen toiminta EY:n sisällä, 2) hyvät suhteet Venäjään, 3) riippumaton kansallinen puolustuskyky (Penttilä 1992, 101). Heikan näkemys ”itsenäisestä puolustuskyvystä on kuitenkin monitulkintainen, koska väitöskirjassaan hän vihjaa (2005b, 7–8), että suomalaisen sotilas-doktriinin muutos ”kynnyssuorituskykyjen” (myös: erityisosaamisalueiden; engl. niche capabilities) kehittämiseksi osana eurooppalaista puolustusta ja jopa siirtyminen ammattimaiseen verkostoperustaiseen puolustukseen, olisi liberalistisen kokonaisstrategian mukaista. Hän ei kuitenkaan perustele näkemystä analyysissään, joten tässä tutkimuksessa omaksun Heikan artikkelissaan (2005a, 93) esittämän tulkinnan laajasta asevelvollisuusarmeijasta oleellisena osana suomalaista liberalistista ajattelua.

¹²¹ engl. doctrine of deterrence

kinä Venäjän kiinnittämisestä kansainväliseen yhteisöön voidaan hänen mukaansa puolestaan pitää Suomen pyrkimystä Euroopan unionin ”Pohjoisen ulottuvuuden” edistämiseen. Tässä näkyy myös kokonaisstrategian määrittelyn laajentaminen ei-sotilaallisiin toimiin, jotka tukevat kokonaisstrategiaa (Neumann – Heikka 2005, 13).

Kunkin valtion tapa järjestää armeijansa ja valmistautua puolustamaan aluettaan on Neumannin ja Heikan ajattelua (2005, 14) seuraten osa sotilasdoktriinia, joka on oma strategisen kulttuurin käytäntönsä. Turvautuminen laajaan asevelvollisuusarmeijaan ja puolustusvoimien painopisteen pitämiseen kotimaassa voidaan yllä olevan perusteella ymmärtää sekä pienvaltiorealistisen että liberalistisen kokonaisstrategian kautta. Lähestymistapojen erona voidaan puolestaan pitää puolustusjärjestelmälle annettujen perusteluita, joista pienvaltiorealistinen korostaa Suomen geostrategista asemaa suurvallan naapurissa ja liberalistinen eurooppalaisten arvojen puolustamista asevoimilla.

Korosti sitten liberalistisen kokonaisstrategian jatkuvuutta tai pienvaltiorealistisen sitkeyttä, kylmän sodan jälkeisessä suomalaisen kokonaisstrategian kehityksessä voidaan Heikan tapaan sanoa olevan kyse evoluutiosta, ei revoluutiosta (Heikka 2005a, 92–93). Vaikka näet vaikuttaa siltä, että eurooppalais-tumiskehitys on vahvistunut juuri kylmän sodan jälkeen, toisaalta myös Käkönen näkee liberalistis-legalistiseksi kutsumansa suuntaukseen olleen aina läsnä suomalaisessa ulkopoliitikassa (Käkönen 1993, 25–29). Archeria (2010, 205–209) lainaten voidaan sen sijaan sanoa, että vaikka arvoperustainen suuntaus on löydettävissä suomalaisesta politiikasta kylmän sodan jälkeen, hobbesilainen pienvaltiorealistinen ajattelu on edelleen voimakkaasti läsnä suomalaisessa politiikassa.

Aiemman tutkimuksen valossa vaikuttaakin kiistattomalta, että yhtä, täydellisen yhtenäistä suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjaa ei ole olemassa. Sen sijaan on löydettävissä kilpailevia linjoja – strategisen kulttuurin kielellä ilmaistuna kokonaisstrategioita, eli diskursseja – joista tässä tutkimuksessa nostan esille sekä Haukkalan mainitseman liberalistisen että pienvaltiorealistisen näkökulman. Tulkinnoilla on omat vahvat puolensa, eikä kumpikaan näytä yksinään tarjoavan riittävää pohjaa koko suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ymmärtämiselle.¹²² Vaikka pienvaltiorealistisen ajattelun voidaan sanoa painuneen kylmän sodan loppumisen jälkeen taka-alalle samaan tapaan kuin kävi liberalismille kylmän sodan aikana, molemmat perinteet näyttävät tutkimuksen perusteella olevan edelleen vahvasti läsnä erityisesti suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Näin ollen strategisen kulttuurin

---

¹²² Kahden kokonaisstrategian yhtäaikaisen olemassaolon mahdollisuus vastaa mielestäni myös Johnstonin strategisen kulttuurin ensimmäiselle sukupolvelle esittämään kritiikkiin kulttuurin kansallista homogeenisyyttä vastaan (Johnston 1995, 38). Vaikka tässä tutkielmassa syvennyn vain suomalaisiin kokonaisstrategioihin, en sulje myöskään pois mahdollisuutta valtion rajat ylittävien strategisten kulttuureiden olemassaololle. Näin ollen yhdyin myös Neumannin ja Heikan (2005, 10) näkemykseen kulttuurien välisten rajojen ”epätarkkuudesta”, mikä mahdollistaa strategisen kulttuurin ymmärtämisen ylikansallisena prosessina.

muotoutumisen ja kehittymisen voidaan sanoa olevan prosessi, jossa käydään Laitisen (2009, 39–40) turvallisuuden kieltä koskevaa ajatusta mukaillen ”jatkovaa kamppailua”. Neumannia ja Heikkaa (2005, 13) seuraten on puolestaan mahdollista ajatella, että myös suomalaiset päätöksentekijät ovat voineet omaksua jommankumman kamppailevista kokonaisstrategioista joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Esittelemäni kokonaisstrategiat nähdään näin ollen ehtoina, jotka ohjaavat turvallisuus- ja puolustuspoliittista ajattelua. Ehtojen ei tarvitse olla selkeästi muotoiltuja doktriineja, vaan ne toimivat ainoastaan lähtökohtina noiden doktriinien muotoilulle.

Ulkopoliittisten päätösten ja ilmiöiden pelkistäminen kahdeksi kilpailevaksi perinteeksi on houkutteleva, mutta samalla väistämättä tulkintoja rajaava ratkaisu. Kuten Käkönen huomauttaa, ulkopoliittikan selittämisen ongelmana on nimenomaan historiallisten linjojen löytäminen yksinkertaistamalla ja karisimalla tulkintaan sopimaton aineisto (Käkönen 1993, 29). Tämä vaara piilee myös kulttuurintutkimuksessa ylipäänsä, jolla on niin ikään taipumus johtaa historiasta liian laajoja tietyn valtion kulttuuria koskevia yleistyksiä (Johnston 1995, 64; Neumann – Heikka 2005, 9). Ottaen kritiikin huomioon lähestyn suomalaista liberalistista ja pienvaltiorealistista kokonaisstrategiaa tutkimuksessani vain analyyttisinä työkaluina, en tyhjentävinä selityksinä suomalaiselle turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle. Näen kokonaisstrategiat toisin sanoen weberiläisinä ideaalityyppeinä. Weber itse kuvailee ideaalityyppejä näin:

”Ideaalityyppi muodostetaan *korostamalla* yksipuolisesti yhtä tai useita näkökulmia ja liittämällä yhteen todella monia hajanaisia, erillisiä, enemmän tai vähemmän läsnä olevia ja toisinaan poissa olevia *konkreettisia yksittäisiä* ilmiöitä, jotka järjestetään niiden yksipuolisesti korostettujen näkökulmien mukaisesti yhtenäiseksi analyyttiseksi rakennelmaksi.”¹²³ (Weber 1949, 90; kurssiivi alkuperäisessä.)

Kyse on toisin sanoen tarkoituksellisista yksinkertaistuksista, joille ei sellaisenaan löydy vastinetta todellisesta maailmasta. Ideaalityypit eivät siis ole hypoteeseja tai todellisuuden kuvauksia, vaan ne vain antavat välineet tällaisille kuvauksille (ibid.). Hahmottelemieni kahden ideaalityypin näenkin tarjoavan tukevan maaperän tutkimukseni analyysiosiolle ja vastauksen johdannossa määrittelemääni ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: millainen on suomalainen strateginen kulttuuri? Seuraavassa luvussa sovellan näitä kokonaisstrategioita kriisinhallinnan kontekstissa ja tarkennan analyyttistä välineistöä, jonka avulla voin rakentaa tutkimukseni empiirisen osuuden.

---

¹²³ ”An ideal-type is formed by the one-sided *accentuation* of one or more points of view and by the synthesis of a great many diffuse, discrete, more or less present, and occasionally absent *concrete individual* phenomena, which are arranged according to those one-sidedly emphasized viewpoints into a unified analytical construct (Gedankenbild).” (Weber 1949, 90; kurssiivi alkuperäisessä; suomennos oma.)

2.5. Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset kriisinhallinnan kontekstissa

Seuraavassa pyrin hahmottelemaan toisaalta liberalistiselle ja toisaalta pienvaltiorealistiselle kokonaisstrategialle tyypillisiä piirteitä kriisinhallinnan käytännössä ja tarkentamaan tutkimuskysymyksiäni.¹²⁴ Näin ollen kyse on teoreettisen viitekehysten operationalisoinnista, joka Eskolan ja Vastamäen mukaan on yhdistelmä tutkijan intuitiota, aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja valittua teoriaa (Eskola – Vastamäki 2010, 35). Operationalisointi on siis tutkijan tietoinen valinta, joka suuntaa tutkimusta ja on siten jo osa tutkimuksen analyysiä. Operationalisoimalla teoreettisen viitekehysten luon myös pohjan tutkimukseni varsinaiselle analyysiluvulle, jossa siirrän tarkastelun toiseen tutkimuskysymykseen: näkyvätkö kokonaisstrategiat sotilaallisen kriisinhallinnan käytännössä Afganistanissa? Niin ikään tärkeä osa omaksumaan strategisen kulttuurin lähestymistapaa on tutkimani ilmiön sijoittaminen osaksi historiallista kehitystä. Näin ollen syvennyn analyysissäni myös kriisinhallinnan käytännön mahdolliseen muutokseen vastaamalla kolmanteen tutkimuskysymykseeni: onko suomalainen kriisinhallinta muuttunut Afganistanin operaation myötä? Apuna tutkimuskysymykseeni vastaamisessa käytän alla esiteltyjä analyysin välineitä.

Kuten sanottua, strategisen kulttuurin tutkimuksen keskiössä on ajatus valtioiden intressien rakentumisesta ajallisesti ja loogisesti johdonmukaisista havaintomalleista liittyen valtion toimintaan kansainvälisessä politiikassa. Tehdessään päätöksiä toimijoiden uskotaan toisin sanoen valitsevan omien käsitystensä perusteella parhaat mahdolliset ja aiemmin hyviksi todetut keinot tavoitteidensa saavuttamiseksi. Poliittisten päätöksentekijöiden suhtautuminen kansainväliseen järjestelmään muodostaa puolestaan pohjan sekä tavoitteiden että näiden saavuttamiseksi valittujen keinojen määrittelylle.

Sekä suomalaisessa pienvaltiorealistisessä että liberalistisessä kokonaisstrategiassa tärkeimpänä tavoitteena vaikuttaa olevan Suomen turvallisuuden takaaminen. Pienvaltiorealistisessä ajattelussa tämä saavutetaan varautumalla puolustamaan omaa aluetta itsenäisesti, pysyttäytymällä erossa muiden valtioiden välisistä konflikteista ja tarvittaessa tekemällä myönnytyksiä voimakkaampien valtioiden intressien vuoksi. Näin ollen pienvaltiorealistisen suhtautumisen kansainväliseen järjestelmään voidaan nähdä korostavan Suomen itsenäisyyden ja riippumattomuuden tärkeyttä muista toimijoista. Riippumattomuus konkretisoituu turvallisuuden takaamiseksi valituissa puolustusratkaisuissa, kuten sotilaallisessa liittoutumattomuudessa ja laajaan reserviläisarmeijaan perustuvassa alueellisessa puolustusjärjestelmässä. Liberalistisessä kokonaisstrategiassa valtion puolustaminen perustuu niin ikään omaan armei-

---

¹²⁴ Pohdinta on samalla osa haastatteluteemojen muotoilua asiantuntijahaastatteluita varten (ks. luku 3.3.2.). Näin tutkielman teoreettinen ja metodologinen pohdinta kulkevat rinta rinnan.

jaan, mutta eteenpäin vievänä voimana on ennen kaikkea tarve puolustaa Suomen tasavaltalaista hallitusmuotoa. Tämä tapahtuu asevelvollisuusarmeijan ohella etsimällä tukea sotilaalliseen uhkaan vastaamiseen demokraattisten eurooppalaisten valtioiden yhteisöstä. Liberalistisena ratkaisuna Suomeen kohdistuviin, mahdollisiin turvallisuusuhkiin ei toisin sanoen ole toimiminen yksin, vaan avun saaminen ja antaminen osana laajempaa eurooppalaista yhteisöä. Näin ollen liberalistisen kokonaistrategian voidaan katsoa edistävän yhteistyöperustaista valtioiden välistä toimintaa, jossa demokraattisten valtioiden välisiä eroja ei korosteta. Vaikka Suomeen kohdistuva sotilaallinen hyökkäys on ääriesimerkki valinnasta itsenäisen toiminnan ja kansainvälisen yhteistyön välillä, sama dynamiikka on nähdäkseni mahdollista tuoda myös kriisinhallinnan kontekstiin. Näin voidaan asettaa toisaalta suomalaisen toiminnan erityislaatuisuus ja toisaalta yhteisöllisyys vastakkain ja kysyä: Millaisena suomalainen suhtautuminen kansainväliseen järjestelmään, muihin toimijoihin ja kansainväliseen sotilaalliseen yhteistyöhön näyttäytyy kriisinhallinnan käytännössä? Jos aineistossa korostuu suomalaisjoukkojen erillisyys muista kansainvälisistä joukoista ja suomalainen kriisinhallinta nähdään erityislaatuiseksi, kyse on pienvaltiorealistisesta kokonaistrategiasta. Jos taas korostetaan suomalaisen ja muun länsimaalaisen kriisinhallinnan samanlaisuutta ja tarvetta yhteistyöhön, kyse on liberalistisesta kokonaistrategiasta.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta kriisinhallinta ja sotilasdoktriini, eli tapa järjestää asevoimat ja käyttää joukkoja, ovat omia strategisen kulttuurin käytäntöjään, mutta niiden välinen yhteys on ilmeinen. Kriisinhallintaoperaatioissa käytetään muun muassa samoja joukkoja ja osin myös samoja varusteita sekä operatiivisia menetelmiä kuin kotimaan toiminnassa. Kuten sanottua, Suomessa sekä kotimaan puolustus että kriisinhallinta ovat perustuneet asevelvollisuusarmeijaan, mikä heijastaa molempien kokonaistrategioiden linjauksia. Kansainvälisesti reserviläispohjaisten armeijoiden määrä on kuitenkin vähenemässä, kun yhä useampi länsimaa on siirtynyt ammattiarmeijaan. Näin ollen tarkasteltaessa suomalaisten ja muiden kansainvälisten joukkojen suhdetta Afganistanissa on syytä kiinnittää huomiota myös eri toimijoiden tapaan rekrytoida ja järjestää joukkonsa. Mikäli aineistossa tehdään selkeä ero suomalaisen reserviläisjoukon ja ammattiarmeijoiden välillä, kriisinhallinnan käytäntö toteuttaa kummankin kokonaistrategian linjausta. Jos eroa sen sijaan ei tehdä ja suomalainen kriisinhallinta saa jopa ammattimaisia piirteitä, käytännön voidaan sanoa olevan ristiriidassa kokonaistrategioiden kanssa.

Turvallisuuden lisäksi liberalistisen kokonaistrategian mukaan eurooppalaisten valtioiden yhteisön voidaan katsoa kansainvälisellä poliittisella toiminnallaan pyrkivän edistämään myös muita oikeina pitämiään tavoitteita, kuten tasavaltalaisia arvoja. Liberalistisessa ajattelussa korostuu niin ikään hegemonian vastainen taistelu. Jatkaen ajatusketjua liberalistiseen kokonaistrategiaan voidaan liittää myös pyrkimykset taistella demokratianvastaista toimintaa, kuten harvainvaltaa, epätasa-arvoa, ihmisoikeusrikkomuksia tai mielivaltaista oikeusjärjestelmää vastaan. Viittaamalla liberalistisiin tavoitteisiinsa toi-

mijat voivat toisin sanoen perustella esimerkiksi osallistumisensa demokraattisia tavoitteita edistämään pyrkiviin, kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Itse osallistuminen esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston hyväksymään kriisinhallintaoperaatioon ei kuitenkaan vielä tee suomalaisesta strategisesta kulttuurista liberalistista, koska myös pienvaltiorealistisessa ajattelussa YK:lla on ollut merkittävä asema.¹²⁵ Pienvaltiorealistiseen kokonaisstrategiaan sopii näet ajatus, että aktiivisella toiminnalla YK:ssa, siis myös rauhanturvaamisella ja kriisinhallinnalla, on voitu taata Suomen riippumattomuus ja puolueettomuus kansainvälisessä järjestelmässä. Riippumattomuuteen ja jopa eristäytymiseen nojaavan pienvaltiorealistisen kokonaisstrategien mukaisena tavoitteena voidaan näin ollen pitää pyrkimystä Suomeen kohdistuvien ulkoisten vaikutusten ja uhkien minimointiin. Kriisinhallinnan kontekstissa tällaisina uhkina voidaan pitää väkivaltaisuuksien leviämistä Suomen lähialueille tai muiden Suomeen kohdistuvien turvallisuushkien lisääntymistä kriisin seurauksena, mikä perustelisi suomalaisjoukkojen lähettämistä operaatioon. Näin ollen kokonaisstrategioiden kannalta merkittävää ei ole niinkään kysymys osallistumisesta kriisinhallintatoimintaan, vaan esimerkiksi toiminnalle asetettujen tarkempien tavoitteiden ja annettujen perusteluiden analyysi. Aineistolle voidaankin esittää kysymys: mitä tavoitteita ja perusteluita suomalaisella kriisinhallinnalla Afganistanissa on annettu? Jos tavoitteet ja perustelut liittyvät länsimaisiin arvoihin ja yhteiskuntajärjestyksen edistämiseen, kyse on liberalistisesta kokonaisstrategiasta. Jos kyse on taas Suomeen kohdistuvien turvallisuushkien minimoimisesta tai puolustusvoimien muodostaman kotimaan sotilaallisen pelotteen vahvistamisesta, pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia kuvaa kriisinhallintaa paremmin.

Asetettujen tavoitteiden ja annettujen perusteluiden ohella strategisen kulttuurin tutkimuksen kannalta myös kysymys valituista keinoista on keskeinen. Siinä missä diplomatian ja taloudellisen yhteistyön sekä painostuksen voidaan nähdä kuuluvan valtion tai valtioiden yhteisön kansainvälispoliittiseen keinovalikoimaan, strategisen kulttuurin näkökulmasta on tutkittu erityisesti sotilaallisen voiman käyttöä. Kokonaisstrategian linjaama suhtautuminen voimankäyttöön voisi ääriesimerkkeinä näkyä muun muassa ennalta ehkäisevien sotilasiskujen hyväksymisenä tai kategorisena kieltäytymisenä voimankäytöstä poliittisena instrumenttina. Suomalaisen liberalistisen ja pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian välillä ei kuitenkaan vaikuta olevan juuri eroa suhtautumisessa voimankäyttöön. Kummassakin kokonaisstrategiassa sotilaallinen voimankäyttö on varattu ennen kaikkea valtion oman alueen puolustamiseen ulkoista vihollista vastaan. Sotilaallisen kriisinhallinnan kontekstiin tuotuna suomalainen suhtautuminen voimankäyttöön tarkoittaa, että myös kriisinhallintajoukon tulisi pidättäytyä aseiden käytöstä

---

¹²⁵ Selkeän muutoksen suomalaiseen kriisinhallintaan toisikin esimerkiksi osallistuminen EU:n ilman turvallisuusneuvoston siunausta valtuuttamaan kriisinhallintaoperaatioon. Tässä mielessä ISAF ei kuitenkaan vielä asettanut suomalaisia kokonaisstrategioita lopulliseen testiin, koska operaatiolla on YK:n mandaatti. Pohtimisen arvoista kuitenkin on, onko operaation johtavalla organisaatiolla, esimerkiksi YK:lla, Natolla tai EU:lla merkitystä kriisinhallinnan käytännön kannalta.

muussa kuin itsepuolustustarkoituksessa. Suomen vahva historia osallistujana perinteisiin rauhanturvaoperaatioihin, joissa voimankäyttö on ollut erittäin rajoitettua, on näin ollen perusteltavissa sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian kautta. ISAF-operaation ja sitä edeltäneiden Balkanin Nato-operaatioiden voidaan kuitenkin nähdä haastavan tämän rauhanturvaamisen perinteen laajemmilla, YK:n peruskirjan VII-lukuun perustuvilla voimankäyttöoikeuksillaan. Tämän tutkimuksen vastattavaksi jääkin: onko voimankäyttö ISAF-operaatiossa suomalaisten kokonaisstrategioiden periaatteiden mukaista? Jos osoittautuisi, että suomalaisjoukot käyttävät operaatiossa voimaa myös muussa kuin puolustuksellisessa tarkoituksessa, kriisinhallinnan käytäntö olisi ristiriidassa tässä tutkimuksessa esitettyjen suomalaisten kokonaisstrategioiden kanssa.

Voimankäyttö on verrattain selväpiirteinen keino soveltaa kokonaisstrategia käytäntöön, mutta kriisinhallinnan voidaan kuitenkin katsoa koostuvan pääosin muusta toiminnasta kuin esimerkiksi aseiden laukaisemisesta tai laukaisematta jättämisestä. Itse asiassa voimankäyttö on vain jäävuoren huippu kriisinhallintajoukon toiminnassa, jonka perustan luovat ennen kaikkea joukolle annetut tehtävät ja tehtävien toteuttamistavat. Perinteisessä rauhanturvaamisessa joukon tehtävä saattaa koostua esimerkiksi aselepolinjan tai tulitauon valvomisesta, mikä sopii nimenomaan puolueettomuuden nimiin vannovaan pienvaltiorealistiseen ajatteluun, jonka mukaan suomalaisten tulee pysyttäytyä sekä valtioiden välisen että valtioiden sisäisten konfliktien ulkopuolella. Rauhanturvaamisen vaihtuessa kriisinhallinnaksi joukkojen tehtävät kuitenkin muuttuvat merkittävästi. Kehitysyhteistyön ja siviili- sekä sotilaallisen kriisinhallinnan rajoja hämärtäen sotilaat ovat paikoin mukana myös organisoimassa jälleenrakennusprojekteja, kouluttamassa paikallisvirkamiehiä ja lahjoittamassa esimerkiksi työvälineitä virkamiehille. Tällaista demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen tukemista voidaan pitää liberalistisen kokonaisstrategian mukaisena, kun taas pienvaltiorealistisesta näkökulmasta yhteistyön konfliktin toisen osapuolen kanssa voidaan nähdä uhkaavan sotilasjoukon puolueetonta asemaa. Tarkasteltaessa suomalaisjoukon toimintaa Afganistanissa voidaankin kysyä: Minkälaisia tehtäviä joukot toteuttavat ja minkälainen suhde joukoilla on konfliktin osapuoliin? Jos suomalaisjoukot pyrkivät pysymään toiminnassaan mahdollisimman puolueettomina, kyse on pienvaltiorealistisesta kokonaisstrategiasta. Jos suomalaissotilaat sen sijaan samaistuvat yhteen konfliktin osapuoleen toisen kustannuksella, kyse on liberalistisesta kokonaisstrategiasta.

Yllä olen esittänyt suomalaisiin strategisen kulttuurin kokonaisstrategioiden pohjalta tarkentavia kysymyksiä tutkimusaineistolle liittyen kriisinhallinnan käytäntöön. Samalla olen antanut myös esimerkkejä kriisinhallinnasta, joka voisi olla ristiriidassa sekä pienvaltiorealistisen että liberalistisen ajattelun kanssa. Ennen kuin aloitan itse empiirisen työn analyysin muodossa, seuraavassa luvussa esittelen vielä tutkimukseni metodologiset lähtökohdat ja tutkimusaineiston.

3. Tutkimusmetodologia, -metodit ja -aineisto

Siinä missä tutkimuksen teoreettinen viitekehys ohjaa tutkijan tarkastelemaan tietynlaisia kansainvälisen politiikan ilmiöitä, metodologia, metodit ja aineistot tarjoavat välineet ja materiaalin, joiden avulla empiirinen tutkimustyö on mahdollista tehdä. Toisin sanoen vaikka strategisen kulttuurin tutkimus ohjaa huomion kulttuuristen prosessien tarkasteluun, lähestymistapa jättää tarkastelun keinot tutkijan itsensä valittavaksi. Käsitellessäni aiemmin strategisen kulttuuritutkimuksen eri sukupolvia esittelin muun muassa Grayn ja Johnstonin toisistaan eroavat vastaukset näihin metodologisiin kysymyksiin. Jacksonin sanoja (2010, 28) lainatakseni vastauksissa on kyse tutkijan tavasta ”kiinnittyä”¹²⁶ maailmaan. Tässä luvussa esittelen oman kiinnitykseni maailmaan pohtiessani tiedon luonnetta tutkimuksessa. Samalla pyrin myös löytämään keinoja, joilla voin parantaa tuottamani tiedon laatua. Tämän jälkeen esittelen varsinaisen analyysivälineeni, hermeneuttisen metodin, jonka avulla tutkin aineiston eri tulkintoja. Asiantuntijahaastattelu on puolestaan tärkeä aineiston keräämisen metodi tässä tutkimuksessa ja ansaitsee sen vuoksi oman käsittelynsä. Luvun lopuksi esittelen myös muut aineiston lähteet, jotka yhdessä muodostavat tutkimusaineistoni.

3.1. Tiedon luonne ja laatu tutkimuksessa

Tiedon ja maailman välisen suhteen pohtimisessa on kyse tutkijan epistemologisista ja metodologisista valinnoista, jotka vaikuttavat koko tutkimusprosessiin. Tarjolla olevina vaihtoehtoina Jackson esittelee tutkimuksellisten lähestymistapojen luokittelun, johon itsensä sijoittamalla tutkijat omaksuvat tietyn suhtautumistavan tieteen luonteeseen ja tekemisen tapaan (mt. 35–37). Valittua lähestymistapaa Jackson nimittää ”panokseksi”¹²⁷. Panosten välisiä tieteenfilosofisia eroavaisuuksia ei voi hänen mukaansa koskaan sovittaa empiirisesti tai rationaalisesti, mikä tekee tutkijan valinnasta osaltaan uskon asian.¹²⁸ Panosten asettamisen merkitystä korostaa kuitenkin se, että ne konstituivat maailmoja ja siten ohjaavat tutkijaa pitämään tiettyjä empiirisiä ja teoreettisia kysymyksiä mielenkiintoisina ja merkityksellisinä. (mt. 34.)

Haastattelututkimusten yhteydessä tutkijan metodologiset vaihtoehdot yksinkertaistetaan usein Jacksonilaisen nelikentän sijaan kahdeksi eri lähestymistavaksi, joiden kautta haastatteluiden kautta saavutettuun tietoon ja tutkijan rooliin haastatteluprosessissa voidaan suhtautua. Tässä yhteydessä esittelen Steinar Kvalen ja Pertti Alasuutarin tavat jäsentää haastattelututkimuksen metodologisia kysymyksiä,

---

¹²⁶ engl. hook up

¹²⁷ engl. wager

¹²⁸ Jacksonin mukaan suhtautumistavat ovat kuitenkin ”tilapäisiä” (engl. provisional), joten määrittely antaa periaatteessa mahdollisuuden myös panosten ’siirtämiseen’, eli lähestymistavan vaihtamiseen, tutkijan niin halutessaan (mt. 34; mt. 34, alaviite 10).

eli pelipöydän, jolle tutkija voi jacksonilaisen ”panoksensa” asettaa. Vaikka Kvale ja Alasuutari kirjoittavat nimenomaan haastattelututkimuksesta, esiteltyjä näkökulmia voi mielestäni soveltaa monentyyppisten aineistojen käsittelyyn, kuten tässä tutkimuksessa asiantuntijahaastatteluihin ja poliittisiin asiakirjoihin.

Kvale nimeää tutkimushaastattelijan vaihtoehtoiset roolit kuvaavasti ”kaivostyöläiseksi”¹²⁹ ja ”matkaajaksi”¹³⁰. Kaivostyöläinen on hänen mukaansa tiedon kerääjä, joka näkee objektiivisen tiedon tai vaihtoehtoisesti haastateltavan subjektiivisen kokemuksen vain odottavan löytäjänsä. Kaivostyöläinen ei toiminnallaan vaikuta aineistoon, vaan pyrkii siirtämään tiedon muruset haastateltavan mielestä haastattelunauhalle ja edelleen paperille litteroiduksi tekstiksi. Lopputulosta verrataan todelliseen maailmaan tai haastateltavan sisäiseen alkuperäiseen kokemukseen. Matkaajana tutkija sen sijaan keskustelee ihmisten kanssa ja pyrkii tulkitsemaan kuulemansa tarinat. Haastattelu- ja tutkimusprosessin kuluessa haastateltavien tarinoista tulee näin uusia, tutkijan muokkaamia tarinoita. Seurauksena ei välttämättä ole uutta tietoa, mutta prosessi voi auttaa kyseenalaistamaan esimerkiksi kulttuurin itsestäänselvyksinä pidetyt arvot ja tavat. (Kvale 2007, 19–22; Kvale 1996, 3–5.)

Kvalen metaforien tapaan Alasuutari nimeää haastatteluiden analysoimisen tavat ”faktanäkökulmaksi” ja ”näytenäkökulmaksi. Faktanäkökulman omaksuessaan tutkija tekee eron aineiston ja todellisuuden välille, pohtii esitetyn tiedon totuudenmukaisuutta ja on kiinnostunut tutkittavien ”todellisista mielipiteistä” ja ”todellisista tapahtumista”. Näytenäkökulmasta haastatteluita sen sijaan ei pidetä ”väittämänä todellisuudesta” tai ”todellisuuden heijastumana”, vaan tutkimusmateriaalia lähestytään todellisuuden ”osana”. (Alasuutari 2011, 90–92, 114–115.) Faktanäkökulma – ja näin ollen myös kaivostyöläisen työnkuva – vastaa Alasuutarin mukaan arkiajattelun mukaista käsitystä todellisuudesta, totuudesta ja tutkijan tehtävästä näiden löytämisessä (mt. 91). Näin ollen lähestymistapa näyttäytyy luonnollisena valintana tutkijalle ja jopa tutkimuksen tieteellisyyden mittarina.¹³¹ Vaikka Alasuutari tunnustaa faktanäkökulman olevan tyypillinen haastattelumateriaalien analysoinnissa, hän nostaa esille näytenäkökulman ensisijaisuuden erityisesti tutkittaessa haastateltavien kulttuurisia jäsennyksiä (mt. 90, 114–115). Niin ikään Kvalen mukaan tutkimushaastatteluiden tarkoituksena on ennen kaikkea ymmärtää haastateltavien elettyä elämää heidän omasta näkökulmastaan ja itse kuvailemanaan (Kvale 2007, 10). Tässä tutkimuksessa omaksun Kvalen matkaajan roolin ja Alasuutarin näytenäkökulman, jotka yhdistän hermeneuttiseen metodiin analyysin välineenä. Metodologisen lähestymistapani avulla pystyn muodostamaan haastattelu- ja asiakirja-aineistoista tulkinat kriisinhallinnan käytännöstä Afganista-

---

¹²⁹ engl. miner

¹³⁰ engl. traveler

¹³¹ Samaa ajatusta seuraa Jacksonin näkemys neopositivismiin ja selittävän tutkimuksen dominoivasta asemasta kansainvälisen politiikan tieteentalalla (ks. luku 2.2.2.).

nissa. Näin ollen kun esimerkiksi kysyn haastateltaviltani suomalaisjoukon voimankäytöstä, tutkimuksen tuloksena ei ole totuus ampumavälikohtauksista Afganistanissa, vaan oma näkemykseni voimankäytöstä operaatioissa. Tulkinnat ymmärrän edelleen osaksi tutkimaani todellisuutta.¹³²

Erilaisia suhtautumistapoja tutkimuksella tuotettuun tietoon ei tarvitse kuitenkaan nähdä toisiaan täydellisesti poissulkevinä. Alasuutarin mukaan haastatteluita näytenäkökulmasta lähestyvä tutkija (tai kvalelaisittain ”matkaaja”) voi halutessaan yhdistää tutkimukseensa myös faktanäkökulmaa.¹³³ Tässä tapauksessa Alasuutari (2011, 112–113) kuitenkin ehdottaa, että löydetyt ”faktat” mahdollisuuksien mukaan myös tarkistetaan toisista lähteistä. Tätä kutsutaan metodikirjallisuudessa usein triangulaatioksi, joka kytkeytyy edelleen validiteetin ja reliabiliteetin käsitteisiin.

Vaikka Alasuutari liittää ajatuksen triangulaatiosta nimenomaan faktanäkökulmaan, nähdäkseni laajempi kysymys tutkimuksen laadusta on tärkeä jokaiselle tutkijalle riippumatta metodologisesta lähestymistavasta. Kuten Graham R. Gibbs kirjoittaa: ”[V]aikka monet tutkijoiden tarjoamista tulkinnoista ja kuvauksista voivat olla mahdollisia, jotkut näistä ovat selkeästi puolueellisia ja osa jopa suorastaan hupsuja tai vääriä.”¹³⁴ (Gibbs 2007, 91.) Toisin sanoen jopa tiedon konstruktivistisesta luonteesta ja mahdollisten tulkintojen moninaisuudesta huolimatta näen tutkijan kaikesta huolimatta ihmisenä, joka saattaa tehdä työssään myös virheitä. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan tutkimuksessa, joka lähestyy tämän tutkielman tapaan haastattelutilanteessa syntynyttä tietoa sosiaalisesti rakentuneena, ei ole kuitenkaan mielekästä käyttää validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä, (Hirsjärvi – Hurme 2008, 185, 188–189). Jakaen kirjoittajien käsitteellisen kritiikin käytänkin tässä yhteydessä validiteetin ja reliabiliteetin sijaan juuri ”tutkimuksen laatu”-käsitettä.

Gibbsin mukaan tutkija voi lisätä tutkimuksensa laatua monin eri tavoin, vaikka hän ei pitäisikään objektiivisen ja neutraalin tiedon tuottamista mahdollisena (Gibbs 2007, 91). Tutkimuksen laatuun voidaan hänen mukaansa vaikuttaa muun muassa käyttämällä useita eri aineistoja triangulaation periaatteiden mukaisesti (Gibbs 2007, 94).¹³⁵ Kuten sanottua, triangulaation merkitys korostuu erityisesti lähestyttä-

---

¹³² Kaksoishermeneutiikan periaatteiden mukaan kyse on toki ennemminkin tulkinnan tulkinnasta, mihin palaan seuraavassa luvussa.

¹³³ Alastalon ja Åkermanin mukaan Alasuutarin esittämä kahtiajako on ylipäättään vanhentunut, koska kielellinen ja kulttuuri-nen käänne on vaikuttanut myös faktanäkökulmaan ja harva tutkija kieltää enää esimerkiksi haastattelutilanteen vuorovaikutuksen merkityksen (Alastalo – Åkerman 2010, 376–377). Toisaalta Alastalon ja Åkermanin näkemystä voi puolestaan kritisoida tieteenfilosofisesti ohueksi, koska Alasuutarin esittelemät kaksi näkökulmaa liittyvät haastattelututkimusta paljon laajempaan, vanhempaan ja edelleen ratkaisemattomaan filosofiseen kiistaan mielen ja maailman suhteesta. Jacksonin (2011, 35–37) esittelee ongelmaan kaksi ratkaisua: tutkijan mielen ja maailman välisen suhteen ymmärtämisen joko yhtenäisenä, eli monistisena, tai jakautuneena, eli dualistisena.

¹³⁴ ”[A]lthough a wide variety of interpretations and descriptions presented by researchers may be possible, some of these will be clearly biased or partial and some may even be downright silly or wrong” (Gibbs 2007, 91; suomennos oma.)

¹³⁵ Muiden muassa Silverman suhtautuu erittäin kriittisesti monien metodien ja aineistojen käyttöön tutkimuksessa, jonka teoreettiset lähtökohdat ovat konstruktivistisessa ajattelussa. Toisin sanoen, jos tutkija lähestyy todellisuutta eri konteksteissa

essä aineistoa faktanäkökulmasta, mutta Gibbsin mukaan sillä voidaan myös pyrkiä estämään virhetulkinnot ja paljastamaan esimerkiksi haastateltavien mahdolliset epäjohtonmukaisuudet, vaikka tavoitteena ei olisikaan ”todellisen” maailman tutkiminen (ibid.). Aineiston järjestelyssä ja analysoinnissa Gibbs painottaa puolestaan johtonmukaisuutta läpi koko tutkimuksen, minkä tutkija voi pyrkiä varmistamaan muun muassa ”jatkuvalle vertailulle”¹³⁶ analyysissään (mt. 96). Tässä yhteydessä keskeistä on myös avata, miten tutkija on päätenyt käyttämään tiettyjä käsitteitä tai luokitteluita (Hirsjärvi – Hurme 2008, 189). Tutkijan refleksiivisyyden, eli tutkimusprosessin ja tutkijan omien lähtökohtien kriittisen arvioimisen, nostaa myös Gibbs esiin yhtenä tärkeimmistä tutkimuksen laadun varmistamisen tavoista (Gibbs 2007, 91–93).

Refleksiivisyys ja kriittinen suhtautuminen näkyvät työssäni erityisesti metodologisten valintojen arviointina. Triangulaation ja jatkuvan vertailun periaatteet tulevat puolestaan esiin pyrkimyksenä systemaattisuuteen ja johtonmukaisuuteen aineiston analyysissä. Toisaalta pyrin tuomaan esille myös mahdolliset poikkeavat tapaukset, jotta lukija voi arvioida päättelyni aukottomuutta. Tässä tutkimuksessa esitetyt väitteet ovat lopulta kuitenkin aina omiani, joten seuraavassa luvussa esittelen välineet ja periaatteet, joiden avulla muodostan tulkintani suomalaisesta strategisesta kulttuurista ja kriisinhallinnan käytännöstä.

3.2. Hermeneuttinen metodi aineiston analyysissä

Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että hermeneutiikka on oppi tekstien tulkinnasta, joka tässä tutkimuksessa toimii metodina aineiston analysoimiseen. Yleisemmällä tasolla hermeneutiikkaa voidaan kuitenkin luonnehtia filosofiseksi oppirakennelmaksi, jolla on monisatavuotiset, tai määrittelystä riippuen jopa monituhatuotiset juuret kielen ja ymmärtämisen pohdiskelussa. Nykypäivän filosofisessa keskustelussa termillä viitataan yleisesti Martin Heideggerin ja Hans-Georg Gadamerin ajatuksiin perustuvaan hermeneuttiseen filosofiaan (Oesch 2005, 14–15). Heideggerin ja Gadamerin ajatukset askartelevat ennen kaikkea eksistentiaalis-ontologisten kysymysten parissa, mutta hermeneutiikkaan kuuluu myös epistemologis-metodologinen puolensa, jota muiden aiheiden muassa käsittelee Paul Ricoeur (Tontti 2005, 50, 68–71). Lähestymistapoja ei tule kuitenkaan nähdä toisiaan poissulkevinä, koska eksistentiaalis-ontologinen ajattelu on perusta, jota epistemologinen ja metodologinen tulkinta ihmistieteissä edel-

---

eri tavoin sosiaalisesti rakentuneena, eikä siis pyri löytämään tutkimuksellaan ”totuutta”, ei eri lähteiden vertailu triangulaation keinoin ole hänen mukaansa mielekäästä. (Silverman 2010, 132–134.) Silverman ei tosin tyrmää monien aineistojen käyttöä sinänsä, vaan kritisoi ainoastaan triangulaation käyttöä tutkimuksen laadun parantamisen välineenä (mt. 277–278).

¹³⁶ engl. constant comparison; ks. myös Silverman 2010, 279–280; Sekä Silverman että Gibbs toki ammentavat jatkuvan vertailun käsitteen Glaserilta ja Straussilta (1967). Tässä tutkielmassa en kuitenkaan sovelle itse grounded theory -lähestymistapaa, vaan käytän jatkuvan vertailun käsitettä ilmentämään pyrkimystäni tutkimusanalyysiin systemaattisuuteen esimerkiksi käyttämällä käsitteitä yhtenevästi läpi analyysin ja tunnistamalla poikkeavat tapaukset aineistosta (Gibbs 2007, 96; vrt. Glaser – Strauss 1967, 101–113).

lyttää.¹³⁷ (Heidegger 1988, 14–20; Tontti 2005, 55–56). Olkoonkin, että hermeneutiikan ontologista tasoa ei voida erottaa metodologiasta ja edelleen metodista, tässä luvussa keskityn hermeneutiikan käyttöön ennen kaikkea tekstien tulkitsemisen metodina.¹³⁸ Tekstin ymmärrän laajassa merkityksessä tukeutuen Ricœurin ajatukseen hermeneutiikan laajentamisesta kaiken merkityksellisen inhimillisen toiminnan tulkitsemiseen (Ricœur 1986, 190–211; Tontti 2005, 69).¹³⁹ Väljempi tekstin määrittely mahdollistaa näin ollen tutkimuksessani saman analyysimetodin käyttämisen sekä asiakirja-aineiston että haastatteluiden analysoimiseen. Varsinaisen hermeneuttisen analyysimetodini perustan Gerard Radnitzkyn sekä Steinar Kvalen tulkinnan kaanonin¹⁴⁰ käsitteeseen.

Hermeneuttinen kehä¹⁴¹, jonka analyttinen sovellus tulkinnan kaanonit ovat, perustuu ajatukseen tekstin ymmärtämisestä prosessissa (Kvale 1996, 47). Gadameriin tukeutuen Tontti näkee kaikessa tulkitsemisessa ja ymmärtämisessä osien ja kokonaisuuden suhteen kehämäisenä. Toisin sanoen voimme ymmärtää jonkin tietyn osan tulkinnan kohteesta vain kokonaisuuden osana. Tontti käyttää tästä esimerkkinä yksittäisen sanan ymmärtämistä. Voimme ymmärtää sanan vain osana lausetta, lauseen edelleen osana tekstiä ja tekstin osana kulttuuria. Kokonaisuus ei ole tulkitsijalle kuitenkaan valmiina annettu, vaan se voi konstituoitua ainoastaan osien tulkitsemisen myötä.¹⁴² (Tontti 2005, 60.) Käytännössä tämä tarkoittaa, että hermeneuttisessa kehässä ”tekstin osien merkitykset määräytyvät tekstin kokonaisuuden oletetun merkityksen perusteella”¹⁴³. Tämän jälkeen osien merkitykset määritellään tarkemmin, mikä muuttaa puolestaan aiemmin oletettua kokonaisuuden merkitystä. Sitten osat tulkitaan uudelleen ja niin edelleen. Periaatteessa kyse on loputtomasta tulkinnan prosessista osien ja

---

¹³⁷ Emilio Betti, yksi metodologisen hermeneutiikan edustajista, ei tosin hyväksynyt Heideggerin ja Gadamerin näkemystä hermeneutiikasta nimenomaan ontologisena lähestymistapana vaan näkee hermeneutiikan ainoastaan epistemologisena ja metodologisena aputieteenä, jonka tulee esittää tulkitsemisen normeja, ”kaanoneita”, ihmistieteelliselle tutkimukselle. Tontin mukaan Bettin kritiikki ei osu täysin maaliinsa mutta nostaa kuitenkin esille ihmistieteellisen tulkintatyön tärkeyden hermeneutiikassa. (Tontti 2005, 67–8.)

¹³⁸ Perinteisesti hermeneutiikkaa on sovellettu teologisessa, oikeustieteellisessä ja kielitieteellisessä tutkimuksessa sekä ennen kaikkea kulttuuritieteissä (Radnitzky 1970, 19–22). Hermeneutiikkaa voidaan pitää myös yhtenä lähtökohtana laajalle joukolle kansainvälisen politiikan ”tulkitsevia” (engl. interpretive) metodeja (vrt. Geertz 1973). Nämä voidaan puolestaan nähdä osana luvussa 2.2.2. mainittua ymmärtävää tutkimusperinnettä. (Yanow 2006, 9–11.)

¹³⁹ Ricœur (1986, 145–151, 183–190) rinnastaa merkityksellisen inhimillisen toiminnan (ransk. l'action sensée) tekstiin hermeneutiikan tutkimuskohteena. Vaikka haastatteluiden ottaminen tutkimuskohteeksi on mahdollista perustella myös yksinkertaisemmin haastatteluiden muuttumisella tekstiksi litteroinnin kautta (Kvale 1996, 46), Ricœurin määritelmä täydentää mielestäni hyvin tämän tutkimuksen käytäntöteoreettista tutkimusasetelmaa. Laajemman määrittelyn kautta näet koko kriisinhallinnan käytäntö voidaan perustella hermeneutiikan tutkimuskohteena.

¹⁴⁰ engl. canons of interpretation

¹⁴¹ Radnitzky puhuu myös hermeneuttisesta spiraalista (Radnitzky 1970, 23).

¹⁴² Tontti kutsuu ilmiötä ”kielen universaaliudeksi”, joka on hänen mukaansa muun muassa koko Gadamerin tuotannon läpikulkeva teema. Tontin mukaan kielellisyys on yksi kolmesta Gadamerin hermeneutiikan ”ymmärtämisen mahdollisuusehdoista”. Toiset kaksi ovat historiallisuus ja konfliktuaalisuus, jotka esittelen lyhyesti myös alla. (Tontti 2005, 59.)

¹⁴³ ”meaning of the separate parts is determined by the global meaning of text, as it is anticipated” (Kvale 1996, 47; suomennos oma.)

kokonaisuuden merkitysten välillä, mutta käytännössä prosessi loppuu, kun tekstille saavutetaan yhtenäinen ymmärrettävä merkitys, jossa ei ole sisäisiä ristiriitoja.¹⁴⁴ (Kvale 1996, 47.)

Tulkitsijan ja tekstin suhde on Gadamerin mukaan dialoginen, eli teksti ja tulkitsija keskustelevat keskenään tulkitsijan esittäessä tekstille kysymyksiä ja tekstin tulkitsijalle. Prosessin lopputuloksena on tulkitsijan ja tulkinnan kohteen ”ymmärryshorisonttien”¹⁴⁵ sulautuminen. (Gadamer 1990, 305–312.) Tontin mukaan tätä näkemystä on kuitenkin ylikorostettu, koska sulautuminen on aina konfliktuaalista tulkitsijan ja tekstin tulkintojen välillä. Lopulta tulkitsija näet kuvailee horisonttien sulautumisen omin sanoin, eli ”alistaa” tekstin tulkinnan omalleen.¹⁴⁶ (Tontti 2005, 64–66.) Ricœur pyrkiikin viemään hermeneutiikkaa Gadameria ja Heideggeria enemmän epistemologis-metodologiseen suuntaan ja korostaa lukijan näkökulmaa tekstien tulkinnassa, ei varhaisemman hermeneutiikan tapaan kirjoittajan tai tekijän alkuperäisiä tarkoituksia ja ajatuksia (Tontti 2005, 68–71). Tällöin teksti myös irtaantuu valmistutuaan tekijänsä kontrollista ja voi saada luettaessa mahdollisesti merkityksiä, joita tekijä ei välttämättä hyväksyisi tai ymmärtäisi. (Ricœur 1986, 111–112; Tontti 2005, 71.)

Hermeneuttisen metodin käytössä tutkijan haasteena on ottaa huomioon myös Giddensin esiintuoma kaksoishermeneutiikan ongelma. Giddens (1984, 284–285, 374) näkee kaksoishermeneutiikan nimenomaan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirteenä, joka tarkoittaa maallikoiden¹⁴⁷ muodostaman merkityksellisen sosiaalisen maailman ja tutkijoiden luoman ”metakielen” yhdistämistä. Näin ollen tutkijan tulee tekstiä tulkitessaan ottaa huomioon, että hän tulkitsee jo toimijan itsensä tulkintaa tilanteesta. Kyse on siis kahden hermeneuttisen kehän vuorovaikutuksesta. (Jackson 2006, 266–267.) Selkeimmin kaksoishermeneutiikan ongelma tulee tässä tutkimuksessa ilmi haastatteluiden yhteydessä, mutta sama problematiikka liittyy myös asiakirjojen tulkintaan.

Hermeneutiikan mukaan tulkinta ei tapahdu tyhjiössä, vaan tulkitsijan esiymmärrys¹⁴⁸ on edellytys tulkinnalle (Radnitzky 1970, 24–5).¹⁴⁹ Gadamerin mukaan tulkinta on myös aina historiallista, eli tulkitsija on osa merkitysten historiallista jatkumoa (Gadamer 1990, 281). Tästä huolimatta tutkijan tulisi Tontin mukaan kuitenkin Ricœurin seuraten pyrkiä mahdollisuuksien mukaan etäännyttämään itsensä

---

¹⁴⁴ Ajatuksessa hermeneuttisen kehän jatkumisesta, kunnes tekstille saavutetaan yhtenäinen merkitys, on nähdäkseni paljon samaa kuin Gibbssin (2007, 96) ja Silvermanin (2010, 279–280) jatkuvan vertailun käsitteessä.

¹⁴⁵ saks. Horizontverschmelzung

¹⁴⁶ Näin ollen Ruusuvuorta et al. (2010, 15) seuraten en väitä analyysin lukujen ”nousseen” aineistosta, vaan tunnustan tutkijan roolin keskeytyksen aineiston analysointiprosessissa.

¹⁴⁷ engl. lay actors

¹⁴⁸ saks. Vorverständnis; engl. foreknowledge

¹⁴⁹ Gadamer (1990, 270–281) kirjottaa esiymmärryksen sijaan ”ennakkoluulosta” (saks. Vorurteil), joka hänen mukaansa on valistuksen ajasta lähtien virheellisesti ymmärretty negatiiviseksi asiaksi. Menemättä tässä yhteydessä syvemmälle Gadamerin perusteluihin käsitteen puolesta tunnistan termin negatiivisen latauksen kuitenkin myös nykysuomessa ja käytän tässä yhteydessä sen sijaan Radnitzkyn suosimaa, neutraalimpaa esiymmärrys-käsitettä. (ks. myös Tontti 2005, 61.)

tutkimuskohteestaan ja tunnistamaan omat ennakkoluulot tulkittavaa aihepiiriä kohtaan (Tontti 2005, 62–64). Tuoden Tontin, Ricoeurin ja Gadamerin ajatukset lähemmäs käytännön tasoa tässä tutkimuksessa tunnistan ennakkoluuloikseni, eli esiyymmärrykseni, muun muassa aiemmat käsitykseni liittyen Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja suomalaiseen sotilaalliseen toimintaan. Suomalainen strateginen kulttuuri on tästä näkökulmasta tutkimuskohteena erityisen haastava, koska seurattuani suomalaista kulttuuria lähietäisyydeltä lähes kolmevuosikymmentä ja suoritettuani varusmiespalveluksen puolustusvoimissa ennakkokäsitykseni tutkimuskohteesta ovat vahvoja ja epäilemättä suurelta osin tiedostamattomia. Toisaalta myös Tontin mukaan itsensä etäännyttäminen on lopulta vain ”saavuttamattoman ideaali”, jota tutkijan tulee tavoitella, mutta jota hän ei voi koskaan saavuttaa täydellisesti (ma.).¹⁵⁰ Oman esiyymmärrykseni tunnistaminen on ensimmäinen askel tuota ideaali kohti tässä tutkimuksessa.

Kvale tuo hermeneutiikkaan myös tekstin tulkitsemisen työkaluja esittelemällä haastatteluiden tulkinnaan seitsemän tulkinnan kaanonin, jotka hän on muotoillut Radnitzkyn ”hermeneuttisen tekniikan yleisten kaanonien” pohjalta (Radnitzky 1970 26–28). Tässä tutkimuksessa sovellan Kvalen kaanoneita sekä haastatteluiden että muun tekstiaineiston analysoimiseen. Ensimmäisessä kaanonissa teksti luetaan hermeneuttista kehää seuraten ensin kokonaan, sitten keskitytään tekstistä löytyviin teemoihin ja erikoisiin ilmaisuihin ja lopuksi palataan tekstin kokonaismerkitykseen. Kehän tarkoituksena on saavuttaa yhä syvempi ymmärrys tekstin merkityksestä. (Kvale 1996, 48–50.) Tässä tutkimuksessa lähestyn kahta aineistotyyppiäni, poliittisia asiakirjoja ja haastatteluita, omina kokonaisuuksinaan, joille pyrin muodostamaan itsenäiset kokonaismerkitykset. Hermeneuttisen kehän ajatuksen mukaan tulkinta etenee yksittäisten osien, kuten valtioneuvoston selvitysten tai haastatteluiden ja kokonaismerkityksen välisenä prosessina.

Toisessa kaanonissa tulkintaprosessi lopetetaan, kun saavutetaan yhtenäinen kokonaisuus. Kolmannessa kaanonissa tulkintoja verrataan haastateltavasta tai asiakirjan lähteestä saatavissa oleviin tietoihin ja muihin vastaaviin teksteihin samasta lähteestä. (mt. 48–49.) Tässä tutkimuksessa vertaaminen on mahdollista paitsi haastatteluiden ja koko asiakirja-aineiston sisällä, myös verraten esimerkiksi yksittäisten asiakirjojen tulkintoja kaikkiin samantyyppisiin asiakirjoihin. Näin ollen valtioneuvoston selontekoja verrataan ennen kaikkea muihin vastaaviin selontekoihin aineiston sisällä.

Neljännessä kaanonissa paneudutaan tekstiin itseensä ja pyritään syventämään sekä laajentamaan väitteiden itsenäistä, teorioista riippumatonta merkitystä. Viidennessä kaanonissa kehitetään tutkijan tun-

---

¹⁵⁰ Tontin kuvailema pyrkimys itsensä etäännyttämiseen ennakkoluuloista tulee lähelle aiemmin mainittua Gibbsin (2007, 91–96) esille tuomaa tarvetta tutkijan itsereflektioon tutkimusprosessin aikana.

temusta aiheesta, jotta hän on herkkä tekstin nyansseille ja merkityksille. (mt. 49.) Vaikka tulkinnan kaanonit vaikuttavat tässäkin kohtaa etenevän kronologisesti, ymmärrän ne enemmänkin hermeneuttisen tulkinnan yleisinä periaatteina, jotka ohjaavat koko tulkintaprosessia. Näin ollen esimerkiksi viides kaanon, tutkijan tuntemuksen kehittäminen tutkimusaiheesta, on ajankohtainen myös tutkimuksen alkuvaiheessa tutkijan hahmotellessa tutkimusasetelmaa. Tätä voi pitää myös osana tutkijan esiympäryksen kehittymistä, joka on itsessään lähtökohta tulkinnalle. Toki tässäkin tutkimuksessa aiheen tuntemus on kehittynyt ja täydentynyt myös muun tutkimusprosessin aikana uuden aineiston myötä.

Kuudennessa kaanonissa tunnustetaan, että tekstin tulkinta ei ole ”oletuksetonta”¹⁵¹, joten tutkijan tulee tehdä oletuksensa näkyviksi. (ibid.) Kvalen mainitsevat tutkijan ”oletukset” vastaavat yllä mainittuja Radnitzkyn ja Gadamerin ajatuksia esiympäryksen merkityksestä ja tulkinnan historiallisuudesta. Oletusten esiintuomisen tarve voidaan puolestaan liittää Ricœurin ja Tontin painottamaan tutkijan etäännyttämiseen osana tulkintaprosessia. Kvalen mukaan tuotaessa esille tutkijan oletuksia tulee olla myös tietoinen siitä, että tekstile esitettävät kysymykset osaltaan määrittelevät, millaiset vastaukset ovat mahdollisia. (ibid.) Hermeneuttisen metodin soveltaminen haastatteluiden analysoimiseen on tässä suhteessa erityistapaus verrattuna jo olemassa olevien tekstien tulkintaan, koska toisin kuin muissa teksteissä, haastatteluissa tutkija osallistuu itse paitsi tulkintaan, myös tekstin tuottamiseen. Näin ollen ”neuvottelu” tekstin merkityksen tulkinnasta alkaa jo haastattelutilanteen aikana.¹⁵² (Kvale 1996, 47, 50–51.) Toisin sanoen haastattelutekstin tuottamisen tapa tarkoittaa, että tutkijan rooli korostuu haastatteluiden tulkinnassa jopa enemmän kuin muiden tekstien yhteydessä. Ottaen lisäksi huomioon tutkijan vaikutus esimerkiksi haastatteluenteemojen ja -kysymysten määrittelyyn, hermeneuttisen metodin käyttämisen voidaan nähdä edellyttävän tutkijalta erityistä refleksiivisyyttä tutkimuksenteossa (Yanow 2006, 16–17). Hermeneuttisen metodin vaatima tutkijan refleksiivisyys liittyy näin ollen suoraan edellisessä luvussa painotettuihin tutkimuksen laadun kysymyksiin.

Seitsemännessä ja viimeisessä kaanonissa tiedostetaan, että jokainen tulkinta vaatii innovaatiota ja luovuutta ja tulkinta menee usein tekstin ilmeistä merkitystä pidemmälle (Kvale 1996, 50). Seitsemäs kaanon on yhtenevä Tontin ajatuksen kanssa muiden tulkintojen alisteisuudesta tutkijan omalle tulkinnalle. Näin ollen esimerkiksi tässä tutkimuksessa analysoitavan asiakirjan laatinut virkamies tai haastateltu komentaja saattaisi tulkita aineiston eri tavalla, mutta päätös esitettävistä tulkinnoista on viime kädessä aina tutkijan. Tämä ei kuitenkaan vapauta tutkijaa yrittämästä yhdistää eri tulkintoja, koska Gadamerin ajatus tulkinnan dialogisuudesta on keskeistä hermeneuttisen metodin käytölle.

---

¹⁵¹ engl. presuppositionless

¹⁵² Ajatus ”neuvottelusta” tekstin merkityksen tulkinnassa on yhtenevä Ruusuvooren ja Tiittulan painottaman haastattelutilanteen vuorovaikutteisuuden kanssa. Heidän näkemyksensä mukaan juuri haastateltavan ja haastattelijan välinen vuorovaikutus on osa tiedon tuottamisen prosessia (Tiittula – Ruusuvoori 2005, 10–11).

Yllä olen esitellyt hermeneutiikkaan perustuvan analyysimetodin tässä tutkimuksessa, joka mahdollistaa asiakirja-aineiston ja haastatteluiden analysoimisen. Kuten samalla kuitenkin huomasimme, haastattelut muodostavat paitsi yhden käyttämäni aineiston myös oman aineiston keräämisen metodinsa, joka sisältää itsessään analyysin elementtejä. Seuraavassa luvussa syvennynkin valitun haastattelumetodin merkitykseen ja toteutukseen osana tutkielmaani.

3.3. Haastattelut tapana kerätä aineistoa

Tässä tutkimuksessa käytän aineiston keräämiseen puolistrukturoitua asiantuntijahaastattelua liittäen siihen piirteitä eliitti- ja teemahaastatteluista. Muina haastattelutyyppeinä voidaan mainita ainakin avoin, strukturoimaton, strukturoitu, standardoitu, suunnattu, teema- syvä-, eliitti-, narratiivinen ja kvalitatiivinen haastattelu (Hirsjärvi – Hurme 2008, 43–46). Ehkä helpoin tapa verrata omaksumaani haastattelumetodia muihin tarjolla olleisiin vaihtoehtoihin on jakaa tutkimuskenttä haastattelutilanteen rakentumisen ja haastateltavien henkilöiden ominaisuuksien mukaan.¹⁵³ Tämän luvun aluksi kerron, mikä tekee valitsemastani haastattelumetodista ”puolistrukturoidun” ja miksi kutsun haastateltaviani ”asiantuntijoiksi”. Luvun lopuksi pohdin vielä haastattelujen käytännön toteutusta ja haastattelututkimuksen eettisiä kysymyksiä.

3.3.1. Puolistrukturoitu asiantuntijahaastattelu

Käyttämäni haastattelumetodin ”puolistrukturoituneisuus” viittaa haastatteluvuorovaikutuksen ja -tilanteen järjestyneisyyteen sekä rakenteeseen, joiden metodisina ääripäinä voidaan nähdä strukturoitu ja strukturoimaton haastattelu. Strukturoitu haastattelu on tyypillisimmillään standardoitu lomakehaastattelu, jossa jokaiselle haastateltavalle esitetään sama, ennalta laadittu kysymyssarja. Kysymykset esitetään toisin sanoen jokaiselle haastateltavalle samassa muodossa ja samassa järjestyksessä. Kysymykset ovat usein myös ”suljettuja”, jolloin haastateltavalle annetaan valmiit vastausvaihtoehdot. Toinen ääripää on strukturoimaton haastattelu, jota kutsutaan toisinaan myös ”avoimeksi”, ”syväksi” tai ”standardoimattomaksi”. Tällöin haastattelussa ei välttämättä edes esitetä kysymyksiä, vaan sekä haastateltava että haastattelijat voivat nostaa haluamiaan puheenaiheita keskusteluun. (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 11–12.) Valitsemani puolistrukturoitu haastattelumetodi sijoittuu loogisesti näiden kahden ääripään väliin.

Teemahaastattelu, jota joissakin yhteyksissä kutsutaan myös suunnatuksi tai kohdennetuksi haastatteluksi on yksi puolistrukturoidun haastattelun muoto (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 11; Hirsjärvi – Hurme

---

¹⁵³ Jaotteluni seuraa pääpiirteittäin Tiittulan ja Ruusuvuoren erittelyä haastattelun eri muodoista tiedon tuottamisen ja haastattelun lajien avulla (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 10–12). Omassa jaottelussani korostuu tosin tämän lisäksi myös erittely asiantuntija- ja eliittihaastattelujen välillä.

2008, 47–48). Tätä tutkimusta varten tekemäni haastattelut ovat siis paitsi puolistrukturoituja, ne myös keskittyvät tiettyihin, ennalta valittuihin teemoihin seuraten Hirsjärven ja Hurmeen teemahaastattelun¹⁵⁴ periaatteita. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 47–48) perustavat ajattelunsa puolestaan muun muassa Mertonin et al. työhön suunnatun haastattelumetodin¹⁵⁵ parissa.

Olennaista puolistrukturoidussa haastattelumetodissa on, että toteutetuissa haastatteluissa on jokin pysyvä elementti, joka säilyy samanlaisena haastattelusta toiseen (Hirsjärvi – Hurme 2008, 47). Omissa tutkimushaastatteluissani tämä pysyvä elementti koostuu haastatteluteemoista, jotka muodostin samanaikaisesti tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen operationalisoinnin kanssa.¹⁵⁶ Kun teemat on valittu, ne pysyvät samoina läpi haastatteluiden, mutta puolistrukturoidulle haastattelulle tyypillisesti kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 11).¹⁵⁷

Paitsi strukturaatioasteen mukaan, haastatteluita voi luokitella myös tutkimusaineiston varsinaisten lähteiden, eli haastateltavien perusteella. Tällöin haastattelut voidaan jakaa esimerkiksi haastateltavien lukumäärän mukaan ryhmä- ja yksilöhaastatteluihin (Tiittula – Ruusuvuori 2005, 12) tai haastateltavien statuksen mukaan esimerkiksi eliitti-, asiantuntija- ja spesialistahaastatteluihin (Littig 2008, 11–14). Tässä tutkimuksessa sovellan muiden muassa Littigin käyttämää asiantuntijahaastattelun¹⁵⁸ käsitettä, jolla on tosin paljon yhteistä angloamerikkalaisessa metodikirjallisuudessa laajemmin käytetyn eliittihaastattelu-käsitteen kanssa (ma. 1–2).¹⁵⁹

Littigin mukaan eliittihaastattelut voivat kuulua osaksi asiantuntijahaastatteluiden laajempaa luokkaa (Littig 2008, 13). Määritellessään eliittiä tutkijat korostavat usein eliitin käyttämää merkittävää vaikutusvaltaa ja korkeaa yhteiskunnallista asemaa. Suuressa osassa eliittihaastatteluja käsittelevää kirjallisuutta itse eliitin määritelmää ei kuitenkaan problematisoida kovin pitkälle (Littig 2008, 2–4). Esimerkiksi Dexterin yleispätevän määritelmän mukaan eliitti on ”vaikutusvaltaista, nimekästä ja hyvin perillä asioista”¹⁶⁰ (Dexter 2006, 19). Mykkänen puolestaan korostaa eliitin kykyä ”tehdä muiden ihmisten elämäään vaikuttavia päätöksiä” (Mykkänen 2001, 108).

Littigin näkee erona eliittihaastatteluiden ja asiantuntijahaastatteluiden välillä juuri haastateltavien käyttämän vallan heidän oman organisaationsa sisällä. Toisin kuin eliitin, asiantuntijoiden ei Littigin

---

¹⁵⁴ Teemahaastattelu-käsite on Hirsjärven ja Hurmeen esittelemä, eikä sitä käytetä Suomen ulkopuolella (Hirsjärvi – Hurme 2008, 47–48). Näin ollen englanninkielisessä maailmassa käytetty ”focused interview” on kansainvälisesti tunnetumpi käsite.

¹⁵⁵ engl. focused interview; ks. Merton et al. 1990.

¹⁵⁶ Ks. luku 2.5..

¹⁵⁷ Hirsjärven ja Hurmeen mukaan tosin muissa puolistrukturoiduissa haastattelutyypeissä kysymykset ja jopa niiden muoto voivat olla samoja, vaikka järjestys vaihtelisikin (Hirsjärvi – Hurme 2008, 48).

¹⁵⁸ saks. Experteninterview

¹⁵⁹ Littigin (2008, 1–2) mukaan asiantuntijahaastattelu-käsitettä käytetään ennen kaikkea saksankielisessä kirjallisuudessa.

¹⁶⁰ ”the influential, the prominent, and the well-informed” (Dexter 2006, 19.)

mukaan näet tarvitse olla johtavassa asemassa organisaatiossa, jossa he työskentelevät: ”Asiantuntijoiksi voidaan laskea jokainen henkilö, jolla on etuoikeutettu pääsy tietoon tietyistä henkilöryhmistä tai päätöksentekoprosesseista, ja joka osaltaan kantaa vastuuta näistä.”¹⁶¹ (Littig 2008, 4.) Asiantuntijan tiedolla voi olla myös käytännöllinen ulottuvuus, ja se voi vaikuttaa näin ollen muiden toimijoiden toimintavapauteen¹⁶². Toisin sanoen myös asiantuntija käyttää valtaa, vaikkakin vaatimattomampaa kuin eliitti, liittyen omaan ammattialaansa, mikä Littigin mukaan rajaa ryhmän ulkopuolelle esimerkiksi harrastuksensa kautta tietonsa hankkineet specialistit ja ”oman elämänsä asiantuntijat”¹⁶³. (ma. 11.)

Tässä tutkimuksessa haastattelemani komentajat muodostavat nähdäkseni Littigin tarkoittaman asiantuntijoiden joukon, jotka ovat ammatinsa kautta olleet etuoikeutetussa asemassa ja päässeet käsiksi käytännön kriisinhallintaa koskevaan tietoon, jota ei olisi voinut hankkia muilla keinoin. Komentajat toimivat myös johtavassa asemassa suomalaisessa kriisinhallintajoukossa ja käyttävät siten merkittävää valtaa joukon keskuudessa. Vaikka komentajien johtava asema kriisinhallintajoukon sisällä on kiistaton, en kuitenkaan lähesty haastateltavien joukkoa ”eliittinä” johtuen käsitteen määritelmällisestä epäselvyydestä ja haastateltujen upseerien vielä suhteellisen alhaisesta asemasta¹⁶⁴ puolustusvoimien hierarkiassa. Määritellessäni haastateltavat asiantuntijoiksi allekirjoitan kuitenkin Littigin huomion tutkijan roolin, tutkimusintressin ja asiantuntijuuden keskinäisriippuvuudesta; myös asiantuntija-status on aina tutkijan haastateltavalleen antama (Littig 2008, 7).

Haastateltavan käyttämän vallan lisäksi eliitti- ja asiantuntijahaastatteluiden ero voidaan nähdä myös metodien epistemologis-metodologisissa lähtökohdissa. Angloamerikkalaisissa eliittihaastatteluissa haastateltaviin suhtaudutaan näet usein ”informantteina”, joiden kautta saadun tiedon luotettavuutta pyritään arvioimaan positivistisesta näkökulmasta (ma. 5–6). Pyrkimys löytää haastatteluiden kautta objektiivista tietoa, kuten myös tämän tehtävän vaikeus ja mahdolliset häiriötekijät, tulevat esille muun muassa arvioitaessa tutkimuksen kautta saadun tiedon laatua.¹⁶⁵ Littigin esittelemä eliittihaastattelun luonnehdinta tulee näin ollen lähelle aiemmin esitettyjä Kvalen kaivostyöläisen metaforaa ja Alasuutarin faktanakökulmaa. Sen sijaan asiantuntijahaastatteluita metodinaan käyttävät tutkijat lähestyvät tiedon ja sosiaalisen todellisuuden suhdetta Littigin mukaan usein sosiaalis-konstruktivistisesta näkökulmasta, jota hän nimittää tulkinnallis-hermeneuttiseksi lähestymistavaksi. Raja ei ole silti kirjoittajan

---

¹⁶¹ ”Letztlich kann als Experte bzw. Expertin jede Person angesehen werden, die einen privilegierten Zugang zu Wissen über bestimmte Personengruppen oder Entscheidungsprozesse hat und Verantwortung dafür trägt.” (Littig 2008, 4.)

¹⁶² saks. Handlungsspielraum

¹⁶³ saks. Expert/in des eigenen Lebens

¹⁶⁴ Haastateltujen komentajien vaikutusvalta rajoittuu vain kriisinhallintajoukon johtamiseen, eivätkä komentaja-aikanaan everstiluutnanttitasoiset upseerit ole puolustusvoimien laajemmassa hierarkiassa niin korkealla, että heidän voitaisiin katsoa toimivan vielä koko puolustusvoimien ylimmässä johdossa.

¹⁶⁵ Olen käsitellyt samoja kysymyksiä jo aiemmin luvussa 3.1.. Dualistisesta suhtautumisesta haastatteluiden kautta saatuun tietoon ks. esim. Berry 2002.

mukaan yksiselitteinen, koska usein jakolinjat kulkevat myös eliitti- ja asiantuntijahaastatteluita käyttävien ryhmien sisällä. Keskeisintä metodin valinnassa onkin hänen mielestään tutkijan oma tutkimusintressi. (ibid.) Tämän tutkimuksen tavoitteisiin ja yllä esiteltuihin epistemologis-metodologisiin lähtökohtiin sopiikin luontevimmin juuri Littigin kuvailema tulkinnallis-hermeneuttinen lähestymistapa, joka vastaa Alasuutarin näyttenäkökulmaa ja Kvalen matkaajaa.

Mainituista eliitti- ja asiantuntijahaastatteluiden välisistä eroista huolimatta haastattelumetodeilla on myös paljon yhteistä tutkimuksen käytännön tasolla, mikä näkyy muun muassa eri tutkijoiden esittämänä samantyyppisinä ratkaisuehdotuksina haastattelutyössä esiintyviin käytännön ongelmiin. Seuraavassa luvussa tarkastelen näitä sekä asiantuntija- että eliittihaastatteluille tyypillisiä haasteita ja muita puolistrukturoidun haastattelun periaatteita sekä haastattelututkimuksen eettisiä näkökohtia tässä tutkimuksessa.

3.3.2. Haastatteluiden toteuttaminen ja eettisyys

Haastateltavien pieni määrä, ongelmat haastateltavien löytämisessä ja suostumuksen saamisessa sekä vaikeudet haastattelun käytännön toteutuksessa ovat Littigin (2008, 7–10) mukaan eliitti- ja asiantuntijahaastatteluita yhdistäviä piirteitä, ja niillä voidaan kuvailla myös haastattelun haasteita tässä tutkimuksessa. Ratkaisuna haastatteluprosessin onnistuneisuuden takaamiseksi esitetään usein sekä asiantuntija- että eliittihaastattelukirjallisuudessa huolellista valmistautumista ennen haastatteluita. (esim. Harvey 2011, 434; Mykkänen 2001, 111.) Tämä korostuu erityisesti haastateltaessa sotilaita, koska sotilaallisen alan ja yhteiskuntatieteitä tutkivan siviilin välillä on väistämättä vähintäänkin kielellinen kuilu (Deschaux-Beaume 2012, 105). Pysin ylittämään kuilun perehtymällä aiheeseen ja kriisinhallinnalle tyypilliseen termistöön lehtiartikkelien sekä rauhanturvaajien keskustelufoorumien ja internetsanastojen avulla.¹⁶⁶ Lisäksi perehdyin Mikeczin (2012, 487) vinkkiä seuraten mahdollisuuksien mukaan myös haastateltavien ammatilliseen taustaan. Hyvä valmistautuminen haastatteluihin nähdään tärkeäksi, koska tutkijan tulee pystyä osoittamaan asiantuntijalle, että hän on perehtynyt aiheeseen ja on siten 'samalla tasolla' haastateltavan kanssa (Littig 2008, 10). Joissakin tilanteissa haastateltava saattaa jopa testata haastattelijan perehtyneisyyttä (Harvey 2011, 434). Toisaalta haastattelutilanteeseen on sisäänrakennettu myös vallan epäsymmetria haastattelijan hyväksi, koska haastattelija tekee kysymykset ja ohjaa sekä tulkitsee haastattelua haluamallaan tavalla (Kvale 2007, 14–15).

Siinä missä aiheeseen ja haastateltaviin tutustuminen on keskeinen osa asiantuntijahaastatteluita, teemojen valitseminen on puolestaan yksi tärkeimmistä puolistrukturoituun teemahaastatteluun kuuluvista

---

¹⁶⁶ Erityisesti Suomen Rauhanturvaajaliiton internetissä toimiva jäsenyhdistys Hölkkäri On Web (2013) osoittautui hyväksi tietolähteeksi lempinimien ja yksityiskohtaistenkin lyhenteiden selvittämisessä.

ta asioista. Teemojen valinta tarkoitti tässä tutkimuksessa tutkimusongelmani operationalisoimista aiemman tutkimuskirjallisuuden kautta.¹⁶⁷ Valitessani haastatteluteemoja kirjoitin samanaikaisesti myös tutkielmani teoriaosuutta, mikä auttoi lähestymään tutkittavaa ilmiötä analyttisesti. Teemojen valinta on toki aina subjektiivinen päätös, joten prosessia ei voi pelkistää lineaariseksi kehityskuluksi, vaan mukana on aina myös tutkijan intuitiota (Eskola – Vastamäki 2010, 35). Valmistautumisen ja teemojen laatimisen voidaan näin ollen sanoa limittyvän aineiston analyysiin (Alastalo – Åkerman 2010, 378–379).

Teemahaastattelua koskevassa kirjallisuudessa tutkijaa neuvotaan lähestymään tutkittavaa aihetta muodostamalla kirjallisuuden pohjalta ensin teema-alueuuttelo ja sitten etenemään yksityiskohtaisempiin kysymyksiin (Hirsjärvi – Hurme 2008, 66–67). Itse koin kuitenkin luonnollisemmaksi lähestyä aihetta 'alhaalta ylöspäin', joten luonnostelin kirjallisuuden avulla suoraan tutkittavaa ilmiötä koskevia haastattelukysymyksiä. Käytännössä pyrin miettimään, miten suomalaisen strategisen kulttuurin kokonaisstrategiat voisivat näyttäytyä sotilaallisessa kriisinhallinnassa ja historiallisen kehityksen jatkumona. Kun olin muodostanut alustavan kysymyslistan, ryhmittelin kysymykset teema-alueittain, pyrin parantamaan olemassa olevia kysymyksiä ja keksimään myös uusia. Kun kullekin teema-alueelle oli riittävästi kysymyksiä ja haastattelun osa-alueet keskenään tasapainossa, lopetin muokkaamisen. Tämän omalla tavallaan hermeneuttisen prosessin jälkeen haastatteluteemoiksi valikoituivat:

- toimijoidenväliset suhteet kriisinhallinnassa
- käytännön kriisinhallintamenetelmät ja voimankäyttö
- suomalaisen kriisinhallinnan perinne ja mahdollinen muutos
- kriisinhallinnan tavoitteet ja perustelut
- kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen välinen suhde

Haastatteluteemojen muodostaminen on olennainen osa tutkimustehtävän tarkentamista, joten on luonnollista, että valitut teemat heijastavat tutkimuskysymyksiä ja tutkimuskysymykset vastavuoroisesti teemoja. Tämä näkyy haastatteluteemoissa, jotka liittyvät toimijan suhtautumiseen kansainväliseen järjestelmään ja muihin toimijoihin, käytettävissä oleviin keinoihin sekä toiminnan tavoitteisiin ja perusteluihin. Nämä teemat liittyvät erityisesti toiseen tutkimuskysymykseeni suomalaisten kokonaisstrategioiden näkymisestä osana kriisinhallinnan käytäntöä. Lisäksi halusin selvittää komentajien näkemyksiä ISAF-osallistumisen sijoittumisesta kriisinhallinnan historialliseen kehitykseen ja kriisinhallinnan suhteesta muihin strategisen kulttuurin käytäntöihin, kuten doktriineihin. Näillä teemoilla etsin puolestaan vastausta kolmanteen ja neljänteen tutkimuskysymykseeni Afganistanin operaation mahdollisesti

---

¹⁶⁷ Ks. myös luku 2.5..

aiheuttamasta muutoksesta suomalaisessa kriisinhallinnassa ja kriisinhallinnan potentiaalista muuttaa koko strategista kulttuuria.

Koska minulle myönnetty tutkimuslupa edellytti myös haastatteluteemojen lähettämistä etukäteen haastatteluun lupautuneille vapaaehtoisille, näin yllä olevan teemaluettelon laadittuani parhaaksi muokata sitä vähemmän yksityiskohtaiseen muotoon. Näin ollen esimerkiksi ”toimijoidenvälisistä suhteista kriisinhallinnassa” tuli haastateltaville lähetetyssä versiossa ”kansainvälinen yhteistyö ISAF-operaatioissa”. Muutoksella ei ollut tarkoitus johtaa haastateltavia harhaan, vaan ainoastaan välttää haastateltavien liiallinen ohjailu ja käsitteiden laittaminen heidän suuhunsa. Lopullisten kysymysten täsmentämättä jättämistä voidaan toki pitää tutkimuseettisenä ongelmana, koska haastateltavilla on oikeus tietää, mihin he ovat osallistumassa, mutta toisaalta ongelmaa ei voida täysin välttää puolistrukturoitua haastattelumetodia käytettäessä (Kvale 2007, 25). Koska haastateltavat olivat kuitenkin vapaaehtoisia ja heille oli etukäteen toimitettu tieto tutkimusasetelmasta ja haastattelun tarkoituksesta, näen, että he olivat kaikesta huolimatta antaneet ”tietoisien hyväksyntänsä”¹⁶⁸ haastatteluun osallistumiselle (Kvale 2007, 27; Rapley 2007, 24).

Toteutin viisi kuudesta haastattelustani kasvotusten ja yhdessä haastattelussa turvauduin internet-videopuheluun, koska kyseinen haastateltava oleskeli koko tutkimuksen aineistonkeruuaajan ulkomailla. Kaikki haastattelut nauhoitin. Nauhoittamisen tarkoituksena oli mahdollistaa aineistojen myöhempi litterointi, vapauttaa minut haastattelijana muistiinpanojen kirjoittamisesta haastattelun aikana ja minimoida tietojen menetys prosessin aikana (Mikecz 2012, 488; Aberbach – Rockman 2002, 675). Tutkimuseettisten neuvojen mukaisesti pyysin myös jokaisen haastattelun alussa lupaa nauhoittamiseen ja kerroin haastateltavien pysyvän anonymieinä tutkimuksen raportoinnissa (Rapley 2007, 25; Kvale 2007, 27–28). Ottaen huomioon sotilas- ja turvallisuuspoliittisten kysymysten arkaluontoisuuden haastateltavien anonymiteetin säilyttämistä voidaan perustella muun muassa tutkimukseen osallistumisesta haastateltaville mahdollisesti aiheutuvalla haitalla (Kvale 2007, 28–29).

Nauhoitusluvan lisäksi kysyin haastattelun aluksi, oliko haastateltaville herännyt teemojen tiimoilta kysymyksiä liittyen tutkimukseen, ja pyydettäessä kerroin tutkimuksen tavoitteista tarkemmin. Tämän jälkeen siirryin varsinaisten haastatteluteemojen käsittelyyn. Harveyn neuvojen mukaan aloitin helpommilla kysymyksillä, jotka liittyivät tässä tapauksessa haastateltavan uraan ja operaation käytännön järjestelyihin, ja sijoitin vaikeimmiksi arvioimani kysymykset haastattelun keskivaiheille (Harvey 2011, 437). Kaikki laatimani kysymykset olivat avoimia, koska asiantuntijoiden sanotaan vieroksuvan suljettuja kysymyksiä, joissa heidän vastausvaihtoehtojaan rajoitetaan (Aberbach – Rockman 2002, 674;

---

¹⁶⁸ engl. informed consent

Harvey 2011 434–435).¹⁶⁹ Merkkasin valmistelevani kysymyslistaan myös kunkin teeman keskeisimmät kysymykset, joihin ennen muuta halusin vastaukset kaikilta vastaajilta. Tällä tavalla pyrin lisäämään haastatteluiden systemaattisuutta (Berry 2002, 681–682). Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluita testasin vielä kysymysrunгон ja haastattelun keston tekemällä koehaastattelun tuntemalleni, Afganistanissa palvelleelle ammattiupseerille.

Valmiiksi laaditut kysymykset tarjosivat mahdollisuuden turvautua haastattelurunkoon, mikäli haastateltava oli lyhytsanainen tai muuten varautunut, eikä haastattelu lähtenyt sujumaan omalla painollaan (Eskola – Vastamäki 2010, 35–36).¹⁷⁰ Huolimatta valmistelluista kysymyksistä haastattelut eivät luonnollisesti olleet identtisiä, ja teemojen käsittelyjärjestys vaihteli suuresti. Jos haastateltava nosti esille uuden asian, pyrin liittämään tämän aiemmin suunnittelemini teemoihin ja tarvittaessa vaihtamaan teemojen käsittelyjärjestystä. Haastatteluiden kuluessa kävi ilmeiseksi, että tutkija todellakin tekee valintoja oleellisesta tiedosta myös haastattelun vuorovaikutustilanteessa (Ruusuvuori 2010, 427–428). Näin ollen voidaan sanoa, että aineiston keräämistä ja analysointia ei voi erottaa, vaan analyysi alkaa jo ”kentällä” (Gibbs 2007, 3).

Haastattelun lopussa annoin haastateltavalle vielä mahdollisuuden täydentää aiempia vastauksia ja pyysin Mikeczin neuvoa (2012, 491) seuraten mahdollisuutta ottaa uudestaan yhteyttä haastateltavaan, mikäli litterointi- tai analysointityössä heräisi tarve esittää täydentäviä kysymyksiä. Jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitin lisäksi lyhyesti muistiin haastattelun yleisvaikutelman, ongelmat ja mahdollisesti kertyneen hedelmällisen aineiston. Tällä tavalla muodostuneen tutkimuspäiväkirjan tarkoituksena oli auttaa minua selvittämään omaa tutkijapositioniani ja ajatteluni kehittymistä (Mikecz 2012, 489).

Haastatteluiden jälkeen oli tehtävä päätös litteroinnin tarpeellisuudesta ja tarkkuudesta, joihin liittyen annetut neuvot vaihtelevat kirjallisuudessa laajasti. Itse valitsin Gibbsin näkemyksen, jonka mukaan litterointi antaa mahdollisuuden tutustua aineistoon perusteellisesti ja aloittaa jo alustava analysointityö (Gibbs 2007, 15). Litteroinnin tarkkuuden puolestaan sanelee Gibbsin mukaan se, onko sanomisen tavan analysoiminen merkityksellistä tutkimuksen kannalta (mt. 14).¹⁷¹ Koska tässä tutkimuksessa en analysoi niinkään kielen yksityiskohtia tai haastattelutilanteen vuorovaikutusta, vaan tulkintani perus-

---

¹⁶⁹ Ks. haastattelukysymykset liitteestä 2. Avoimet kysymykset ovat myös tyypillisiä juuri puolistrukturoidulle haastattelumetodille. Valinnan tarkoituksena olikin ohjailla haastateltavien vastauksia mahdollisimman vähän. Vaikka siis allekirjoitan Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 10–11) näkemyksen tiedon rakentumisesta haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa, pyrin kuitenkin rajoittamaan teoreettisten käsitteiden liiallista viljelyä, mikä saattaisi hankaloittaa haastateltavien omien tulkintojen esilletuloa. Juuri tässä mielessä avoimet kysymykset olivat mielekäs valinta, koska ne mahdollistavat haastateltaville heidän omien näkemystensä vapaan jäsentämisen (Aberbach – Rockman 2002, 674).

¹⁷⁰ Joidenkin tutkijoiden mukaan teemahaastattelua varten ei tulisi ylipäättään laatia tarkkoja kysymyksiä, vaan tutkijan tulisi luottaa haastattelun etenemiseen ainoastaan teemojen varassa (Eskola – Vastamäki 2010, 28–29). Itse näen tällaisen metodin sopivan kuitenkin enemmän kokeneelle tutkijalle.

¹⁷¹ Litterointitarkkuudesta ks. esim. Ruusuvuori 2010.

tuvat ennen muuta aineistojen kokonaismerkityksiin, valitsin litterointiin suhteellisen vaatimattomaan tarkkuuden.¹⁷²

Puheen litteroiminen tekstiksi merkitsee silti aina ”median” vaihtoa, ja sisältää näin ollen tulkintaa (Gibbs 2007, 13). Toisin sanoen litterointi on jo kertaalleen tulkittu versio analysoitavasta tilanteesta (Ruusuvaori 2010, 427–8). Tulkinta vaikuttaakin olevan läsnä paitsi litteroinnissa, myös jokaisessa muussa tutkimuksen vaiheessa alustavasta tutkimuskirjallisuuteen tutustumisesta teoreettisen viitekehysten määrittelyyn ja edelleen aineiston keräämiseen, analyysiin sekä johtopäätöksiin. Ennen tämän tutkimuksen varsinaista tulkintaosioita, analyysilukua, täydennän kuitenkin tutkimusasetelmani esittelemällä vielä käyttämäni tutkimusaineiston. Vaikka olen siis yllä syventynyt nimenomaan haastatteluaineiston keräämisen prosessiin, siihen liittyviin ongelmiin ja näihin löytämiini ratkaisuihin, haastattelut eivät ole tutkielmani ainoa aineisto.

3.4. Tutkimusaineiston monet lähteet

Käytän tutkimuksessa monia erilaisia aineistoja, jotka yhdessä muodostavat Tim Rapleyn sanoin ”arkiston”¹⁷³. Arkisto koostuu sekä tutkijan itse tuottamasta että jo olemassa olevasta materiaalista. Näin ollen siihen voidaan lukea kuuluvaksi sekä tutkijan itse keräämä aineisto (data) että tutkimuskirjallisuus, muistiinpanot ja esimerkiksi tutkimuspäiväkirja. Arkistomateriaalin valintaa ohjaa tutkimuskysymys ja tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa. (Rapley 2007, 8–10.) Ajatus arkistosta kieltämättä hämärtää tutkimuksen tekemisessä tavanomaista jakoa primääri- ja sekundääriaineiston välillä, mutta toisaalta vakiintunut jaottelu ei mielestäni myöskään tee oikeutta yhteiskuntatieteellisen, laadullisen tutkimuksen usein epälineaarille etenemistavalle. Siinä missä tilastollinen tutkimus edellyttää usein tarkkoja rajoja aineistojen ja muuttujien välillä, laadullisen tutkimuksen voi nähdä ennemmin prosessina, joka kehittyy koko tutkimuksen ajan (Rapley 2007, 126). Koska haluan kuitenkin välttää mielikuvan pölyisistä asiakirjoista ja hyllyrivistöistä, tyydyn tällä kertaa käyttämään laajemmalle levinnyttä tutkimusaineisto-käsitettä, mutta säilytän silti Rapleyn laajemman ajatuksen arkiston keräämisestä.

Oman aineistoni kovan ytimen muodostavat vuoden 2013 huhti- ja toukokuun aikana toteuttamani kuusi asiantuntijahaastattelua, joissa haastattelin suomalaisen, Afganistanissa toimivan kriisinhallinta-

---

¹⁷² Lopullisessa litteroidussa tekstissä pyrin esimerkiksi vähentämään haastateltavien puheessa esiintynyttä toistoa ja painotomia välisanoja (esim. ”niin kuin”, ”tuota”). Koska en liioin nähnyt murteiden vaikutuksen analysoimista oleelliseksi valitsemani lähestymistavan kautta, muunsin haastateltavien puheen yleiskieleksi. Tämä myös lisää tekstin ymmärrettävyyttä käytettäessä sitaatteja osana analyysiä (Kvale 1996, 267). Säilyttääkseni kuitenkin tekstissä puhekielisen yleisvireen ja nopeuttaakseni itse litterointityötä käytin kaikkien haastateltavien kohdalla mä-pronominia sekä pidättäydyin verbi- ja taivutusmuotojen korjaamiselta.

¹⁷³ engl. archive

joukon entisiä komentajia.¹⁷⁴ Haastattelujen valinta aineistonhankintatavaksi voidaan perustella tutkimuskohteesta muutoin saatavilla olevan asiakirja-aineiston niukkuudella. Delphine Deschaux-Beaumen mukaan tilanne on tyypillinen juuri armeijaan ja poliittissotilaalliseen alaan keskittyville tutkimuksille: Toisaalta olennaisiin dokumentteihin on vaikeaa tai mahdotonta päästä käsiksi, ja toisaalta sotilailla on taipumus salata asioita sekä rajoittaa pääsyä puheilleen. Päästäkseen käsiksi asiakirjoihin tutkijan on lisäksi otettava huomioon monimutkainen hakemusmenettely. Pyydetty asiakirjat eivät myöskään välttämättä osoittaudu aina kuvitellun hedelmällisiksi. (Deschaux-Beaume 2012, 103–104.) Ottaen huomioon, että suomalaisen kriisinhallintajoukon toimintaa tutkiakseni minun olisi pitänyt saada lupa käyttää operaatiosta kirjoitettuja puolustusvoimien sisäisiä raportteja ja salattuja voimankäytösäännöksiä, näin haastattelut parhaaksi käytettävissä olleeksi tavaksi hankkia aineistoa kriisinhallinnan käytännöstä. Haastatteluiden valintaa aineistotyyppiksi tukee myös pyrkimykseni kriisinhallinnan tutkimiseen nimenomaan ”elettyinä käytäntöinä”, mikä edellyttää pääsemistä mahdollisimman lähelle tutkimuskohdetta.¹⁷⁵

Haastatteluiden toteuttamiseen tarjolla oli useita eri vaihtoehtoja: Mahdollisiin haastateltaviin saattoi ottaa yhteyttä joko virallista tai epävirallista reittiä, ja valita haastateltaviksi reserviläisiä, ammattisotilaita tai molempia näistä. Päätin tavoitella laatua määrän sijaan ja yrittää saada pienellä määrällä haastatteluja laajimman mahdollisen kuvan SKJA:n toiminnasta operaatioaikana. Näin ollen päätin haastatella mahdollisimman korkea-arvoisia, operaation osallistuneita ammattisotilaita, kriisinhallintajoukon komentajia. Vaikka ymmärsin komentajien olevan mielipiteissään todennäköisesti pidättyväisiä, uskoin heidän pystyvän kuitenkin johtavan asemansa vuoksi arvioimaan parhaiten koko kriisinhallintajoukon toimintaa.¹⁷⁶ Pitkän sotilasuran arvelin antavan komentajille myös hyvyn kriisinhallinnan kehityksen historialliseen tarkasteluun sekä kriisinhallinnan ja puolustusvoimien kotimaan toiminnan välisen suhteen analysointiin, jotka näin keskeisiksi tutkimuskysymysteni kannalta.

Puolustusvoimien henkilökunnan haastatteleminen vaatii organisaation oman tutkimusohjesäännön mukaisesti tutkimuslupan. Vaikka haastattelut olisi toki saattanut pystyä toteuttamaan myös epävirallisesti, toivoin organisaation virallisen hyväksynnän myös aukaisevan ovia puolustusvoimien sisällä. Myönnetty tutkimuslupa¹⁷⁷ kuitenkin rajoitti mahdollisuuksiani ottaa itse yhteyttä haastateltaviin, ja

---

¹⁷⁴ SKJA:n valinnasta tutkimuskohteeksi ks. luku 1.2..

¹⁷⁵ Käytäntöjen tutkimuksen näkökulmasta osallistuvan havainnoinnin metodi tai ”deep hanging out”-metodi olisivat toki olleet haastatteluakin ihanteellisempia aineiston keräämisen tapoja, mutta ottaen huomioon Afganistanin siviilitutkijalle tutkimusympäristönä asettamat rajoitukset, pidän haastatteluja tälle tutkimukselle parhaana mahdollisena aineistona.

¹⁷⁶ Reserviläiset olisivat olleet haastateltavina ehkä kantahenkilökuntaa vapaampia arvioimaan kriisinhallintatoimintaa puolustusvoimien virallisen organisaation ulkopuolelta, mutta toisaalta heidän kokemuksensa operaatiosta olisivat saattaneet keskittyä hyvinkin kapeaan sektoriin joukon toiminnassa, mikä olisi puolestaan vaatinut haastatteluiden määrän huomattavaa kasvattamista.

¹⁷⁷ Ks. liite 2.

haastateltavien hankinta annettiin Porin Prikaatin tehtäväksi.¹⁷⁸ Lopulta saatoinkin silti huokaista osittain helpotuksesta, kun 20 entisestä komentajasta kuusi lupautuivat haastateltaviksi. Vaikka haastatteluun suostuneet upseerit edustavat vain vajaata kolmannesta kaikista komentajista ja siten haastateltavien lukumäärä on kokonaisuudessaan verrattain pieni, pidän tulosta kohtuullisena ottaen huomioon asemani puolustusvoimien ulkopuolelta tulevana siviilitutkijana. Sinänsä pientä haastatteluiden määrää kompensoi myös aineiston edustavuus haastateltavien Afganistan-kokemuksen kattaessa koko operaatioajan vuodesta 2002 vuoteen 2013. Haastateltavien komentajakausten välillä ei ollut myöskään yli kahden vuoden mittaisia taukoja.

Koska haastatteluiden määrä kuitenkin jäi suhteellisen vaatimattomaksi, päätin laajentaa tutkimusaineistoani myös kriisinhallinnan käytännön osalta poliittisiin asiakirjoihin. Ottaen kuitenkin huomioon Silvermanin (2010, 132–134) kritiikin monien metodien ja aineistojen käytölle lähestyn aineistoja eri näkökulmina tutkimusaiheeseeni. Toisin sanoen en vertaile eri aineistotyyppisiä paljastaakseni jonkin niissä piilevän yhtenäisen 'totuuden', vaan hermeneuttisen metodin ohjaamana näen haastattelu- ja asiakirja-aineiston mahdollistavan erilaisia tulkintoja suomalaisesta kriisinhallinnasta. Tämän vuoksi esitän eri aineistot myös analyysiosiossa erillisinä lukuina.¹⁷⁹

Asiakirja-aineistooni olen ottanut suomalaista kriisinhallintaa yleisesti ja SKJA:n toimintaa erityisesti käsitteleviä, valtioneuvoston ja eduskunnan tuottamaa asiakirjoja koko ISAF-operaation toiminta-ajalta. Näihin lukeutuvat valtioneuvoston tarkasteluaikana eduskunnalle antamat Afganistan-selonteot ja ennen kaikkea ulkoasiainministeriön eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle laatimat selvitykset Suomen osallistumisesta operaatioon. Lisäksi analysoin eduskunnan ulkoasianvaliokunnan (UaV) ja puolustusvaliokunnan (PuV) Afganistan-selontekoihin laatimat mietinnöt ja lausunnot. Edellä mainittujen dokumenttien lisäksi otan aineistooni myös suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa laajemmin käsitteleviä strategia-asiakirjoja, joista keskeisimpiä ovat valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot. Strategia-asiakirjojen mukaan ottamisella on kaksi perustetta: Toisaalta niissä käsitellään yksiselitteisesti kriisinhallinnan käytäntöä, joka on toisen ja kolmannen tutkimuskysymykseni ydin, mutta toisaalta asiakirjat mahdollistavat tutkimukseni viemisen myös laajemman suomalaisen strategi-

---

¹⁷⁸ Littigin mukaan (2008, 7–8) juuri suoran kontaktin saamisen vaikeus mahdollisiin haastateltaviin johtaa vaikeuksiin löytää haastateltavia ja saada heidän suostumuksensa haastatteluun. Kuten tutkimusluvan asettamista rajoitteista käy ilmi, nämä ovat paitsi yleisiä ongelmia eliitti- ja asiantuntijahaastatteluissa, ne myös kuvaavat hyvin tämän tutkimuksen etenemistä.

¹⁷⁹ Huolimatta Silvermanin torjuvasta suhtautumisesta monien aineistojen käyttöön hän antaa silti Fieldingejä seuraten neuvon tutkijoille, jotka päätyvät kaikesta huolimatta yhdistämään eri aineistoja. Tällöin analyysin tulee hänen mukaansa aina alkaa teoreettisesta lähestymistavasta tai mallista ja metodit sekä aineistot tulee valita niin, että ne tarjoavat näkökulman rakenteeseen ja merkityksiin tuon teoreettisen lähestymistavan sisällä. (Silverman 2010, 134.) Yhdistäessäni haastattelu- ja asiakirja-aineistot tässä tutkimuksessa näenkin niiden molempien tarjoavan strategisen kulttuurin näkökulmasta mahdollisuuden kriisinhallinnan käytännön tutkimiseen ISAF-operaation kontekstissa. Toisaalta aineistooni kuuluvat strategia-asiakirjat mahdollistavat analyysini liittämisen myös strategisen kulttuurin diskurssitasolle.

sen kulttuurin tasolle pohtiakseni vastausta neljänteen tutkimuskysymykseeni strategisen kulttuurin muutoksen mahdollisuudesta.

Esittelemääni asiakirjojen laadullista rajausta perustelen myös tutkimuskirjallisuudella, jossa valtion turvallisuus- ja puolustuspoliittinen eliitti nähdään keskeiseksi strategiseen kulttuuriin vaikuttavaksi tahoksi (Neumann – Heikka 2005, 7–9). Suomalaisen poliittisen eliitin jäsenten voidaan näin ollen nähdä päätöksillään ja kannanotoillaan osaltaan konstituivan suomalaista strategista kulttuuria. Tässä tutkielmassa rajaan ”eliitin” valtioneuvostoon ministeriöineen ja puolustusvoimiin, jotka valmistelevat kaikki kriisinhallintaa koskevat poliittiset päätökset, sekä eduskunnan erityisvaliokuntiin, joiden toiminnassa eduskuntapuolueiden ulko- ja turvallisuuspoliittiset mielipiteet tulevat edustetuiksi. Rajausta on eittämättä ankara, koska se jättää ulkopuolelleen niin kriisinhallintaa käsittelevän julkisen keskustelun kuin myös parlamentaarisen täysistuntokeskustelun eduskunnassa. Pidän rajausta kaikesta huolimatta perusteltuna tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja aineiston rajaamistarpeen kannalta. Lisäksi on huomioitava että sekä julkista että poliittista keskustelua on tutkittu jo aiemmissa tutkimuksissa ja opinnäytetöissä.¹⁸⁰

Haastattelu- ja asiakirja-aineiston lisäksi otan esille myös kolmannen aineiston lajin, joka ei istu opinnäytteiden tavalliseen aineistojakoon ja tulee siten lähelle Rapleyn ajatusta arkistosta. Kyse on suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan historialliseen kehitykseen keskittyvästä tutkimuskirjallisuudesta, jota olen käsitellyt jo aiemmin luvussa 2.4.. Tämän aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla olen vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni suomalaisen strategisen kulttuurin luonteesta hahmotellesani pienvaltiorealistisen ja liberalistisen kokonaistrategian. Kokonaistrategiat, eli strategisen kulttuurin diskurssit, toimivat lähtökohtana kriisinhallinnan käytännön analyysille ja muihin tutkimuskysymyksiin vastaamiselle seuraavissa luvuissa, joten niiden merkitys koko tutkimuksen kannalta on keskeinen.

---

¹⁸⁰ Ks. esim. Salenius-Pasternak 2010a, Sikanen 2012, Gustafsson 2012, Sistonen 2007.

4. Analyysi

4.1. Suomalainen kriisinhallinta poliittisissa asiakirjoissa

Tässä luvussa analysoin valtioneuvoston tuottamia Afganistaniin, ISAF-operaatioon, kriisinhallintaan ja laajempaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyviä selontekoja ja selvityksiä, sekä eduskunnan valiokuntien kyseisiä asiakirjoja kommentoivia mietintöjä ja lausuntoja. Suurin osa tutkimastani asiakirja-aineistosta on tuotettu vuoden 2006 jälkeen, minkä voi nähdä seurauksena toisaalta operaation alkuvaiheessa vallinneesta poliittisesta yksimielisyydestä osallistumiseen liittyen ja toisaalta suomalaisjoukkojen koon ja tehtävien rajallisuudesta sekä turvallisuustilanteen rauhallisuudesta vuoteen 2006 asti.¹⁸¹

Poliittinen huomio kulki luonnollisesti käsi kädessä operaation osakseen saaman mediahuomion kanssa, jota entisestään lisäsivät suomalaissotilaiden kuolemantapaukset Afganistanissa vuosina 2007 ja 2011. ISAF-operaation laajeneminen käsittämään koko Afganistanin, suomalaisjoukkojen tehtävien ja vahvuuden kasvaminen sekä turvallisuustilanteen heikkeneminen näkyivät myös vuonna 2009 virinneessä julkisessa keskustelussa joukkojen toiminnan luonteesta joko sotana tai kriisinhallintana.¹⁸² Vastaavasti suomalaisjoukkojen määrän kääntynyt laskuun vuonna 2012 ja ISAF-operaation päättämisen hämmöittäessä vuonna 2014 poliitikkojen, toimittajien ja tutkijoiden aktiivisuus operaatioon liittyen vaikuttaa hieman laantuneen.

Tämän analyysiluvun keskeisimpänä tarkoituksensa on vastata toiseen tutkimuskysymykseeni: näkövätkö pienvaltiorealistinen ja liberalistinen kokonaisstrategia suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan käytännössä Afganistanissa? Samalla pyrin sijoittamaan Suomen osallistumisen ISAF:iin laajempaan historialliseen viitekehykseen ja pohtimaan vastausta myös kolmanteen tutkimuskysymykseen suomalaisen kriisinhallinnan mahdollisesta muutoksesta Afganistanin operaation myötä. Apunani analyysissä

---

¹⁸¹ Omaa kieltään operaation saaman poliittisen huomion jakautumisesta puhuu esimerkiksi se, että vuoteen 2006 mennessä valtioneuvosto oli antanut eduskunnalle yhden Afganistaniin liittyvän selonteon ja senkin jo osallistumisesta päätettäessä loppuvuodesta 2001, kun taas vuosina 2007–2011 eduskunta käsiteli yhteensä neljää operaatioon liittyvää selontekoa täysistunnoissaan.

¹⁸² Sota–kriisinhallinta-keskustelun avaajina voidaan pitää Tanja Vasaman (2009) artikkelia Helsingin Sanomissa kesäkuussa 2009 ja Charly Salenius-Pasternakin (2009) mielipidekirjoitusta samassa lehdessä reilua kuukautta myöhemmin (ks. myös Salenius-Pasternak 2010b). Tämän tutkimuksen teorialuvussa liitän ISAF:in tyypisen, alueellisten turvallisuusjärjestöjen johtaman, sotilaallisen kriisinhallinnan ”rauhanoperaatioiden” neljänteen sukupolveen, joka voi sisältää myös sodankäynnin piirteitä (ks. luku 2.1.3.). Kriisinhallinta-, rauhanoperaatio- ja sota-käsitteiden käyttö on kukin perusteltavissa omasta teoreettisesta viitekehyksestään käsin. Tämän tutkimuksen empiirisen analyysin ja epistemologis-metodologisten lähtökohtien kannalta näen kysymyksen toiminnan käsitteellisestä määrittelystä kaikesta huolimatta toissijaisena. Analyysin tarkoituksena on näet keskittyä tutkimusaineistossa sotilaiden toiminnalle annettuihin merkityksiin ja liittää ne tulkintoina laajempiin kulttuurisiin prosesseihin, ei selvittää asioiden ”todellista” tilaa Afganistanissa. Näin ollen koska sota-käsite ei tule kokoamassani asiakirja- tai haastatteluaineistossa esille, jää käsite myös analyysin ulkopuolelle. Sen sijaan hyödynnän analyysissä aineistossa käytettyä kriisinhallinta-termiä. Sinänsä Salenius-Pasternakin aloittama keskustelu operaation määrittelystä on kuitenkin tervetullut, koska se ohjaa tutkijat, poliitikot ja kansalaiset pohtimaan myös laajemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssien ja käytäntöjen mahdollisia eroja ja kehitysprosesseja.

käytän luvussa 2.5. esitettyjä tarkentavia kysymyksiä aineistolle, jotka muodostavat myös seuraavan analyysiluvun rungon: 1) kriisinhallinnan kehittyminen ja tehtävien muutos Afganistanissa, 2) osallistumisen ehdot ja voimankäyttövaltuudet, 3) kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet sekä 4) kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen.

4.1.1. Kriisinhallinnan kehittyminen ja tehtävien muutos Afganistanissa

CIMIC-osasto Kabulissa: Balkanin kokemuksella Afganistaniin

Suomalainen osasto Afganistanissa (SOAF)¹⁸³ aloitti toimintansa Kabulissa alkuvuodesta 2002. Ensimmäinen osasto oli noin 50 sotilaan vahvuinen yhteysupseeri- ja CIMIC-osasto¹⁸⁴, eli siviili-sotilasyhteistyöhön keskittynyt joukko¹⁸⁵. Osallistumispäätös tehtiin aluksi vain kolmeksi kuukaudeksi (TP 2002a), minkä jälkeen osallistumista jatkettiin toisella kolmella kuukaudella (TP 2002b). Tämän jälkeen tasavallan presidentti päätti operaatioon osallistumisen jatkamisesta ”toistaiseksi” ja joukon vahvuuden nostamisesta 60 sotilaaseen, jota oli mahdollista täydentää vielä 10 sotilaalla (TP 2002c).

Päätös osallistua ISAF-operaatioon nimenomaan CIMIC-osastolla, oli aiemmin samana vuonna hyväksytyn turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjausten mukainen. Selonteossa CIMIC-toiminta nähdään ”luontevana” suomalaisille rauhanturvaajille, ja taustalla olivat Balkanin kriisinhallintaoperaatioista saadut positiiviset kokemukset, jotka osoittivat suomalaisella reserviläispohjaisella joukolla olevan hyvät valmiudet siviili- ja sotilastoimijoiden koordinointiin ja toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Suomalaisten valmiuksissa nähtiin yhdistyvän pohjoismaisen kansalaisyhteiskunnan perinne ja sotilaiden siviiliammattitaito. CIMIC:in ohella suomalaisessa kriisinhallinnassa pyrittiin selonteon mukaan kehittämään myös kriisinhallinnan entistä nopeampaa valmistelu-, päätöksenteko- ja toimeenpanokykyä.¹⁸⁶(VNS 2/2001, 46.)

Ensimmäisessä ISAF:ia koskevassa selonteossa operaation tehtäviksi luetellaan Afganistanin väliaikaisen hallinnon perustamisen tukeminen, hallituksen neuvominen ja tukeminen turvallisuuskysymyksissä ja avuntarpeen sekä operaation laajenemismahdollisuuksien arvioiminen (VNS 5/2001, 3). Operaa-

---

¹⁸³ Tämän luvun historiallisessa tarkastelussa käytän suomalaisjoukon alkuperäisiä nimityksiä ja lyhenteitä. Vuosina 2002–2003 käytössä oli ”Suomalainen osasto Afganistanissa” (SOAF) ja vuosina 2004–2005 ”Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa” (SRJA). Tämän jälkeen on käytetty nimitystä ”Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa” (SKJA). Sekavuuden välttämiseksi käytän suomalaisjoukosta tämän luvun ulkopuolella kuitenkin ainoastaan SKJA-lyhennettä.

¹⁸⁴ engl. Civil-Military Cooperation

¹⁸⁵ Holma (2010, 109) määrittelee CIMIC:in Natoa seuraten: ”CIMIC tarkoittaa tehtävän täyttämistä tukevaa koordinointia ja yhteistoimintaa joukon komentajan ja erilaisten siviilitoimijoiden välillä.” Samantyyppistä toimintaa tehtiin aiemmin ”humanitäärisen avustustyö”-nimikkeellä, mutta Naton piirissä CIMIC-toiminnasta tuli laajamittaisempaa ja tavoitehakisempaa (Holma 2010, 110).

¹⁸⁶ Osana tätä prosessia 1990-luvulla oli aloitettu kansainvälisen valmiusjoukkokoulutuksen antaminen Porin Prikaatissa Säkylässä. (VNS 2/2001, 62.) Valmiusjoukkokoulutukseen viitataan usein ”Suomen kansainvälisenä valmiusjoukkona”, SKVJ:nä ja englanniksi käytetään termiä ”Finnish Rapid Deployment Forces”, eli FRDF (Kylä-Harakka 2007, 59).

tion ensimmäiset kaksi vuotta suomalaisjoukko toimikin näin ollen Kabulissa CIMIC- ja esikuntatehtävissä. Keväällä 2004 joukkoa täydennettiin vielä palotorjuntaan erikoistuneella kuuden hengen pelastusosastolla Kabulin lentokentälle (UTP 4/2004; VN 2004).

Vaikka operaation aloittamista CIMIC-toiminnalla perusteltiin tehtävän sopivuudella suomalaiselle reserviläispohjaiselle joukolle, ratkaisun taustalla voidaan nähdä myös suomalainen pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia, jonka mukaisesti osallistuminen operaatioon siviili-sotilas-yhteistyöstä vastuussa olevalla joukolla mahdollistaisi suomalaisjoukkojen pysyttämisen mahdollisimman puolueettomana suhteessa varsinaisiin taistelutehtäviin osallistuviin, kansainvälisiin koalitiojoukkoihin ja näiden vasta-puoleen, kapinallisiin. Itse liittymisen pääosin länsimaisten valtioiden joukkoon, jonka tehtävänä oli luoda edellytyksiä Afganistanin valtion rakentamiselle, voidaan nähdä kuitenkin heijastavan liberalistista kokonaisstrategiaa. Myös suomalaisjoukkojen tehtävissä mainittua ”hallituksen tukemista turvallisuus-kysymyksissä” voidaan pitää ensimmäisenä askeleena kohti konfliktin osapuoleksi tulemistä, joskin tässä vaiheessa operaatiota vastuu esimerkiksi taistelutehtävistä kapinallisia vastaan sanottiin olevan ISAF:in ja Afganistanin väliaikaishallinnon sijaan ennen kaikkea näistä erillisellä OEF-operaatiolla (VNS 2/2007, 2).¹⁸⁷

Operaation alkuvaiheen asetelma muuttui kuitenkin nopeasti, koska vuodesta 2003 alkanut ISAF:in laajeneminen asetti osallistujavaltiot uuteen tilanteeseen, jossa tarvittiin lisäjoukkoja myös Kabulin ulkopuolelle.¹⁸⁸ Vuonna 2004 Suomen ulkopoliittiset päätöksentekijät päättivätkin lisätä suomalaisosallistumista ja lähettää 20–30 sotilasta osaksi brittiläisjohtoista PRT-ryhmää¹⁸⁹, eli alueellista jälleenrakennusryhmää, Pohjois-Afganistanin Maimanaan (UTP 13/2004; TP 2004). Suomalaisosastojen jakautuessa Kabulin ja Pohjois-Afganistanin välillä koko suomalaisjoukolle annettiin myös uusi nimi, ”Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa” (SRJA), joka korvasi aiemman SOAF:in (Puolustusvoimat 2004a; 2004b).

---

¹⁸⁷ Operaation alkuvaiheessa ISAF oli joukoiltaan ja toiminta-alueeltaan rajoittunut vain Kabulin ympäristöön, kun taas terrorisminvastaisen sodan OEF-operaatio (engl. Operation Enduring Freedom) toimi koko Afganistanissa.

¹⁸⁸ ISAF:in levittäytyessä koko Afganistaniin joukkojen määrä kasvoi voimakkaasti vuodesta 2003 alkaen tasaantuen ja kääntymisen laskuun vasta vuonna 2012. Kun valtioneuvoston selvitysten mukaan esimerkiksi vuonna 2007 ISAF-operaation alaisuudessa palveli noin 46 000 sotilasta (UTP 19/2007, 9), vuonna 2009 luku oli 58 000 (UTP 23/2006 jk. 2., 2) ja vuonna 2011 jo 130 000 (VNS 2/2011, 11). Tämän jälkeen joukkoja on kotiutettu siten, että vuoden 2013 toukokuussa operaatiossa palveli noin 98 000 sotilasta. Kirjoitushetkellä voimassa olevien suunnitelmien mukaan vahvuuden on lisäksi tarkoitus laskea 50 000:een heinäkuuhun 2014 mennessä. (UTP 23/2006 jk. 7., 1.) Selvitysten tarjoamat vahvuusluvut ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia, koska Afganistanissa palvelevien ulkomaisten joukkojen kokonaismäärä on ollut koko operaation toiminnan ajan suurempi kuin pelkkien ISAF-joukkojen vahvuus. Tähän syynä on mm. ollut ISAF:in rinnalla toiminut OEF, jonka sotilaista osa on siirretty ISAF:in alaisuuteen vuodesta 2003 alkaneen ISAF:in laajentumisen aikana (Nato 2013). Toisin sanoen vaikka ISAF:in vahvuutta on kasvatettu myös osallistujavaltioiden uusilla joukoilla, lukujen vertailtavuutta häiritsee operaatiosta toiseen siirrettyjen sotilaiden määrä. Näin ollen lukujen nopealta vaikuttavasta kasvusta huolimatta ulkomaisten joukkojen kokonaismäärä Afganistanissa ei ole kasvanut yhtä voimakkaasti kuin ISAF-sotilaiden ilmoitettu määrä, vaikka kasvu merkittävää onkin sekä maantieteellisen laajuuden että sotilaiden lukumäärän näkökulmasta.

¹⁸⁹ engl. Provincial Reconstruction Team

Jälkeenpäin tarkasteltuna päätös osallistua PRT-toimintaan Pohjois-Afganistanissa oli operaation alkuvaiheen ratkaisusta ylivoimaisesti merkittävin, olkoonkin, että päätöksentekohetkellä asian merkittävyys lienee ollut vaikeammin havaittavissa. Näin ollen vaikka joukkoa kasvatettiin aluksi vain 18 sotilaalla ja 3 siviilihenkilöllä koko joukon vahvuuden muodostuessa noin 80:ksi (TP 2004), Suomen ISAF-osallistumisen muutoksen voidaan katsoa alkaneen juuri tuosta päätöksestä.¹⁹⁰ Pienehköltä vaikuttanut poliittinen päätös muutaman kymmenen sotilaan lähettämisestä osaksi kasvavaa kriisinhallintaoperaatiota sai huomattavasti suuremman merkityksen Afganistanin turvallisuustilanteen heikentyessä aiemmin kuvatulla tavalla operaation kuluessa. Vielä vuonna 2004 tämä muutos ei ole kuitenkaan asiakirjoista luettavissa, eikä uusi tehtäväkään vaikuta aiempaa tehtävänkuvaa haastavammalta. Selvityksessä (UTP 13/2004, 1) PRT-osaston tehtäviksi näet mainitaan turvallisuusreformin ja jälleenrakennuksen tukeminen, suhteiden luominen alueella toimiviin kansalaisjärjestöihin sekä paikallisten ryhmien välisten kiistojen ja yhteydenottojen ehkäiseminen, mikä vastaa hyvin pitkälti aiempaa kuvausta CIMIC-toiminnasta.

Seuraava merkittävä muutos suomalaisosallistumisessa operaatioon ajoittui vuosille 2006–2007, kun Kabulin CIMIC-osastoa pienennettiin vaiheittain ja vastaavasti Pohjois-Afganistanin PRT-osastoa kasvatettiin. Merkille pantavaa kehityksessä tosin on, ettei eduskuntaa saatavilla olevan asiakirja-aineiston perusteella kuultu siirtopäätöstä tehtäessä. Ensimmäinen löytämäni maininta muutoksesta on valtioneuvoston tiedote omasta kirjallisesta menettelystään heinäkuulta 2006, jossa mainitaan, että ”osallistumisen painopiste on tarkoitus siirtää” Kabulista Pohjois-Afganistaniin, Mazar-i-Sharifin ja Maimanan PRT-osastoihin vuoden 2006 aikana (VN 2006). Muutamaa kuukautta myöhemmin, syyskuussa 2006, eduskunnalle toimitetussa selvityksessä painopisteen muutos todetaan kuitenkin jo tehdyksi (UTP 23/2006, 2–3). Laajemmin Afganistanin tilannetta käsiteltiin seuraavan kerran vasta vuoden 2007 marraskuussa uuden selonteon muodossa (VNS 2/2007).¹⁹¹ Tällä välin suomalaisosallistumiseen oli ehditty tehdä myös uusia muutoksia.

---

¹⁹⁰ Koska joukon voimankäyttövaltuudet eivät muuttuneet aiemmasta, valtioneuvosto tulkitsi voimassa ollutta rauhanturvaa-mislakia (1984/514) niin, että päätös ei vaatinut selontekomenettelyä. Näin ollen valtioneuvosto lähetti eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle selvityksen lisäjoukon lähettämisestä ja kuuli valiokuntaa asiaan liittyen. (UTP 13/2004, 2.) Kuultuaan kahta ulkoasiainministeriön virkamiestä ja keskusteltuaan keskenään valiokunta totesi, että sillä ei ollut huomauttamista asian suhteeseen, ja merkitsi selvityksen saaduksi sekä asian loppuun käsitellyksi (UaVP 29/2004, 2).

¹⁹¹ Sikanen nostaa esiin vastaavanlaisen aukon myös tasavallan presidentin operaatioon liittyvissä virallisissa päätöksissä. Hänen mukaansa suomalaisjoukon vahvuuden nostaminen 60:stä 145:een vuosina 2002–2010 on näet tehty ilman virallista presidentin esittelyä. (Sikanen 2012, 68–69.) Vaikuttaa todellakin siltä, että suoraviivaisia päätöksiä vahvuuden nostamisesta ei ole, mutta toisaalta löydettävissä on joukkojen tehtäviin liittyviä yksittäisiä presidentin päätöksiä, jotka ovat johtaneet samalla myös kokonaisvahvuuden nousemiseen. Näin ollen esimerkiksi päätös PRT-toimintaan osallistumisesta 20–30 sotilaalla (TP 2004) voidaan nähdä nostaneen vahvuuden noin 90:een. Toisaalta päätettäessä koulutustoimintaan osallistumisesta 10 lisäso-tilaalla (TP 2008) vahvuuden todetaan olleen jo noin 100, joten tälläkin välillä sotilaiden määrää on lisätty. Kokonaisvahvuuden

Pienempi muutos lieenee ollut vuonna 2006 tapahtunut suomalaisjoukon nimeäminen SRJA:sta ”Suomalaiseksi kriisinhallintajoukoksi Afganistanissa” (SKJA) (Puolustusvoimat 2006a; 2006b). Nimenmuutos heijastaa 1990- ja 2000-luvuilla tapahtunutta laajempaa käsitteellistä muutosta perinteisestä rauhan- turvaamisesta kohti laajennettua rauhanturvaamista ja kriisinhallintaa, eli toisen, kolmannen ja neljän- nen sukupolven rauhanoperaatioita.¹⁹² Nimenmuutos kulkee käsi kädessä myös suomalaisjoukkojen tehtävien kehityksen kanssa: vuoden 2007 alussa joukko jätti lopullisesti Kabulin CIMIC-työn taakseen ja siirtyi kokonaan PRT-toimintaan pohjoiseen (VNS 2/2007, 5). Helmikuussa 2007 tasavallan presi- dentti linjasi ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kanssa myös toisesta muutoksesta, kun PRT-toiminta päätettiin keskittää Mazar-i-Sharifiin (VN 2007). Tämä tarkoitti, että suomalaisjoukko jätti taakseen Maimanan Faryabin maakunnassa, jossa toiminta Pohjois-Afganistanissa oli aloitettu vuonna 2004, ja suurin osa tässä vaiheessa noin 100 suomalaissotilaasta siirtyi ruotsalaisjohtoiseen PRT-MeS:iin, jonka päätukikohta sijaitsi Mazar-i-Sharifin kaupungissa Balkhin maakunnassa. Myö- hemmin eduskunnalle kerrottiin ”johtamis- ja huoltovaikeuksista” Maimanassa ja pyrkimyksestä lisätä toiminnan ”vaikuttavuutta” perusteluina muutolle (VNS 2/2007, 5).

OMLT-toiminta: neuvonantoa ja kokonaisvaltaisuutta

Loppuvuodesta 2007 eduskunnalle annettu selonteko kansainvälisestä kriisinhallinnasta käsitteli mui- den teemojen ohella myös Suomen ISAF-osallistumisen laajentamista CIMIC- ja PRT-tehtävien lisäksi OMLT-toimintaan¹⁹³, eli operatiivisiin ohjaus- ja yhteydenpitoryhmiin. Ryhmien tehtäväksi selonteossa kerrottiin Afganistanin kansallisen armeijan, ANA:n¹⁹⁴, kouluttaminen ja eri joukkojen toiminnan koor- dinointi. Alkuvaiheessa Suomen oli tarkoitus lähettää tehtävään 10 sotilasta. Tämän mentorointityön tavoitteena mainitaan erityisesti afgaanien ”omistajuuden” kehittäminen ja kansainvälisten kriisinhallintajoukkojen poistumisen mahdollistaminen (VNS 2/2007, 3).¹⁹⁵ SKJA:n toiminnan laajentaminen

---

kehityksen hahmottamista häirinneekin Kriisinhallintalain puolustusministeriölle antama mahdollisuus ”päättää osallistumi- sen vähäisestä muuttamisesta” myös itsenäisesti (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 2006/211, 2 § 4 momentti). Näin ollen Sikanen on oikeassa siinä, että vuoden 2008 jälkeen presidentin päätöksiä ei todellakaan löydy ennen vuotta 2010, vaikka tällä välin valtioneuvoston selvityksissä eduskunnalle mainitaankin suunnitelmista vahvuuden nostamiseksi 110:stä 130:een (UTP 19/2007 jk. 1.) ja edelleen ”olemassa olevista päätöksistä” joukkojen kasvattamisesta 145:een (UTP 23/2006 jk. 4.). Miten nämä ”päätökset” on tehty, jää tämän tutkimuksen aineiston perusteella vain arvailujen varaan. Varmaa kuitenkin on, että päätök- sentekoprosessin ’tilkkutäkkimäisyys’ tekee operaation kehityksen seuraamisesta vähintäänkin haastavaa ja herättää kysy- myksiä hallituksen päätösvalmistelun johdonmukaisuudesta.

¹⁹² Ks. luku 2.1.3..

¹⁹³ engl. Operational Mentoring and Liaison Team

¹⁹⁴ engl. Afghan National Army

¹⁹⁵ Valtioneuvoston puhe omistajuudesta ja vaikuttavuudesta ennakoi jo itsessäänkin käännettä, mutta oman panoksensa suomalaisen kriisinhallinnan kehittämiseen vaikuttavat antaneen myös eduskunnan ulkoasiain- ja puolustusvaliokunnat. Kommentoidessaan vuoden 2007 selontekoa valiokunnat näet toistivat jo aiemminkin esittämänsä toiveensa hallitukselle kehittämistavoitteiden ja poliittisten tilannearvioiden paremmasta esilletuomisesta kansainväliseen kriisinhallintaan liittyen. Lisäksi valiokunnat kaipaivat selontekoihin ja toimintaan ”kokonaisvaltaisuutta”, eli siviili-, sotilas-, kehitys yhteistyö- ja huma- nitäärisen toiminnan yhteensovittamista (UaVM 11/2007, 2–3, 6; PuVL 5/2007, 3). Valtioneuvosto pyrki vastaamaan huutoon ”Suomen tuesta Afganistanin vakauttamiselle”-selvityksellä (UTP 19/2007), mutta ulkoasiainvaliokunta löysi myös tästä asia-

mentorointiin kulki käsi kädessä strategia-asiakirjoissa ilmaistun erikoistumisen tarpeen kanssa koko kriisinhallinnassa (VNS 1/2009, 85). Vuonna 2009 suomalaisen kriisinhallinnan erityiseksi vahvuudeksi nostettiin näin ollen sekä vanha tuttu CIMIC että uutena toimintamuotona koulutus (UTP 5/2009, 24, 37).

Verrattuna aiempaan, vähin soraäänin hyväksytyyn muutokseen suomalaisjoukon kokoonpanossa CIMIC-toiminnasta PRT-toimintaan vuosina 2004–2007 mentoroinnin tuoma lisä operaatioon kiinnitti eduskunnan valiokuntien huomion aivan eri tavalla. Ulkoasiainvaliokunta piti uutta toimintamuotoa ”olennaisena muutoksena” suomalaisosallistumisessa operaatioon ja tästä näkökulmasta selonteon antamista eduskunnalle uuden kriisinhallintalain (2006/211) mukaisena, oikeana menettelytapana (UaVM 11/2007, 10). Puolustusvaliokunta kiinnitti puolestaan huomiota OMLT-toiminnan mahdollistamaan osallistumiseen afgaaniarmeijan operatiiviseen toimintaan, jota valiokunnan mukaan tapahtui erityisesti Etelä-Afganistanissa (PuVL 5/2007, 4). Kumpikaan valiokunta ei kuitenkaan pitänyt tällaista osallistumista afgaaniviranomaisten operaatioihin toivottavana, vaan näkivät Suomen osalta parhaaksi jättää kansallinen varauma toimintaan osallistumiselle rajaten mentorointi armeijakuntien ja prikaatien esikuntatasolle ja annettavaksi vain varuskunnissa (ibid.; UaVM 11/2007, 10). Valiokunnan näkemyksessä voi nähdä paitsi operatiiviseen toimintaan osallistumisen mahdollisesti mukanaan tuomien turvallisuusongelmien huomioonottamisen, myös pyrkimyksen välttää suomalaissotilaiden joutuminen konfliktin osapuoleksi Afganistanissa. Tällaiset kriisinhallintatoiminnalle ehdotetut rajoitukset liittyen yhteistyöhön yhden konfliktin osapuolen kanssa näyttäytyvät ensisijaisesti heijastumana pienvaltiorealistisesta kokonaisstrategiasta.

Valiokuntien selontekoon esittämissä mielipiteissä näkyy myös pyrkimys erottaa suomalaisjoukot toiminnallisesti selkeästi Etelä-Afganistanissa taistelutehtävissä toimivista joukoista. Sama ajatus toistuu valiokuntamietintöä seuranneessa valtioneuvoston selvityksessä, jossa korostetaan ISAF:in ja OEF-operaation erillisiä tehtäviä ja mandaatteja Afganistanissa (UTP 19/2007, 9). Selvityksessä jätetään kuitenkin mainitsematta, että suuri osa OEF-joukoista siirrettiin ISAF:in alaisuuteen jo vuonna 2006, ja loputkin joukot toimivat selvityshetkellä jo saman amerikkalaiskomentajan alaisuudessa (Nato 2013). Valiokuntien kannanotot puolestaan osoittavat, että kansanedustajat näkivät suomalaisjoukot Pohjois-

---

kirjasta puutteita toiminnan kokonaisvaltaisuudesta, suunnittelusta, koordinoinnista ja seurannasta (UaVL 1/2008, 4) ja esitti valtioneuvostolle kokonaisvaltaisen kriisinhallintastrategian ja Afganistan-toimintaohjelman laatimista (mt. 13). Esitetyt asiakirjat (UTP 5/2009 ja UTP 19/2007 jk. 1.) laadittiinkin, ja kokonaisvaltaisuuden, ”poikkileikkaavien teemojen”, ”strategisen tason ohjauksen” (VNS 1/2009, 84), toiminnan ”lisäarvon” (UTP 5/2009, 5) ”vaikuttavuuden” sekä ”koordinaation” (VNS 6/2012, 53) korostaminen tulivat suomalaista kriisinhallintaa käsitteleviin valtionhallinnon asiakirjoihin jäädäkseen vuoden 2007 jälkeen.

Afganistanissa täysin erillisenä etelässä taistelevien joukkojen toiminnasta.¹⁹⁶ Yhdistettynä operatiivisen toiminnan välttämiseen OMLT-toiminnassa linjausten taustalla voidaan nähdä pyrkimys sotilaallisen voimankäytön välttämiseen, joka on sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaistrategian selkeä tunnusmerkki. Toisaalta suomalaisjoukon mieltäminen erillisenä kaikista länsimaisista joukoista Etelä-Afganistanissa, joista osa toimi myös osana ISAF-operaatiota, vaikkakin voimaa käyttäen, on yksinomaan pienvaltiorealistisen ajattelun mukaista.

Vuoden 2007 selonteon käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan suhtautuminen suomalaisjoukkojen eri tehtävätyyppeihin vaikuttaa kokonaisuudessaan jossain määrin ristiriitaiselta. Toisaalta osallistuminen OMLT-toimintaan ja siihen liittyvään afganistanilaissotilaiden mentorointiin sai ulkoasiainvaliokunnan paneutumaan toiminnalle asetettaviin rajoituksiin, mutta toisaalta samassa mietinnössä valiokunta toteasi jo olemassa olleen PRT-toiminnan painopisteen olevan MOT-ryhmissä¹⁹⁷, eli liikkuvissa tarkkailijaryhmissä. MOT-ryhmien tehtävinä valiokunta puolestaan mainitsee muun muassa tiedonhankinnan ja ”paikallisviranomaisten tukemisen” (UaVM 11/2007, 9). Vaikka mietinnössä ei tarkenneta, mitä paikallisviranomaisten tukeminen tarkoittaa, on hyvin vaikea kuvitella, että suomalaisten OMLT-mentoreiden osallistuminen afgaaniarmeijan operatiiviseen toimintaan kouluttajina muodostaisi suomalaissotilaille radikaalisti uudentyyppisen toimintamallin verrattuna esimerkiksi aiempaan, PRT-toiminnan osana toteutettuun paikallisviranomaisten tukemiseen.¹⁹⁸

Valiokuntien mielipiteiden vaikutus OMLT-toiminnan perusteluihin on nähtävissä myös seuraavassa eduskunnalle toimitetussa selvityksessä, jossa ilmoitetaan suomalaisjoukon vahvuuden nostamisesta kevääseen 2009 mennessä 119 sotilaaseen OMLT-toiminnan alkaessa suunnitellusti. Kouluttajien ilmoitetaan toimivan juuri armeijakunnan ja prikaatin esikuntatason tehtävissä, kuten valiokunnat suosittelivat. Samalla kuitenkin todetaan, että toiminnalle ei aseteta ”kategorisia rajoituksia”, vaan tapauskohtaisen harkinnan mukaan ”kouluttajien on kyettävä liikkumaan koulutettaviensa mukana, mikäli se on koulutustehtävien kannalta tarpeen”. Samalla kouluttajien kerrotaan olevan myös samojen voimankäytösääntöjen piirissä kuin muukin suomalaisjoukko. (UTP 23/2006 jk. 1., 4.) Valtioneuvoston linjaukses-

---

¹⁹⁶ Käsitellessään uutta selvitystä (UTP 19/2007) ulkoasiainvaliokunta olikin jo päivittänyt tietonsa ja viittaa jo ISAF:in päävastuuseen aseellisten ryhmien vastaisessa toiminnassa Afganistanissa, kun taas OEF:n sanotaan siirtyneen yhä enemmän turvallisuussektorireformin tukemiseen (UaVL 1/2008, 7). Tästä huolimatta valiokunta linjasi myös myöhemmin, että Suomen toiminnan tulisi pysyä nimenomaan pohjoisessa (UaVM 3/2009, 3–4).

¹⁹⁷ engl. Mobile Observation Team; Joskin esim. Salenius-Pasternak ja Visuri (2006, 30) käyttävät ryhmistä nimitystä ”Military Observation Team”.

¹⁹⁸ Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että selonteon antamisen aikaan PRT-toiminta oli jo täydessä vauhdissa ja siten eduskunnan ulottumattomissa, kun taas OMLT-toiminnan muotoon saatettiin yrittää vielä vaikuttaa. Lisäksi on todettava, että ainoastaan valtioneuvoston selonteiden ja selvitysten perusteella on hyvin vaikea muodostaa kuvaa suomalaisten PRT-joukkojen käytännön toiminnasta Afganistanissa. Asiakirjoissa korostetaan muun muassa siviiliasiantuntijoiden avulla toteutettuja rakennusprojekteja, kuten poliisiasemien, tuomioistuinten ja vankiloiden korjauksia (UTP 19/2007, 11). Ja vaikka muualla PRT:n alaisten MOT-ryhmien tehtäväksi mainitaan muun muassa tiedonhankinta (UaVM 11/2007, 9), selvitysten perusteella ryhmien toiminta näyttää koostuneen lähinnä infrastruktuuri- ja rakennushankkeista (UTP 19/2007, 11).

sa näkyy toisin sanoen eduskunnan valiokuntien mielipide, mutta mielipiteen ohjausvaikutuksen määrittely jätetään operatiivisille joukoille. Vaikuttaakin siltä, että kyseisessä tapauksessa päätöksentekoa ohjasi eduskunnassa pienvaltiorealistinen ja valtioneuvostossa liberalistinen kokonaisstrategia.

Väliaikaiset joukkolisäykset: yhteisoperaatiot ja suuremmat yksiköt

Vuonna 2009 suomalaisjoukon vahvuutta kasvatettiin väliaikaisesti neljän kuukauden määrääjäksi, kun Afganistaniin lähetettiin noin 100 sotilaan lisäjoukko presidentin- ja maakuntaneuvostovaalien tukitoimiin. Osallistumiselle haettiin parlamentaarinen hyväksyntä lähettämällä lisäjoukosta selonteko (VNS 8/2008) eduskunnalle ja vielä myöhemmin ulkoasianvaliokunnan selontekoon pyytämät tarkennukset selvityksen muodossa (UTP 23/2006 jk. 2.). Valiokunnan selvityspyynnöt liittyivät lähinnä selontekomenettelyn kehittämiseen johdonmukaisemmaksi, eivätkä vasemmistoliiton kansanedustajien eriävää mielipidettä lukuun ottamatta sinänsä kyseenalaistaneet itse lisäjoukon lähettämistä (UaVM 3/2009, 3–4).

Vasaman (2009) tietojen mukaan kesän 2009 suomalaisesta vaalien vahventamisosasto¹⁹⁹ koostui Utin Jääkärirykmentin ammattisotilaista ja Porin Prikaatin varusmiespalveluksensa juuri päättäneistä reserviläisistä. Joukon koostumuksessa näkyy toisin sanoen selkeästi suomalaisen kriisinhallinnan kehityslinjat 2000-luvulla: toisaalta yhä pitemmälle viety erikoistuminen (VNS 1/2009, 85) ja toisaalta pyrkimys kehittää nopean toiminnan kykyä (VNS 2/2001, 61–62). Utin Jääkärirykmentin, kooltaan pienehkön varuskunnan, päätehtäviä ovat maavoimien erikoisjoukkojen kouluttaminen ja puolustusvoimien helikopteritoiminnasta vastaaminen (Puolustusvoimat 2013b). Näin ollen voitaneen olettaa, että noin puolet vaalien tukijoukosta muodostaneessa utilaisessa osastossa on ollut mukana juuri Utin erikoisjääkäripataljoonan erikoisjoukkokoulutettua henkilöstöä. Toinen puolisko muodostui varusmiespalvelustaan päättävistä sotilaista (Vasama 2009), mikä viittaa palvelukseen Suomen kansainvälisessä valmiusjoukossa, SKVJ:ssä, Säkylässä.²⁰⁰ Vastikään reserviin siirtyneiden sotilaiden käyttäminen osana kriisinhallintajoukkoa ei toki alkanut Afganistanissa, vaan ensimmäiset SKVJ-koulutetut sotilaat palvelivat jo Kosovossa vuonna 1999 (Kylä-Harakka 2007, 68). Valmiusjoukkokoulutettujen reserviläisten käyttöä on pyritty edistämään laajemminkin kriisinhallintatoiminnassa, ja eduskunnan puolustusvaliokunnan mukaan kehitys on johtanut muun muassa reserviläisten siviiliammatin merkityksen vähene-miseen ja sotilastaitojen tärkeyden kasvamiseen operaatioissa.²⁰¹ (PuVL 1/2010, 4–5.)

¹⁹⁹ Joukosta käytettiin nimitystä FIN ESF (engl. Finnish Election Support Force) (UTP 23/2006 jk. 2., 2).

²⁰⁰ Ks. Puolustusvoimat 2013c.

²⁰¹ Vuonna 2010 puolustusvaliokunta totesi, että noin 75 % vuoden 2000 jälkeen valmiusjoukkokoulutuksen saaneista reserviläisistä oli palvellut vähintään yhdessä kriisinhallintaoperaatiossa (PuVL 1/2010, 4–5).

Vaikka sotilastaidoilla on epäilemättä ollut keskeinen merkitys myös aiemmissa operaatioissa, voidaan niiden painottuminen Afganistanissa nähdä merkkinä muutoksesta suomalaisten kriisinhallintajoukkojen toimintatavoissa ja joukkojen koostumuksessa. Suomalaisjoukkojen rakentumista reserviläispohjalta on voitu näet pitää liberalistisen ja pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian mukaisena niin maanpuolustuksessa kuin kriisinhallinnassakin, mutta esimerkiksi erikoisjääkäreiden merkittävän roolin vaalien vahventamisosastossa voidaan nähdä kertovan kriisinhallinnan kasvavasta ammattimaistumisesta. Jatkuessaan kehityskulku voisi tarkoittaa jopa siirtymistä reserviläispohjaisista joukoista kohti kokonaan ammattisotilasta koostuvia kriisinhallintajoukkoja. Toistaiseksi kyse on toki vain periaatteellisesta kysymyksestä, koska valtaosa kriisinhallintaoperaatioissa palvelleista sotilasta on tämän tutkimuksen perusteella edelleen reserviläisiä.²⁰²

Vuoden 2009 aikana suomalaissotilaiden määrää kasvatettiin vaalien tukijoukon lisäksi myös OMTL-toiminnan osalta, minkä johdosta päädyttiin pysyvän kriisinhallintajoukon osalta noin 120 sotilaan kokonaisvahvuuteen alkuvuodesta 2010, vaikka olemassa olevat päätökset olisivat valtioneuvoston mukaan mahdollistaneet jopa 145 sotilaan läsnäolon (UaVM 3/2009, 1; VNS 1/2010, 5). Lopulta juuri vuosi 2010 osoittautui uudeksi vedenjakajaksi Suomen osallistumisessa ISAF-operaatioon. Alkuvuodesta 2010 annettiin eduskunnalle jälleen uusi selonteko, jossa esiteltiin ehdotus suomalaisjoukon ”väliaikaisesta”²⁰³ kasvattamisesta 195 sotilaaseen vuoden 2011 alkuun mennessä. Kyse oli PRT MeS:in ”uuden toimintamallin” kehittämisestä, jonka avulla sanottiin luotavan edellytyksiä turvallisuusvastuunsiirrolle afgaaniviranomaisille. (VNS 1/2010, 6.) Näin ollen ironista kyllä, juuri vastuunsiirron afganistanilaisille sanottiin edellyttävän Suomelta lisäpanostusta operaatioon. Ruotsalaissuomalaisen PRT:n uudessa toimintamallissa kerrottiin korostuvan paitsi aiemmista asiakirjoista tuttu Afganistanin turvallisuusviranomaisten kouluttaminen, eli mentorointi, OMTL-toiminnan kautta, myös yhteistoiminta²⁰⁴, eli partnerointi, paikallisten viranomaisten kanssa ja heidän operaatioidensa tukeminen. Mentorointi ilmoitettiin toteutettavan OMLT:n lisäksi myös Naton koulutusoperaation, NTM-A²⁰⁵:n kautta. Samalla selonteossa ilmoitettiin, että pienistä MOT-ryhmistä luovuttaisiin muun muassa suomalaisjoukon omasuojan kehittämiseksi ja ryhmät korvattaisiin suuremmilla yksiköillä. (ibid.) Lisäksi muutoksen sanottiin parantavan joukon tilannetietoisuutta, yhteistyön tehokkuutta paikallisten turvallisuusviranomaisten kanssa ja paikallisväestön sekä siviilitoimijoiden suojaamiskykyä (UTP 23/2006 jk. 5., 4).

---

²⁰² Myöskään valmiusjoukkokoulutettujen reserviläisten ’kriisinhallinta-ammattilaisuus’ ei ole täysin uusi ilmiö, koska operaatio-osallistumisia on kasaantunut myös aiemmin samoille henkilöille, joita rauhanturvaslangissa kutsutaan ”fasuiksi”, ”fasseiksi”, ”YK-faittereiksi” tai ”YK-taistelijoiksi” (Hölkäri on Web 2013).

²⁰³ Asiakirjoissa puhutaan 12–18 kuukauden ”kriittisestä aikaikkunasta” (VNS 1/2010, 1), millä korostetaan tuen väliaikaisuutta.

²⁰⁴ engl. partnering

²⁰⁵ engl. Nato Training Mission - Afghanistan

Yhteistoiminnan korostamista ja aiemmin painotetun jälleenrakentamisen painumista taka-alalle voidaan pitää merkittävänä muutoksena suomalaisessa lähestymistavassa ISAF-operaatioon. Uudessa toimintamallissa korostuivat isomman sotilasjoukon yhteisoperaatiot afganistanilaisten turvallisuusviranomaisten kanssa, kun aiemmin MOT-ryhmät vaikuttavat asiakirjojen perusteella toimineen suhteellisen itsenäisesti keskittyen muun muassa tiedusteluun ja pieniin rakennusprojekteihin. Toki paikallisviranomaisten ”tukeminen” oli ollut aiemminkin osa ruotsalaissuomalaisen PRT:n toimintaa (UaVM 11/2007, 9), mutta vuodesta 2010 lähtien joukon tehtävissä vaikuttaa painottuneen nimenomaan partnerointi. On kuitenkin otettava huomioon, että vaikka joukon tehtävä esitellään vuoden 2010 selonteossa uudella käsitteellä, tämä ei välttämättä tarkoita toiminnan merkittävää laadullista muutosta. Asiakirjojen perusteella vaikuttaa silti kiistattomalta, että joukon vahvuuden kasvaessa 195:een ainakin kentällä toimivien osastojen koko kasvoi merkittävästi. Käytännössä tämän sanottiin tarkoittavan, että syksystä 2010 alkaen, maaliskuuhun 2011 mennessä, MOT-ryhmät korvattiin komppania- ja joukkuekokoonpanoilla (UTP 23/2006 jk. 5., 4).

Siirtyminen MOT-ryhmistä partnerointiin isommalla sotilasjoukolla alleviivasi suomalaisjoukkojen toiminnan luonteen muutosta: Kabulin CIMIC-toiminnasta on pitkä periaatteellinen ja käytännöllinen matka sotilaallisiin yhteisoperaatioihin afgaaniviranomaisten kanssa. Kun kuvaan lisätään yllä mainitut, suomalaisjoukolle asetetut yhä korkeammat vaatimukset sotilaallisten taitojen osalta ja valmius käyttää tarvittaessa aseellista voimaa, osallistuminen yhteisoperaatioihin vaikuttaa edellyttäneen lopullista luopumista puolueettomuuteen pyrkivästä pienvaltiorealistisesta kokonaisstrategiasta ja siirtymistä liberalistisen kokonaisstrategian tukemaan yhteistyöhön konfliktin toisen osapuolen, afgaaniviranomaisten kanssa.²⁰⁶

Asteittainen vetäytyminen: mentoroinnin ja kouluttamisen korostuminen

Vuoden 2011 lopulla eduskunnalle toimitettiin toistaiseksi viimeinen Afganistan-selonteko. Selonteossa (VNS 2/2011, 13–14) linjattiin vuonna 2010 päätetyn, väliaikaiseksi tarkoitetun 50 sotilaan lisäjoukon kotiuttamisesta vuoden 2012 aikana ja osallistumisen samanaikaisesta vahvistamisesta Naton koulutusoperaatiossa, NTM-A:ssa. Samalla suomalaisen kriisinhallintajoukon tehtäviksi lueteltiin muun muassa väestön suojelu, turvallisuusjoukkojen tukeminen ja kapinallistoiminnan rajoittaminen. (mt. 11.) Kuten joukkojen koosta ja koostumuksesta voi huomata, kyse oli ensimmäisestä askeleesta kohti suomalaisläsnäolon vähentämistä Afganistanissa. Vaikka selonteossa korostuu ”turvallisuustransition” tu-

---

²⁰⁶ Suomalaisjoukkojen tehtävien kehittämisestä voidaan huomata, että kansainvälisten toimijoiden Afganistaniin sijoittamat resurssit olivat tässä vaiheessa operaatiota tuottaneet jo siinä määrin tulosta, että afgaaniviranomaiset kykenivät ylipäättään toimintaan, vaikkakin mahdollisesti vain yhteistyössä kansainvälisten joukkojen kanssa. Yhdistettynä aiemmin mainittuun OEF-operaation osittaiseen yhdistämiseen ISAF:iin voitaneen tässä vaiheessa todeta afgaaniviranomaisten ja ISAF:in yhdessä muodostaneen vastavoiman kapinallistoiminnalle, eli toisin sanoen olleen jo yksi konfliktin osapuolista.

keminen, eli turvallisuusvastuun siirtämisen edesauttaminen afgaaniviranomaisille, täydellistä vetäytymistä valtioneuvosto ei Afganistanista luvannut. Näin ollen vaikka ISAF-operaation kerrottiin päättyvän vuoden 2014 lopussa, samalla Suomen sanottiin olevan mukana myös ISAF:in seuraajaoperaation suunnittelussa.²⁰⁷ Nimenomaan koulutustoiminnan arvioitiin olevan seuraajaoperaatiossa keskeisessä asemassa. (mt. 14.)

Mainitut, vuonna 2011 esitetyt yleiset arviot kriisinhallintatoiminnan kehityksestä ja jatkosta Afganistanissa vaikuttavat olevan viimeaikaisten asiakirjojen perusteella edelleen voimassa tutkielman kirjoitushetkellä. Sen sijaan kriisinhallintajoukon nimi muuttui keväällä 2013 Nordic-Baltic Transition Support Unitiksi, NBTSU:ksi, eli pohjoismaisbaltialaiseksi²⁰⁸ turvallisuusvastuun siirtojoukoksi. Uuden joukon oli määrä olla toimintakykyinen kesäkuussa 2013, ja alkuvaiheessa 63 suomalaissotilasta koko joukon 145:stä toimi uuden nimen alla. Tämän turvallisuusvastuun siirtoa tukevan joukon tehtäviksi selvityksessä luetellaan Afganistanin turvallisuusjoukkojen, ANSF:n²⁰⁹, tukeminen ”erilaisilla suorituskyvyillä ja neuvonantajilla”, neuvonantajaryhmien suojaaminen ja omasuojan järjestäminen. (UTP 23/2006 jk. 7., 4.) Uuden joukon kautta suomalaisosallistumisen painopisteen voidaan siis todeta siirtyneen entistä enemmän neuvonantaja- ja koulutustoimintaan, joskin ANSF:n ”tukeminen” voit viitata edelleen myös partnerointitehtäviin. Mitään uutta tehtävä- ja joukkomuutokset eivät kuitenkaan tarjoa kokonaisstrategioiden näkökulmasta. Suomalaisjoukon vahvuuden ilmoitetaan joukon pienennyksen myötä myös laskevan niin, että maaliskuun 2014 loppuun mennessä alueella toimii enintään 100 sotilasta. Tämä seuraa ISAF:in laajempaa kehitystä, jonka tavoitteena mainitaan joukkojen vähentäminen 50 000:een heinäkuuhun 2014 mennessä. (mt. 3–4.)

Kokonaisuudessaan SKJA:n tehtävät ja suomalainen kriisinhallinta vaikuttavat tarkasteluaikana kehittyneen jälleenrakentamistoiminnasta ja yhteydenpidosta paikallisten kanssa yhä enemmän yhteisoperaatioiden, mentoroinnin ja koulutuksen suuntaan. Samalla suomalaisjoukon vahvuus kasvoi melko tasaisesti 60:stä noin 200:aan vähentyäkseen taas vuodesta 2012 alkaen. Joukon tehtävissä tapahtuneen muutoksen seurauksena strategisen kulttuurin liberalistinen kokonaisstrategia on näkynyt kriisinhallinnan käytännössä yhä enemmän. Toisaalta erityisesti eduskunnan kannanotoissa SKJA:n toiminnan kehittämiseen näkyy edelleen vahvasti myös pienvaltiorealistinen ajattelu. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan operaatio-osallistumisen ehtojen ja voimankäyttövaltuuksien kehitystä kriisinhallinnan käytännössä.

---

²⁰⁷ Myöskään eduskunnan valiokunnissa ei täydellistä vetäytymistä vaatinut kuin vasenryhmää edustanut Jyrki Yrttiaho puolustusvaliokunnan lausuntoon jättämässään eriävissä mielipiteessään (PuVL 2/2012, 6–7).

²⁰⁸ Suomen ja Ruotsin lisäksi joukkoon osallistuvat myös Norja ja Latvia (UTP 23/2006 jk. 7., 4.).

²⁰⁹ engl. Afghan National Security Forces; ANSF on yhteisnimitys Afganistanin armeijalle, poliisille ja tiedusteluviranomaisille.

4.1.2. Osallistumisen ehdot ja voimankäyttövaltuudet

Esitellessäni rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan kehitystä teorialuvussa totesin ISAF:in kuuluvan rauhanoperaatioiden neljänteen sukupolveen, jonka tunnusmerkkinä on operaation johtovastuun delegoiminen YK:lta alueellisille turvallisuusjärjestöille, kuten Natolle. ISAF ei ole kuitenkaan Suomen ensimmäinen Nato-johtoinen operaatio, eivätkä myöskään joukoille annetut laajat, YK:n peruskirjan VII lukuun perustuvat voimankäyttövaltuudet tulleet suomalaisille enää uutuutena operaation lähdetessä vuonna 2002. Muutoksen voimankäyttövaltuuksissa voidaankin sanoa alkaneen jo 1990-luvun Balkan-operaatiosta. Voimankäyttövaltuuksien katson koostuvan sekä YK:n turvallisuusneuvoston operaatiolle myöntämisestä ja peruskirjan takaamista voimankäyttöoikeuksista että operaatiokohtaisista voimankäytösäännöistä.²¹⁰

Pohjustaakseni ISAF-osallistumisen analyysia aloitan osallistumisen ehtojen ja voimankäyttövaltuuksien analyysin vuoden 1995 turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta selonteosta. Jo vuonna 1995 tunnustettiin yleisellä tasolla humanitaaristen väliintulojen olevan kriisinhallinnan osana paikoin tarpeellisia, mutta lisättiin, että Suomi ei osallistu operaatioihin, jotka ”edellyttävät rauhaanpakottamista tai voimankäyttöä muita valtioita tai konfliktin osapuolia vastaan” (VNS 1/1995, 24, 26). Joulukuussa 1995, puoli vuotta mainitun selonteon jälkeen, hyväksytty rauhanturvain muutos mahdollisti kuitenkin Suomen osallistumisen myös laajennettuun rauhanturvaamiseen, jonka ”erityisesti tarve humanitaariseen avustustoimintaan ja siviiliväestön suojaamiseen on tehnyt välttämättömäksi”. Juuri joulukuussa 1995 alkoi myös IFOR/SFOR-operaatio Bosniassa, johon Suomi muiden mukana osallistui (VNS 1/1997, 29–30). Vuoden 1997 selonteossa todettiin tämän laajennetun rauhanturvaamisen ”eri yhteyksissä voi[van] olla luonteeltaan myös rauhan palauttamista tai rauhaanpakottamista” (mt. 29). Vuonna 2001 Suomen kerättyä kokemuksia kolmesta eri Balkan operaatiosta linjattiin, että tilanteen vakauttaminen oli tarpeen tullen voitava tehdä myös ilman osapuolten suostumusta (VNS 2/2001, 15)²¹¹. Seuraavan vuoden ensimmäisinä päivinä valtioneuvosto antoi eduskunnalle selonteon ISAF-operaatioon osallistumisesta (VNS 5/2001).

---

²¹⁰ Kriisinhallintaoperaatioiden voimankäyttöön liittyvä sanasto on paikoin sekavaa ja päällekkäistä. Vakiintuneena käytäntönä vaikuttaa kuitenkin olevan, että esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston päättämää, peruskirjan VI tai VII lukuun perustuvaa, voimankäytön mandaattia kutsutaan operaation ”voimankäyttöoikeuksiksi”. Kuitenkin esimerkiksi suomalaiset rauhanturvaajat ovat velvollisia noudattamaan ennen kaikkea myös Suomen lakia. Kriisinhallintalain ja rikoslain lisäksi keskeisiä ovat niin ikään operaatiokohtaiset, paikoin yksityiskohtaisetkin voimankäytösäännökset (engl. Rules of Engagement, ROE). (Salonius-Pasternak – Visuri 2006, 38.) Esimerkiksi ISAF:in voimankäytösäännökset on aineiston perusteella hyväksytty kaikissa osallistujamaissa, jolloin säännöksiin on voitu jättää kansallisia rajoituksia tai varauksia (engl. caveats). Tässä tutkimuksessa viitataan sekä ”voimankäyttöoikeuksiin” että ”voimankäytösääntöihin” ja niihin tehtyihin kansallisiin varauksiin yhteisnimityksellä ”voimankäyttövaltuudet”, joka on käytössä myös useissa analysoimissani asiakirjoissa. Voimankäyttövaltuuksien analyysini perustuu tosin pääosin nimenomaan voimankäyttöoikeuksia käsitteleviin, julkisiin strategia-asiakirjoihin, koska puolestaan tarkat operaatiokohtaiset voimankäytösäännökset ja kansalliset varaukset eivät ole valitettavasti julkista tietoa.

²¹¹ Vuoden 2004 selonteossa humanitaarinen väliintulo -termi korvataan suojeluvastuu-käsitteellä (VNS 6/2004, 77–78).

Vaikka valtioneuvosto kuvailee ISAF:in mandaattiin sisältyviä voimankäyttövaltuuksia ”perinteistä rauhanturvaamista laajemm[iksi]”, niiden vakuutetaan olevan yhtenevät esimerkiksi KFOR-operaation kanssa (VNS 5/2001, 4–5). Näin ollen ainakaan alkuvuodesta 2002 ei valtioneuvoston mukaan ollut syytä epäillä, että ISAF juuri poikkeaisi voimankäytöltään aiemmista Balkanin operaatioista. Selonteossa korostetaan myös ”lievimmän tehokkaan voiman” käyttämistä (ibid.). Sama ajatus löytyy edelleen myös Suomen kokonaisvaltaisesta kriisinhallintastrategiasta vuodelta 2009 (UTP 5/2009, 39). Vuoteen 1995 verrattuna suhtautuminen osallistumisen ehtoihin ja voimankäyttövaltuuksiin näyttää kuitenkin muuttuneen selkeästi, jolloin voimankäyttö konfliktin osapuolia vastaan rajattiin selkeästi pois. Ennen ISAF-operaation aloittamista julkaistussa vuoden 2001 selonteossa kiinnitettiin kuitenkin huomiota rikollisjoukkioihin ja muihin kuin hallitusten valvomiin aseistettuihin joukkoihin konfliktin osapuolina (VNS 2/2001, 15). Vuonna 2009 kansallinen näkökulma voimankäyttövaltuuksiin vaikutti viimeistäänkin jääneen unholaan, koska kansalliset rajoitukset kriisinhallintaoperaatioiden voimankäytösäännöksiin nähtiin tällöin lähinnä mahdollisina ongelmien lähteinä joukkojen, yhtenäisyydelle, toiminnalle ja turvallisuudelle (UTP 5/2009). Vuonna 2010 puolustusministeriössä linjattiin jo, että ”[s]uojeluvastuun ja mandaatin mukaisten tehtävien toteuttamiseksi suomalaisen kriisinhallintajoukon toiminta saattaa ääritilanteissa edellyttää suoranaisia taistelutehtäviä” (PLM 2010. 3).

Yllä olevan, noin 15 vuoden aikana tapahtuneen kehityksen perusteella vaikuttaa siltä, että vielä ensimmäisessä, vuonna 1995 julkaistussa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa näkynyt pienvaltiorealistinen ajatus konfliktien ulkopuolella pysyttäytymisestä katosi asiakirjoista 1990-luvun lopun selontekojen myötä. Nämä mahdollistivat näet Suomen osallistumisen myös operaatioihin, joilla ei ole kaikkien konfliktin osapuolten suostumusta. Kriisinhallintaoperaation osallistuminen vain yhden konfliktin osapuolen suostumuksella voidaan nähdä heijastavan liberalistista kokonaisstrategiaa, joka korostaa tiettyyn arvoyhteisöön kuulumista toisen kustannuksella. Puolueettomuuden hylkäämistä yllättävämpääkin silti on, että sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian näkökulmasta tärkeänä pidetty pidättäytyminen sotilaallisen voiman käytöstä kansainvälispoliittisena keinona on niin ikään painunut strategia-asiakirjoissa taka-alalle. Vaikka jo 1995 voimankäyttö nähtiin joissakin tilanteissa tarpeellisenä, tällöin Suomen ei haluttu kuitenkaan vielä osallistuvan esimerkiksi suoranaiseen rauhaanpakottamiseen. Balkanin Nato-johtoisten kriisinhallintaoperaatioiden myötä 1990-luvun loppupuolella periaatteelliset esteet voimankäytölle näyttävät kuitenkin poistuneen ja voimankäyttö on sallittu myös konfliktin osapuolia, kuten ei-valtiollisia toimijoita vastaan. Toki asiakirjoissa korostetaan vielä 2000-luvun lopullakin lievimmän tehokkaan keinon käyttämisen tärkeyttä, mutta samalla näytetään vihreää valoa jopa suoranaistilanteille.

Ovatko ISAF:in voimankäyttövaltuudet ja siten suomalaisjoukkojen voimankäyttö sitten kehittyneet yhtä nopeasti kuin strategia-asiakirjojen linjaukset ovat mahdollistaneet? YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmat eivät tarjoa tarkkaa tietoa ISAF:in voimankäyttövaltuuksien laajuudesta tai mahdollisesta muutoksesta operaation aikana, vaan ne keskittyvät ainoastaan joukkojen kansainvälisoikeudellisiin voimankäyttöoikeuksiin. Operaation mandaatin jatkoa on tarkasteltu turvallisuusneuvostossa määräajoittain, aluksi puolivuositain ja myöhemmin vuosittain, mutta päätöslauselmien voimankäyttöoikeuksia koskeva osio on pysynyt vuosien mittaan muuttumattomana ja erittäin niukkasanaisena.²¹² Turvallisuusneuvosto toteaa aluksi jokaisessa päätöslauselmassaan Afganistanin tilanteen muodostavan edelleen uhkan kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle, minkä vuoksi neuvosto antaa peruskirjan VII luvun nojalla ”luvan ISAF-operaation osallistujamaille kaikkien tarvittavien keinojen käyttöön mandaatin toteuttamiseksi”²¹³. Vaikka muutoin päätöslauselmat ovat muuttuneet operaation kuluessa yhä yksityiskohtaisemmiksi, voimankäyttöoikeuksia koskeva osuus on pysynyt päätöslauselmissa samana. Toisaalta myöskään tarvetta muutoksille ei ole tällä tasolla ollut, koska peruskirjan VII luku takaa joukoille jo erittäin laajat oikeudet voimankäyttöön.

Operaation voimankäyttövaltuuksien tarkempi tutkiminen edellyttäisi syventymistä turvallisuusneuvoston myöntämien voimankäyttöoikeuksien sijaan ISAF:in operaatiokohtaisiin voimankäytösäännöksiin ja niihin tehtyihin kansallisiin varauksiin. Operaatiota edeltäneen selonteon mukaan nämä voimankäytösäännökset mahdollistavat voimankäytön ensisijaisesti itsepuolustukseksi tai välittömästi uhkaaavaa hyökkäystä vastaan. Lisäksi voidaan puolustaa ”ystävällismielisiä joukkoja”, määrättyjä henkilöitä ja tärkeää omaisuutta tai kohdetta. (VNS 5/2001, 4.) Selonteosta ei kuitenkaan käy ilmi, oliko valtioneuvostolla tarkoitus jättää säännöksiin kansallisia varauksia. Vuonna 2004 eduskunnalle toimitettu selvitys Suomen osallistumisesta PRT-toimintaan Pohjois-Afganistanissa viittasi aiempiin vuonna 2002 hyväksyttyihin voimankäytösäännöksiin ja kertoi uudentyypisellä toiminnalla olevan samat valtuudet kuin aiemmalla (UTP 13/2004, 2). Lähetettäessä puolestaan lisäjoukkoa vuoden 2009 presidentinvaalien tukitoimiin valtioneuvoston selvitys viittaa kyllä voimankäytösäännöksiin ja näihin tehtyihin kansallisiin varauksiin, mutta näitä ei yksilöidä, vaan todetaan ykskantaan aiempien säännösten koskevan myös lisäjoukkoa (UTP 23/2006 jk. 2., 1). Valitettavasti eduskunnalle toimitettujen, selvitysten ja selonteojen perusteella ei voi toisin sanoen arvioida ISAF:in tarkkoja voimankäytösäännöksiä tai niihin mahdollisesti tehtyjä muutoksia. Asiakirjoissa ei myöskään yksilöidä säännöksiin tehtyjä kansallisia varauksia. Ainoa löytämäni julkinen, voimankäyttövaltuuksien muutokseen viittaava kommentti on valtioneuvoston tiedote alkuvuodesta 2006, jossa kerrotaan tasavallan presidentin ja valtioneuvoston

²¹² Vrt. esim. YKTN 1386(2001) ja YKTN 2069(2012).

²¹³ ”Authorizes the Member States participating in ISAF to take all necessary measures to fulfil its mandate” (YKTN 1386(2001), 2).

ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kokouksesta. Tiedotteessa ennakoidaan ISAF-operaation operaatioalueen kasvamisen merkitsevän myös lisääntyviä voimankäyttövaltuuksia joukoille. (VN 2006.) Muista asiakirjoista ei kuitenkaan käy ilmi, onko näin lopulta tapahtunut.

Suomalaisosallistumisen näkökulmasta VII luvun mukaisten voimankäyttöoikeuksien yleistyminen 1990- ja 2000-luvuilla on kuitenkin jo sinänsä mielenkiintoista, koska niillä voidaan oikeuttaa jopa rauhanpakottamisoperaatiot. Vaikka ero perinteisen rauhanturvaamisen voimankäyttöoikeuksiin on selkeä, ainakin eduskunnassa valtuuksien kasvuun suhtaudutaan periaatteellisella tasolla ilmeisen kiihottomasti. Muun muassa ulkoasianvaliokunta kuvaa mietinnössään ISAF-operaation voimankäyttövaltuuksia ”perusvaltuutuksiksi” 2000-luvulla, ”jollaiselle operaatiot pääsääntöisesti perustuvat”. (UaVM 3/2010, 7–8.) Näin ollen sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaistrategian edellyttämä pidättäytyminen sotilaallisen voimankäytöstä muussa kuin puolustuksellisessa tarkoituksessa ei näytä strategia-asiakirjojen tasolla rajoittavan sotilaallisen voimankäyttöä operaatioissa. Toisaalta juuri ISAF:in mandaattia käsiteltäessä korostetaan edelleen voimankäytön puolustuksellisuutta. Ristiriita strategia-asiakirjojen ja yksittäistä operaatioita koskevien dokumenttien välillä vaikuttaakin ilmeiseltä. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että kansainvälisoikeudelliset voimankäyttöoikeudet ovat vain periaatteita, jotka konkretisoituvat operaatiokohtaisissa voimankäytösäännöksissä ja operatiivisissa voimankäyttötilanteissa, joita saatavissa olevat asiakirjat eivät käsittele.²¹⁴

Voimankäytön muutosta kriisinhallintaoperaatioissa on mahdollista kuitenkin tutkia myös analysoimalla tulkintoja, joita esimerkiksi Afganistanin turvallisuustilanteen kehitykselle on asiakirjoissa annettu. Esimerkkinä turvallisuustilanteen kehityksestä suomalaisten operaatioalueella toimii luonnehdinta vuonna 2006 annetussa valtioneuvoston selvityksessä liittyen suomalaisjoukkojen operaatioissa kohtaamiin turvallisuushaasteisiin. Selvityksessä luonnehditaan turvallisuustilannetta ”ajoittain vaikeaksi” ja todetaan suomalaissotilaiden joutuneen Mazar-i-Sharifin länsipuolella syyskuun 12. päivänä 2006 rikollisryhmän tulituksen kohteeksi osana monikansallista joukkoa, jossa oli esimerkiksi myös afganistanilaisia sotilaita. Selvityksessä todetaan: ”Laukaustenvaihdossa kukaan ISAFin sotilas ei haavoittunut. Kohdatun rikollisjoukon johtaja ja kaksi muuta jäsentä kuolivat. Suomalaiset eivät ampuneet välikohtauksen aikana.” (UTP 23/2006, 5.) Teksti on valtioneuvoston selvitykseksi poikkeuksellisen yksityiskohtaista, eikä vastaavia tilannekuvauksia valitettavasti löydy valtioneuvoston myöhemmistä julkisista asiakirjoista.²¹⁵ Tapahtuman kuvauksesta käy kuitenkin selkeästi ilmi, että suomalaisjoukot joutuivat

²¹⁴ Tällaiset kriisinhallintaoperaatioiden yksityiskohdat ovat viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain nojalla salassa pidettäviä. Haastattelututkimuksen rajaamisesta samaisen lain nojalla ks. liite 2.

²¹⁵ UTP 23/2006 -selvitys oli ensimmäinen eduskunnalle toimitettu määräaikaistarkastelu ISAF-operaation tilasta ja poikkesi myöhemmistä, epäsäännöllisin väliajoin lähetetyistä jatkokirjelmistään myös muulla suorasukaisella ilmaisullaan. Selvityksessä muun muassa kerrotaan syyskuun 2006 aikana toteutetun ”Operaatio Medusan” aikana surmatun ”viitisen sataa talibania ja

Pohjois-Afganistanissa jo vuonna 2006 tilanteeseen, jossa heitä kohti ammuttiin ja jossa partion muut sotilaat ampuivat myös takaisin. Mielenkiintoista tapauksesta tekee erityisesti se, että tekstissä korostetaan nimenomaan suomalaissotilaiden pidättäytymistä ampumisesta. Tämä nähdäkseni osoittaa, että suomalaisten kokonaisstrategioiden mukainen pidättäytyminen voimankäytöstä ohjasi ainakin vielä vuonna 2006 edelleen suomalaissotilaiden toimintaa ISAF-operaatiossa, vaikka tilanne sinänsä olisi varmasti täyttänyt myös itsepuolustuksellisen voimankäytön kriteerit. Vaikka suomalaissotilaiden toiminta ei vaikuttanut tilanteen lopputulokseen – suomalaissotilaat kuuluivat joka tapauksessa kansainvälisten sotilaiden joukkoon, jonka luodeista kolme afgania sai surmansa – tapausta voidaan pitää esimerkkinä suomalaisten varovaisesta suhtautumisesta voimankäyttöön, jota aiemmin käsitellyt strategiset linjaukset eivät ainakaan vielä vuoteen 2006 mennessä vaikuta asiakirjojen perusteella muuttaneen.

Kiistattomalta silti vaikuttaa, että turvallisuustilanteen heikentyessä viimeistään vuodesta 2006 eteenpäin suomalaissotilaat joutuivat työssään kohtaamaan yhä enenevissä määrin vastaavanlaisia voimankäyttötilanteita. Vuoden 2007 Afganistan-selonteossa todetaan suomalaisjoukkoihin kohdistuvan myös ”epätavanomaisten sodankäynnin keinojen”, kuten itsemurhauskujen ja tienvarsipommien, uhka. Samana vuonna Afganistanissa sai surmansa ensimmäinen suomalainen sotilas juuri tienvarsipommin räjähdyksessä. (VNS 2/2007, 5.) Asiakirjojen perusteella turvallisuustilanne vaikuttaa tasaisesti huonontuneen ainakin vuodesta 2006 vuoteen 2011 kapinallistoiminnan lisääntyessä ja muuttuessa suunnitelmallisemmaksi sekä vaikutuksiltaan laajemmaksi (UTP 23/2006 jatkokirjelmät 1., 2., 3., 4., 5. ja 6.).²¹⁶ Esimerkiksi pelkästään kesän 2009 aikana laskettiin suomalaisjoukkoihin kohdistuneen jo kahdeksan iskua (UTP 23/2006 jk. 3., 3). Vuoden 2011 helmikuussa sai tienvarsipommissa surmansa toinen suomalaissotilas, mutta saman vuoden lopulla tilannearvio vaikuttaa kääntyneen jo aavistuksen verran parempaan suuntaan (VNS 2/2011, 3). Sama suuntaus näkyy viimeisimmässäkään Afganistania koskevassa selvityksessä (UTP 23/2006 jk. 7., 3).

Viimeaikaisesta positiiviseksi kuvaillusta kehityksestä huolimatta suomalaissotilaat ovat joka tapauksessa monen vuoden ajan toimineet ympäristössä, jossa kriisinhallintajoukkoihin kohdistuvan voimankäytön uhkaa ei ole voitu sulkea pois. Asiakirjojen perusteella on mahdotonta sanoa, onko jatkuva uhka operaation kuluessa muuttanut suomalaisjoukkojen tapaa käyttää voimaa lähemmäs strategia-

---

muihin aseellisiin ryhmiin kuuluvaa henkilöä”. ISAF-joukoista sanotaan saaneen surmansa 38 sotilasta. Selvityksen jatkokirjelmässä ei vastaavia kaatuneiden lukumääriä tai muita yksityiskohtia enää ilmoiteta, vaikka lähes kaikki asiakirjat oli asetettu samantyyppisen vaiteliaisuusmääräyksen alaisiksi.

²¹⁶ Kuten analyysiluvun johdannossa kuitenkin totesin, asiakirja-aineisto operaatiovuosilta 2001–2006 on erittäin harvaa verrattuna vuoden 2007 jälkeiseen aikaan. Näin ollen myös turvallisuustilanteen (ja mahdollisten voimankäyttötilanteiden) analysoiminen on vaikeaa. Toki joukkoihin kohdistuvat iskut mainitaan yhtenä mahdollisuutena jo vuoden 2001 selonteossa (VNS 5/2001, 4), mutta vielä 2004 osan joukosta siirtyessä Pohjois-Afganistaniin varsinaisten riskien nähtiin liittyvän esimerkiksi väestöryhmien väliseen ”kahakointiin”, rikollisuuteen, liikenteeseen ja terveyteen (UTP 13/2004, 2).

asiakirjojen mahdollistamia toimintatapoja, kuten suoranaisia taistelutoimia. Palaan tähän kysymykseen vielä haastatteluanalyysissä, mutta seuraavaksi syvennyn kriisinhallinnalle asiakirjoissa annettuihin perusteluihin ja tavoitteisiin.

4.1.3. Kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet

Analysoimieni poliittisten asiakirjojen tehtävänä on toimia pohjana kriisinhallintaa koskevalle, poliittiselle päätöksenteolle ja informoida päättäjiä sekä laajempaa yleisöä kriisinhallintaosallistumisen tilasta ja mahdollisista muutoksista. Joukkojen lähettäminen, niiden koostumuksen muuttaminen ja määrän lisääminen edellyttävät näin ollen toiminnan perustelua sekä päätöksentekijöille että äänestäjäkunnalle. Tämän tutkielman tehtävänä ei ole kuitenkaan pohtia Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan intressejä tai ISAF-osallistumiselle esitettyjen hyötyjen totuudenmukaisuutta,²¹⁷ vaan analysoida esitetyt perustelut ja tavoitteet tulkintoina kriisinhallinnan käytännöstä suhteessa suomalaisiin kokonaisstrategioihin.

Kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet voidaan asiakirja-aineiston hermeneuttisen analyysin perusteella ryhmitellä neljään luokkaan: 1) kansainväliseen vastuunkanto ja viiteryhmän valtioiden toiminta, 2) yhteiskunnan ja rakenteiden kehittäminen sekä ihmisoikeudet, 3) kansainvälinen, alueellinen ja kansallinen turvallisuus ja vakaus, sekä 4) kansalliset intressit.

Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia (UTP 5/2009, 4) linjaa, että "[o]sallistuminen kriisinhallintaan on osa kansainvälistä vastuun kantamista". Sama ajatus toistuu myös turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa (esim. VNS 6/2012, 53), mutta ISAF-operaatiota koskevissa asiakirjoissa asia ilmaistaan pääsääntöisesti hieman epäsuoremmin. Vastuunkantamisen tarve esitetään asiakirjoissa muun muassa viittaamalla YK:n turvallisuusneuvoston pyyntöihin lisäjoukkojen lähettämiseksi Afganistaniin (UTP 23/2006 jk. 1., 2). Näin YK nostetaan kansainvälisen rauhanomaisen kehityksen auktoriteetiksi, jolla on merkittävä asema Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Myöhemmässä vaiheessa operaatiota samassa yhteydessä viitataan myös Natoon, jonka sanotaan ottaneen Suomeen yhteyttä ja pyytäneen lisäjoukkoja (UTP 23/2006 jk. 4., 3). Pyrittäessä alleviivaamaan vastuunkantamisen tärkeyttä osana suurta kansainvälistä koalitiota osallistujamaiden joukkoa kuvataan myös "historiallisessa mittakaavassa poikkeuksellisen laaja[ksi] maaryhmittymä[ksi]" (UTP 23/2006 jk. 6., 7).

Kyse ei ole kuitenkaan ainoastaan Suomesta osana jotakin epämääräistä globaalia toimijaa tai "kansainvälistä yhteisöä" (VNS 5/2001, 2), vaan osallistumista perustellaan myös viittaamalla yksittäisiin ISAF:in osallistujavaltioihin. Lähimpänä tällaisena viiteryhmänä näyttävät toimivan muut Pohjoismaat, minkä

---

²¹⁷ Suomen osallistumisintresseistä ISAF:iin kirjoittavat mm. Limnell ja Salenius-Pasternak (2009) ja intresseistä osallistua yleisesti kriisinhallintaan Sikanen (2012).

seurauksena lähes jokaisessa selvityksessä ja selonteossa muistetaan sekä mainita Ruotsin osallistumisvahvuus ja suunnitelmat operaation jatkoon varalle (esim. UTP 13/2004, 2) että luetella Norjan (UTP 19/2007, 9) ja Tanskan (VNS 2/2007, 3) joukkojen vahvuudet Afganistanissa. Pohjoismaiden ohella asiakirjoissa painottuvat myös esimerkiksi Yhdysvaltain ja Saksan toiminnan ja joukkojen kehitys operaatioissa. Viittaukset muiden valtioiden operaatio-osallistumiseen voidaan tulkita ISAF-operaation yleisen kehityksen seuraamisena ja Suomen operaatioalueen kulloinkin merkittävimpien valtioiden ratkaisujen esittelynä. Tästä näkökulmasta erityisesti Yhdysvaltojen, Saksan ja Ruotsin mainitseminen on luonnollista, koska Yhdysvallat on ollut koko ISAF-operaatioissa, Saksa pohjoisella alueella ja Ruotsi PRT-MeS:issä sekä sitä seuranneissa joukko-osastoissa suurin yksittäinen joukkoja lähettänyt valtio. Näin ollen Suomen ratkaisut joukkojen kehittämisessä ovat olleet epäilemättä vahvasti riippuvaisia näiden valtioiden toimista. Toisaalta muiden pohjoismaiden esiintuminen asiakirjoissa ei ole perusteltavissa vain tällä seikalla, koska Norja ja erityisesti Tanska ovat toimineet Afganistanissa myös erillisinä suomalaisesta joukosta. Näiden maiden mainitsemisella voidaankin nähdä pyrittävän osoittamaan, että operaatioon osallistuu Suomen lisäksi myös muita samantyyppisiä eurooppalaisia valtioita.²¹⁸

Kansainvälisen vastuunkannon ja eurooppalaisen viiteryhmän korostamisen voidaan nähdä osana liberalistista suomalaista kokonaisstrategiaa, joka ilmenee suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan eurooppalaisuuden ja globaaliuden korostamisena. Toisaalta mukana on edelleen myös pienvaltiorealistisina tulkittavia puolueettomuuspolitiikan kaikuja, jotka ilmenevät tarpeena korostaa toiminnan saamaa YK-valtuutusta ja YK:n turvallisuusneuvoston nimenomaisia pyyntöjä esimerkiksi joukkojen lisäämiseksi. Pohjoismaiden korostuminen asiakirjoissa voidaan tulkita toisaalta osana liberalistista ylikansallista yhteistyötä, mutta toisaalta pohjoismaiden käsittäminen omana poikkeuksellisen toimijajoukkonaan tuo mieleen myös kylmän sodan aikaisen, pienvaltiorealistisen, Pohjolan tasapainoteorian.

ISAF-operaation tavoitteiden ja perusteluiden toiseksi luokaksi voidaan nostaa Afganistanin yhteiskunnan kehittäminen ja ihmisoikeuksien edistäminen. Erityisesti asiakirjoissa esiintyvät demokraattisen kehityksen, oikeusvaltioperiaatteen ja hyvän hallinnon tavoitteet. (mt. 4–5, 16.) Nämä länsimaiset yhteiskunnalliset periaatteet esitetään asiakirjoissa niin luonnollisina ja tavoittelemisen arvoisina, että paikoin Afganistanin vuosisataiset perinteet nähdään jopa kehityksen jarruna (UTP 19/2007 jk. 1, 5).²¹⁹ Tällainen länsimaisen yhteiskuntamallin paremmuuden korostaminen on kuitenkin asiakirjoissa

---

²¹⁸ Sen sijaan kriisinhallintaosallistumisen merkitystä Suomen kahdensivulaisille suhteille muiden valtioiden kanssa ei asiakirjoissa tarkenneta. Vaikka Limnén ja Salenius-Pasternak (2009, 12) näkevät Suomen ISAF-osallistumisen taustalla suhteet Yhdysvaltoihin ja lähentymisen Natoon, hekään eivät löydä tästä virallisia viitteitä. Omassa aineistossani Suomen Yhdysvaltain suhteet mainitaan vain kerran, kun Afganistanin todetaan ykskantaan olevan ”tärkeä osa Suomen EU-politiikkaa ja transatlanttista politiikkaa” (UTP 19/2007 jk. 1, 14).

²¹⁹ Toisaalta eduskunnan ulkoasiainvaliokunta myös tunnustaa myöhemmin, että afganistanilaiset saattavat tavoitella länsimaalaisesta mallista poikkeavaakin yhteiskuntaa (UaVM 3/2010, 4).

poikkeuksellista, ja yleensä tavoitteiden luonnollisuus ilmenee ainoastaan mainittujen periaatteiden problematisoinnin poissaolona.

Afganistan-asiakirjojen linjaukset ovat sopusoinnussa kokonaisvaltaisen kriisinhallintastrategian kanssa, jonka mukaan kriisinhallinnassa tulee huomioida niin sanotut ”läpileikkaavat teemat”, kuten demokratia ja oikeusvaltioperiaate. Näiden lisäksi esille nostetaan muiden muassa ihmisoikeuksien ja tasa-arvon edistäminen. (UTP 5/2009, 14.) ISAF-operaation tavoitteissa ja perusteluissa nämä kaikki ovat vahvasti läsnä. Ihmisoikeuksien osalta tuodaan esille esimerkiksi oikeus äänestää demokraattisissa vaaleissa (UTP 23/2006 jk. 2., 3–4), oikeus koulutukseen (UTP 23/2006 jk. 6., 3) ja sananvapaus (VNS 2/2011, 2–3). Useiden asiakirjojen selkeänä painopisteenä voidaan kuitenkin pitää tasa-arvon ja naisten aseman kehittämistä afgaaniyhteiskunnassa (esim. VNS 1/2010, 4).

Yhteiskunnallisen ja hallinnollisen kehityksen lisäksi operaation edetessä asiakirjoissa painotetaan myös yhä enemmän taloudellisen kehityksen merkitystä Afganistanin tukemisessa (esim. UTP 19/2007, 3). Erityisinä taloudellisina ja yhteiskunnallisina ongelmina nostetaan esille myös hallinnon korruptoituneisuus ja laajamittainen huumetuotanto, jonka arvioidaan muodostavan jopa kolmanneksen valtion bruttokansantuotteesta (VNS 1/2010, 1). Afganistanissa talouden rakenneuudistus tarkoittaaakin korruption vähentämistä, huumetuotannolle vaihtoehtoisten elinkeinojen tukemista ja maaseudun kehittämistä. Myös infrastruktuurin kehittämisen sanotaan olevan erittäin tärkeää taloudelliselle kehitykselle. (UTP 23/2006 jk. 6., 5, 7.)

Kansainvälisen liittouman Afganistanissa ajamien demokratian, ihmisoikeuksien ja taloudellisen kehityksen tavoitteiden voidaan nähdä edustavan länsimaisia arvoja ja poliittisia ihanteita, jotka ovat yhteisiä demokraattisuutta ja hegemonianvastaisuutta korostavan liberalistisen kokonaisstrategian kanssa.²²⁰ Vastapuolena suomalaisjoukkojen taistelussa demokratian puolesta ei ole kuitenkaan tällä kertaa Venäjä Heikan analyysin tapaan, vaan väkivaltainen ja julma taliban-hallinto, korruptio sekä taloudellinen kehittymättömyys. Vaikka oopiumtuotanto nähdään asiakirjoissa ongelmallisena erityisesti talouden ja korruption näkökulmasta, huumeidenvastainen taistelu on mahdollista nähdä myös turvallisuusperusteluna ISAF-operaatiolle.

Asiakirjoissa esiintyvä kolmas merkittävä perusteluiden luokka Suomen kriisinhallintaosallistumiselle onkin kansallisen, alueellisen ja kansainvälisen turvallisuuden ja vakauden tavoittelu, johon toiminnalla

---

²²⁰ Vaikka mainitut, tavoittelemisen arvoiset asiat esitetään asiakirjoissa usein nimenomaan kansainvälisen toiminnan tavoitteina Afganistanissa, kovin ruusuista kuvaa asiantilasta ei maalata: asiakirjoista löytyy myös kriittistä arviointia muun muassa ihmisoikeuksien (VNS 2/2011, 3) ja demokratian periaatteiden toteutumattomuudesta (UTP 23/2006 jk. 6., 2–3, 5). Paikoin kriisinhallintaa perustellaan myös negatiivisten skenaarioiden kautta kuvaten esimerkiksi yhteiskunnan mahdollista tilannetta kansainvälisen tuen loppuessa Afganistanissa ja ääriliikkeiden palatessa valtaan. (VNS 2/2011, 2.)

pyritään. Esimerkiksi huumetuotannon ongelmien voidaan nähdä sijoittuvan kaikille näille tasoille alkaen paikallisten rikollisryhmien väkivaltaisista välienselvittelyistä ja päättyen kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Afganistanin tapauksessa turvallisuusnäkökohtien korostaminen on ollut läsnä operaation alusta asti ja ilmennyt paitsi vakauden merkityksen korostamisena maan kehitykselle, myös tarpeena estää terrorismin kasvu Afganistanissa (VNS 5/2001, 2–3).

Suomen turvallisuuden ja Afganistanin väliltä löytyy aineistosta kuitenkin vain yksi suora yhteys. Vuonna 2010 eduskunnalle annetussa selvityksessä näet todetaan kansainvälisen terrorismin ja Afganistanin alueen epävakauden vaikuttavan myös Suomeen ja Suomen kansalaisiin (UTP 23/2006 jk. 6., 7). Muutoin asiakirjoissa nähdään kriisinhallinnan vain yleisesti vahvistavan kansainvälistä turvallisuutta, jonka osa myös Suomi luonnollisesti on. Vaikkakin epäsuora sellainen, osallistumisella ISAF-operaatioon nähdään näin ollen yhteys myös Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Turvallisuuden edistämistä kriisinhallinnan tavoitteena voidaan kuitenkin pitää molempien suomalaisten kokonaisstrategioiden mukaisena.

Kuten yllä olevasta analyysistä voi huomata, kriisinhallinnan yhteydessä mainittujen tavoitteiden kirjo on erittäin laaja. Näin ollen voidaankin kysyä, mitkä tavoitteista ovat keskeisimpiä päätettäessä kriisinhallintaoperaation osallistumisesta. Tähän liittyen vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa linjataan kriisinhallinnan perusteluista seuraavasti: "[Kriisinhallinta-] osallistumisessa keskitytään Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden kannalta merkittäviin operaatioihin." (VNS 1/2009, 85.) Asiakirjassa ei kuitenkaan määritellä "merkittävien operaatioiden" kriteereitä, joten poliittisille päätöksentekijöille jää laaja harkintavalta päätettäessä operaatio-osallistumisesta.²²¹ Osallistumispäätöstä tehtäessä harkintaan ilmoitetaan kuitenkin vaikuttavan myös "kansalliset intressit" (UTP 5/2009, 5), jotka muodostavat kriisinhallinnan perusteluiden ja tavoitteiden neljännen luokan tässä luvussa. Asiakirja-aineiston perusteella on tosin haastavaa muodostaa myöskään käsitystä valtionhallinnon ja poliitikkojen Suomen ISAF-osallistumisen taustalle mieltämistä kansallisista hyödyistä, mutta muutamia seikkoja on kaikesta huolimatta mahdollista nostaa esille. Jo esiin tuodun kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden lisäksi aineistossa mainitaan kriisinhallintatoiminnasta koituva positiivinen kansainvälinen huomio ja mahdollisuus kansallisen puolustuksen kehittämiseen.

Kansallisen puolustuskyvyn kehittäminen nähtiin jo vuoden 1995 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa osana kriisinhallintaa, mutta tuolloin kriisinhallintajoukot olivat vielä kokonaan kansallisen puolustuksen joukkorakenteen ulkopuolella reserviläisistä koottuina tilapäisinä joukko-osastoina. Sa-

---

²²¹ Limnén ja Salenius-Pasternak (2009) vaativat artikkelissaan nimenomaan avoimempaa keskustelua Suomen syistä osallistua operaatioon.

malla kuitenkin linjattiin jo Suomen kansainvälisten valmiusjoukkojen kehittämisestä osana varusmieskoulutusta ja kriisinhallintatoiminnan vähittäisestä siirtämisestä näiden ”valmiuspataljoonien” vastuulle. (VNS 1/1995, 24–25.) Seuraavana vuonna valmiusjoukoista annetulla selonteolla (VNS 2/1996) päätös sinetöitiin, ja puolustusvoimat alkoi kouluttamaan kriisinhallintaan erikoistuneita joukkoja, jotka toimivat yhtenäisinä yksikköinä myös osana sodan ajan armeijaa. Kuten yllä näimme, nämä valmiusjoukkosotilaat ovat palvelleet myös Afganistanissa. Selonteon linjauksilla pyrittiin hyödyntämään reserviläisille kriisinhallintatehtävissä kertynyttä ”sotilaallista ammattitaitoa” sijoittamalla heidät yhtenäisiin joukko-osastoihin (VNS 2/1996, 2).

Vuonna 2001 yhteyttä kriisinhallinnan ja kotimaan puolustuksen välillä haluttiin entisestään vahvistaa siirtämällä kriisinhallinnan käytännön toimeenpano puolustusministeriöltä puolustusvoimille (VNS 2/2001, 61–62). Tämän jälkeen valmiusjoukkokoulutuksesta vastuussa olevaan Porin Prikaatiin keskittiin myös maavoimien koko kriisinhallinnan koulutus, varustaminen, huolto ja johtaminen (Puolustusvoimat 2013c). Kriisinhallinnan merkitys puolustusvoimien kehitystyön kannalta ei vaikuta vähentyneen myöskään 2000-luvulla, mikä näkyy muun muassa vuoden 2004 selonteossa. Tällöin osallistuminen kriisinhallintaoperaatioihin nähtiin edelleen ”Suomen puolustuspolitiikan ja puolustusvoimien valmiuksien kehittämisen kannalta tärkeä[ksi]” (VNS 6/2004, 100). Sama perustelu annettiin myös toiminnalle Afganistanissa, jonka kautta saatua kokemusta nähtiin voitavan hyödyntää sekä kansainvälisissä tehtävissä että kotimaan puolustusta kehittäessä (UTP 19/2007 jk. 1., 14).

Kriisinhallinnan ja kotimaan puolustuskyvyn yhteys vaikuttaa tiivistyneen 1990-luvulta lähtien, ja erityisesti osallistumisen ISAF-operaatioon on nähty vahvistavan kansallista puolustuskykyä. Toiminnallaan Suomi ”osoittaa kykenevänsä toimimaan osana [laajaa valtioiden] ryhmää”. (UTP 23/2006 jk. 6., 7.) Sama ajatus toistuu myös pohdittaessa Suomen osallistumista laajemmin Naton rauhankumppanuustoimintaan²²², jonka nähdään tarjonneen ”positiivisen mahdollisuuden vaikuttaa muiden käsityksiin Suomesta ja sen puolustusvoimista”. Erityisesti Suomen osallistumisen IFOR/SFOR-operaatioon ja harjoitustoimintaan kerrotaan ”vahvista[neen] kuvaa suomalaisista joukoista osaavina, vastuullisina ja luotettavina kumppaneina”. (VNS 1/1997, 45.) Näissä luonnehdinnoissa yhdistyvät ajatukset konkreettisesti, kriisinhallintatoiminnasta saatavasta hyödystä kansalliselle puolustukselle ja osallistumisella saavutettavasta positiivisesta kansainvälisestä huomiosta.

---

²²² engl. Partnership for Peace, PfP; Suomi osallistui Pohjois-Atlantin yhteistyö neuvoston, NACC:n (engl. North Atlantic Cooperation Council), toimintaan tarkkailijana vuodesta 1992 (neuvosto perustettiin 1991), jonka puitteissa myös PfP-toiminta käynnistettiin vuonna 1994. Vuonna 1997 Euroatlanttinen kumppanuusneuvosto, EAPC (engl. Euro-Atlantic Partnership Council) korvasi NACC:n. (Ulkoasiainministeriö 2013; Puolustusministeriö 2013.)

Huolimatta lukuisista viittauksista hyötyihin, jotka koituvat kriisinhallinnasta kotimaan puolustukselle, näitä hyötyjä ei juuri konkretisoida aineistossa. Lukuun ottamatta yksittäisiä viitteitä²²³ suomalaisjoukon koostumukseen ja taktiikkaan Afganistanissa ainoa selkeästi ilmaistu hyöty puolustusvoimien kotimaan toiminnalle on ”yhteistoimintakyvyn” kehittyminen kriisinhallintatoiminnan kautta (VNS 1/1997, 45). Yleisellä tasolla puolustuskyvyn kehittäminen kriisinhallinnan kautta voidaan kuitenkin ymmärtää sekä pienvaltiorealistisen että liberalistisen kokonaistrategian kautta. Mikäli kehitystyöllä viitataan ainoastaan itsenäisen puolustuskyvyn kehittämiseen, kyse on pienvaltiorealistisesta näkökannasta, mutta mikäli kehityksellä viitataan nimenomaan yhteistoimintakyvyn kehittämiseen muiden valtioiden kanssa, toiminnan voidaan nähdä olevan linjassa liberalistisen kokonaistrategian kanssa. Seuraavassa luvussa syvennän analyysiani suomalaisjoukkojen yhteistoimintakyvyn kehittymisestä kriisinhallinnan kautta ja otan samalla askeleen kriisinhallinnan käytännöstä laajemman suomalaisen strategisen kulttuurin tasolle.

4.1.4. Kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen

Suomi toimii ISAF-operaatiossa Naton rauhankumppanuustoiminnan puitteissa, jonka yhtenä merkittävänä tavoitteena on yhteistoimintakyvyn kehittäminen eri valtioiden asevoimien välillä. Tässä luvussa analysoin yhteistoimintakyvyn kehittämistä osana Suomen kansainvälistä sotilaallista yhteistoimintaa ja näiden suhdetta kotimaan puolustuksen kehittämiseen tarkasteluajan suomalaisissa strategia-asiakirjoissa.²²⁴

Kansainvälisen sotilaallisen yhteistoimintakyvyn kehittämisen tarve mainitaan monissa asiakirjoissa, mutta vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko on yksi harvoista, joissa itse käsitettä avataan. Selonteon mukaan yhteistoimintakyvyssä on kyse ”edellytyksi[stä] ottaa vastaan ulkopuolista sotilaallista apua, mikäli Suomi joutuisi hyökkäyksen kohteeksi” (VNS 1/1997, 79). Selonteon linjaus toteaa näin ollen yksiselitteisesti, että muun muassa kriisinhallintatoiminnan kautta saavutettavan yhteistoimintakyvyn yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa ulkopuolisen sotilaallisen avun vastaanottaminen kriisitilanteessa. Tämän tutkielman näkökulmasta kyse on selkeästä liikkeestä itsenäistä puolustuskykyä korostavasta, pienvaltiorealistisesta kokonaistrategiasta kohti liberalistista, yhteiseurooppalaiseen puolustuskykyyn luottavaa kokonaistrategiaa.

---

²²³ Eduskunnan puolustusvaliokunta näkee esimerkiksi toiminnan isoissa osastoissa Afganistanissa pienempien ryhmien si-
jaan olevan antoisampaa kotimaan puolustuksen kehittämiseksi (PuVL 1/2010, 5).

²²⁴ Suomen toinen kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön areena on 1990- ja 2000-luvuilla luonnollisesti ollut EU, jonka vaikutusta suomalaiseen turvallisuus- ja puolustuspoliittikkaan on tutkinut mm. Palosaari (2011). Tässä luvussa keskityn kuitenkin ennen kaikkea sotilaalliseen yhteistyöhön Naton rauhankumppanuustoiminnan muodossa, joka tarjoaa viitekehyksen myös Suomen osallistumiselle ISAF-operaatioon.

Kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön ja näin ollen yhteistoimintakyvyn kehittäminen ei kuitenkaan vaikuta olleen ainakaan 1990-luvulla täysin ongelmattonta, missä näkyi haastetuksi tulleen pienvaltio-realistisen kokonaisstrategian voima. Kansainvälisen yhteistyön ongelmallisuuden taustalla voidaan näet nähdä pienvaltiorealistisesta kokonaisstrategiasta johdettavissa oleva varauksellinen suhtautuminen Natoon, mikä ilmeni muun muassa huolena puolustusliiton laajenemisesta Itä-Eurooppaan. Vielä vuoden 1997 selonteossa laajenemista kommentoitiin seuraavasti: "Naton laajentuminen tai Naton ja Venäjän suhdejärjestely eivät saa luoda uusia turvallisuusongelmia tai jakolinjoja. Turvallisuusjärjestelyjen muutosten tulee tapahtua ETYJin periaatteiden pohjalta. Niillä ei tule heikentää minkään maan turvallisuutta." (VNS 1/1997, 24.) Viittaus "minkään maan" turvallisuuteen käsittää luonnollisesti myös Suomen tapaiset sotilasliittoihin kuulumattomat maat, joiden suurvaltakonfliktin ulkopuolelle jättäytymiseen tähtäävät strategiset linjaukset uhkasivat jäädä laajentuvan Naton jalkoihin.

Kriittinen suhtautuminen Naton kehittymiseen puolustusliittona ei kuitenkaan estänyt turvallisuus- ja puolustuspoliittista johtoa pyrkimästä kehittämään Suomen vuodesta 1994 jatkunutta rauhankumppanuusyhteistyötä Naton kanssa. Suomen itsenäiseen puolustusratkaisuun liittyvä varauksellisuus näkyi toki rauhankumppanuudelle annetuissa perusteluissa, jotka viittaavat yksinomaan kriisinhallintatoiminnan kehittämiseen ja kuuluvat siten myös tämän tutkimuksen mielenkiinnon kohteisiin. Vielä vuonna 1995 Suomen sanottiin olevan rauhankumppanuustoiminnassa ensisijaisesti "antavana osapuolena" ja painopisteiksi lulettiin rauhanturvatoimintaan liittyvä koulutus, pelastus- ja humanitaariset operaatiot sekä ympäristönsuojeluun liittyvät yhteistyöhankkeet. Rauhanturvaharjoituksiin osallistumista kerrottiin vasta harkittavan. Erityisesti kuitenkin painotettiin, että osallistuminen rauhankumppanuusohjelmaan ei tarkoita uusien puolustusratkaisujen hakemista, vaikka ohjelman tunnustettiin toimivan joillekin valtioille astinlautana puolustusliittoon. (VNS 1/1995, 22.)

Vuonna 1997 Suomen sanottiin tukevan rauhankumppanuustoiminnan vahvistamista edelleen ja osallistumisen osana mainittiin myös Naton suunnittelu- ja arviointiprosessi, PARP²²⁵. Prosessin avulla kerrottiin voitavan arvioida ja kehittää "teknisesti ja toiminnallisesti" joukkojen yhteistoimintakykyä kriisinhallintatehtävissä (VNS 1/1997, 31). Suomen toiminnan piiriin ilmoittamien joukkojen yhteistoimintakykyä kehitettiin erityisten kumppanuustavoitteiden²²⁶ kautta. (VNS 2/2001, 62.) Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa Nato nähtiin myös ainoana kansainvälisenä toimijana,

---

²²⁵ engl. Planning and Review Process; Suomen osalta vuonna 1995 alkanut PARP on Naton ja kumppanuusmaan välinen prosessi, jossa Suomi itse päättää "kumppanuustavoitteet", joiden sanotaan sisältävän "kattavasti puolustusvoimien kehittämisohjelmakokonaisuuden". PARP:in sanotaan olevan "Suomelle tärkein kumppanuustyökalu". Toiseksi puolustusvoimien kehittämisen kannalta merkittäväksi kokonaisuudeksi mainitaan operatiivinen voimavarakonsepti, OCC (Operational Capability Concept), jonka puitteissa Nato arvioi joukkopooliinsa ilmoitettujen suomalaisjoukkojen suoritus- ja yhteistoimintakykyä osana Naton harjoitustoimintaa. (Puolustusministeriö 2013.)

²²⁶ engl. Partnership Goal

jolla on kyky vaativien kriisinhallintaoperaatioiden toteuttamiselle (mt. 19). Vaikka asiakirjoissa korostettiin myös YK:n ja EU:n kriisinhallintatoiminnan kehittämisen tärkeyttä, Suomen kriisinhallintakykyjä tuli selonteon linjausten mukaan kehittää nimenomaan vaativissa operaatioissa, minkä johdosta Nato-operaatioihin osallistuminen nähtiin tärkeänä (VNS 2/2001, 9). Kun samalla lähes kaikki EU:n jäsenmaat olivat myös Naton jäseniä, ei vain kriisinhallinnan, vaan koko länsimaalaisen sotilaallisen yhteistyön kehitys vaikutti kuitenkin etenevän pitkälti juuri Pohjois-Atlantin liiton viitoittamalla tiellä. Näin ollen vuonna 2004 puolustusvoimien koko toiminnallista ja materiaalista yhteensopivuutta kerrottiin jo kehitettävän nimenomaan Nato-standardien mukaisesti (VNS 6/2004, 100). ”Materiaalisen yhteensopivuuden” kehittäminen viittaa puolustustarvikehankintoihin, jotka tuli siis linjauksen mukaan kohdistaa Nato-standardoituihin tuotteisiin.

Seuraava selkeä kehitysaskel Suomen rauhankumppanuudessa otettiin vuonna 2008, kun valtioneuvosto antoi selonteon Naton nopean toiminnan NRF-joukkoja²²⁷, tukevaan toimintaan²²⁸ osallistumisesta. Osallistumisella sanottiin pyrittävän kehittämään Suomen omaa nopean toiminnan kykyä ja yhteensopivuutta sekä laadullisten vaatimusten saavuttamista kriisinhallintatehtäviin osallistumiseksi (VNS 1/2008, 3). NRF-toiminnan merkitystä kotimaan puolustuksen kehittämiseksi ei selonteossa sen sijaan mainittu. NRF-toiminnan perusteluissa korostettiin myös osallistujavaltion omaa päätöksentekovaltaa: Rotaatioihin tarjottujen joukkojen koostumuksen kerrottiin riippuvan kumppanimaan omasta halusta, ja valmiusvuoroon ilmoitettujen joukkojen osallistumisesta mahdolliseen operaatioon päätettäisiin kussakin osallistujavaltiossa erikseen. Kuhunkin rotaatioon ilmoitetut joukot kävisivät läpi harjoitus- ja suorituskykyvaatimusten saavuttamista mittaavan sertifiointivaiheen²²⁹, jonka jälkeen joukko olisi asetettavissa valmiuteen. Asiakirjassa painotetaan myös jälleen kerran, että NRF-toimintaan osallistuminen ”ei muut[taisi ...] Suomen suhdetta Natoon”. (mt. 2–3.)

Vasta vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa aiempi varauksellinen suhtautuminen kansainväliseen sotilaalliseen yhteistyöhön ja Natoon vaikutti painuvan lopullisesti taka-alalle valtioneuvoston linjatessa Naton laajentumisella olleen ”keskeinen merkitys vakauden lisäämisessä ja jakolinjojen poistamisessa kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa” (VNS 1/2009, 42). Samalla kielenkäyttö sotilaallisen yhteistyön ja yhteistoimintakyvyn jo vuonna 1997 ilmaistusta tavoitteesta, sotilaalli-

---

²²⁷ engl. Nato Response Force

²²⁸ ”Tukevan” tai myöhemmin käytetty ”täydentävän toiminnan”-termi tarkoitti muun muassa vuonna 2012 suomalaisjoukkojen ilmoittamista NRF-lisäjoukkopooliin (engl. Response Force Pool, RFP), jonka tarkoituksena on tukea pienempää korkean valmiuden NRF-joukkoa (UTP 5/2012 jk. 1., 3; VNS 1/2008, 1).

²²⁹ Sertifiointivaihe tarkoittaa ns. OCC-prosessia (Operational Capability Concept), eli operatiivista voimavarakonseptia, jossa Nato arvioi suomalaisjoukkojen suoritus- ja yhteistoimintakykyä osana harjoitustoimintaa. NRF-osallistumisen aloittamisen jälkeen suomalaisosastot ovat saaneet OCC-prosessissa hyviä arvioita, ja esimerkiksi maavoimien erikoisoperaatio-osasto ylsi vuonna 2011 arviointiohjelmassa erikoisjoukkotoiminnan korkeimmalle tasolle. (Puolustusministeriö 2013.)

sesta avunannosta, selkiytyi turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa, eikä puhe yhteistoimintakyvystä ollut enää irrallista kansallisen puolustuksen kehittämisestä. Lissabonin sopimuksen jälkimmäisissä todettiin myös muiden EU-maiden tukemisesta: ”Suomi antaa muille [unionin] jäsenmaille apua avunantovelvoitteen mukaisesti ja odottaa muiden jäsenmaiden toimivan samoin.” (mt. 60.) Avunannon edellytyksenä nähtiin nimenomaan joukkojen kansainvälinen yhteistoimintakyky, jonka perustana tunnustettiin Nato-standardit (mt. 43). Selonteossa kerrottiin Suomen tukevan myös EU:n ja Naton välisen yhteistyön tiivistämistä (mt. 60).

Eduskunnan hyväksyttyä osallistumisen NRF-toimintaan Suomi on vuodesta 2012 lähtien ilmoittanut joukko-osastojaan Nato-kriisinhallinnan nopean toiminnan joukkopooliin. Vuonna 2013 valtioneuvoston selvityksessä toiminnan nähtiin myös muodostuneen ”yhä keskeisemmäksi eurooppalaisten asevoimien suorituskykyä kehittäväksi työkaluksi” (UTP 5/2012 jk. 1., 3). Samana vuonna valtioneuvosto niin ikään näki PARP-prosessin ”tärkei[mmäksi] instrument[iksi] Suomen puolustusvoimien suorituskykyjen ja yhteensopivuuden kehittämisessä” (mt. 2). Näin ollen vaikka NRF-toiminnan ja PARP-prosessin kerrottiin alun perin tähtäävään nimenomaan kriisinhallintakykyjen kehittämiseen, nämä rauhankumppanuuden muodot ovat yhä keskeisempiä myös puolustusvoimien kotimaan toiminnan kehittämisessä.

Viimeisimmän, vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteon voidaan katsoa tiivistävän Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen linjan kehityksen lopputulos 2000-luvun kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön osalta: ”Suomi varmistaa turvallisuutensa ja hyvinvointinsa parhaiten osallistumalla aktiivisesti globaalien, eurooppalaisten ja lähialueidensa turvallisuusrakenteiden vahvistamiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.” (VNS 6/2012, 11.) Selonteossa nostettiin esille erityisesti yhteistyö EU:n, Naton, Yhdysvaltojen ja muiden Pohjoismaiden kanssa (mt. 58–62). Kriisinhallintatoiminnan keskeisyys yhteistyön kivijalkana todettiin sanomalla, että viime vuosina yhteistoimintakykyä on ”kyetty ylläpitämään ja kehittämään etenkin ISAF-operaatioissa Afganistanissa” (mt. 45). Osallistumisen NRF-toimintaan ja EU:n taisteluosastoihin kerrottiin puolestaan sekä kehittävän valmiuksia osallistua kriisinhallintaan että parantavan kansallista puolustuskykyä ja ulkopuolisen avun vastaanottovalmiutta (mt. 84–84).

Tässä luvussa käsiteltyjen valtioneuvoston selontekotekstien perusteella näyttää ilmeiseltä, että Naton ja Suomen välinen rauhankumppanuusyhteistyö on kehittynyt yksinomaan kriisinhallintaan liittyvästä harjoitus- ja operaatiotoiminnasta kohti yhä kokonaisvaltaisempaa sotilastoiminnan kehitystyötä. Olennaisina askelina tässä kehityksessä ovat olleet paitsi osallistuminen ISAF:in tyyppisiin kriisinhallintaoperaatioihin, myös PARP- ja NRF-toiminta. Puolustushallinnon yhä pitemmälle menevä yhteistyö EU:n ja Naton kanssa kertoo liberalistisen kokonaisstrategian vahvistumisesta suomalaisessa strategi-

sessä kulttuurissa. Pienvaltiorealistisen kokonaistrategian pitkät perinteet aiheuttavat suomalaisen strategiseen kulttuurin kuitenkin jännitteen, joka vaikuttanee strategisen kulttuurin kehitykseen vielä pitkään. Palaan ajatukseen suomalaisen strategisen kulttuurin kehityksestä vielä tutkielman johtopäätöksissä vastatessani neljanteen tutkimuskysymykseeni, mutta seuraavaksi siirryn analyysini toiseen, haastatteluita koskevaan osioon.

4.2. Afganistanin kriisinhallinta asiantuntijahaastatteluissa

Kuten yllä olevasta asiakirja-analyysistä käy ilmi, suomalainen kriisinhallinta ja suomalaisjoukkojen toiminta Afganistanissa ovat jatkaneet kehitystään koko operaation 11-vuotisen historian ajan. Saman ajanjakson kattaminen kuudella asiantuntijahaastattelulla on haastava tehtävä. Toisaalta tässä luvussa pyrinkin yleistämisen sijaan keskittymään haastattelemieni komentajien antamiin merkityksiin operaatiolle ja heidän roolilleen siinä. Hermeneuttisen metodin avulla muotoilen haastatteluiden kokonaismerkityksen, jota täydennän esimerkeillä ja sitaateilla yksittäisten haastateltavien mielipiteistä ja kokemuksista.

Puolustusvoimilta saamani tutkimuslupa ja haastattelututkimuksen eettiset ohjeet edellyttävät haastateltavien pysymistä analyysissäni anonymieinä. Kunnioitan tätä vaatimusta ja salaan analyysissäni myös muut haastateltujen tunnistamisen mahdollistavat tiedot, kuten aiemmat palveluspaikat ja tehtävät. Tästä huolimatta pyrin mahdollisuuksien mukaan tuomaan analyysiini myös ajallisen ulottuvuuden analysoimalla suomalaistoiminnan kehittymistä operaation aikana. Tätä edesauttaa haastatteluiden nimeäminen kronologisesti numeroilla 1–6, joista haastateltava 1 palveli Afganistanissa ensimmäisenä ja haastateltava 6 viimeisenä.²³⁰ Koska viittaukset tarkkoihin vuosilukuihin vesittäisivät haastateltavien anonymiteetin, nojaan analyysissäni jo luvussa 4.1.1. esittelemääni karkeaan jaotteluun suomalaisen operaatio-osallistumisen kehityksen vaiheista. Tästä eteenpäin viittaankin operaation ensimmäisiin vuosiin 2002–2005 ”alkuvaiheena”, vuosiin 2006–2008 ”keskivaiheena”, vuosiin 2009–2011 ”kasvuvaiheena” ja vuosiin 2012–13 ”loppuvaiheena”. Haastateltavani jakaantuvat mainittuihin ajanjaksoihin niin, että haastateltavat 1 ja 2 palvelivat Afganistanissa operaation alkuvaiheessa, haastateltava 3 sekä alku- että keskivaiheessa, haastateltava 4 keskivaiheessa, haastateltava 5 kasvuvaiheessa ja haastateltava 6 loppuvaiheessa. Vaikka aineisto näin ollen painottuu hieman operaation alkuvaiheeseen, toisaalta haastateltavien Afganistan-kokemus jakaantuu sikäli tasaisesti koko operaatioajalle, että heidän palvelusjaksojensa väliset tauot ovat olleet korkeintaan kaksi vuotta.

---

²³⁰ Tilan säästämiseksi lyhennän haastattelut tekstin sisäisissä viitteissä muotoon H1, H2, H3 jne..

Käyttäen luvussa 2.5. määrittelemiäni analyysin välineitä tutkielman toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamisessa sekä seuraten yllä olevan asiakirja-analyysin rakennetta olen jakanut tämän luvun seuraaviksi kokonaisuuksiksi: 1) tehtävien ja joukkojen muutos Afganistanissa, 2) voimankäyttövaltuudet ja suomalaisen kriisinhallinnan erityislaatuisuus, 3) kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet sekä 4) kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen.

4.2.1. Tehtävien ja joukkojen muutos Afganistanissa

Operaation kuluessa suomalaisjoukon kokoonpano on seurannut paitsi turvallisuustilanteen, myös tehtävien kehittymistä. Kuten todettua, operaatio alkoi Kabulin CIMIC-osastolla. Osaston tehtäviin kuului alkuvaiheen komentajan mukaan muun muassa tiedonkeruuta ja rakennusprojektien koordinointia, minkä komentaja sanoo lisänneen myös joukon omaa turvallisuutta²³¹: ”Meillä oli hyvä maine siellä, että kun me tehtiin erilaisia CIMIC-projekteja, jotka heijastuivat suoraan siihen paikalliseen väestöön.” (H1) Rakennusprojekteina mainitaan muun muassa koulut ja sairaalat (H2). Alkuvaiheessa joukon toiminta oli turvallisuusriskien välttämiseksi myös rajoitettu päiväsaikaan. Vaikka kaupunkiolosuhteet ja ihmispaljous asettivat joukolle omat haasteensa, alkuvaiheen komentajat näkivät suurimpina suomalaisjoukkoihin kohdistuvina turvallisuusuhkina liikenneonnettomuudet ja mahdolliset laittomat tiesulut (H1, H2).

Operaation keskivaiheessa CIMIC-toiminta vaihtui MOT-toiminnaksi aluksi osana brittiläisnorjalaista PRT:tä Maimanassa ja sen jälkeen osana ruotsalaissuomalaista PRT:tä Mazar-i-Sharifissa. Keskivaiheen komentajat näkivät myös pohjoisessa tapahtuneen PRT-toiminnan vielä hyvin pitkälti CIMIC:in tyyppiseksi tehtävien koostuessa yhteydenotoista paikallisiin, ongelmien kartoittamisesta, tilannekuvan ylläpitämisestä, rakennusprojektien koordinoinnista ja tiedustelusta (H3, H4). Tässä vaiheessa toteutettujen rakennusprojektien painopiste oli kuitenkin siirtynyt jo viranomaisten tukemiseen rakentamalla ja kunnostamalla esimerkiksi poliisilaitoksia ja vankiloita (H3). Siirtyminen Pohjois-Afganistaniin, Maimanaan ja lopulta Mazar-i-Sharifiin muutti luonnollisesti myös operaatioympäristöä radikaalisti: Kabulin kadut vaihtuivat pohjoisen karuun luontoon, jossa etäisyydet operatiivisten joukkojen välillä kasvoivat paikoin suuriksikin. Vaikka joukkojen tehtävät vaihtuivat CIMIC:istä PRT:hen, operatiivisten yksiköiden koko ei kasvanut, vaan partio liikkui pohjoisessakin usein vain kahdella maastohenkilöautolla.

Operaation keskivaiheessa joukkojen tehtävät alkoivat myös siirtyä paikallisviranomaisten tukemiseen mentorien saapuessa alueelle (H4). Samalla alettiin toimia yöaikaan ja toteuttaa yhteisiä sotilasoperaatioita afgaaniviranomaisten kanssa, joita yksi komentaja kuvailee seuraavasti:

---

²³¹ Haastateltava puhui ”force protectionista” (H1).

”Ja tuota, sitten kun me operoitiin siellä, eli kun... oli kuva jostain rikollisesta tai jostain, että jotain tapahtuu siellä, niin silloin, kun meillä ei ollut siis tällaista jääkärikomppaniaa tai edes joukkuekokoonpanoa, niin me kerättiin ne MOT:it ja yhdessä sitten afgaaniturvallisuusviranomaisten kanssa tarvittaessa niin... tarkastettiin kyliä, taloja tai jotain muuta. Silloinkin periaatteena yritettiin jo sitä, että me oltiin niin kuin--- tuettiin siinä operaatioiden suunnittelussa sekä poliisia että sotilaita, ja että he menivät niin kuin sisäkehälle, ja me sitten siellä ulkokehällä niin kuin eristettiin alue, jos sanottiin niin. Mutta se ei aivan toiminut aina niin, ja välillä sitten... oli tarkoituksenmukaisempaa, että operoitiin ilman afgaaniviranomaisia, hyvin harvoin, mutta joskus oli tarkoituksenmukaista myöskin niin.” (H4)

Haastatteluiden perusteella vaikuttaakin siltä, että siirtymä CIMIC-toiminnasta PRT-toiminnan kautta partnerointiin ja mentorointiin tapahtui operaation keski- ja kasvuvaiheen aikana vaihteittain. Kuten yllä näimme, partnerointia toteutettiin jo keskivaiheen MOT-ryhmien avulla yhdistämällä ryhmiä isommiksi operoiviksi joukoiksi. Näin ollen eduskunnassa vuonna 2007 esitetty huoli OMLT-mentoroinnin mukana mahdollisesti tulevasta osallistumisesta afgaaniviranomaisten operatiiviseen toimintaan antaa vaikutelman eri käsityksistä Suomessa ja Afganistanissa liittyen joukkojen toimintaan. Haastatteluiden perusteella partneroinnin rooli kasvoi entisestään operaation kasvuvaiheessa, kun MOT-ryhmien rinnalle alueelle tuotiin jääkärijoukkue. Tällöin MOT-ryhmien vastuulla oli tilannetietouden hankkiminen ja paikallisviranomaisten tukeminen, kun taas jääkärijoukkue huolehti pääosin partneroinnista. Lopulta myös jäljellä olleista MOT-ryhmistä luovuttiin ja yhdistelmäjoukko korvattiin kokonaisella jääkärikompanialla. (H5)

Operaation loppuvaiheessa vuodesta 2012 alkaen joukkoja on kuitenkin järjestelmällisesti vähennetty, mikä yhdistettynä operaation yleiseen kehitykseen on johtanut suomalaisen jääkärikomppanian korvaamiseen ensin jääkärijoukkueella osana Task Force Northern Lightsia (TFNL) ja edelleen koulutus- ja mentorointijoukolla osana pohjoismaalaisbaltialaista Transition Support Unitia (NBTSU). (H6) Vaikka operaation loppuvaiheessa suomalaisjoukon toiminta on keskittynyt partnerointiin, koulutukseen ja mentorointiin, kokonaan jälleenrakennuselementti ei kuitenkaan toiminnasta ole kadonnut, vaan joukolla on ollut myös tällöin käytössä hieman ”CIMIC-rahaa” esimerkiksi siltojen ja kaivojen korjaamiseen (H6).

Hyvänä esimerkkinä suomalaisjoukon tehtävien, joukkojen ja toimintaympäristön muutoksesta toimivat myös suomalaisjoukon operaatioalueella käyttämä kalusto ja varustus, kuten ajoneuvot ja aseistus. Kabulissa alkuvaiheen CIMIC-ryhmät liikkuvat pääosin tavallisilla maastohenkilöautoilla ja aseistuksena toimineet pienaseet pidettiin mieluummin takin alla piilossa kuin näkyvillä (H1, H2). Operaation keskivaiheessa joukon siirryttyä Pohjois-Afganistaniin MOT-ryhmät alkoivat vähitellen käyttää myös kevyesti panssaroituja maastohenkilöautoja (H3). Operaation kasvuvaiheessa panssaroiduissa autoissakin tosin ilmeni jo ongelma:

”[N]ehän oli tietysti siinä mielessä vähän hankalia, että kun sieltä ei pystynyt ampumaan ulos. Siellä ei ollut kattoaseistusta eikä mitään muuta, ja ne oli enemmän niin kuin tarkoitettu tällaiseen MOT-tiimin työskentelyyn, joka ei ollut suoraan sitten partnerointia tai toimimista samaan aikaan niin kuin armeijajoukkojen kanssa, mutta sitten tietysti, jos sua ammutaan, niin se olisi hyvä, että siihen pystyy sitten vastaamaan mahdollisimman hyvin, ilman että tarvii aina autosta nousta pihalle.” (H5)

Autokalusto teki näin ollen vielä operaation kasvuvaiheessakin käytössä olleet MOT-ryhmät taktisesti haavoittuvaisiksi, mikä yhdistettynä vuosien 2009–2011 yhä heikkenevään turvallisuustilanteeseen näyttää johtaneen sekä autojen, että joukkokokoonpanon muutokseen. Lopulta jääkärijoukkueesta ja MOT-ryhmistä koostunut suomalaisjoukko korvattiin jääkärikomppaniolla, joka sai käyttöönsä raskaammin panssaroituja RG-32-maastohenkilöautoja ja ”Pasi”-kuljetuspanssariajoneuvoja. Aseistus kehittyi ajoneuvojen mukana, ja esimerkiksi kuljetuspanssariajoneuvot olivat operaation kasvuvaiheessa jo varustettu konekivääreillä. Joukkojen toiminnalla aiempaa suuremmissa ja paremmin varustelluissa jääkärikokoonpanoissa haastateltava totesi olleen merkittävä joukkojen turvallisuutta lisännyt arvo. (H5)

Suomalaisjoukon tehtäviä ja varustuksen kehitystä koskevien haastattelukommenttien perusteella voidaan sanoa, että siitä lähtien, kun viimeiset MOT-ryhmät jättivät Afganistanin taakseen, yksi suomalaisen ISAF-osallistumisen kehityskulku oli tullut päätökseensä. CIMIC-ryhmät ja niitä seuranneet MOT-ryhmät voidaan näet nähdä vielä osana pienvaltiorealistista kokonaisstrategiaa, jossa pyritään mahdollisuuksien mukaan pysyttäytymään erossa konfliktista ja aseellisesta toiminnasta. Sen sijaan Afganistanin turvallisuusviranomaisten kanssa yhteisoperaatioita toteuttaneiden suomalaisten jääkäriosastojen voidaan katsoa jo samaistuneen konfliktin osapuolena selkeästi afgaanihallintoon, joka puolestaan taisteli paitsi rikollisjoukkoja, myös kapinallisryhmiä vastaan. Puolen valitseminen konfliktissa on linjassa nimenomaan liberalistisen kokonaisstrategian kanssa. Toisaalta jakolinja eri joukkotyyppien ja tehtävien välillä ei ollut haastattelujen mukaan kuitenkaan selkeä, koska jo MOT-ryhmiä koottiin aikanaan isommiksi osastoiksi, joilla toteutettiin yhteisoperaatioita afgaaniviranomaisten kanssa. Oman haasteensa toiminnalle asetti toki myös joukon vaiheittainen muutto Kabulista Pohjois-Afganistaniin, ensin Maimanaan ja lopulta Mazar-i-Sharifiin, mikä tarkoitti myös operaatioympäristön vaihdosta. Seuraavaksi analyysissä siirrytään pohtimaan tehtävien ja joukkojen kehityksen sijaan voimankäyttöä kriisinhallinnan käytännössä sekä suomalaisen kriisinhallinnan erityislaatuisuutta.

4.2.2. Voimankäyttövaltuudet ja suomalaisen kriisinhallinnan erityislaatuisuus

Varusteiden ja joukkojen käyttöä rajoittavat toiminnalle asetetut kansainvälisoikeudelliset voimankäyttöoikeudet ja operaatiokohtaiset voimankäytösäännökset, joita olen tässä tutkimuksessa kutsunut yh-

teinimellä ”voimankäyttövaltuudet”.²³² Vaikka strategia-asiakirjojen perusteella suomalaisen kriisinhallinnan periaatteelliset voimankäyttövaltuudet ovat kasvaneet 1990- ja 2000-luvulla, Afganistaniin liittyen asiakirja-analyysissä ei voitu vetää yksiselitteisiä johtopäätöksiä voimankäyttövaltuuksien muutoksesta. Sen sijaan haastatteluaineistossa kansallisilla varaumilla operaatiokohtaisiin voimankäyttö-säännöksiin nähtiin kyllä olleen jossain määrin vaikutusta toimintaan. Varaumien merkitys vaikuttaa olleen suurin operaation alkuvaiheessa Kabulissa, mutta joukkojen siirryttyä pohjoiseen kansallisten varaumien ei enää nähty vaikuttaneen toimintaa.

”[A]lkuvaiheessa niin suomalaisilla oli selkeästi voimankäyttö-säännökset sen tyyppisiä, että me ei saatu lähteä mihinkään tällaiseen operaatioon, vaikka olisi ollut kykyä ja jopa haluakin, mutta ei voitu lähteä näistä syistä. Sitten tuolla pohjoisessa se oli jo astetta korkeammalla, että me voitiin osallistua niihin operaatioihin, jos oli--- Ja ne aika iso osa muistaakseni oli niin, että ne oli jo ISAF:in luomia, varmaan tietysti Nato-lähtöisiä, voisinkin kuvitella, joita oli sitten hyväksytetty Suomessa, että näin voidaan toimia.” (H3)

Yksi alkuvaiheen komentaja (H2) jopa harmitteli, että haluja osallistua hieman haastavampiinkin operaatioihin oli jo Kabulissa, mutta voimankäyttö-säännökset estivät osallistumisen. Verrattuna kommentteihin operaation alkuvaiheesta keski-, kasvu- ja loppuvaiheen komentajat eivät nähneet suomalaisten tekemien voimankäyttö-säännösten varaumien rajoittaneen enää joukon toimintaa. Kansalliset varaumat tulivat kyllä haastatteluissa esille myös käsiteltäessä suomalaisjoukon toimintaa Pohjois-Afganistanissa, mutta niiden ei kuitenkaan nähty vaikuttaneen suomalaisten toimintaan vaan liittyneen lähinnä muiden valtioiden omalla toiminnallaan asettamiin rajoituksiin, kuten joukkojen toimintalueen rajoittamiseen tiettyyn maakuntaan tai helikoptereille asetettuihin lentorajoituksiin (H4). Keski-vaiheen komentaja kommentoi varaumia näin:

”Että ne muutama ”kavietti” [caveat], jotka meillä ehkä vieläkin on, mä en ole ihan varma poistettiin ne Afganistanissa, ne liittyi enemmän tällaiseen--- Se ei vaikuttanut taktiseen ja operatiiviseen toimintaan, vaan ne liittyi enemmän niihin, että jostain rikoksesta epäiltyä, pakenevaa henkilöä, että voiko käyttää tappavaa voimaa vai ei voi.” (H4)

Haastatteluiden perusteella komentajien kokema voimankäyttö-säännösten ja niihin tehtyjen kansallisten varaumien vaikutus suomalaisjoukkojen toimintaan pieneni operaation aikana, minkä turvallisuustilanteen vaikeutuessa ja joukkojen tehtävien muuttuessa yhä haasteellisimmiksi voidaan kokonaisuudessaan tulkita tarkoittavan myös joukkojen voimankäyttövaltuuksien lisääntymistä operaation kuluessa. Kuten asiakirja-analyysissä kuitenkin kävi ilmi, YK:n turvallisuusneuvoston myöntämien voimankäyttöoikeuksien tasolla SKJA:n voimankäytön oikeudellinen perusta ei eronnut esimerkiksi Kosovon operaation vastaavasta. Näin ollen merkittävimminä eroina aiempien kriisinhallinta- ja rauhanturvaope-

---

²³² Termien erottelusta ks. luku 4.1.2..

raatioiden ja ISAF:in välillä voidaankin mainita sekä suomalaisjoukkoihin kohdistuneiden uhkien muutos että joukkojen aiemmasta muuttunut suhtautumistapa heitä vastaan tehtyihin hyökkäyksiin. Esimerkiksi kasvuvaiheen komentaja kommentoi voimankäyttöä Afganistanissa näin:

”Mutta jos katsotaan nyt nykypäivän operaatioita. Tai KFOR:in alku, IFOR:in alku, tällaisia, niin ihan samanlaistahan se oli sielläkin, mutta just tämä, että tosiaan sua ammutaan päivittäin ja sä ammut takaisin, niin semmoisia operaatioitahan ei Suomessa ollut. Että nämä ROE:t Afganistanissa, niin ne on on--- mahdollistaa huomasti enemmän kuin Libanonissa esimerkiksi. Ja ne on siinä mielessä kunnossa, että sä voit puolustautua siinä vaiheessa, jos jotain käy.” (H5)

Toinen eroa kuvannut haastateltava vertasi aiempien vuosikymmenten toimintaa Libanonissa ISAF:iin: Kummassakin paikassa joukkoihin kohdistui suoraa ja epäsuoraa tulta, mutta siinä missä Libanonissa rauhanturvaajat pyrkivät vain suojautumaan tulelta, Afganistanissa tuleen myös vastattiin (H4). Toisaalta Afganistanissa joukkoihin vaikuttaa kohdistuneen myös uudentyyppisiä arvaamattomampia turvallisuusuhkia, kuten itsemurhapommittajia, ja Libanonistakin tutut tienvarsipommit kehittyivät teknisesti mahdollistaen kaukolaukaisun (H1, H3).

Aseiden käytön tarvetta painottaneet komentajat (H4, H5) palvelivat ISAF:issa operaation keski- ja kasvuvaiheissa, kun taas alkuvaiheen haastateltava kertoi, ettei hänen komentamansa joukko käyttänyt aseitaan kertaakaan (H2). Haastatteluiden perusteella muutos suomalaisjoukkojen voimankäytössä voidaan näin ollen ajoittaa operaation keskivaiheeseen, vuosille 2006–2008. Välttämättä salassa pidettävien taktisten ja taisteluteknisten seikkojen käsittelyä en esittänyt yksityiskohtaisia kysymyksiä voimankäytöstä. Tulenkäytön tullessa kuitenkin epäsuorasti puheeksi, kaikkien keskivaiheessa ja sitä myöhemmin palvelleiden haastateltavien näkemykset voimankäytön luonteesta olivat yhteneviä: suomalaisjoukko käytti aseita vain puolustaakseen itseään. Näkemystä tukee myös aiemmin mainittu kommentti suomalaisjoukkojen jäämisestä yhteisoperaatioissa afgaaniviranomaisten kanssa ”ulkokehille” (H4).

Toisaalta suomalaisjoukkojen lisääntynyt aktiivisuus yhteisoperaatioissa afgaaniviranomaisten kanssa asetti voimankäyttövaltuuksien tarkastelun uuteen kontekstiin ja nähdäkseni rajanveto itsepuolustukseen tarkoitetun voimankäytön ja hyökkäyksellisen voimankäytön välillä tuli yhä vaikeammaksi. Jos suomalaisjoukko näet esimerkiksi etsiessään afgaanirikollisjoukkiota yhdessä paikallisviranomaisten kanssa joutui tulituksen kohteeksi, kumpi oli hyökkääjä ja kumpi puolustaja? Haastatteluaineiston perusteella kyse on kuitenkin vain hypoteettisesta pohdinnasta, koska Afganistanissa palvelleiden suomalaissotilaiden voimankäyttö kuvataan poikkeuksetta puolustuksellisenä. Näin ollen haastateltujen näkemykset vastaavat sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian mukaista, pidättäytyvää suhtautumista voimankäyttöön. Kokonaisstrategioiden jatkuvaa merkitystä kriisinhallinnan käy-

tännössä alleviivaa myös komentajien esittämä näkemys voimankäytön puolustuksellisuudesta nimenomaan suomalaisille sotilaille tyypillisenä piirteenä verrattuna joidenkin muiden valtioiden toimintaan. Seuraavassa analysoinkin näitä suomalaisen kriisinhallinnan käytännön ominaispiirteitä ja niiden suhdetta kokonaistrategioihin.

Puhuttaessa suomalaisesta tavasta tehdä kriisinhallintaa ja sen mahdollisista eroista muiden valtioiden toimintaan vaikuttaa siltä, että alkuvaiheen komentajat näkivät suomalaiset CIMIC-sotilaat omana erityisryhmänä, jotka kantoivat vihreää maastopukua erotuksena Yhdysvaltain johtamista hiekanvärisistä taistelujoukoista, jotka olivat ”käymässä ihan oikeasti sotaa”. (H1) Toinen alkuvaiheen komentaja kommentoi suomalaisten ISAF-sotilaiden ja sotaakäyvien OEF-joukkojen eroa näin: ”Että tuota se oli semmoinen oma legendansa siellä, että siellä kyläpäälliköt sanoivat, että juu, siellä on kiertänyt juttua, että alkää ampuko niitä vihreitä miehiä. Ne on ihan kivoja ukkoja.” (H2) Suomalaisjoukon mieltämistä erillisenä sotaa käyvistä joukoista on tuttua asiakirja-analyysistä, ja sitä voidaan pitää nimenomaan pienvaltiorealistisen kokonaistrategian mukaisena, mutta suhtautuminen muihin joukkoihin lievenee operaation edetessä. ISAF- ja OEF-operaatioiden yhdistyttyä organisatorisesti ISAF:in alle näet erottelu eri joukkojen välillä katoaa myös komentajien näkemyksissä. Operaation keski- ja loppuvaiheessa palvelleet komentajat eivät enää uskoneet paikallisväestön esimerkiksi erottaneen eri kansallisuuksia ulkomaalaisten sotilasjoukkojen suuresta massasta. Ajatusmalli suomalaisjoukkojen erityisyydestä ei kuitenkaan täysin kadonnut myöhempienkään komentajien puheesta, koska kaikki muistivat korostaa esimerkiksi suomalaisten rauhallista suhtautumista paikallisiin ihmisiin, jonka esiintyy myös operaation alkuvaiheen CIMIC-kommenteissa.

Suomalaissotilaita kaikki komentajat kuvailevat luotettaviksi, korkeasti koulutetuiksi, tasapuolisiksi, maltillisiksi ja hyviksi kommunikoimaan paikallisten kanssa.²³³ Kuten kasvuvaiheen komentaja asian näki:

”No, kyllä [vahvuutena on] se aina mainostettu maltillisuus ja tämä että ei niin kuin sulkeuduta pois siitä paikallisesta yhteiskunnasta ja istuta jossain tankeissa, että mennään. Toki sitäkin joutuu niin kuin turvallisuustilanteen takia tekemään enemmän Afganistanissa kuin muualla. Mutta kyllä suomalainen lähinnä on semmoinen joka ottaa kontaktia ja pysyy neutraalina ja eikä provosoi niin kuin tilanteita.” (H5)

Vaikka komentaja vaikuttaa puhuvan hyvin arkipäiväisestä kanssakäymisestä paikallisväestön kanssa, pyrkimyksen neutraaliuden korostamiseen voi tulkita perinteisen, pienvaltiorealistisen kokonaistrategian mukaisen rauhanturvaamisen jatkumona. Toisaalta ihmisten tasapuolinen kohtelu ei ole varmasti

---

²³³ Kykyä kommunikoida paikallisväestön kanssa on Vesan (2007, 525) mukaan pidetty suomalaisten vahvuutena jo ensimmäisistä rauhanturvaoperaatioista lähtien.

ristiriidassa myöskään liberalistisen ajattelun kanssa. Suomalaisotilaiden hyvän kriisinhallintasuoriutumisen taustalla komentajat itse näkevät suomalaisen yhteiskunnan hyvät puolet: vahvan kansalaisyhteiskunnan ja reserviläisotilaiden siviiliammattitaidon. Kuten operaation loppuvaiheen komentaja kommentoi suomalaisotilaiden hyviä puolia: ”Nimenomaan tämän laajan ammattiosaamisen pohjalta, ja kohtuu korkean koulutustason pohjalta. Että kyllä se näkyy siellä kaikessa toiminnassa. Sitä pystyy niin kuin laajemmin ottamaan eri asioita huomioon.” (H6) Haastatellut eivät kuitenkaan liittäneet näitä positiivisia ominaisuuksia vain suomalaisotilaisiin, vaan toimintatavat nähtiin yhteisiksi kaikille pohjoismaille, erityisesti Suomelle ja Ruotsille, mutta myös Saksalle. Eurooppalaisten yhteiskuntien samalaisuutta ja kehittyneisyyttä korostavat argumentit voi ymmärtää näin ollen osana liberalistista, demokraattisen valtiojärjestyksen ensisijaisuutta korostavaa kokonaisstrategiaa.

Vaikka Heikka käyttää liberalistista kokonaisstrategiaa tukevana argumenttina suomalaisten kylmän sodan aikaista tiedusteluyhteistyötä amerikkalaisten kanssa ja näkee liberalistisen ajattelun vallitsevan Atlantin molemmin puolin, haastatellut suomalaiskomentajat kuitenkin esittävät usein nimenomaan amerikkalaisotilaiden toiminnan vastakohtana suomalaiselle ja pohjoismaiselle kriisinhallinnalle. Eräs komentaja kommentoi eroja suomalaisten ja amerikkalaisten välillä sekä Afganistanissa että Balkanilla: ”[Amerikkalaiset tulivat] kypärät ja suojalasit päässä ja hyvä ettei pistoolilla uhaten. Vaan pitää niin kuin ymmärtää, että sitä keskustellaan ja neuvotellaan niin kuin fiksusti ja muuta.” (H4) Toinen haastateltu oli samaa mieltä: ”Ne on tärkeitä asioita, ettei sinne rynnätty niin kuin, tuota, johonkin kotiin sisälle ja puhumattakaan rynnätty aseet esillä tai ajettu, ajettu panssaroituja ajoneuvoja kehään niin kuin amerikkalaiset ajoi. Niin kuin vanhaan lännen tyyliin, että vankkurit ajetaan ympyrään ja sitä puolustetaan.” (H2) Komentajien tarve erottaa suomalainen kriisinhallinta amerikkalaisten aseellisesta toiminnasta voidaankin tulkita pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian kautta pyrkimyksenä pysyä erillään suurvaltan sotapyrkimyksistä.

Kysyttäessä haastateltavat löysivät myös eroja suomalaisen reserviläispohjaisen joukon ja ammattiarmeijoiden välillä. Erityisesti kehuttiin suomalaisten reserviläisten perehtyneisyyttä operaation kokonaistilanteeseen ja siitä seuraavaa analyttisempää otetta operaatioympäristöön, joka erosi haastateltavien mukaan selkeästi ammattiarmeijan, vain sotilaallisiin tehtäviin koulutetusta miehistöstä (H2, H3). Yksi komentaja kommentoi ammattiarmeijan joukko-osaston saapumista Pohjois-Afganistaniin keskityen joukon toimintatapoihin näin:

”Ja kun ne tuli sinne niin kuin kaupunkiin, ja se toiminta, miten ne eteni sinne meidän tukikohtaan ja muu, niin on se valtavan ammattimaista. Sen niin kuin näkee niistä kavereista, että ne on sitä treenannu sitä hommaa ja--- Että jos jossain rasahtaa, niin ne varmaan ampuu. Ne ei niin kuin ensimmäisenä kysele, että saisiko tässä ampuu vai eikö. Suomalainen on kuitenkin koulutettu sillä tavalla näin alkuvaiheen koulutuksena kaikki aseenkäyttö ja juuri nämä voimankäyttösäännökset

ja muut, niin sitä niin kuin tulee se muutama kymmenen sekunnin viive, että mietitään, mikä tämä tilanne on ja voiko tässä ampua vai eikö voi ampua, ja onko mulla lupa ampua ja tällaista. Niin siinä on varmaan se ero.”(H3)

Haastateltavien näkemyksissä suomalaisjoukkojen erosta amerikkalaisotilaisiin ja ammattisotilaisiin laajemminkin näkyy jo aiemmin mainittu suomalaisten sotilaiden varauksellisuus voimankäyttöön, joka, kuten sanottua, on molempien kokonaisstrategioiden mukaista. Toisaalta yhden haastateltavan mukaan suomalaisjoukko toimii Afganistanissa kaikesta huolimatta paljon ammattimaisemmin kuin esimerkiksi Balkanin operaatioissa niin yksittäisen sotilaan kuin operaation johdonkin osalta. ”Taktisella ja taisteluteknisellä tasolla” haastateltava kuitenkin näki olevan vielä matkaa amerikkalaiskollegoihin (H4). Kommentissa näkyy toisaalta suomalaisupseerin tuntema jonkinasteinen ihailu maailman tehokainta sotilaskoneistoa kohtaan ja toisaalta sotilasjohtajan pyrkimys suomalaisjoukkojen toiminnan kehittämiseen.

Vaikka kaikki haastateltavat painottivat suomalaisen reserviläispohjaisen järjestelmän hyviä puolia, kuten sotilaiden siviiliammattien tuomaa lisäarvoa, mielenkiintoista on, että tiedusteltaessa joukkojen koostumusta näyttää SKJA:ssa painottuneen aiempaa enemmän ammattisotilaiden osallistuminen operaatioon. Siinä missä Kosovossa palvelleessa kriisinhallintajoukossa arvioitiin olleen alle 10 % kanta-henkilökuntaa, Afganistanin osalta komentajat arvioivat ammattisotilaiden osuudeksi esimerkiksi 20–30 % (H2), 25–30 % (H4) ja 47 % (H6). Vaikka lukujen vertailtavuus on toki monessa suhteessa erittäin kyseenalaista²³⁴ ja haastateltavien mainitsemat luvut perustuvat vain muistikuviiin, ne antavat kaikesta huolimatta viitteitä suomalaisen kriisinhallinnan kehityksestä. Kun samalla operaatioihin rekrytoitavista reserviläisistä yhä suurempi osa tulee Porin Prikaatin kouluttamasta valmiusjoukkoreservistä, voidaan mielestäni perustellusti kysyä, onko suomalainen kriisinhallinta muuttumassa yhä ammattimaisemmaksi lähetettävien joukko-osastojen pienentyessä ja joukoille annettavien tehtävien vaatiessa yhä pitemmälle kehittyntä sotilaallista ammattitaitoa? Jos näin on, tämän voidaan katsoa olevan ristiinässä sekä pienvaltiorealististen että liberalistisen kokonaisstrategian painottaman asevelvollisuusarmeijan merkityksen kanssa.

Kokonaisuudessaan haastatellut kuitenkin vaikuttavat yhdistävän suomalaisen kriisinhallinnan liberalistisen kokonaisstrategian mukaisesti osaksi laajempaa eurooppalaista toimintatapaa. Amerikkalaisiin ero kuitenkin tehdään, mikä voidaan ymmärtää esimerkkinä pienvaltiorealistisesta ajattelusta. Ennen kaikkea suomalainen kriisinhallinta erotetaan silti aggressiivisesta tavasta käyttää voimaa, mikä on lin-

---

²³⁴ Kosovon KFOR-operaatiossa palveli enimmillään noin pataljoonan, eli yli 800 sotilaan, vahvuinen joukko, joka koostui suureksi osaksi reserviläispohjaisesta miehistöstä. SKJA on sen sijaan ollut koko historiansa ajan huomattavasti pienempi, ja sen tehtävät ovat keskittyneet muun muassa koordinaatio- ja mentorointitehtäviin, joissa työnkuva edellyttää usein ammattiupseerin pätevyyttä, mikä jossain määrin vääristää näiden operaatioiden vertailua.

jassa kummankin kokonaisstrategian kanssa. Seuraavaksi tarkastelu siirretään voimankäytöstä komentajien Afganistanin kriisinhallinnalle mieltämiin perusteluihin ja tavoitteisiin.

4.2.3. Kriisinhallinnan perustelut ja tavoitteet

Pohdittaessa Afganistanin kriisinhallinnan tavoitteita kaikki haastateltavat näkivät joukkojen ensisijaisena tavoitteena turvallisuustilanteen kehittämisen Afganistanissa. Laajempina toiminnan tavoitteina komentajat mainitsivat myös jälleenrakentamisen, demokraattisen yhteiskunnan, tasa-arvon ja hallinnon kehittämisen. Muutama näki osallistumiselle ISAF-operaatioon myös puolustettavan suomalaisia ja länsimaalaisia ”arvoja” (H3, H4). Lähestyttäessä tavoitteita negatiivien kautta, haastateltavat näkivät ongelmaksi ennen kaikkea korruption. Länsimaalaisen toimivan yhteiskunnan ottaminen Afganistanin kehityksen malliksi ja ISAF:in tavoitteeksi heijastaa näin ollen selkeästi liberalistista kokonaisstrategiaa.²³⁵

Mielenkiintoista komentajien operaatiolle kertomissa tavoitteissa ja perusteluissa kuitenkin oli, että vain yksi haastateltava (H6), näki kriisinhallinnalla Afganistanissa olevan suora vaikutus Suomeen ja Suomen turvallisuuteen. Vaikka kaikki haastateltavat näkivät Afganistanin turvallisuuden kehittämisen tärkeäksi, huumetuotannon tai terrorismin mahdolliset vaikutukset Suomeen toi vain yksi haastateltava esille. Kansainvälisen kriisin mahdollisesti Suomelle aiheuttamien turvallisuushaasteiden puuttuminen haastateltavien antamien perusteluiden joukosta ei kuitenkaan ole sinänsä yllättävää. Löydös on näet pitkälti yhtenevä Limnellin ja Salenius-Pasternakin (2009, 2–4) näkemyksen kanssa, jonka mukaan Afganistanin operaatio ei suomalaisessa keskustelussa ole liitetty niinkään terrorisminvastaiseen sotaan, vaan osallistumista on perusteltu lähinnä normatiivisilla ja institutionaalisilla syillä, jotka tämän tutkimuksen viitekehyksessä voidaan liittää liberalistiseen kokonaisstrategiaan. Toisaalta haastateltavien näkemyksissä loistavat poissaolollaan myös kirjoittajien mainitsevat globaalit uhkat, kuten järjestäytynyt rikollisuus ja huumekauppa (ma. 9–10).

Sen sijaan kriisinhallinnan perusteluna komentajien puheissa nousee usein esiin rikkaan länsimaan ”moraalinen vastuu” auttaa köyhää maata. Yksi haastateltu puki näkemyksen sanoiksi näin: ”Että kyllä mä nyt koin, että me niin kuin oltiin niin kuin eniten Suomen lipun alla siellä tukemassa niin kuin sitä maata.” (H4) Suomen valtion korostaminen oli yleistä, kun kysyin komentajilta, kenelle he kokivat Afganistanissa työskennelleensä. Suomalaisuuden korostaminen voidaan tulkita vahvistuksena pienvaltio-realistiselle kokonaisstrategialle eurooppalaisen lähestymistavan kustannuksella, mutta toisaalta on

---

²³⁵ Toisaalta pohtiessaan Afganistanin ongelmia ja kehitysnäkymiä muutamit haastatellut (H2, H3) kiinnittivät myös huomiota Afganistanin pitkään historiaan heimo- ja klaaniyhteiskuntana, johon länsimaalainen keskusjohtoinen hallintomalli ei heidän mukaansa välttämättä sopisi.

otettava huomioon, että haastatellut sotilaat ovat koko ammatillisen uransa olleet virkasuhteessa Suomen valtioon, joten kysymyksen korkealentoinen asettelu saattoi osin sekoittaa myös käytännönläheisempiin näkökohtiin.

Haastateltavat eivät kuitenkaan mieltäneet Suomen olevan yksin ajamiensa tavoitteiden kanssa, vaan monissa puheenvuoroissa toistui asetelma, jossa toisella puolella oli kehittymätön, sodan runtelema Afganistan ja toisella puolella monien länsimaiden muodostama valtioiden joukko, joka pyrki auttamaan hädänalaista ja vaikeuksiin joutunutta maata. Suomen osallistumista tällaiseen yhteiseen, länsimaiseen projektiin pidettiin erittäin tärkeänä, mikä liittyy perustelun liberalistiseen kokonaisstrategiaan. Lähimpänä viiteryhmänä haastatellut näkivät ennen kaikkea EU-maat ja muut pohjoismaat, mikä vastaa myös asiakirja-analyysin tuloksia. Vastauksena kysymykseen, miksi kriisinhallintaan tulee haastateltavien mielestä osallistua, monet käänsivät kysymyksenasettelun toisinpäin ja näkivät, että osallistumattomuus ei olisi vaihtoehto. Tällöin muut valtiot näet ihmettelisivät ratkaisua verrattuna Suomen aiempaan rauhanturva- ja kriisinhallintahistoriaan. Näin haastateltavat liittivät osallistumisen ISAF-operaatioon suomalaisen kriisinhallinnan perinteeseen, jonka jatkuvuudesta tulee näin itsessään perustelu osallistumiselle. Toisaalta kommentit voidaan liittää myös aiemmin mainittuun ”moraaliseen vastuuseen” heikommin toimeentulevien auttamisesta. Suomalaisosallistumisen tarkastelu muiden valtioiden reaktioista käsin kertoo niin ikään komentajien mieltämästä yhteydestä kriisinhallinnan ja Suomen kansainvälisen julkisuuskuvan välille, joka nousi esille jo asiakirja-analyysissäkin. Julkisuuskuvan merkitystä korostavaa tulkintaa tukee, että haastateltavat näkivät kriisinhallintaosallistumisen parantavan myös muiden valtioiden käsitystä Suomesta ja suomalaisten sotilaiden toiminnasta. Yksi haastateltava kuvailee yhteyttä näin:

”Niin se antaa kuitenkin sellaista uskottavuutta meidän toimintakykyyn ja myöskin siihen, että me täällä Pohjois-Euroopassa kyetään näyttämään, että me kykenemme tämän kansainvälisen toiminnan ja sen näkyvyyden tuoman luottamuksen kannalta, niin me voidaan uskottavasti myöskin puolustaa omaa maatamme, ja näyttää sitä, että Suomi hoitaa omat alueensa, ja meillä on kansallinen maanpuolustus ja tämän tyyppinen juttu, niin se myöskin näkyy sitten tuolla.” (H2)

Tässä kommentissa näkyy myös selkeästi yhteys Suomen ja puolustusvoimien kansainvälisen toiminnan sekä kotimaan toiminnan välillä. Näin ollen huolimatta komentajien kriisinhallinnalle antamista liberalistisista tavoitteista ja perusteluista, he eivät näe suomalaista kriisinhallintaa ”sinisilmäisenä” (H5), vaan osallistumisella nähdään merkittävä rooli myös Suomen kansallisten tavoitteiden ajamisessa. Osallistumisella kriisinhallintaan nähdään Suomellekin tulevan toisin sanoen ”hyvää” (H3). Yleisellä tasolla kyse voi olla suomalaisen sotilaallisen ammattitaidon ja toimintakyvyn näyttämisestä oikeassa sotilasoperaatiossa (H4). Itsenäisen sotilaallisen ammattitaidon ja toimintakyvyn näyttöä sekä siten positiivisen mielikuvan ja jopa pelotteen ylläpitämistä olisi yksinään mahdollista pitää pienvaltiorealisti-

sena tavoitteena, mutta useissa haastatteluissa esiin nousee myös yhteistoimintakyvyn harjoittelamisen merkitys muiden maiden armeijoiden kanssa, mikä on puolestaan tulkittavissa nimenomaan liberalistiin ajatteluun kuuluvaksi.

Toisaalta toiminnan perusteluna esitetään myös pienvaltiorealistinen argumentti puolustusmateriaalihankintojen ja kriisinhallintaosallistumisen välisestä suhteesta:

”Otetaan nyt esimerkiksi vaikka joku semmoinen, että me tarvitaan, ihan konkreettinen esimerkiksi, tarvitaan jenkeiltä --- jonkun ohjuksen päivityksen ”reviisi” tai joku tämmöinen. Ja sitten ruvetaan miettimään, että jos Suomi ei olisi Afganistanissa ollut kymmenen vuotta, ja me tullaan Jenkkeihin ja sanotaan, että voitteko te antaa tämän meille, me saadaan meidän aseet pidettyä päivityksessä, niin tällä tavalla jos sen ajattelee. Tämähän ei--- Kukaan ei pysty osoittamaan eikä sanoamaan, että juuri tästä syystä Jenkkien senaatti päättääkin, että Suomi saa tämän reviisin tälle ja tälle asialle.” (H5)

Kriisinhallinnan mieltäminen vaihtokaupan välineeksi puolustusmateriaalikaupassa, liittää kommentin pienvaltiorealistiseen kokonaisstrategiaan, koska perustelun taustalla on Suomen oma, muista valtioista erillinen pyrkimys itsenäiseen puolustukseen kehittyneen asetekniikan avulla.

Kokonaisuudessaan haastateltujen näkemykset kriisinhallinnasta sisältävät piirteitä sekä liberalistisesta että pienvaltiorealistisesta kokonaisstrategiasta. Toisaalta korostetaan liberalistisesti länsimäisen yhteiskuntajärjestyksen, arvojen, yhteistyön ja yhteistoimintakyvyn merkitystä, mutta toisaalta pyritään pienvaltiorealistisesti erottumaan suurvaltapolitiikasta ja mielletään osallistuminen kriisinhallintaan vaihtokauppana. Puolustusmateriaalihankintojen, osaamisen näyttämisen ja yhteistoimintakyvyn korostaminen kertoo kaikesta huolimatta kiinteästä yhteydestä, jonka komentajat näkevät kriisinhallintatoiminnan ja kansallisen puolustuksen välillä. Seuraavassa luvussa analysoin näiden puolustusvoimien kahden tehtävän ja samalla suomalaisen strategisen kulttuurin kahden käytännön yhteyttä.

4.2.4. Kansainvälinen yhteistoiminta ja kotimaan puolustuksen kehittäminen

Puolustusvoimien ”ykköstehtävän”, kansallisen puolustuksen, ja kolmannen tehtävän, kriisinhallinnan, yhteys on haastateltujen komentajien mukaan yhä tiiviimpi (H1, H3).²³⁶ Vaikka menneillä vuosikymmenillä haastateltavat näkivät puolustusvoimissa olleen aistittavissa enemmän kansainvälisen toiminnan vastaisia mielipiteitä, nykyään varsinkin nuoremman upseeripolven sanotaan pitävän kansainvälistä toimintaa luonnollisena osana sotilaan ammattia. Yksi haastateltava näki asian näin:

---

²³⁶ Kotimaan puolustuksen nimeäminen ykköstehtäväksi juontaa todennäköisesti juurensa puolustusvoimista annetusta laista, joka määrittelee puolustusvoimien tehtäviksi: 1. Suomen sotilaallinen puolustaminen, 2. muiden viranomaisten tukeminen ja 3. osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan (Laki puolustusvoimista, 2 §).

”[E]hkä se on enemmän vanhempi väki, joka ajattelee, että mä--- minä en ole vannonut valaani kenenkään muun kuin Suomen puolesta, ja sitten niin kuin ei nähdä sitä, että maailma on muuttuu mun mielestä. Nuorempi väki--- heille se on ihan niin kuin... siinä mielessä normaali asia, että käydään kriisinhallintaoperaatioissa[.]” (H5)

Toinen haastateltava tunnisti myös hänen oman asennoitumisensa muuttuneen osallistumisen seurauksen Balkanin ja Afganistanin operaatioihin ja ymmärtäneensä kriisinhallinnan hyödyn puolustusvoimien kotimaan tehtävien hoidolle (H4).

Haastateltavien näkemysten perusteella vaikuttaa myös siltä, että yhteyttä kriisinhallinnan ja puolustusvoimien kotimaan toiminnan välillä on pyritty puolustusvoimissa kehittämään muun muassa ”lessons learned”-toiminnan kautta, jossa esimerkiksi ISAF-operaatioissa palvelleilta sotilailta kerätään kokemuksia toiminnasta (H2, H4, H5). Kerätyt kokemukset pyritään mahdollisuuksien mukaan ottamaan myöhemmin huomioon paitsi operaatioon valmistavassa rotaatiokoulutuksessa, myös varusmieskoulutuksessa (H5). Vaikka muutama haastateltavista suhtautuikin epäillen oppien päätymiseen osaksi rivi-sotilaan toimintaa, kriisinhallinnan merkitystä puolustusvoimien kehitystyössä ei kukaan kuitenkaan aseta kyseenalaiseksi. Toiminnan nähdään vaikuttaneen myös varusmieskoulutukseen, mistä yksityiskohtaisena esimerkkinä toimivat muun muassa koulutukseen tuodut, uudet, käytännönläheisemmät tavat harjoitella ampumista vanhanaikaisten ’kouluaammuntojen’ ohella (H5). Myös liikkumistekniikoiden kehityksessä Afganistanin operaatio nähdään tärkeäksi (H1, H2). Lisäksi kriisinhallintatoiminnan merkitystä puolustusmateriaalien hankinnan ja huollon kehitykselle painotetaan kaikissa haastatteluisissa. Yksi haastateltava näki nimenomaan Afganistanissa otetun esimerkkiä muun muassa muiden armeijoiden tavasta käyttää aseita, minkä seurauksena aiemmin käytössä olleet rynnäkkökiväärit saivat rinnalleen myös mellakantorjuntavälineitä (H3).²³⁷

Koulutuksen ja varustuksen yksityiskohtien lisäksi osallistumisen kriisinhallintaan nähdään olevan merkittävä tekijä myös uudistettaessa puolustusvoimien laajempaa taktiikkaa. Yksi haastateltava kommentoi esimerkiksi maavoimien vuonna 2013 julkistettua, uudistettua taistelutapaa näin:

”Että kyllä mä sanon, että ne opit, mitä tuosta Afganistanista jo mun aikana ja sen jälkeen on saatu, niin on heijastunut meille siis aivan tuonne jääkäriryhmän koulutuk--- meillä on--- siellä ollaan huomattu taas se, että yksilön kouluttamiseen [...], siihen pitää keskittyä. Se joukko on yhtä hyvä kuin se heikoin lenkki. Ja yksilön tapa toimia, varmuus, asekasittelytaito, tällaiset niin kuin taistelutilanteessa toimiminen on tärkeitä tekijöitä, ja siihen päästään vain riittävästi toistoja tekemällä, että se on niin kuin automaatiota. Ja se on tullut palautteena, tai me ollaan tuonne järjestelmään otettu se, että se osittain näkee--- maavoimat on uudistamassa taistelutapaa [...], että montako jääkäriä pitää esimerkiksi ryhmässä olla. Nyt ollaan laittamassa kahta konekivääriä, eli tulivoimaa.

---

²³⁷ Toisaalta mellakantorjuntavälineiden tarve lienee huomattu jo KFOR-operaatioissa levottomuuksien lisääntyttyä Kosovossa 2000-luvulla.

Viestivälineet ollaan parantamassa niin kuin ne on jossain kriisinhallintajoukoissa, että siellä on joka kaverilla niin kuin melkein viestiväline tuossa.” (H4)

Puolustusvoimat pyrkii organisaationa selkeästi valjastamaan kriisinhallinnan kokemukset oman toimintansa kehityksen tueksi, mutta kriisinhallintatoiminnan merkitys yksittäiselle rauhanturvaajalle on komentajien näkemyksen mukaan yhtä lailla huomattava. Järjestelmä- ja yksilötaso limittyvät erään haastateltavan kuvaillessa reserviläisten osallistumista kriisinhallintaan: ”Jos ihminen on kuusi kuukautta jossain operaatioissa mukana, niin se on melkein sama kuin se olisi kuusi kuukautta kertausharjoituksessa, se ihminen.” (H1) Toisen komentajan mukaan Afganistanissa yhdessä toiminut reserviläisjoukko oli operaation jälkeen nivoutunut erittäin tiukasti yhteen ja sitä voitiin rotaation jälkeen kutsua laadultaan ”Suomen parhaimpiin kuuluvaksi” (H6).

Haastateltavien mukaan kyse ei ole kuitenkaan pelkästään reserviläisten taitojen kehittämisestä, vaan operaatio-osallistumisella on annettavaa ennen kaikkea puolustusvoimien kantahenkilökunnalle. Haastatellut näkivät ISAF-kokemuksen olleen näin ollen myös heille itselleen ammatillisesti ja henkilökohtaisesti merkityksellinen ja pitävät osallistumista operaatioon suositeltavana kaikille puolustusvoimien ammattisotilaille. Ennen kaikkea operaatio tarjosi haastatteluille johtamiskokemusta kentältä: Joukkoa ”johdat koko ajan edestä” ja alaisten kanssa ollaan tekemisissä ja heistä vastuussa ”24/7”, mikä tuo johtamiseen ”ihmisyyttä” (H3). ”Sä et koskaan pääse piiloon siellä,” kuvaa toinen haastateltu kriisinhallintaoperaatiossa johtamista (H5). Moni haastatelluista koki osallistumisen operaatioon opettaneen heille myös kärsivällisyyttä ja kykyä keskittyä olennaiseen eli jättää ”nippelin pyörittäminen” vähemmälle (H1).

Jo mainittujen hyötyjen lisäksi haastatellut komentajat näkivät kriisinhallinnan tuoneen heille tärkeää kokemusta kansainvälisestä esikuntatyöskentelystä Nato-operaatiossa. Yksi haastateltava kommentoi esikuntatyöskentelyyn osallistumista näin: ”Että se yhteistoiminta siellä [esikunnan] tasolla niin oli---koski koko ISAF-operaatioita ja tietysti antoi meille valtavan hienon näkökentän, miten toimitaan kansainvälisessä 32 000 ukon [...] operaatiossa, että miten sitä johdetaan.” (H2) Tällainen kansainvälinen kokemus nähtiin haastatteluissa myös tärkeänä sotilasuralla etenemisen kannalta, koska ilman kokemusta ylemmät upseerin virat saataisivat jäädä saamatta. Kysyttäessä Afganistanista kertyneistä opeista moni haastateltava vastasi kuitenkin opittujen asioiden tunnistamisen olevan vaikeaa, koska opit ovat sekä tiedostettuja että tiedostamattomia. Kuten yksi komentaja esitti asian käyttämällä vertauskuvaa talonrakentamisesta:

”Mutta jos ollaan ulkona, niin emme välttämättä tiedosta, mitä oppia olemme saaneet. Koska se on vähän samanlainen juttu kuin, jos sen vertaa vaikkapa... omakotitalon rakentamiseen. Kun siinä on kaksi timpuria, ammattimiehiä, jotka tekee sitä taloa, ja siinä on itse tämä talon rakennuttaja on

niin kuin ”hanslankarina”. Niin hän ei välttämättä tiedä, mi---siinä rakennusprojektin yhteydessä, että mitä kaikkea hän on oppinut ja mitä hän osaa sen jälkeen tehdä ehkä kenties paremmin. Hänenä ei välttämättä tule ihan samanlaista timpuria, mutta se jotakin tietää enemmän.” (H1)

Onko Suomesta, ”rauhanturvaamisen suurvallasta”, tullut siis 2000-luvun kriisinhallinnan ”hanslankari”? Varustuksen, taktiikan ja esikuntatyöskentelyn suhteen näin voidaan jossain määrin väittää, mutta toisaalta osa opituista asioista koostuu myös Naton toimintatavoista ja standardeista, jotka ovat vain korvanneet aiemmin hyvin toimineet suomalaiset järjestelmät. Kuten yksi komentaja kommentoi puolustusvoimien karttajärjestelmän uudistamista Nato-yhteensopivaksi: ” [K]yllä meillä oli ihan hyvät ja toimivat ennenkin, ja osattiin karttaa lukea[.]” (H2) Oppien kerääminen ei myöskään sanota olevan kriitikitöntä, vaan hyvien käytäntöjen lisäksi operaatioissa myös nähdään, mitkä asiat muiden toiminnassa eivät toimi ja mitä ei kannata näin ollen myöskään oman toiminnan osaksi ottaa (H1). Lisäksi kaikki komentajat näkivät suomalaisilla ja muilla pohjoismaalaisilla olevan myös aiemmissa luvuissa kuvailtuja vahvuuksia, kuten kyky kommunikoida paikallisväestön kanssa, joista muut valtiot voisivat ottaa opiksi.

Kriisinhallinnasta puolustusvoimille kokonaisuutena ja yksittäisille sotilaille henkilökohtaisesti koituva hyöty mainitaan kaikissa haastatteluissa. Opit ja hyödyt käsittävät kaikkea varustuksesta, joukkojen koulutukseen, taistelutekniikkaan, esikuntatyöskentelyyn ja johtamiskokemukseen, mikä alleviivaa kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen välisen suhteen tiivistymistä. Kun samalla kriisinhallintajoukkojen rekrytointimenetelmät ja reserviin sijoittamisen periaatteet on pyritty asiakirja-analyysissä kuvatulla tavalla muokkaamaan puolustusvoimien sodan ajan joukkojen kouluttamista ja kokoamista tukevalla tavalla, kriisinhallinnasta vaikuttaa tulleen paitsi suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, ennen kaikkea myös kotimaan puolustuspolitiikan työväline.

Kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen välinen yhteys tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman koko suomalaisen strategisen kulttuurin muutokseen. Asevoimien kehittäminen sinänsä sopii sekä pienvaltio-realistiseen että liberalistiseen kokonaisstrategiaan, mutta Afganistanin operaation yhteydessä kyse vaikuttaa olevan myös sotilaallisen toiminnan kehittämisestä nimenomaan osana euroatlanttista valtioiden yhteisöä, olkoonkin, että kriisinhallinnan käytännössä on myös pienvaltiorealismille tyypillisiä piirteitä. Asevoimien kehittäminen kriisinhallinnan käytännön kautta yhä yhteensopivammaksi ja yhteistoimintakykyisemmäksi muiden eurooppalaisten armeijoiden kanssa voidaankin katsoa vievän koko suomalaista strategista kulttuuria yhä liberalistisempaan suuntaan. Seuraavaksi johtopäätöksissä syvennyn tähän kriisinhallinnan käytännön ja koko strategisen kulttuurin väliseen dynamiikkaan ja esitän yhteenvedon tutkimuksen tuloksista.

5. Johtopäätökset

Tämän johtopäätösluvun tarkoituksena on esittää ensin tutkimuksen tulokset ja liittää ne sitten osaksi strategista kulttuuria koskevaa teoreettista keskustelua antamalla vastaus tutkielman neljälle tutkimuskysymykseen: voiko strateginen kulttuuri muuttua kriisinhallinnon käytännön kautta myös alhaalta ylöspäin? Samalla pohdin, mitä saamani tulokset voivat tarkoittaa toisaalta suomalaisen kriisinhallinnan ja toisaalta koko suomalaisen strategisen kulttuurin tulevaisuuden kannalta.

5.1. Vahvistuva liberalistinen ja sitkeä pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia kriisinhallinnan käytännössä

Aloitin tutkielmani esittelemällä tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja vastaamalla samalla ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni suomalaisen strategisen kulttuurin luonteesta. Tutkimuskirjallisuuden perusteella tunnistin suomalaisesta turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta kaksi kokonaisstrategiaa, pienvaltiorealistisen ja liberalistisen. Pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia nojaa reaalioloihin ja ajatukseen Suomesta pienenä valtiona, jonka geostrateginen sijainti suurvallan naapurissa edellyttää valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikalta poikkeuksellista varovaisuutta. Pienvaltiorealistisesta näkökulmasta paras tapa taata Suomen turvallisuus onkin pyrkiä ottamaan Venäjän intressit mahdollisimman hyvin huomioon ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, pysyttäytyä suurvaltaristiriitojen ulkopuolella ja valmistautua puolustamaan aluettaan ilman ulkopuolista apua. Vaikka pienvaltiorealistinen kokonaisstrategia sai selkeimmän ilmaisunsa kylmän sodan ajan Paasikiven–Kekkonen-linjassa ja Suomen puolueettomuuspolitiikassa, voidaan saman ajattelutavan piirteitä löytää myös tämän päivän sotilaallista liittoutumattomuutta ja itsenäistä puolustuskykyä painottavista linjauksista. 1990- ja 2000-lukujen integraatiokasvu Euroopassa on kuitenkin haastanut pienvaltiorealistisen ajattelun yhä voimakkaammin ja liberalistisen kokonaisstrategian voidaan sanoa vahvistuneen myös suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Kehityskulku voidaan niin ikään liittää politiikan ”eurooppalaistumiseen” Suomen liittyttyä Euroopan unionin jäseneksi. Liberalistinen kokonaisstrategia perustuukin ajatukseen eurooppalaisten valtioiden yhteisöstä, joka yhdessä edistää demokratian ja vapaa kaupan tavoitteita kansainvälisessä politiikassa. Sotilaallisen puolustuksensa valtiot järjestävät yhteistyössä toistensa kanssa eurooppalaisten turvallisuusrakenteiden, kuten EU:n ja Naton kautta.

Ottaen kokonaisstrategiat empiirisen analyysini keskiöön selvitin hermeneuttisen metodin avulla vastausta myös toiseen tutkimuskysymykseeni kokonaisstrategioiden näkymisestä kriisinhallinnan käytännössä. Tarkasteltaessa suomalaisosallistumista Afganistanin ISAF-operaatioon voidaan asiakirja- ja haastatteluanalyyysien perusteella todeta sekä liberalistisen että pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian todellakin näkyvän myös kriisinhallinnan käytännössä. Tutkimuksen perusteella liberalistinen ajattelu

tosin määrittää ylivoimaisesti suurinta osaa kriisinhallinnan käytännöstä, mutta myös pienvaltiorealistisia elementtejä aineistosta löytyy. Esimerkkejä kokonaisstrategioiden ilmentymisestä annan myöhemmin tässä luvussa, ja tuon samalla esille myös kriisinhallinnan piirteet, jotka eivät suoraan sovi liberalistiseen eivätkä pienvaltiorealistiseen ajatteluun. Näiden poikkeavien piirteiden voidaan nähdä haastavan esiin tuomani tulkinnan suomalaisesta strategisesta kulttuurista. Toisaalta tässä tutkimuksessa esitellyt kokonaisstrategiat on myös kuvattu weberiläisiksi ideaalityypeiksi, jotka määritelmänsä mukaisesti ovat yksinkertaistuksia maailmasta. Tutkimuksessani kyse ei ole toisin sanoen siitä, ovatko kokonaisstrategiat 'oikein' vai 'väärin', vaan siitä, auttavatko ne tutkimaan jotakin ilmiötä vai eivät (Weber 1949, 90).

Tutkielmani kolmas tutkimuskysymys yhdistää kriisinhallinnan käytännön Afganistanissa laajempaan historialliseen kehitykseen ja tiedustelee, onko käytäntö muuttunut ISAF-operaation myötä. Analyysini perusteella muutoksia kriisinhallinnassa on tapahtunut Afganistanin operaation aikana, mutta osa muutosprosesseista on alkanut jo ennen operaatiota. Esimerkiksi haastatellut komentajat näkivät Afganistanin tuoneen selkeästi uudentyyppisiä haasteita suomalaisjoukoille, joihin on myös reagoitu aktiivisemmin kuin aiemmissa operaatioissa. Selkeimmin tämä näkyi operaation keskivaiheesta eteenpäin puolustautumisena joukkoihin kohdistunutta uhkaa vastaan myös aseellisesti. Toisaalta esimerkiksi osallistumisen ehtojen lieventyminen strategia-asiakirjoissa sallien aluksi laajentuneen rauhanturvaamisen ja lopulta myös rauhaanpakottamisen, alkoi jo Balkanin Nato-operaatioiden aikaan (Holma 2010, 106). Niin ikään merkittävä muutos kriisinhallinnan käytännössä tapahtui, kun suomalaisjoukot ottivat aktiivisemman roolin isäntävaltion hallinnon tukemisessa osana Doylen määrittelemiä toisen ja neljännen sukupolven rauhanoperaatioita (Doyle 2001, 532–533, 553). Merkkejä tästä nähtiin jo aiemmin, mutta viimeistään Afganistanissa suomalaisjoukkojen voidaan katsoa rinnastuneen täysin paikallisviranomaisiin konfliktin osapuolena. Afganistanissa suomalaissotilaat eivät perinteisen rauhanturvaamisen tapaan ole näet valvoneet aselepolinjaa tai rauhansopimuksen toteuttamista, vaan nimenomaan tukeneet aktiivisesti isäntävaltion turvallisuusviranomaisten toimintaa esimerkiksi toteuttamalla yhteisoperaatioita heidän kanssaan. Kokonaisuudessaan tutkimus siis vahvistaa ISAF-operaation merkittävän roolin suomalaisen kriisinhallinnan käytännön muutoksessa kylmän sodan jälkeen, mutta muutos on ollut vähittäinen ja alkanut osin jo ennen Afganistanin operaatiota.

Strategisen kulttuurin kannalta sotilaallinen voimankäyttö kansainvälispoliittisena keinona on erittäin keskeinen tutkimuskohde. Näin ollen tämän tutkimuksen tulos strategia-asiakirjoissa suomalaisjoukoille annetusta mahdollisuudesta entistä laajempaan voimankäyttöön osana mahdollisia rauhaanpakottamisoperaatioita on mielenkiintoinen myös kokonaisstrategioiden näkökulmasta. Yhdistettynä yllä kuvailtuun, nykyaikaiseen kriisinhallintaan kuuluvaan, entistä aktiivisempaan rooliin paikallishallinnon

tukemisessa suomalaisten kokonaisstrategioiden määrittelemä, puolustuksellinen tapa käyttää voimaa saattaa tulevaisuudessa tulla entistä enemmän haastetuksi strategista kulttuuria määrittävänä tekijänä. Sotilasjoukkojen aktiivinen toiminta kriisinhallintaoperaatioissa voi näet vaikeuttaa rajanvetoa itsepuolustukseen tarkoitetun voimankäytön ja hyökkäyksellisen voimankäytön välillä. Jos suomalainen sotilasjoukko esimerkiksi etsiessään rikollisjoukkiota yhdessä paikallisviranomaisten kanssa joutuu tulituksen kohteeksi, kumpi on hyökkääjä ja kumpi puolustaja? Vaikka rikollisten etsiminen ja viranomaisien tukeminen on kuulunut myös Afganistanissa toimivan suomalaisjoukon mandaattiin, tilanne herättää silti periaatteellisia kysymyksiä voimankäytöstä osana kriisinhallinnan käytäntöä. Jos operaatioissa käytetään voimaa myös muussa kuin puolustuksellisessa tarkoituksessa, toiminta voi olla kyllä kansainvälisen oikeuden ja Suomen lain mukaista, mutta liberalistista tai pienvaltiorealistista kokonaisstrategiaa se ei enää vastaisi. Tällöin toimintaa kuvaamaan täytyisi hahmotella uudentyyppinen kokonaisstrategia, joka sallii myös hyökkäyksellisen voimankäytön. Poliittisten asiakirjojen ja haastatteluiden perusteella tehtyjen tulkintojen mukaan tilanne Afganistanissa ei ole kuitenkaan edennyt näin pitkälle, eivätkä strategiset linjaukset ole näin ollen vielä tulostuneet kriisinhallinnan käytäntöön. Sekä asiakirjalletta haastatteluaineistossa suomalaisjoukkojen suhde voimankäyttöön näyttäytyy toisin sanoen edelleen selkeästi varautuneena, ja voimankäytön korkeaa kynnystä ja puolustuksellisuutta korostetaan kauttaaltaan. Vaikka toiminnan Afganistanissa ei esitetä muuttaneen suomalaista suhtautumista voimankäyttöön, tulevaisuuden haastavat kriisinhallintaoperaatiot saattavat edellyttää tehtävien toteuttamiseksi myös aggressiivisempaa toimintaa. Poliittinen keskustelu voimankäytön rajoista olisikin nähdäkseni hyödyllistä käydä ennen osallistumista uusiin Afganistanin tyyppisiin sotilasoperaatioihin, jotta suomalaissotilailla olisi myös jatkossa vankka oikeudellinen ja poliittinen selkänoja toiminnalleen.

Strategia-asiakirjojen sijaan käytännön tasolla kriisinhallintajoukkojen toimintaa ohjaavat operaatiokohtaiset voimankäyttösäännökset. Tämän tutkimuksen perusteella nämä ISAF-operaatioita koskevat säännökset ovat muuttuneet suomalaisjoukkojen operaatioaikana Afganistanissa. Vaikka yksityiskohtaiset voimankäyttösäännökset eivät ole julkista tietoa, haastatteluiden perusteella säännösten ja niihin tehtyjen kansallisten varaumien merkitys joukkojen operatiivisen toiminnan kannalta nähdään kuitenkin vähentyneen operaation alkuvaiheesta keskivaiheeseen ja siitä eteenpäin. Toisin sanoen kun alkuvaiheen komentajat näkivät kansallisten määräysten rajoittaneen selkeästi esimerkiksi osallistumista joihinkin operaatiotyyppisiin, keskivaiheesta eteenpäin komentajat eivät nähneet rajoitusten vaikuttaneen joukkojen toimintaan. Turvallisuustilanteen samalla heikennettyä operaatioalueella ja voimankäyttötilanteiden todennäköisyyden kasvettua haastateltavien näkemykset voidaan tulkita näin ollen joukkojen voimankäyttövaltuuksien kasvuna. Kuten sanottua, tämän tutkimuksen perusteella laajemmat voimankäyttövaltuudet eivät ole kuitenkaan käytännön tasolla haastaneet nykyisten koko-

naisstrategioiden linjauksia voimankäytöstä, mutta aiheen tutkiminen myös yksittäisten sotilaiden ja partioiden tasolla olisi nähdäkseni tarpeellista.

Tässä tutkimuksessa kävi niin ikään ilmi, että varustuksen kehitys on mahdollistanut suomalaisjoukolle monipuolisemman voimankäytön operaation aikana: Siinä missä Kabulissa toimittiin pistoolit univormun takin alle peitettynä, Pohjois-Afganistanissa aseistus ja ajoneuvot muuttuivat selkeästi järeämmiksi. Haastatteluaineiston perusteella osa muutoksesta voidaan nähdä muilta ISAF:iin joukkoja lähettäneiltä mailta omaksuttuna varustuksen kehittämisenä. Toisaalta, kuten voimankäyttövaltuuksien tulkittuun muutokseen, myös varustuksen kehitykseen ovat epäilemättä vaikuttaneet suomalaisjoukkojen toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Kabulista Pohjois-Afganistaniin siirryttäessä ja turvallisuustilanteen heikentyessä joukkoihin kohdistuneet uhkat ovat lisääntyneet, mikä on asettanut uusia haasteita myös varustuksen kehittämislle. Chiara Ruffan UNIFIL-operaatiota käsittelevän tutkimuksen löydöksiin nojaten operaation eri osanottajavaltioiden lähettämien joukkojen valinnat liittyen varustukseen ja toimintamenetelmiin näyttävät kaikesta huolimatta vaihtelevan, vaikka joukkojen toimintaympäristö pysyisikin vakiona (Ruffa 2013, 8–11). Ruffa perustelee erot aikaisempien kokemusten merkityksellä nykyhetken uhkien kokemukselle ja käyttäytymiselle (ma. 18). Ruffan argumentti tukee myös strategisen kulttuurin roolia kriisinhallinnan käytäntöä ohjaavana tekijänä. Näin ollen esimerkiksi kevyempi aseistus operaation alkuvaiheessa voidaan tulkita pienvaltiorealistisen ajattelun seurauksena, jossa puolueettomiin suomalaisjoukkoihin ei nähty kohdistuvan uhkaa. Puolestaan raskaampi aseistus operaation loppupuolella voidaan nähdä ympäristötekijöiden ja liberalistisen kokonaistrategian yhteisvaikutuksena asetuttaessa yhä selkeämmin tukemaan paikallisviranomaisia.

Muutos taistelutehtäviä välttelevästä ja puolueettomuuteen pyrkivästä toiminnasta yhä sotilaallisempaan kriisinhallintaan on tutkimuksen perusteella löydettävissä varustuksen lisäksi myös joukkojen tehtävien ja kokoonpanon kehityksestä. Olkoonkin, että ISAF:in mandaattina on operaation alusta saakka ollut tukea afgaanihallinnon rakentamista, aluksi suomalaisten pienvaltiorealistiset lähtökohdat näkyivät pyrkimyksenä pysyä mahdollisimman puolueettomana konfliktin suhteen ja keskittyä CIMIC-toiminnalla luomaan hyvät yhteydet paikallisiin ihmisiin. Asiakirjoissa PRT-osaston lähettäminen Pohjois-Afganistaniin miellettiin CIMIC-työn jatkamisena eri konseptin alaisena, mutta haastatteluissa kävi ilmi, että jo PRT:n alaisia MOT-ryhmiä käytettiin varsinaisen jälleenrakentamiseen keskittyneen toimenkuvansa lisäksi myös yhteisoperaatioihin afgaaniviranomaisten kanssa. OMLT-mentoreiden lähettämistä osaksi suomalaisjoukkoa ja MOT-ryhmien korvaamista suuremmilla jääkäriosastoilla voidaan haastatteluaineiston perusteella viimeistäänkin pitää merkkinä liberalistisen kokonaistrategian mukaisesta siirtymisestä paikallisviranomaisien tukemiseen. Toisaalta asiakirjoissa pyrittiin vielä OMLT-toimintaan osallistumisesta päätettäessä tekemään ero taistelutehtäviin osallistuneiden muiden kan-

sainvälisten joukkojen ja suomalaissotilaiden välille, vaikka joukot toimivat osittain jo saman johto-organisaation alaisuudessa. Tässä voidaan nähdä pyrkimys sekä pienvaltiorealistiseen puolueettomuuteen että kummallekin suomalaiselle kokonaistrategialle tyypilliseen voimankäytön välttämiseen. Lisäksi on merkillä pantavaa, että erityisesti eduskunnan ulkoasiain- ja puolustusvaliokuntien kannanotoissa asiaan liittyen näkyy pienvaltiorealistinen puolueettomuusajattelu, kun taas valtioneuvoston asiakirjat ja komentajien haastattelut osoittavat liberalistisempaan suuntaan.

Kriisinhallinnalle asetettujen ehtojen, voimankäytön ja joukkojen tehtävien sekä koostumuksen lisäksi tarkastelin tutkimuksessa Afganistan-operaatiolle annettuja perusteluja ja tavoitteita keskeisenä kriisinhallinnan käytäntöä määrittelevänä tekijänä. Sekä haastattelu- että asiakirja-aineistossa mainitaan usein kansainvälinen vastuunkanto operaation perusteluna ja viitataan toistuvasti samoihin eurooppalaisiin ja länsimaisiin valtioihin Suomen viiteryhmänä. Aineistossa mainitaan usein esimerkiksi Ruotsi ja muut pohjoismaat, mutta myös Saksa ja Yhdysvallat otetaan esille. Länsimaisten valtioiden joukkoon viittaamista voidaan pitää liberalistisena perusteluna kriisinhallinnalle. Sama asetelma toistuu haastatteluissa puhuttaessa eri maiden joukkojen tavasta tehdä kriisinhallintaa. Vaikka suomalaisten sotilaiden hyvät ominaisuudet, kuten puolueettomuus ja kyky kommunikoida paikallisväestön kanssa, nostetaan esiin kummassakin aineistossa, haastatteluissa suomalaissotilaiden erityislaatuisuus ei kuitenkaan korostu, vaan esimerkiksi ruotsalaisten, norjalaisten ja saksalaisten nähdään toteuttavan kriisinhallintaa hyvin pitkälti samalla tavalla.

Selkeä ero toimintatavoissa tehdään sen sijaan suomalaisen reserviläispohjaisen joukon ja amerikkalaisen ammattiarmeijan välille. Suurin toimintatapojen eroavaisuus liitetään tälläkin kertaa nimenomaan voimankäyttöön, jota suomalaisten sanotaan välttävän amerikkalaisten toimiessa usein aggressiivisemmin. Amerikkalaisten erottaminen toimintatavoiltaan eurooppalaisista on ristiriidassa Heikan määrittelemän liberalistisen kokonaistrategian kanssa ja kuvastaa enemmän pienvaltiorealistista ajattelua. Toisaalta haastatteluissa korostunut eurooppalaisten valtioiden yhteenkuuluvuus voidaan sen sijaan nähdä nimenomaan liberalistisen ajattelun mukaisena. Teoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna eurooppalaisen kriisinhallinnan yhteisten piirteiden korostamisessa voi olla kyse myös strategisten kulttuurien rajojen ”epätarkkuudesta”, joka mahdollistaa ei-valtiollisten strategisten kulttuurien olemassaolon (Neumann – Heikka 2005, 10). Ei-valtiollisista toimijoista viimeaikaisessa tutkimuksessa onkin syvennytty muun muassa Euroopan unionin mahdolliseen yhteiseen strategiseen kulttuuriin. Oman tutkimukseni näkökulmasta kuitenkin myös pohjoismaalaisten ja pohjoiseurooppalaisten strategisten kulttuurien ja kriisinhallinnan toimintatapojen vertaileva tarkastelu saattaisi tarjota tulevaisuudessa mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

Vastuunkannon ja viiteryhmän valtioiden osallistumisen lisäksi aineistossa nostetaan kriisinhallinnan perusteluina esille myös ihmisoikeudet, oikeusvaltioperiaate ja kaupankäynnin kehittäminen. Kaikkien edellä mainittujen voidaan nähdä kuuluvan niin ikään liberalistisen kokonaisstrategian mukaiseen kriisinhallintaan. Operaatio-osallistumisen pienvaltiorealistisia tavoitteita ei aineistossa juuri ilmene, vaikka ”kansalliset intressit” mainitaankin yhtenä perusteluna kriisinhallintaan osallistumiselle. Näin ollen esimerkiksi pienvaltiorealistisena tulkittavissa oleva itsenäisten kansallisten sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen kriisinhallintatoiminnan kautta liitettiin aineistossa usein yhteistoiminnan harjoittamiseen muiden operaatioon osallistuvien valtioiden kanssa, mikä puolestaan kuvastaa liberalistista ajattelua. Haastatteluaineistossa esille tullut sotilaallisen toimintakyvyn näyttö voidaan niin ikään ymmärtää pienvaltiorealistisen kokonaisstrategian kautta, mutta toisaalta tällainen positiivisen kansainvälisen huomion hakeminen voidaan tulkita myös pyrkimyksenä osoittaa Suomen kuuluvan länsimaisen liberalistisen valtioyhteisön täysimääräiseksi jäseneksi, jonka kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä.

Tämä tutkimus vahvistaa osaltaan merkittävän muutoksen suomalaisessa kriisinhallinnassa kylmän sodan jälkeen. Suomalaisjoukot ovat kohdanneet uusia haasteita laajempien tehtävänkuvien ja voimankäyttövaltuuksien muodossa. Pyrkimystä on ollut myös yhä erikoistuneempien osastojen lähettämiseen ja keskittymiseen koulutus- ja mentorointitoimintaan. Muutoksen pysyvyyttä on kuitenkin vaikea arvioida, koska jokainen uusi operaatio muokkaa osaltaan suomalaisen kriisinhallinnan käytäntöä. Näin ollen vaikka ISAF:illa on ollut merkittävä rooli suomalaisen kriisinhallinnan liberalistisessa kehityksessä 2000-luvulla, toiminnan painopisteen siirtymistä Libanonin YK-johtoiseen UNIFIL-operaatioon voidaan pitää taas askeleena perinteisemmän rauhanoperaation suuntaan. Mihin suuntaan seuraava operaatio suomalaista kriisinhallintaa vie, jää nähtäväksi. Samalla on otettava myös huomioon, että suomalaiset poliittiset päättäjät eivät voi yksin määritellä, minkälaisia kriisinhallintaoperaatioita monenkeskiset turvallisuusorganisaatiot päättävät aloittaa. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin kiistatonta, että siirtyminen ensimmäisen sukupolven perinteisistä rauhanturvaamisoperaatioista alueellisten turvallisuusjärjestöjen johtamiin neljännen sukupolven operaatioihin on vienyt suomalaista kriisinhallinnan käytäntöä 1990- ja 2000-luvuilla liberalistisen kokonaisstrategian suuntaan. Tätä kehityskulkua ei vielä yksi uusi operaatio käännä. Seuraavassa luvussa vien pohdinnan kriisinhallinnan käytännöstä koko suomalaisen strategisen kulttuurin tasolle ja pohdin vastausta neljänteen tutkimuskysymykseeni strategisen kulttuurin muutoksen mahdollisuudesta alhaalta ylöspäin.

5.2. Suomalaisen strategisen kulttuurin muutos kriisinhallinnan kautta

Strategisen kulttuurin muutoksen mahdollisuus on askarruttanut tutkijoita vuosikymmeniä, ja tällä tutkimuksella osallistun omalta osaltani tuohon keskusteluun. Perinteisesti strategisen kulttuurin on nähty muuttuvan muun muassa ”muovaavien kokemusten” kautta (Johnston 1995, 38), mutta Neu-

mannin ja Heikan esittelemä strategisen kulttuurin määritelmä mahdollistaa muutoksen ajattelun uudella tavalla. Kirjoittajien mukaan strateginen kulttuuri muodostuu näet diskurssista ja käytännöistä, joiden suhde on vastavuoroisesti konstitutiivinen (Neumann – Heikka 2005, 11). Toisin sanoen ne yhdessä luovat kulttuurin, mutta voivat esiintyä myös eri tavoilla (Neumann 2002, 631). Diskurssin ja käytännön käsitteellinen erottaminen mahdollistaa nähdäkseni samalla myös niiden eritahtisen kehityksen. Tämä puolestaan tarkoittaa, että strategisen kulttuurin muutos voi alkaa paitsi diskurssista, myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikan käytännöstä ja edetä sitten näiden kahden tason konstitutiivisena prosessina. Samaa ajatusketjua seuraten on mahdollista ajatella, että suomalainen strateginen kulttuuri voi muuttua kriisinhallinnan käytännöstä alkaen. Esitän alla väitteeni tueksi esimerkkejä tämän tutkimuksen empiirisestä analyysistä, mutta ensin käsittelen kulttuurin muutosta rajoittavia ja ohjaavia rakenteellisia tekijöitä.

Neumannin ja Heikan mukaan strategisen kulttuurin muutoksessa on kyse paitsi kulttuurin sisäisestä kehityksestä, myös ylikansallisten, rakenteellisten prosessien vaikutuksesta kulttuuriin. Näiden prosessien merkityksen kirjoittajat näkevät olevan merkittävä erityisesti pienille valtioille. (Neumann – Heikka 2005, 17–18.) Sotilaallisen kriisinhallinnan piirissä ylikansallisiksi prosesseiksi voidaan tunnistaa konfliktien luonteen muutos valtioiden välisistä valtioiden sisäisiksi, operaatioiden mandaattien ja tavoitteiden ulottuminen pelkkää sotilastoimintaa laajemmalle ja haastavien kriisinhallintaoperaatioiden antaminen Naton ja EU:n tyyppisten, alueellisten turvallisuusjärjestöjen hoidettavaksi. Haastavilla operaatioilla ei ole myöskään usein kaikkien konfliktin osapuolten suostumusta, mikä johtaa osaltaan kriisinhallintajoukkoihin kohdistuvien turvallisuusuhkien lisääntymiseen. Myös nämä uhkat ovat muuttaneet muotoaan teknologisen kehityksen myötä, ja nykyään joukkoja vastaan pyritäänkin iskemään esimerkiksi kaukolaukaistavilla tienvarsipommeilla. Teknologinen kehitys näkyy myös kriisinhallintajoukkojen kansainvälisessä kehittämistyössä, kun esimerkiksi eurooppalaiset valtiot pyrkivät muodostamaan korkean valmiuden joukko-osastoja, jotka kyetään lähettämään tarvittaessa nopeasti operatioalueelle. Yhdessä näiden tekijöiden voidaan katsoa heijastavan Doylen (2001, 553) kuvailemaa operaatioiden muutosta ensimmäisen sukupolven rauhanturvaamisesta toisen, kolmannen ja neljännen sukupolven rauhanoperaatioiksi. Samat tekijät ovat eittämättä määritelleet ja ohjanneet myös suomalaisjoukon toimintaa Afganistanissa. Väheksymättä näiden ylikansallisten prosessien merkitystä, tämän tutkimuksen näkökulmasta suomalaisjoukkojen nähdään kuitenkin aina tulkitsevan vaikutteet omasta kulttuurillisesta näkökulmastaan. Kuten olen tässä tutkimuksessa osoittanut suomalaista näkökulmaa kriisinhallinnan käytäntöön määrittää ennen kaikkea strategisen kulttuurin liberalistinen kokonaistrategia.

Suomalaisen kriisinhallinnan liberalistinen kehitys voidaan liittää Palosaaren tutkimaan suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan eurooppalaistumiseen kylmän sodan jälkeen. Esimerkkinä kriisinhallinnan eurooppalaistumisesta Palosaari nostaa esille muun muassa käsitteellisen muutoksen rauhanturvaamisesta kriisinhallintaan, osallistumisen EU:n taisteluosastoihin ja lainsäädännölliset muutokset (Palosaari 2011, 101–117, 143–164, 187–199.) Salenius-Pasternak ja Visuri toteavat näiden rauhanturvalakiin tehtyjen muutosten ja lopulta koko säädöksen korvaamisen lailla sotilaallisesta kriisinhallinnasta vuonna 2006 olleen ”reaktiivista”, eli seuranneen kriisinhallinnan käytännössä jo tapahtuneita muutoksia. Toisin sanoen Suomi osallistui esimerkiksi Kuwaitin operaatioon, joka perustui YK:n peruskirjan VII lukuun, vaikka voimassa ollut rauhanturvalaki olisi mahdollistanut vain VI luvun mukaisen, ”perinteisen” rauhanturvaamisen. Osallistuminen IFOR-operaatioon sai eduskunnassa aikaan kyllä ”jonkin verran keskustelua”, mutta operaatiolle annettiin silti hyväksyntä. (Salenius-Pasternak – Visuri 2006, 37–39.) Oman analyysini perusteella puolestaan osallistuminen ISAF-operaatioon perusteltiin argumentoimalla esimerkiksi vastaavien voimankäyttövaltuuksien olleen aiemmin käytössä juuri Balkanin operaatioissa. Esimerkkien perusteella vaikuttaa siltä, että suomalaisen kriisinhallinnan kehitys 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa yllätti päätöksentekijät ja eteni operaatio-osallistumisen ehdoilla säädösten ja strategisten linjausten seurattessa perässä. Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todetaankin puolustusvoimien kansainvälisen toiminnan laajentuneen ”ennakoitua enemmän ja nopeammin” (VNS 2/2001, 46).

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella puolustusvoimien tekemän kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön viitekehikseksi on muodostunut ennen kaikkea Naton rauhankumppanuusjärjestelmä ja välineeksi sotilaallinen kriisinhallinta. Kuten analyysissä näimme, itse liittyminen Naton rauhankumppaniksi kuin myös osallistuminen puolustusliiton nopean toiminnan joukkoihin ja arviointiprosesseihin on perusteltu nimenomaan kriisinhallinnan kehittämiseksi. Samaa tarkoitusta on palvellut myös osallistuminen kriisinhallintaoperaatioihin Balkanilla ja Afganistanissa. Vuosien mittaan sekä operaatioissa että muussa rauhankumppanuustoiminnassa on aineiston perusteella korostunut yhä enemmän kriisinhallinnan ohella myös kotimaan puolustuksen kehittäminen. Näin kriisinhallinnasta alkanut kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö on levinnyt käsittämään myös puolustusvoimien kotimaan toiminnan kehitystyön, mikä sitoo nämä strategisen kulttuurin käytännöt tiukasti yhteen.

Ajatusta kriisinhallinnan yhteydestä kotimaan puolustuksen kehittämiseen tukee Raitasalon (2008, 8) esittämä näkemys EU:n ja Naton piirissä kehitettyjen nopean toiminnan ja korkean teknologian joukkojen käyttämisestä ”katalyyttinä”, jolla pyritään kehittämään valtioiden asevoimia ja uudistamaan sotilaallisia suorituskykyjä. Suomalaisen kriisinhallinnan käytännön kannalta osa tätä kehitystä on ollut osallistuminen EUBG-taisteluosastoihin ja Naton NRF-valmiuteen sekä kriisinhallinnan valmiusjoukko-

jen kouluttaminen osana varusmieskoulutusjärjestelmää. Valmiusvuorojen ja -koulutuksen kautta Suomelle voidaan sanoa muodostuneen jopa joukko kriisinhallinnan ammattilaisia. Haastatellut komentajat korostavat kyllä reserviläisten merkitystä kriisinhallinnassa, mutta samalla heidän mukaansa puolustusvoimien kantahenkilökunnan määrä on silti kasvanut Afganistanissa verrattuna aiempiin operaatioihin. Paikoin vaikuttaa jopa siltä, että kriisinhallintajoukkoja on koottu ammattisotilaista koostuvien erikoisjoukkoyksiköiden pohjalta.

Vaikka sotilasdoktriini on Neumannin ja Heikan määritelmän mukaan oma strategisen kulttuurin käytäntönsä, tutkimuksen perusteella vuorovaikutus käytäntöjen välillä on tiivis. Esimerkiksi mainitut valmiusjoukko- ja erikoisjoukkosotilaat on sijoitettu omina joukko-osastoinaan myös puolustusvoimien sodan ajan vahvuuteen. Nämä sotilaat muodostavat toki vain murto-osan koko Suomen suunnitelluista sodan ajan joukoista, mutta kriisinhallinnan koulimina valmiusjoukkosotilaina heitä voitaneen kutsua samalla myös 'puoliammattimaisiksi' maanpuolustajiksi, sanoihan yksi haastateltu komentaja palveluksen kriisinhallintaoperaatioissa vastaavan lähestulkoon puolta vuotta kertausharjoituksessa. Kriisinhallinnan ammattimaistumista voidaankin pitää koko strategisen kulttuurin kehityksen kannalta mielenkiintoisena, koska molemmat määrittelemäni suomalaiset kokonaisstrategiat nojaavat nimenomaan reserviläisarmeijaan joukkojen kokoamistapana. Suomalaisen sotilasdoktriinin kannalta tulevassa tutkimuksessa voisi näin ollen keskittyä paitsi kriisinhallintahenkilöstön ammattimaistumiseen, myös esimerkiksi asevelvollisuusjärjestelmän kehittymiseen yhä pienemmän ja valikoituneemman reservin kouluttamisen suuntaan.

Kriisinhallinnan merkitys suomalaisen sotilasdoktriinin kehitykselle on tämän tutkimuksen mukaan ollut merkittävä myös sotilaskoulutuksen ja taktiikan kannalta. Jokainen kriisinhallintaoperaatioissa palvelut sotilas osallistuu kotiuduttuaan "lessons learned"-tilaisuuteen, josta kerättyä palautetta hyödynnetään sekä kriisinhallinnan että kotimaan puolustuksen kehittämistyössä. Haastatteluiden perusteella osallistuminen Afganistanin operaatioon on osaltaan johtanut muutoksiin muun muassa tavassa kouluttaa varusmiehille aseenkäyttöä ja liikkumista. Lisäksi kerätyt opit ovat olleet keskeisiä myös kehitettäessä esimerkiksi maavoimien vuonna 2013 julkistettua, uudistettua taistelutapaa. Näiden esimerkkien perusteella näenkin mielenkiintoisena seurata myös jatkossa suomalaisen kriisinhallinnan ja sotilasdoktriinin välistä suhdetta ja näiden kehitystä.

Tässä tutkielmassa tutkittujen asiakirjojen ja haastatteluiden perusteella yksi keskeisimmistä kriisinhallintaoperaatioiden tavoitteista on yhteistoimintakyvyn harjoittelu Nato- ja rauhankumppanimaiden asevoimien kanssa. Pyrkimys yhteistoimintakykyyn määrittelee myös rauhankumppanuuden piirissä tehtäviä harjoituksia, koulutuksia ja suunnittelua. Tämä voidaan nähdä turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon käytännön toteutuksena, jonka mukaan puolustusvoimien tulee varmistaa, että Suomen

sotilaalliselle liittoutumiselle ei ”muodostu käytännön esteitä” (VNS 5/2012, 78). Yhteistoimintakyvyn kehittäminen Nato-maiden kanssa onkin Heikan määrittelemän liberalistisen kokonaisstrategian mukaista, koska hänen mukaansa suomalainen strateginen kulttuuri perustuu muun muassa itsenäiseen kansalliseen puolustuskykyyn yhdistettynä puolustusvoimien kehittämiseen yhteensopivaksi Natiojoukkojen kanssa. (Heikka 2005a, 93.)

Toistaiseksi suomalaisen strategisen kulttuurin suurissa kysymyksissä on nähdäkseni Heikan näemyksen vastaisesti kuitenkin säilynyt pienvaltiorealistinen pohjavire, joka näkyy ennen kaikkea linjauksessa Suomen sotilaallisesta liittoutumattomuudesta. Tästä huolimatta strategisessa kulttuurissa on havaittavissa myös merkkejä siirtymisestä yhteistyöperustaisen, liberalistisen kokonaisstrategian suuntaan. Kilpailevat näkökulmat luovat toisin sanoen jännitteen suomalaiseen turvallisuus- ja puolustuspoliitiikkaan, joka näkyy esimerkiksi vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa. Asiakirjassa näet todetaan pienvaltiorealistisesti, että ”[s]otilasliittoon kuulumattomana maana Suomi varautuu sotilaallisten uhkien torjumiseen ilman ulkopuolista tukea”, ja että ”[s]otilaallisen puolustusjärjestelmän kaikki avainsuorituskyvyt on pidettävä puolustusvoimien halussa” (mt. 98). Toisaalla selonteossa sanotaan Suomen olevan kuitenkin myös riippuvainen kansainvälisestä yhteistyöstä sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisessä ja ylläpitämisessä (mt. 84), ja että ”[k]aikilta osin itsenäisen puolustuskyvyn ylläpito ei ole enää mahdollista” (mt. 43). Kun tähän lisätään vielä yllä osoitettu pyrkimys yhteistoimintakyvyn kehittämiseen euroatlanttisen alueen valtioiden kanssa, joka aiemmassa selonteossa määritellään suoraviivaisesti kyvyksi ”ottaa vastaan ulkopuolista sotilaallista apua, mikäli Suomi joutuisi hyökkäyksen kohteeksi” (VNS 1/1997, 79), voidaan strategisen kulttuurin muutoksen liberalistiset merkit nähdä jo selvästi. Tässä muutosprosessissa kriisinhallinnan kautta kehitetyllä yhteistoimintakyvyllä on ollut merkittävä rooli.

Ajatus kilpailevista kokonaisstrategioista vaikuttaa poikkeuksellisen mielenkiintoiselta tarkasteltaessa puolustusvoimissa meneillään olevaa rakenneuudistusta. Uudistukset aloitettiin puolustusvoimien aloitteesta vuonna 2012, mutta periaatteelliset linjaukset eivät toistaiseksi vielä ulotu vuoden 2015 jälkeiseen aikaan. Näin ollen pitkän aikavälin linjaukset asevoimien kehittämisestä antavat edelleen odottaa itseään ja seuraavaa turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa. Näen strategisen kulttuurin viitekehyksen tarjoavan erittäin hedelmällisen lähestymistavan tulevan keskustelun tutkimukselle hyödyntäen esimerkiksi Neumannin ja Heikan (2005, 14–16) ajatuksia siviili–sotilas-suhteista strategisen kulttuurin käytäntönä. Lähestymistapa mahdollistaisi esimerkiksi poliittisten ja sotilastoimijoiden virallisen sekä epävirallisen kommunikaation tutkimisen puolustusvoimien vääjäämättömältä vaikuttavassa uudistamistyössä.

Toisena mahdollisena tutkimuskohteena samat kirjoittajat mainitsevat liittoutumisen vaikutukset asehankintoihin (ma. 17). Vaikka Suomi ei ole sotilaallisesti liittoutunut, EU:n ja Naton rauhankumppanuus yhteistyön kautta Suomi osallistuu yleiseurooppalaisiin asevoimien kehityshankkeisiin. Tästä näkökulmasta esimerkiksi Naton Smart Defence ja EU:n Pooling & Sharing -hankkeiden yhteys vaikkapa puolustusvoimien kehityshankkeisiin, kuten maavoimien uudistettuun taistelutapaan, vaikuttaisi niin ikään mielenkiintoiselta tutkimuskohteelta. Koska suomalaisen strategisen kulttuurin tutkimus on kuitenkin toistaiseksi vielä alkutekijöissään, tilaa – ja mielestäni myös tilausta – löytyy näille ja monille muillekin tutkimushankkeille.

Tässä tutkimuksessa olen kuvannut suomalaista strategista kulttuuria kahden kilpailevan kokonaistrategian kautta. Kylmän sodan jälkeen liberalistisen kokonaistrategian voidaan sanoa vahvistuneen osana suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan eurooppalaistumista, mutta pienvaltiorealistinen ajattelu on edelleen määritellyt keskeisimpiä strategisia ratkaisuja, kuten suhtautumista sotilaalliseen liittoutumiseen. Kriisinhallinnan käytännössä, joka osaltaan konstituoii suomalaista strategista kulttuuria, pienvaltiorealistinen ajattelu on kuitenkin selkeästi alakynnessä ja kriisinhallinta toteuttaa nimenomaan liberalistista kokonaistrategiaa. Osallistumisessa ISAF-kriisinhallintaoperaatioon liberalistinen ajattelu näkyy niin joukkojen tehtävissä, toiminnalle annetuissa perusteluissa ja tavoitteissa kuin myös yhteistoiminnassa muiden toimijoiden kanssa. Tässä tutkimuksessa olen lisäksi osoittanut, että kriisinhallinnan kautta suomalainen strateginen kulttuuri on kehittynyt kohti länsimaisten valtioiden yhteistyötä myös kotimaan puolustuksen järjestämisessä. Vastauksena neljänteen tutkimuskysymykseeni tämä kehityskulku on nähdäkseni osoitus siitä, että strategisen kulttuurin muutos todellakin on mahdollista myös käytännön kautta, alhaalta ylöspäin. Löydöstä tukee Adlerin ja Pouliot'n (2011, 7–8) laajempi ajatus käytäntöjen kyvystä muuttaa maailmaa ja ihmisten käsityksiä siitä. Vaikka näen strategisen kulttuurin muutoksen etenevän Neumannia ja Heikkaa seuraten konstitutiivisena prosessina käytäntöjen ja diskurssin välillä, tämä tutkimus osoittaa nimenomaan käytäntöjen keskeisyyden prosessissa. Näin ollen tehtäessä päätöksiä tulevaisuuden suomalaisesta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta tulisi käytäntöjen merkitys huomioida entistä paremmin ja ymmärtää, että muutos ruohonjuuritason toiminnassa voi lopulta muodostua koko politiikkaa määritteleväksi tekijäksi.

Huolimatta tutkimuksen tuloksista on kuitenkin todettava, että suomalaisen strategisen kulttuurin nykytilanteesta on vielä pitkä matka sellaisiin muutoksiin, jotka johtaisivat esimerkiksi Suomen sotilaallisen liittoutumiseen. Vaikka kulttuuriset muutokset ovat näin ollen hitaita, tämän tutkimuksen tarkoituksena on osoittaa, että myös poliittisilla käytännöillä on merkitystä pohdittaessa kansainvälisen politiikan kehityskulkuja. Tässä tutkimuksessa paikallistettu liberalistinen muutostrendi suomalaisessa strategisessa kulttuurissa ei silti sulje pois myöskään muunlaisen kehityksen mahdollisuutta suomalais-

sessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Vaikka siis tällä hetkellä näen suomalaisen strategisen kulttuurin kehittyvän ennen kaikkea liberalistisen kokonaisstrategian viitoittamalla tiellä, Haukkalan (2012, 155–165) yhtenä mahdollisena skenaariona esiintuoma paluu pienvaltiorealistiseen politiikkaan on nähdäkseni niin ikään mahdollinen, erityisesti jos eurooppalaisessa turvallisuusympäristössä tapahtuu merkittäviä muutoksia.

Myöskään esittämäni kritiikki vaihtoehtomuudelle suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa keskustelussa ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että joissakin kansainvälispoliittisissa tilanteissa vaihtoehdot todellakin ovat vähissä ja kulttuuriset tekijät vain kaukana taustalla. Strategisen kulttuurin tutkimuksen keskeinen vahvuus onkin ennustamisen sijaan kyky sijoittaa turvallisuus- ja puolustuspoliittiset ilmiöt, niin hitaat kuin nopeammatkin, osaksi laajempaa historiallista kehityskulkua. Tämä antaa mahdollisuuden poliittisten päätösten kriittiseen ja analyttiseen tarkasteluun. Tunnistamalla kulttuuristen tekijöiden vaikutus päätöksentekoprosessiin myös toimijoille tarjoutuu tilaisuus entistä johdonmukaisemman ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan harjoittamiseen. Riippumatta poliittisista linjauksista, johdonmukaisuus tavoitteisiin pyrkimisessä ei varmasti haittaa niiden saavuttamisessa. Tutkielmani johtopäätöksinä voidaankin pitää pyrkimystä suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen keskustelun edistämiseen. Ottamalla kulttuuriset näkökohdat huomioon poliittisissa prosesseissa meillä on entistä paremmat edellytykset käsittää, mistä olemme tulossa, ymmärtää, missä olemme nyt ja pohtia, minne voisimme olla menossa.

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto – poliittiset asiakirjat

PLM (2010), *"ROE-työryhmän raportti"*, puolustusministeriön kansliapäällikön asettaman työryhmän raportti, 30.9.2010, <http://www.defmin.fi/files/1651/101025_ROE_tr_raportti_FINAL.pdf>, luettu 18.11.2013>.

PuVL 5/2007 vp, "Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Afganistanin ISAF-operaatioon [...]", *eduskunnan puolustusvaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta VNS 2/2007*, 27.11.2007.

PuVL 1/2010 vp, "Valtioneuvoston selonteko Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon", *eduskunnan puolustusvaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta VNS 1/2010*, 18.3.2010.

PuVL 2/2012 vp, "Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Afganistanin tilanteesta ja Suomen kokonaistuesta Afganistanille, mukaan lukien osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan", *puolustusvaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta VNS 2/2011*, 6.3.2012.

TP (2002a), *"Tasavallan presidentin esittely 21.1.2002"*, tasavallan presidentin päätös 21.1.2002, valtioneuvoston tiedotusyksikkö, internet-sivu, <<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?oid=102004>>, luettu 18.11.2013.

TP (2002b), *"Tasavallan presidentin esittely 28.3.2002"*, tasavallan presidentin päätös 28.3.2002, valtioneuvoston tiedotusyksikkö, internet-sivu, <<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?oid=101904>>, luettu 18.11.2013.

TP (2002c), *"Tasavallan presidentin esittely 14.6.2002"*, tasavallan presidentin päätös 14.6.2002, valtioneuvoston tiedotusyksikkö, internet-sivu, <<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?oid=101764>>, luettu 18.11.2013.

TP (2004), *"Tasavallan presidentin esittely 7.5.2004"*, tasavallan presidentin päätös 7.5.2004, valtioneuvoston tiedotusyksikkö, internet-sivu, <<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?oid=102094>>, luettu 18.11.2013.

TP (2008), *"Tasavallan presidentin esittely 8.2.2008"*, tasavallan presidentin päätös 8.2.2008, valtioneuvoston tiedotusyksikkö, internet-sivu, <<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/paatokset/paatos/fi.jsp?oid=220643>>, luettu 18.11.2013.

UaVL 1/2008 vp, "Valtioneuvoston selvitys Suomen tuesta Afganistanin vakauttamiselle", *eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto valtioneuvoston selvityksestä UTP 19/2007*, 5.3.2008.

UaVM 11/2007 vp, "Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Afganistanin ISAF-operaatioon [...]", *eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan mietintö valtioneuvoston selonteosta VNS 2/2007*, 30.11.2007.

UaVM 3/2009 vp, "Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta ISAF-operaation tukitoimiin vaalien järjestämiseksi Afganistanissa vuonna 2009", *eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan mietintö valtioneuvoston selonteosta VNS 8/2008*, 24.2.2009.

UaVM 3/2010 vp, "Valtioneuvoston selonteko Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon", *eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan mietintö valtioneuvoston selonteosta VNS 1/2010*, 25.3.2010.

UaVM 1/2012 vp, "Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Afganistanin tilanteesta ja Suomen kokonaistuesta Afganistanille, mukaan lukien osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan", *ulkoasiainneuvoston mietintö valtioneuvoston selonteosta VNS 2/2011*, 21.3.2012.

UaVP 29/2004 vp, eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan pöytäkirja 5.5.2004.

UTP 4/2004 vp, *"Afganistan/ISAF; Palontorjuntaan erikoistuneen pelastusosaston lähettämisestä Kabulin kansainvälisen lentokentän pohjoismaiseen ryhmään"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 5.3.2004.

UTP 13/2004 vp, *"Afganistan/ISAF; Suomen osallistuminen jälleenrakennus- ja vakauttamistoimintaan (PRT-ryhmät) Pohjois-Afganistanissa"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 28.4.2004.

UTP 23/2006 vp, *"Afganistanin tilanteesta ja ISAF-operaatiosta (International Security Assistance Force)"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 25.9.2006.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 1., *"Ajankohtaiskatsaus ISAF-kriisinhallintaoperaatioon Afganistanissa"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 9.10.2008.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 2., *"Suomen osallistuminen ISAF-operaation tukitoimiin vaalien järjestämiseksi Afganistanissa vuonna 2009; täydentävä tiedot toimeenpanosta"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 16.6.2009.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 3., *"Ajankohtaiskatsaus Suomen kriisinhallintajoukkoihin Afganistanissa (ISAF-operaatio)"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 3.9.2009.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 4., *"Afganistanin tilanne ja Suomen osallistuminen"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 22.1.2010.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 5., *"Afganistanin pohjoisen alueen jatkonäkymät"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 2.6.2010.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 6., *"Selvitys ulkoasiainvaliokunnalle Afganistanin tilanteesta"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 7.10.2010.

UTP 23/2006 vp jatkokirjelmä 7., *"Suomen ISAF-osallistumisen vähentäminen"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 31.5.2013.

UTP 19/2007 vp, *"Selvitys Suomen tuesta Afganistanin vakauttamiselle"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 14.12.2007.

UTP 19/2007 vp jatkokirjelmä 1., *"Suomen Afganistan toimintaohjelma"*, valtioneuvoston selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, 20.4.2009.

UTP 5/2009 vp, *"Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia"*, valtioneuvoston selvitys ulkoasiainvaliokunnalle, 13.11.2009.

VN (2004), *"Suomesta lisää rauhanturvaajia Afganistaniin"*, valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote, 9.3.2004, internet-sivu, <<http://vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=92479>>, luettu 18.11.2013.

VN (2006), *"Afganistanin turvallisuustilanne esillä valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa ministerivaliokunnassa"*, valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote 47/2006, 17.2.2006, <<http://vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=148795>>, luettu 18.11.2013.

VN (2007), *"Suomen toiminta Afganistanissa"*, valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote 33/2007, 2.2.2007, <<http://vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=181743>>, luettu 18.11.2013.

VNS 1/1995 vp, *"Turvallisuus muuttuvassa maailmassa : Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 6.6.1995.

VNS 2/1996, *"Suomen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittäminen"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.4.1996.

VNS 1/1997 vp, *"Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997.

VNS 2/2001 vp, *"Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001.

VNS 5/2001 vp, *"Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon (ISAF, International Security Assistance Force) Afganistanissa"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 9.1.2002.

VNS 6/2004 vp, *"Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004.

VNS 2/2007 vp, *"Suomen osallistuminen Afganistanin ISAF-operaatioon, Suomen osallistuminen EU:n sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon Tshadissa ja Keski-Afrikan tasavallassa (EUFOR TCHAD/RCA) sekä sotilasosaston asettaminen korkeaan valmiuteen osana Ruotsin, Suomen, Viron, Irlannin ja Norjan muodostaman EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1.–30.6.2008"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 6.11.2007.

VNS 8/2008, *"Suomen osallistuminen ISAF-operaation tukitoimiin vaalien järjestämiseksi Afganistanissa vuonna 2009"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 4.2.2009.

VNS 1/2009 vp, *"Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 6.2.2009.

VNS 1/2010, *"Valtioneuvoston selonteko Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 16.2.2010.

VNS 2/2011 vp, *"Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Afganistanin tilanteesta ja Suomen kokonaistuesta Afganistanille, mukaan lukien osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 9.12.2011.

VNS 6/2012 vp, *"Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012"*, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, 21.12.2012.

YKTN 1386 (2001), *YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1386*, 20.12.2001, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1386\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1386(2001))>, luettu 18.11.2013.

YKTN 2069 (2012), *YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 2069*, 9.10.2012, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2069\(2012\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2069(2012))>, luettu 18.11.2013.

Tutkimusaineisto – asiantuntijahaastattelut

H1, Haastattelu 1, 5.4.2013.

H2, Haastattelu 2, 12.4.2013.

H3, Haastattelu 3, 17.4.2013.

H4, Haastattelu 4, 22.4.2013.

H5, Haastattelu 5, 27.5.2013.

H6, Haastattelu 6, 3.5.2013.

Tutkimuskirjallisuus

Aberbach, Joel D. – Rockman, Bert A. (2002), "Conducting and Coding Elite Interviews", *PS: Political Science & Politics*, 35, 4, 673–676.

Adler, Emanuel – Vincent Pouliot (2011), "International practices: introduction and framework", teoksessa Adler, Emanuel – Vincent Pouliot (toim.), *"International practices"*, Cambridge: Cambridge University Press.

Alasuutari, Pertti (2011), *"Laadullinen tutkimus 2.0"*, Tampere: Vastapaino.

Alastalo, Marja – Maria Åkerman (2010), "Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktojen jäljillä", teoksessa Ruusuvaori, Johanna – Pirjo Nikander – Matti Hyvärinen (toim.), *"Haastattelun analyysi"*, Tampere: Vastapaino.

Andersen, Morten Skumsrud – Iver B. Neumann (2012), "Practices as Models: A Methodology with an Illustration Concerning Wampum Diplomacy", *Millennium*, 40, 3, 457–481.

Apunen, Osmo (1972), *"Kansallinen realismi ja puolueettomuus Suomen ulkopoliittisina valintoina : tutkimus Suomen ulkopoliittisen toimintaohjelman rakenteesta ja funktioista. 1, Paasikiven linja"*, Tampere: Tampereen yliopisto.

Apunen, Osmo (1975), "Suomen ulkopoliittinen doktriini - toiminnallisia perspektiivejä", teoksessa Hakovirta, Harto – Raimo Väyrynen (toim.), *"Suomen ulkopoliitiikka"*, Helsinki: Gaudeamus.

Archer, Toby (2010), *"Between Kant and Hobbes: Finnish Security Policy after European integration - seeking security in the modern and post-modern world"*, väitöskirja, Manchester: Manchester Metropolitan University.

Barnes, Barry (2005), "Practice as Collective Action", teoksessa Schatzki, Theodore R. – Karin Knorr Cetina – Eike von Savigny (toim.) *"The Practice Turn in Contemporary Theory"*, alkuperäinen teos julkaistu 2001, elektroninen versio 2005, Lontoo: Routledge.

Bartelson, Jens (1995), *"A genealogy of sovereignty"*, Cambridge: Cambridge University Press.

Bellamy, Alex J. – Paul Williams – Stuart Griffin (2010), *"Understanding peacekeeping"*, Cambridge: Polity.

Berry, Jeffrey M. (2002), "Validity and Reliability Issues In Elite Interviewing", *PS: Political Science & Politics*, 35, 4, 679–682.

- Biava, Alessia – Margriet Drent – Graeme P. Herd, (2011), "Characterizing the European Union's Strategic Culture – An Analytical Framework", *Journal of Common Market Studies*, 49, 6, 1227–1248.
- Desch, Michael C. (1998), "Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies", *International Security*, 23, 1, 141–170.
- Dexter, Lewis Anthony (2006), *"Elite and specialized interviewing"*, Colchester: ECPR.
- Doyle, Michael W. (2001), "War Making and Peace Making: The United Nations' Post-Cold War Record", teoksessa Crocker, Chester A. – Fen Osler Hampson – Pamela Aall (toim.) *"Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict"*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Eskola, Jari – Jaana Vastamäki (2010), "Teemahaastattelu: opit ja opetukset", teoksessa Aaltola, Juhani. – Raine Valli (toim.), *"Ikkunoita tutkimusmetodeihin. virikkeitä aloittelevalle tutkijalle / 1, Metodien valinta ja aineiston keruu"*, Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Farrell, Theo (1998), "Culture and military power", *Review of International Studies*, 24, 3, 407–416.
- Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (1993a), "Johdanto: Suomen ulkopoliittikka tutkimuksen kohteena" teoksessa Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (toim.) *"Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan : Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen"*, Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (1993b), "Suomen ulkopoliittikka murroksessa" teoksessa Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (toim.) *"Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan : Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen"*, Helsinki: Gaudeamus.
- Gadamer, Hans-Georg (1986), *"Gesammelte Werke Band 1: Hermeneutik I : Wahrheit und Methode : Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik"*, Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Geertz, Clifford. (1973), *"The interpretation of cultures : selected essays"*, New York: Basic Books.
- Gibbs, Graham R. (2007), *"Analyzing qualitative data"*, Los Angeles: Sage.
- Giddens, Anthony (1984), *"The constitution of society : outline of the theory of structuration"*, Cambridge: Polity.
- Glaser, Barney G. – Anselm L. Strauss (1967), *"The discovery of grounded theory : strategies for qualitative research"*, New York: Aldine de Gruyter.
- Glenn, John – Darryl A. Howlett – Stuart Poore (2004), "Introduction" teoksessa Glenn, John – Darryl A. Howlett – Stuart Poore (ed.), *"Neorealism versus strategic culture"*, Aldershot: Ashgate.
- Gray, Colin S. (1999), "Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back", *Review of International Studies*, 25, 1, 49–69.
- Gustafsson, Annastiina (2012), *"Voisihan sitä toivoa, että siellä Afganistanin päässä olisi selkeämpi kuva. Se nyt on mitä on : Suomen uskomukset Afganistanin kriisinhallintaoperaatiosta vuosina 2001–2002 sekä 2009–2010"*, pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Haglund, David G. (2011), "Let's Call the Whole Thing Off? Security Culture as Strategic Culture", *Contemporary Security Policy*, 32, 3, 494–516.
- Harvey, William S. (2011), "Strategies for conducting elite interviews", *Qualitative Research*, 11, 4, 431–441.

- Haukkala, Hiski (2012), *"Suomen muuttuvat koordinaatit"*, Helsinki: Gummerus.
- Heidegger, Martin (1988), *"Gesamtausgabe, II Abteilung: Vorlesungen : Band 63 : Ontologie (Hermeneutik der Faktizität)"*, Frankfurt am Main: Klostermann.
- Heikka, Henrikki (2003), "Strategic Culture and the English School: Conceptualising Strategic Adjustment in the Nordic Region", *UPI Working Papers*, 33, Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Heikka, Henrikki (2005a), "Republican Realism – Finnish Strategic Culture in Historical Perspective", *Cooperation & Conflict*, 2005, 40, 1, 91–119.
- Heikka, Henrikki (2005b), *"Republican Realism: Balance of Power, Strategic Culture and Finnish Security"*, väitöskirja, Birmingham: University of Birmingham.
- Hirsjärvi, Sirkka – Helena Hurme (2008), *"Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö"*, Helsinki: Gaudeamus.
- Hollis, Martin – Steve Smith (1991), *"Explaining and understanding international relations"*, Oxford: Clarendon Press.
- Holma, Heikki (2010), "Perinteisestä rauhanturvaamisesta kriisien hallintaan ja ennaltaehkäisyyn", teoksessa Holma, Heikki et al. (toim.), *"Suomen rauhanturvaajaliitto 1968–2008"*, Ylöjärvi: Suomen rauhanturvaajaliitto.
- Huru, Jouko (1993), "Suomen ulkopoliittikka ja yhteisöllisyyden haasteet", teoksessa Huru Jouko (toim.), *"Uuden ulkopoliittikan haasteet : Kekkosen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle"*, Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos.
- Jackson, Patrick Thaddeus (2006), "Making sense of making sense : configurational analysis and the double hermeneutic" teoksessa Yanow, Dvora – Peregrine Schwartz-Shea (toim.), *"Interpretation and method : empirical research methods and the interpretive turn"*, Armonk: M.E. Sharpe.
- Jackson, Patrick Thaddeus (2011), *"The conduct of inquiry in international relations : philosophy of science and its implications for the study of world politics"*, Lontoo: Routledge.
- Johnston, Alastair Iain (1995), "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, 19, 4, 32–64.
- Juntunen, Tapio (2009), *"Kamppailu Suomen turvallisuuspolitiikan linjasta ja turvallisuuden merkityksistä 2010-luvulle tultaessa"*, pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Katzenstein, Peter J. (toim.) (1996), *"The culture of national security : norms and identity in world politics"*, New York: Columbia University Press.
- Kennedy, Paul (1991). "Grand Strategy in War and Peace: Toward a Broader Definition", teoksessa Kennedy, Paul (toim.), *"Grand Strategies in War and Peace"*, New Haven: Yale University Press.
- Kerttunen, Mika (2007), "Strategia", *Strategian laitos, Julkaisusarja 3*, Strategian asiatietoa, No 4, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kerttunen, Mika (2010), *"Kuinka sota voitetaan : sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta"*, Strategian laitos, Julkaisusarja 2, tutkimusselesteita No 45, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Klein, Yitzhak (1991), "A Theory of Strategic Culture", *Comparative Strategy*, 10, 1, 3–23.

- Kvale, Steinar (1996), *"Interviews : an introduction to qualitative research interviewing"*, Thousand Oaks: Sage.
- Kvale, Steinar (2007), *"Doing interviews"*, Los Angeles: Sage.
- Kylä-Harakka, Juha (2007), *"Suomen osallistuminen kriisinhallintaan : konsepti puolustusvoimien näkökulmasta"*, diplomityö, yleisesikuntaupseerikurssi, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Käkönen, Jyrki (1993), "Suomen ulkopolitiikan suuret traditiot ja tulevaisuuden valinnat", teoksessa Huru Jouko (toim.), *"Uuden ulkopolitiikan haasteet : Kekkosen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle"*, Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos.
- Laitinen, Kari (2006), "National or International? Contending Discourses on Finnish Conscription", teoksessa Joenniemi, Pertti (toim.), *"The Changing Face of European Conscription"*, Aldershot: Ashgate.
- Lantis, Jeffrey S. – Darryl Howlett (2007), "Strategic Culture" teoksessa Baylis, John et al. (toim.) *"Strategy in the contemporary world – An introduction to strategic studies"*, Oxford: Oxford University Press.
- Lapid, Yosef (1997), "Culture's Ship: Returns and Departures in International Relations Theory", teoksessa Lapid, Yosef – Friedrich Kratochwil (toim.) *"The Return of Culture and Identity in IR Theory"*, Boulder: Lynne Rienner.
- Limnell, Jarno (2009), *"Suomen uhkakuvaliittikka 2000-luvun alussa"*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29, Helsinki: Edita Prima Oy.
- Limnell, Jarno – Charly Salenius-Pasternak (2009), *"Miksi Afganistan on tärkeä Suomelle?"*, Julkaisusarja 4, No 30, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Littig, Beate (2008), "Interviews mit Eliten – Interviews mit ExpertInnen: Gibt es Unterschiede?", *Forum: Qualitative Social Forschung / Forum: Qualitative Social Research*, 9, 3, artikkeli 16, <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0803161>>, luettu 22.5.2013.
- Merton, Robert K. – Marjorie Fiske – Patricia Kendall (1990), *"The Focused Interview"*, New York: Free Press.
- Meyer, Christoph O. (2005), "Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms", *European Journal of International Relations*, 11, 4, 523–549.
- Mikecz, Robert (2012), "Interviewing Elites: Addressing Methodological Issues", *Qualitative Inquiry*, 18, 6, 482–493.
- Mykkänen, Juri (2001) "Eliittihaastattelu", *Politiikka*, 43, 2, 108–127.
- Möttölä, Kari (1993), "Puolueettomuudesta sitoutumiseen : Turvallisuuspoliittisen perusratkaisun muutos kylmästä sodasta Euroopan murrokseen" teoksessa Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (toim.) *"Johdatus Suomen ulkopolitiikkaan : Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen"*, Helsinki: Gaudeamus.
- Neumann, Iver B. (2002), "Returning Practice to the Linguistic Turn: The Case of Diplomacy", *Millennium*, 31, 3, 627–651.
- Neumann, Iver B. – Henrikki Heikka (2005), "Grand Strategy, Strategic Culture, Practice – The Social Roots of Nordic Defence", *Cooperation and conflict*, 2005, 40, 1, 5–23.

- Nokkala, Arto (1993), "Puolustuspolitiikasta laaja-alaiseen turvallisuuspolitiikkaan", teoksessa Huru Jouko (toim.), *"Uuden ulkopolitiikan haasteet : Kekkosen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle"*, Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos.
- Oesch, Erna (2005), "Hermeneutiikka tiedonalueiden järjestelmässä : "sydämen sanasta" ymmärtämisen kehälle", teoksessa Tontti, Jarkko (toim.), *"Tulkinnasta toiseen : esseitä hermeneutiikasta"*, Tampere: Vastapaino.
- Palm, Anne (2012), "Kriisinhallintaa – oman turvallisuutemme takia vai kriisimaiden asukkaiden elämän parantamiseksi?", teoksessa Kopola, Riina – Anne Palm (toim.) *"Siviilit kriisejä hallitsemassa : Matkalla kokonaisvaltaiseen kriisinhallintaan"*, Helsinki: Katu.
- Palosaari, Teemu (2011), *"The art of adaptation – a study on the Europeanization of Finland's foreign and security policy"*, Tampere: Tampere University Press.
- Patomäki, Heikki – Colin Wight (2000), "After Postpositivism? The Promises of Critical Realism", *International Studies Quarterly*, 44, 2, 213–237.
- Penttilä, Risto E. J. (1992), *"Moskovasta Brysseliin : Suomen muuttuva ulko- ja turvallisuuspolitiikka"*, Helsinki: VAPK-kustannus.
- Perheentupa, Christian (2010), "Komposiittikypärän alta : sotilaan näkökulma Afganistan-keskusteluun", *Kosmopolis*, 40, 1, 75–78.
- Poore, Stuart (2003), "What is the context? A reply to the Gray-Johnston debate on strategic culture", *Review of International Studies*, 29, 2, 279–284.
- Poore, Stuart (2004), "Strategic Culture", teoksessa Glenn, John – Darryl A. Howlett – Stuart Poore (toim.), *"Neorealism versus strategic culture"*, Aldershot: Ashgate.
- Radnitzky, Gerard (1970), *"Contemporary schools of metascience"*, Göteborg: Akademiförlaget.
- Raitasalo, Jyri (2008), *"Kriisinhallinta kriisissä?"*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 24, Helsinki.
- Ramsbotham, Oliver – Tom Woodhouse – Hugh Miall (2011), *"Contemporary conflict resolution : the prevention, management and transformation of deadly conflicts"*, Cambridge: Polity.
- Rapley, Tim (2007), *"Doing conversation, discourse and document analysis"*, Los Angeles: Sage Publications.
- Ricœur, Paul (1986), *"Du texte à l'action : Essais d'herméneutique II"*, Pariisi: Seuil.
- Ruffa, Chiara (2013), "What Peacekeepers Think and Do? An Exploratory Study of French, Ghanaian, Italian, and South Korean Armies in the United Nations Interim Force in Lebanon", *Armed Forces & Society*, ennakkojulkaistu internetissä 28.3.2013.
- Rusi, Alpo M. – Jukka Salovaara (1993), "Kylmän sodan jälkeinen epävarma rauha : Suomi Euroopan kehittyvän turvallisuusalueen osapuolena", teoksessa Forsberg, Tuomas – Tapani Vaahtoranta (toim.) *"Johdatus Suomen ulkopolitiikkaan : Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen"*, Helsinki: Gaudeamus.
- Ruusuvuori, Johanna (2010), "Litteroijan muistilista", teoksessa Ruusuvuori, Johanna – Pirjo Nikander – Matti Hyvärinen (toim.) (2010), *"Haastattelun analyysi"*, Tampere: Vastapaino.

- Salonius-Pasternak, Charly – Pekka Visuri (2006), *"Suomi rauhanturvaajana 1991–2006"*, Helsinki: Puolustusministeriö.
- Salonius-Pasternak, Charly (2010a), *"Kriisinhallinnan rajamailla : Kansanedustajat varauksellisia Afganistanin operaation nykytilasta"*, Briefing Paper 64, Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Salonius-Pasternak, Charly (2010b), "Suomi on sodan osapuoli Afganistanissa", *Kosmopolis*, 40, 1, 7–26.
- Schatzki, Theodore R. – Karin Knorr Cetina – Eike von Savigny (toim.) [2001] (2005), *"The Practice Turn in Contemporary Theory"*, alkuperäinen teos julkaistu 2001, elektroninen versio 2005, Lontoo: Routledge.
- Schmidt, Peter – Benjamin Zyla (2011), "European Security Policy: Strategic Culture in Operation?", *Contemporary Security Policy*, 32, 3, 484–493.
- Sikanen, Tommi (2012), *"Miksi pieni valtio panostaa sotilaalliseen kriisinhallintaan? : suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan intressien konstituoituminen poliittisen päätöksenteon diskursseissa kylmän sodan päättymisen jälkeen"*, pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Silverman, David (2010), *"Doing qualitative research : a practical handbook"*, Lontoo: Sage Publications.
- Sirén, Torsti (2008), "Suomalainen strateginen kulttuuri ja päätöksenteon rationaalisuus", *Tiede ja ase*, 2008, 66, 105–119.
- Sistonen, Suvi (2007), *"Sotilaallisia kriisinhallintaoperaatioita edeltävä poliittinen päätöksenteko Suomessa ja Ruotsissa: Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten joukkojen osallistumisesta Afganistanin ja Libanonin operaatioihin"*, pro gradu -tutkielma, Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Snyder, Jack L. (1977), *"The Soviet strategic culture – implications for limited nuclear operations"*, Rand report R-2154-AF for the United States Air Force, Santa Monica: Rand Corporation.
- Swidler, Ann [2001] (2005), "What Anchors Cultural Practices", teoksessa Schatzki, Theodore R. et al. (toim.) *"The Practice Turn in Contemporary Theory"*, alkuperäinen teos julkaistu 2001, e-versio 2005, Lontoo: Routledge.
- Tiittula, Liisa – Johanna Ruusuvuori (2005), "Johdanto", teoksessa Ruusuvuori, Johanna. – Liisa Tiittula (toim.), *"Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus"*, Tampere: Vastapaino.
- Tontti, Jarkko (2005), "Olemisen haaste : 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat", teoksessa Tontti, Jarkko (toim.), *"Tulkinnasta toiseen : esseitä hermeneutiikasta"*, Tampere: Vastapaino.
- Vesa, Unto (2007), "Continuity and Change in the Finnish Debate on Peacekeeping", *International Peacekeeping*, 14, 4, 524–537.
- Visuri, Pekka (2003), "Suomen turvallisuuspolitiikan ja maanpuolustuksen linjaukset" teoksessa Visuri, Pekka (toim.), *"Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset"*, Helsinki: Otava.
- Visuri, Pekka. (2010), *"Maailman muutos ja Suomi"*, Jyväskylä: WSOYpro.
- Väyrynen, Paavo (1988), *"Finlands utrikespolitik - den nationella doktrinen och framtidens mänsklichetspolitik"*, Helsinki: WSOY.
- Weber, Max (1949), *"The methodology of the social sciences"*, Edward A. Shils – Henry A. Finch (toim.), New York: Free Press.

Wedin, Lars (2005), "The Concept of Crisis Management", teoksessa Koivula, Tommi – Tuomas Tammilehto (toim.), *"Crisis Management: A New Form of Nation-Building?"*, Julkaisusarja 2, No 31, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos.

Wendt, Alexander (1999), *"Social theory of international politics"*, Cambridge: Cambridge University Press.

Yanow, Dvora (2006), "Thinking Interpretively: Philosophical Presuppositions and the Human Sciences", teoksessa Yanow, Dvora – Peregrine Schwartz-Shea (toim.), *"Interpretation and Method: Empirical Research Methods and the Interpretive Turn"*, Armonk: M. E. Sharpe.

Muut lähteet

EU (2013), *"EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka"*, internet-sivu, <http://eeas.europa.eu/cfsp/index_fi.htm>, luettu 18.11.2013.

Hölkäri on Web (2013), *"Hölkäri on Web : Rauhanturvat jo vuodesta 1996 : Käiväräsänasto"*, internet-sivu, <<http://www.holkkari.fi>>, luettu 18.11.2013.

Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551.

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211.

Nato (2010), *"Active Engagement, Modern Defence"*, strateginen konsepti, internet-sivu, <http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf>, luettu 18.11.2013.

Nato (2013), *"About ISAF"*, internet-sivu, <<http://www.isaf.nato.int/history.html>>, luettu 18.11.2013.

Puolustusministeriö (2013), *"Suomen Nato-yhteistyö"*, internet-sivu, <http://www.defmin.fi/tehtavat_ja_toiminta/puolustuspolitiikka/nato/suomen_nato-yhteistyö>, luettu 18.11.2013.

Puolustusvoimat (2004a), *"Rauhanturvaajan opas 1/2004: ISAF. Suomen osasto Afganistanissa"*, Niinisalo: Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus.

Puolustusvoimat (2004b), *"Rauhanturvaajan opas 2/2004 : ISAF. Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa. SRJA"*, Niinisalo: Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus.

Puolustusvoimat (2006a), *"Rauhanturvaajan opas 1/2006 : ISAF. Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa. SRJA"*, Niinisalo: Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus.

Puolustusvoimat (2006b), *"Rauhanturvaajan opas 2/2006 : ISAF. Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa. SKJA"*, Niinisalo: Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus.

Puolustusvoimat (2013a), *"Kansainvälinen yhteistyö : Kansainvälinen kriisinhallinta"*, internet-sivut, <<http://www.puolustusvoimat.fi>>, luettu 18.11.2013.

Puolustusvoimat (2013b), *"Maavoimat : Joukko-osastot : Utin Jääkärirykmentti"*, internet-sivu, <<http://www.puolustusvoimat.fi>>, luettu 18.11.2013.

Puolustusvoimat (2013c), *"Maavoimat : Joukko-osastot : Porin Prikaati"*, internet-sivu, <<http://www.puolustusvoimat.fi>>, luettu 18.11.2013.

Rauhanturvaaja (2012), "Puolustusministeri Carl Haglund: Kriisinhallinta nostaa myös kansallista puolustuskykyä", haastattelu, *Rauhanturvaaja*, 5, 2012.

Rauhanturvaamislaki 29.6.1984/514 (kumottu).

Salonius-Pasternak, Charly (2009), "Suomi on paraikaa sotaa käyvä maa", *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä-mielipidekirjoitus, 24.7.2009.

Sillanpää, Sami (2011), "Komentaja: Suomalaistulesta voinut tulla uhreja Afganistanissa", *Helsingin Sanomat*, artikkeli, Ulkomaat, 22.11.2011.

Ulkoasiainministeriö (2013), "Naton rauhankumppanuus", internet-sivu, <<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=32298&contentlan=1&culture=fi-FI>>, luettu 18.11.2013.

Vasama, Tanja (2009), "Myös Suomen sota", *Helsingin Sanomat*, artikkeli, Sunnuntai, 14.6.2009.

Virtanen, Jenni (2009), "Kova kesä Afganistanissa", *Helsingin Sanomat*, haastattelu, Ulkomaat, 4.12.2009.

YK (2013a), "Peace and Security", internet-sivu, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peace.shtml>>, luettu 18.11.2013.

YK (2013b), "What is peacekeeping?", internet-sivu, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>>, luettu 18.11.2013.

Liite 1 – Lyhenteet

ANA	Afghan National Army	Afganistanin kansallinen armeija
ANSF	Afghan National Security Forces	Afganistanin kansalliset turvallisuusjoukot, eli armeija, poliisi ja tiedusteluviranomaiset
CNL	Camp Northern Lights	Suomalaisten päätukikohta Mazar-i-Sharifissa
CIMIC	Civil–Military Cooperation	Siviili–sotilas-yhteistyö, osa-alue Naton kriisinhallintaoperaatioissa
ESF	Election Support Force	Vaalien tukijoukko, määräaikainen joukkojen lisäys (esim. FIN ESF vuonna 2009)
ISAF	International Security Assistance Force	Naton kriisinhallintaoperaatio Afganistanissa 2001–
IFOR	Implementation Force	Naton kriisinhallintaoperaatio Bosnia-Hertsegovinassa 1995–1996, SFOR:in edeltäjä
KFOR	Kosovo Force	Kriisinhallintaoperaatio Kosovossa 1999–
MOT	Mobile Observation Team (myös: Military Observation Team)	Liikkuva tarkkailuryhmä, osa PRT:tä (myös: sotilastarkkailijaryhmä)
NBTSU	Nordic-Baltic Transition Support Unit	Pohjoismaisbaltialainen turvallisuusvastuunsiirron tukijoukko, osa ISAF:ia
NTM-A	Nato Training Mission – Afghanistan	Naton koulutusoperaatio Afganistanissa, osa ISAF:ia
OEF	Operation Enduring Freedom	Yhdysvaltain johtaman kansainvälisen koalition terrorisminvastainen sotilasoperaatio
OMLT	Operational Mentoring and Liaison Team	Operatiivinen ohjaus- ja yhteydenpitoryhmä, osa ISAF:ia
PARP	Planning and Review Process	Naton suunnittelu- ja arviointiprosessi, osa PFP-toimintaa
PfP	Partnership for Peace	Naton rauhankumppanuus
PRT	Provincial Reconstruction Team	Alueellinen jälleenrakennusryhmä, osa ISAF:ia
PRT MeS	Provincial Reconstruction Team Mazar-i-Sharif	Ruotsalaissuomalainen alueellinen jälleenrakennusryhmä Mazar-i-Sharifissa
ROE	Rules of Engagement	Operaatiokohtaiset voimankäytösäännökset
SFOR	Stabilisation Force	Naton kriisinhallintaoperaatio Bosnia-Hertsegovinassa 1996–2004, IFOR:in seuraaja
SKJA	Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa	Joukko-osaston nimi, korvasi SRJA:n, käytössä 2006–

SKVJ	Suomen kansainvälinen valmiusjoukko	Porin Prikaatissa kansainvälisiin tehtäviin koulutettava varusmiesjoukko
SOAF	Suomalainen osasto Afganistanissa	Joukko-osaston nimi, käytössä 2002–2004
SRJA	Suomalainen rauhanturvajoukko Afganistanissa	Joukko-osaston nimi, korvasi SOAF:in, käytössä 2004–2006
TFNL	Task Force Northern Lights	Ruotsalaissuomalainen joukko-osasto, PRT MeS:n seuraajajoukko
TSU	Transition Support Unit	Turvallisuusvastuun siirtoa tukeva yksikkö ISAF:issa (esim. NBTSU)
UNAMA	United Nations Assistance Mission in Afghanistan	YK:n rauhanrakentamisoperaatio Afganistanissa 2002–
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon	YK:n rauhanturvaoperaatio Libanonissa 1978–
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia	YK:n rauhanoperaatiot Somaliassa 1992–1993 (UNOSOM I) ja 1993–1995 (UNOSOM II)
UN-PROFOR	United Nations Protection Force	YK:n rauhanoperaatio Kroatiaassa ja Bosnia-Hertsegovinassa, toiminnassa 1992–1995
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group	YK:n rauhanoperaatio Namibiassa 1989–1990

Liite 2 – Puolustusvoimien tutkimuslupa

Pääesikunta
Henkilöstöosasto
HELSINKI

Päätös

127 (2)

AJ2114

30.1.2013

768/50.99/2013

Markus Rätyn sähköpostilla toimittama liiteaineisto

RATKAISU MARKUS RÄTYN TUTKIMUSLUPA-ASIASSA

1 Taustaa

Markus Rätty on viiteasiakirjoilla saattanut tutkimuslupahakemuksen viireille puolustusvoimissa.

Rätyn tutkimuksen tarkoituksena on tutkia Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan strategista kulttuuria kriisinhallintatoiminnan näkökulmasta muun muassa haastatteleamalla kriisinhallintaoperaatioihin osallistuneita puolustusvoimien henkilökunnan jäseniä.

Tutkimustaan varten Rätty hakee lupaa haastatella SKJA:n entisiä komentajia tutkimuskysymyksiinsä liittyen.

2 Päätös lupaehtoiin

Tällä päätöksellä PEHENKOS myöntää Rättylle tutkimusluvan seuraavin ehdoin:

1. Lupa on henkilökohtainen ja määräaikainen. Luvan voimassaolo päättyy 31.12.2014. Tutkimuksessa kerättyä aineistoa saa käyttää ainoastaan hakemuksessa kuvatun tutkimuksen suorittamiseen.
2. Tutkimukseen osallistuminen on puolustusvoimien palkattuun henkilöstöön kuuluville vapaaehtoista. Tähän liittyen Porin Prikaatia pyydetään selvittämään haluaako kukaan SKJA:n entisistä komentajista osallistua Rätyn haastatteluun. Mikäli tutkimukseen löytyy vapaaehtoinen/vapaaehtoisia asiasta pyydetään ilmoittamaan Markus Rättylle osoitteeseen markus.raty@uta.fi
3. Rätty sopii henkilökohtaisesti mahdollisten vapaaehtoisten kanssa haastattelujen järjestelyistä.
4. Haastattelukysymykset ja teemat on toimitettava mahdollisten vapaaehtoisten käyttöön ennen haastatteluiden käynnistämistä.

Pääesikunta
Henkilöstöosasto
PL 919
00131 HELSINKI

Puh. 0299 800
Faksi 0299 510191

Y-tunnus 09520299
www.mil.fi

5. Tutkimus on raportoitava siten, että kenenkään haastatellun henkilöllisyys ei paljastu.
6. Haastatteluissa saa käsitellä ainoastaan viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisia ei salassa pidettäviä asioita.
7. Porin Prikaatilla on oikeus tarkastaa Rätyn opinnäytetyö salassapidon osalta ennen työn julkistamista.

PV:n henkilöstöpäällikkö
Kenraalimajuri

Sakari Honkamaa

Erikoissuunnittelija
KM

Kari J Laitinen

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.

LIITTEET	-
JAKELU	Markus Rätty PorPr KRIHAK
TIEDOKSI	PorPr

Liite 3 – Puolistrukturoidun asiantuntijahaastattelun runko

Haastateltavan tausta ja kokemus

- Voisitko kertoa ammatillisesta taustastasi?
- Minkälaista kansainvälistä kokemusta sinulla on sotilasurasi ajalta?

Käytännön kriisinhallintamenetelmät

- Milloin ja kuinka kauan palvelit Afganistanissa?
- Mistä tukikohdista käsin sinä ja joukkosi toimitte? Jaoitteko leirejanne muiden kansallisuuksien kanssa?
- Mikä oli oma toimenkuvasi operaatiossa?
- Mikä oli joukon toiminta-alue ja pääasiallinen tehtävä?
- Millainen turvallisuustilanne alueella oli?
- Millaista arkipäivän kriisinhallintatyö oli? Mitä päivittäisiä tehtäviä joukot suorittivat?

Toimijoidenväliset suhteet ISAF-operaatiossa

- Teittekö operaatiossa yhteistyötä muiden osallistujavaltioiden joukkojen kanssa? Miten kansainvälinen yhteistyö sujui?
- Millaisena Naton rooli näyttäytyi operaatiossa?
- Onko kriisinhallintatoiminnalla kokemuksesi mukaan eroa YK:n ja Naton johtamissa operaatioissa?
- Mitä monikansallisia yhteisoperaatioita suunnitellaan pitää ottaa huomioon?
- Onko kansallisilla tavoilla tehdä kriisinhallintatyötä mielestäsi eroa? Mistä luulet erojen johtuvan?
- Vaikuttavatko kansalliset voimankäyttösäännökset toimintaan käytännön tasolla?
- Onko palkka-armeijan ja reserviläispohjaisen armeijan tavassa tehdä kriisinhallintaa eroja?
- Miten paikalliset ihmiset suhtautuivat suomalaisiin rauhanturvaajiin?
- Erottivatko paikalliset mielestäsi suomalaiset muista alueella toimineista, kansainvälisistä joukoista?

Suomalaisen kriisinhallinnan perinne

- ISAF:ia sanotaan usein kaikkien aikojen haastavimmaksi kriisinhallintaoperaatioksi, johon Suomi on osallistunut. Mikä tekee toiminnasta Afganistanissa mahdollisesti haastavampaa kuin aiemmissa operaatioissa, joihin olet osallistunut?
- Onko kokemuksesi mukaan olemassa ”suomalainen tapa” tehdä kriisinhallintaa, joka säilyy operaatiosta toiseen?
- Mihin suomalainen tapa tehdä kriisinhallintaa perustuu? Mistä se koostuu?
- Onko suomalainen kriisinhallinta muuttunut omien operaatioittesi välillä?
- Minkälaisen roolin näet reserviläisten osallistumisella kriisinhallintatyöhön?

Kriisinhallinnan tavoitteet ja perustelut

- Näetkö termeillä ”rauhanturvaaminen” ja ”kriisinhallinta” eroa? Kumpaa koet teidän tehneen Afganistanissa?
- Suomi toimii Nato-johtoisessa ISAF:issa YK:n valtuutuksella tarkoituksenaan tukea Afganistanin valtion kehittämistä. Koitko tekeväsi työtä Suomelle, Afganistanille vai jollekin muulle?
- Minkä näet ISAF-operaation tärkeimmäksi tavoitteeksi?
- Minkälaista Afganistania toiminnalla pyritään mielestäsi rakentamaan?
- Suomen osallistumista on perusteltu Suomen ”viiteryhmän maiden” osallistumisella. Oletko samaa mieltä ja ketä tähän viiteryhmään saattaisi kuulua?
- Voidaanko sanoa, että Suomea puolustetaan Afganistanissa?

Kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen suhde

- Mitä opit itse Afganistanissa? Oletko voinut soveltaa oppimaasi tehtävissäsi Suomessa?
- Minkälaisena näet kriisinhallinnan ja maanpuolustuksen suhteen?
- Voidaanko sanoa, että kriisinhallintaa käytetään kansallisen puolustuksen kehittämiseen?
- Onko kriisinhallinta mielestäsi vaikuttanut puolustusvoimien toimintaan kotimaassa? Miten?
- Onko kriisinhallinnasta mahdollisesti saatavien oppien kerääminen systemaattista?
- Rohkaistaanko ammattiupseereita puolustusvoimien taholta osallistumaan kansainväliseen kriisinhallintaan?